Інститут Східної Європи
Eastern-European Institute

Віктор Ідзьо

Українські літератори XII-XXI століть

Івано-Франківськ,
«СІМИК»
2020

БК 82.3(4УКР)-7,
І-29

Друкується за рішенням
Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи,
протокол № 1, від 3 січня 2020р.

Рецензенти:

Ірша Р. - доктор історичних наук, професор Відділення "Словацько-української культури" Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи.
Калакура Я. - доктор історичних наук, професор Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи.
Кобилюх В. - санскритолог, професор Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи.
Кононенко П. - доктор філологічних наук, професор Кафедри Українознавства, Голова Вченої Ради Інституту Східної Європи.
Кононенко Т. - доктор філософських наук, професор Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи.
Масарик Я. - доктор історичних наук, доктор філософських наук, завідувач Відділення "Словацько-української культури" Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи.
Недюха М. - доктор філософських наук, професор Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи.
Партико З. - доктор філологічних наук, професор Кафедри Українознавства, Вчений секретар Інституту Східної Європи.
Пасічник Г. - кандидат філологічних наук, професор Кафедри Українознавства, завідувач відділення "Прикладна лінгвістика" Інституту Східної Європи.
Хитрук В. - кандидат філологічних наук, доцент Кафедри Українознавства, завідувач Карпатського відділу української духовності Інституту Східної Європи.

Віктор Ідзьо.
І-29. Українські літератори XII-XXI століть. Наукове видання. - Івано-Франківськ, «СІМИК», 2020р. - 120с.

ISBN 996-70-66-31-8

Збірник наукових праць академіка Академії Наук Вищої Школи України, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри екраїнознавства Віктора Ідзя «Українські літератори XII-XXI століть» вперше засобами сучасної історичної науки робить глибокий, фактологічний аналіз діяльності українських літераторів з XII по XXI століття.

В основі збірника наукових праць «Українські літератори XII-XXI століть» поставлені визначні українські літератори, які своєю літературною творчістю з XII по XXI століття, зробили великий вклад в становлення та розвиток української літератури та української літературної культури.

Наукова праця «Українські літератори XII-XXI століть» напрацьована з нагоди **60**-ти ліття з **Дня Народження (1960-2020рр.)** автора.
З працею можна познайомитися на сайті Інституту Східної Європи -
www.easterneurope.nethouse.ua

ISBN 996-70-66-31-8 **© Ідзьо В.С., 2020р.**

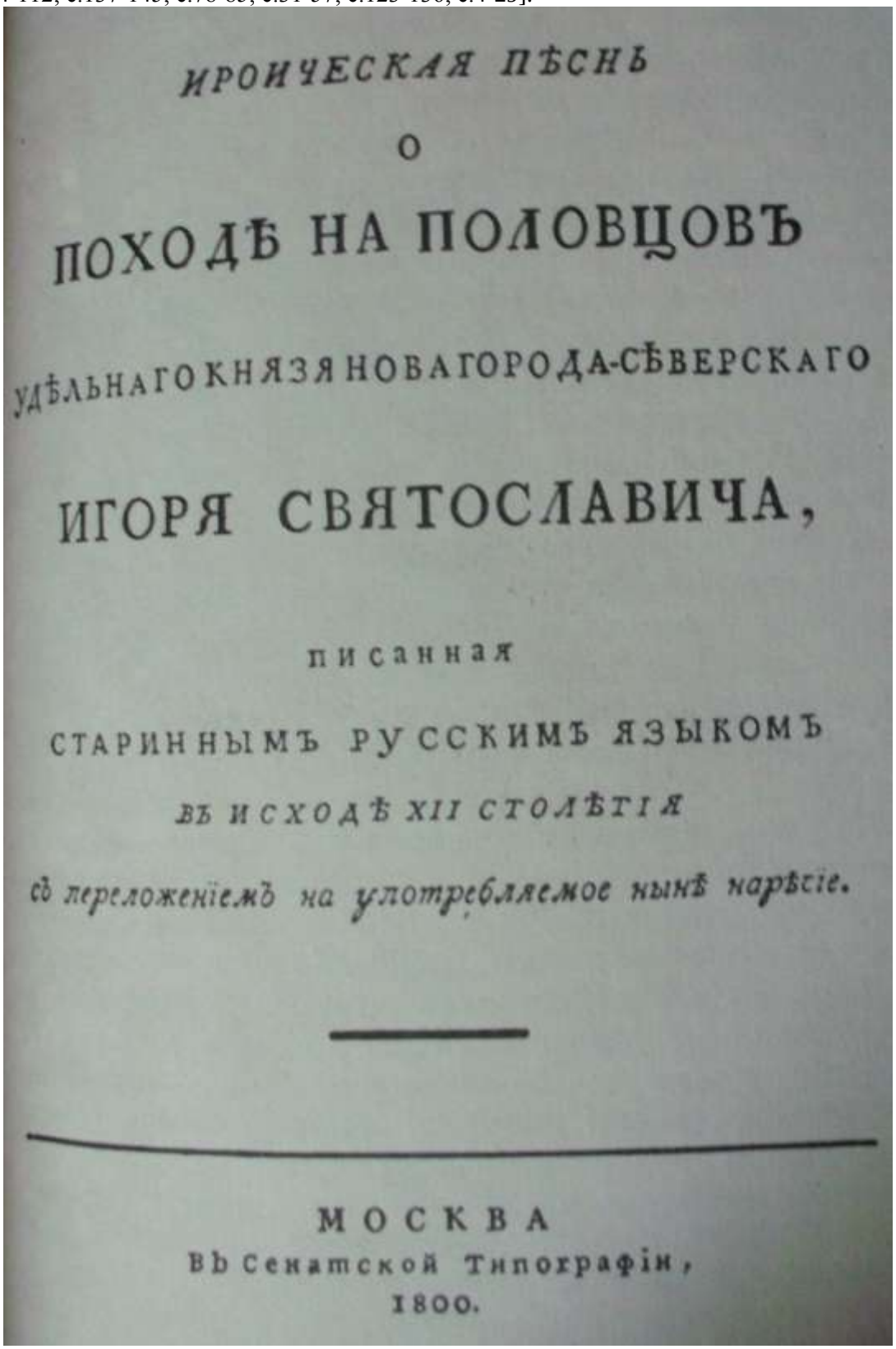
Зміст

Князь Олег Галицький – автор "Слова о полку Ігоревім"……..4
Григорій Сковорода – національний символ української літературно-філософської та державницької думки XVIII століття……18
Григорій Сковорода в осмисленні проблеми відновлення української козацької державності. Історико-автобіографічний аспект……22
Життя та філософсько-літературне світобачення українця Василя Наріжного……..29
Василь Наріжний – основоположник українського роману в XIX столітті……..34
Микола Гоголь – літературна діяльність у Москві…….39
Тарас Шевченко у Москві……44
Тарас Шевченко на шпальтах науково-літературного і громадсько-політичного журналу українців Москви та Росії "Украинская жизнь"…….53
Значення Тараса Шевченка для українців Санкт-Петербургу..57
Леся Українка – літературна діяльність в першому десятилітті XX століття……..60
Леся Українка на шпальтах часопису українців у Росії "Украинская Жизнь"……69
Іван Франко на шпальтах громадсько-політичного журналу українців Росії "Украинська Жизнь" (1912-1916 роки)……..73
Іван Франко і Російська Академія Наук……...79
Іван Франко на шпальтах літературного та науково-популярного часопису українців Польщі "Наша Культура"(1958-1991рр.)…...83
Іван Франко на шпальтах часопису українців Польщі "Український Календар"(1957-1986рр.)……97
Симон Петлюра – літературна, редакторська та громадська діяльність в журналі "Украинская жизнь" у 1911 - 1915 роках XX століття……...101
Дмитро Донцов – літературне дослідження та усвідомлення українського націоналізму у XX столітті…….....109
Оксана Забужко – український літературний феномен XXI століття……...118

Князь Олег Галицький - автор “Слова о полку Ігоревім”.

Згідно свідчень “Повісті минулих літ” та інших середньовічних джерел, привертає увагу особа галицького князя Олега Ярославовича. Який хоча і був молодшим сином князя Ярослава галицького, однак, по заповіту могутнього батька, успадкував галицький трон. Слід наголосити, що до аналізу джерел, політична діяльність, як і сама особа князя Олега Ярославовича галицького не з’ясовувалася вченими[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Дане дослідження вперше в контексті з’ясування особи автора “Слова о полку Ігоревім” з’ясує і особу князя Олега Ярославовича галицького, як творця цього геніального твору XII століття[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

ИРОИЧЕСКАЯ ПѢСНЬ

О

ПОХОДѢ НА ПОЛОВЦОВЪ

УДѢЛЬНАГО КНЯЗЯ НОВАГОРОДА-СѢВЕРСКАГО

ИГОРЯ СВЯТОСЛАВИЧА,

писанная

СТАРИННЫМЪ РУССКИМЪ ЯЗЫКОМЪ

ВЪ ИСХОДѢ XII СТОЛѢТІЯ

со переложеніемъ на употребляемое нынѣ нарѣчіе.

МОСКВА

Въ Сенатской Типографіи,

1800.

Св. 1. Титульна сторінка першого видання “Слова о полку Ігоревім”.

Новизна нашого дослідження, полягає в тому, що на сукупності джерел, аргументів і фактів буде доказано, що князь Олег Ярославович галицький ”Настасич”, позашлюбний син галицького князя Ярослава “Осмомисла” є автором знаменитого твору XII століття - “Слова о полку Ігоревім”[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Сукупність джерельного матеріалу, та висновків вчених XIX-XX століть, дає право наголошувавти, що автор “Слова о полку Ігоревім” повинен був бути дуже близькою особою-князем до політичних, економічних планів та рішень князя Ярослава Володимировича галицького[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Св. 2. Князь Олег Галицький – автор “Слова о полку Ігоревім”. (Худ. М. Фіголь).

Ця особа, князь, водночас і автор цього знаменитого твору, на нашу думку, повинен був бути його соратником та однодумцем.

Сукупність проаналізованих нами джерел дають право опротестувати гіпотезу київського дослідника Леоніда Махновця, що князь Володимир, старший син Ярослава галицького, є автором знаменитого "Слова полку Ігоревім". Як бачимо із сукупності проаналізованої джерельної бази та висновків досліджень вчених, князь Володимир не міг бути в числі висоосвічених осіб такого рангу, оскільки він, як наголошує літописець "несповняв батькову волю" і не був любий князю Ярославу галицькому і він про це знав. Князь Володимир Ярославович, за свідченнями джерел вів розпутний спосіб життя і особливим інтелектом не відзначався. На нашу думку, "Похвалу за державну діяльність в честь батька Ярослава Осмомисла", а тобто "Слово о полку Ігоревім" міг скласти підступно вигнаний з Галича і втікший в Київ, молодший син Ярослава Осмомисла, князь Олег Ярославович[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Із свідчень Київського літопису можемо зробити висновок про князя Олега, що це була молода, розумна, талановита і вчена людина, дуже близька до князя Ярослава галицького. Власне на бажання князя Олега Ярославовича, щоб забезпечити йому свій трон після смерті і зібрав "Собор" галицький князь Ярослав. З під пера літописця проглядається Олегове "незадоволення галичанами: "і майно батька взяли і хреста цілували, що будуть його Олега за князя в Галичі мати", і як наголошував літописець: "вигнали Олега з Галича"[28,с.345].

Таким чином, по смерті могутнього галицького князя Ярослава, його син князь Олег, з яким він пов'язував прекрасне майбутнє Галичини, змушений був втечею спасати своє життя з Галича. Галицький трон зайняв нікчемний володар, роль якого в політичному житті, як засвідчують джерела Галичини, була незначна. Смерть князя Ярослава галицького, втеча його сина Олега Ярославовича в Київ, зайняття Володимиром Галича дуже сильно позначилося на політичному житті Галицької держави[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Руський літопис так засвідчує нам це під 1187 роком: "Того ж року преставився галицький князь Ярослав, син Володимира, місяця жовтня у перший день, а в другий день покладений був у церкві святої Богородиці. Був же він князь мудрий і красномовний і боголюбивий і поважаний в усіх землях і славен військами, бо де була йому обіда, то сам він не ходив з полками своїми, а посилав їх з воєводами. Він бо навів лад у землі своїй і милостиню щедру роздавав мирян люблячи і убогих годуючи, чорноризчий чин люблячи і честь їм роздаючи від могутності своєї, він в усьому сповняв закон божий, до церковників сам приходячи і дбаючи добре про них[28, с.345].

Як бачимо оцінка діяльності князя Ярослава "Осмомисла" літописцем висока, а це говорить, що при ньому Галицька держава займала значне місце серед держав Центрально-Східної Європи. Це засвідчує нам і "Слово про похід Ігорів", що "галицький Ярослав Осмомисл високо сидить на своєму золотокованому престолі, підперши гори Угорські своїми залізними полками". Як бачимо в "Слові о полку Ігоревім" князь Ярослав як суверенний володар Галицької держави, подібно угорському чи польському, в якій ведеться широкомаштабна міжнародна торгівля, яка захищена законом і могутньою військовою організацією. Особливе місце в цій системі займає дбаючий за майбутнє своєї держави сам князь, який ставить наступником не старшого "безнадійного" сина Володимира, а молодшого сина Олега з яким пов'язував майбутнє Галичини. Це він зробив, як засвідчує В.М. Татіщев, без страху перед всім галицьким суспільством. На нашу думку ці достовірні свідчення можна назвати як прекрасне "Поучення Ярослава своїх синів, та Галицького суспільства" чи "Сповіддю Ярослава Осмомисла": "Отці, брати і сини, це уже відходжу із цього суєтного світу. Відомо, що бог нас поставив князів володіти людьми і управляти, то я намагався не тільки владу тримати, скільки більше служити людям. Я повинен був щодень служити людям. Я повинен був щодень усім служити, щоденно у суді і розбудові брати участь, бідним помагати, обіжених обороняти винних змирювати і наказувати, щоби зло безстрашшям не виросло. Найперше від донощиків найвірніших мені оберігався, щоби кого невинного не образити і недостойного не вихваляти, від яких державі багато вреда причиняється.

Військо устроювати так, щоб земля і піддані в небезпеці від неприятелів були, і його так утримувати, щоби у мирі будучи, посад своїх незабувати і народу тягот і образ не чинити. Та й усе зберігати, щоби усякий хліб службою чи купецтвом, ремеслом чи роботою мати міг і ніхто голодний не був.

Податки так розподіляти, щоби на всяку потребу невичерпно було, а даючі без плачу і сум'яття приносили. І це скільки мені можливо було, добре зберігав крамольників і наклепників не слухав, а брехунів перед усіми, чи якщо вони були заслужені, то тайно на одинці, розкривав і у подальшому так робити забороняв.

То я, як чоловік, теж багато вад мав і при бажанні моєму з усім упоратися не міг. Бог же яко серцебачець є знає, що я бажав та через слабість не виконав. Вас же прошу від усіх прощення, якщо ж

кого образив, не було у мене часу кожного задовільняти, однако ж, якщо хтось щось на мене має, об'явіть, постараюсь, що зможу зробити…"[31,с.143].

Як бачимо Ярославове звернення до своїх синів та усього галицького суспільства цілком можна порівняти з "Поученням Володимира Мономаха своїм синам". У своєму "Поученні" князь Ярослав галицький дає поради, як потрібно добре управляти Галицькою державою, він наголошує: "Батьки, брати і синове… синові моєму меншому даю Галич, а Володимиру, Перемишль". Промова князя Ярослава галицького передана київським літописцем, очевидно була записана без змін, особою, яка була на Соборі. Ця промова була настільки дорога цій людині, яка як нам здається була настільки високоосвіченою, що змогла повністю без змін передати її літописцю. Ця особа, на нашу думку, князь Олег Ярославович галицький. Промова князя Ярослава галицького показує політичну і адміністративну систему Галицької держави. Вона яскраво розкриває роль галицького князя в державному управлінні і як бачимо вона була велика. Із свідчення цього джерела ми можемо зрозуміти, що князь приділяв увагу всім складовим ланкам суспільства, був обережним у швидких діях. Можемо наголосити, що "Сповідь Ярослава Осмомисла" являється ще маловивченим джерелом XII століття, вона вперше аналізується автором даного дослідження, як високоінтелектуальний витвір галицького словесного мистецтва XII століття. Оданак, можна наголосити, що використана "Сповідь Ярослава Осмомисла" з невідомих джерел В.М. Татіщевом, являється твором достовірним і потребує подальшого дослідження філологічною наукою. Вводячи "Сповідь Ярослава Осмомисла" в науковий обіхід, наголосимо, що російський історик Б.О. Рибаков, вважає, що свідчення ці співпадають з іншими джерелами про діяльність галицького князя, зокрема з "Словом о полку Ігоревім", яке наголошує: "Грози твої по землях течуть". В.М. Татіщев наголошував: "І тако всім сусідам був грізний", Слово: "Суди рядить до Дунаю. Меча бремені через облаки". В.М. Татіщев: "По Дунаю гради укріпив. Дунайські городи купцями населив"… Оформлення цих текстів проходило у 1187-1188 роках, це співпадає з часом втечі князя Олега Ярославовича з Галича і перебуванням його в цей час в Києві. Російський вчений Б.О. Рибаков наголошував, що свідчення по діяльність князя Ярослава галицького зроблені після 1 жовтня 1178 року. В цей же час, на нашу думку, появляється і пісня "Слово про похід Ігорів", яке орієнтовно датується 1180-1190 роками[26,с.286].

Якщо прийняти істину, що свідчення про діяльність князя Ярослава Осмомисла, київський літописець записав в 1187-1188 роках з уст втікшого з Галича князя Олега Ярославовича, то цілком можна наголошувати, що саме "Слово о полку Ігоревім" теж має якесь відношення цього приватного князівського створення. Не можна виключати і його галицького походження і пов'язувати його з особою князя Олега Ярославовича, який в цей час був в Києві та Овручі[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Ретельно розглянувши "Слово о полку Ігоревім" ми знаходимо в ньому багато слів, словосполучень, які притаманні для Галицької Русі, що дає права наголошувати, що автор "Слова о полку Ігоревім" галицького походження. У "Слові ополку Ігоревім" звернення до князя Ярослава галицького найбільш насичене інформацією із всіх призивів до князів. Воно настільки конкретне і точне, що його по точності можна порівняти тільки з "Сповіддю князя Ярослава Осмомисла". Тут у "Слові о полку Ігоревім" князь Ярослав теж постає перед нами, як суверенний, могутній володар, що опирається у зовнішньополітичній діяльності на залізні полки, якими він стримує агресію угорського короля Бели III. З другої сторони він веде з Угорщиною інтенсивну торгівлю "мечучи бремені (вози з покладом) через облаки". Висота гір в районі "Руської брами" "Нижніх воріт" 2-2,5 тис. м., що дало київському літописцю право говорити, що вози рухаються через хмари. Тут же князь Ярослав галицький показаний, як могутній володар володінь по Дунаю, як наголошує літописець "суди рядить до Дунаю". Як сказано в "Слові о полку Ігоревім" князь відкриває ворота Києву, що відповідає істині, оскільки князь Ярослав галицький, як переможець був в Києві в 1172 і 1180 році посилав свої полки. Тому фраза "відчиняє ворота Києву", вірна. Відношення у князя Ярослава до половців вороже, він у 1184 році посилає на них свої полки на допомогу князям Святославу і Рюрику прити половецького хана Кончака, які вже тоді міг очолювати Олег Ярославович. Тому фраза "Стріляє з отчого стола салтанів за землями" теж відповідає істині. Як засвідчують джерела і це відбито в "Слові о полку Ігоревім", князь Ярослав у 1180 році підтримував київського князя Рюрика Ростиславовича. У 1184 році така ж допомога йому була дана в поході на половецького хана Кобяка. Всі ці військові виправи галичан згадані в "Слові о полку Ігоревім", що може говорити, що вони були відомі князю Олегу Ярославовичу. У 1187 році князь Олег Ярославович втікає з Галича власне до князя Рюрика Ростиславовича київського і той як старий знайомий дає йому в утримання Овруч, а це може говорити, що князь Олег Ярославович міг очолювати військову допомогу князя Ярослава галицького київському князю, ще в 1180, 1184 роках. Слід наголосити, що сама дружба князя Ярослава галицького і Рюрика київського, очевидно розповсюджувалася і на князя Олега. В "Слові о полку Ігоревім" автором до речі вперше робиться спроба подати історичний розвиток Галицької держави

від часів "Троянових до часів Ярослава Осмомисла". Автор говорить про "Часи Троянові" тобто часи торгово-економічних та політичних відносин Галичини з Римською рабовласницькою державою, "Злі Часи Хінові" тобто часи нападу гунів та аварів на стародавню Галичину. Закінчує автор Слова огляд старогалицької історії "благодатними часами Ярославовими, немов би перелистує історію стародавньої Галичини впродовж цілого тисячоліття, тобто починаючи її з Часів Троянових (I-II ст. н. е.) часи Хінові IV-VI (гунів, аварів), пропускає мирний розвиток в час Великої чи білої Хорватії (VI - X ст. н. е.) і закінчує розквітом Галичини час рюриковичів - ростиславовичів у XI-XII століттях. Концентруючи на часі Ярослава Осмомисла, тобто "Часами Ярославовими". Часи Ярослава, зображуються найповніше, оскільки на думку автора "Слова о полку Ігоревім", власне у "Часи Ярославові" вдалося зупинити напади степовиків на Галичину. В цей час, "Ярослав закрив ворота Дунаю…суди рядячи до Дунаю"[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

В цей час відзначаються добросусідські відносини Галичини з Угорським королівством, як зазначають угорські джерела, угорці і галичани отримали велику перемогу над половцями. Ця перемога сприяла укладенню угоди "добросусідства" між Галичиною і Угорщину в спільній боротьбі проти степовиків[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

З Дунаєм Галицьким пов'язується і "Плач Ярославни", "Заклинання Ярославни" до всемогутніх сил природи: "На Дунаї Ярославни голос чути. Полечу зигзицею по Дунаю…". Її звернення до сил природи: "Світле і трисвітле сонце, всім тепло і красно єси. Чому господине простер скорботну на лада вої…". Таке звернення яскраво говорить про живучість стародавнього обряду, по якому Ярославна звертається до сонця. Як відомо в язичницькій Галичині хорс-сонце був головним божеством. До речі саме слово Хорс-сонце, згадує автор Слова о полку Ігоревім": "… великому Хорсу перебіг дорогу". Як бачимо свідченнями про князя Ярослава Осмомисла, та історією Галичини у продовж тисячоліття, автор "Слова о полку Ігоревім" не обмежує себе. Він явно володіє у написанні "Слова о полку Ігоревім" галицькими лексизмами, архаїзмами, термінами притаманними тільки для висоосвіченого галичанина. Автор прекрасно знає про Ярославові землі на Дунаї, показує Ярославну: "її голос, як крик сумуючої чайки чутний". Привертає увагу бездоганне знання автором "Слова" стародавньої історії Галичини. В своєму екскурсі в Історію він відображає реальні історичні особи, які в тій чи іншій мірі мали відношення до регіонів стародавньої Галичини. Це Марк Ульпій Траян, 97-117 роки н. е., римський імператор, війська якого дійшли майже до Нижнього-Подністров'я; рекс Антів Бус-Бож, 370 роки н. е. Говорить про "Часи Бусові", "Хінові", "Часи Ярославові". З цього приводу російський вчений Б.О. Рибаков наголошує, що автор "Слова о полку Ігоревім" досконало знає галицькі стародавні повір'я, фольклор, культуру, історі, стародавніх галицько - слов'янських богів: "Хорс"- Сонце. Він хронологічно передає нам історію Галичини від часів римського імператора Траяна до галицького князя Ярослава Осмомисла, а це значить наголошував дослідник, він повинен був бути галичанином, князем, або довгий час проживати в Галичині. Однак, саме проживання якийсь короткий час не могло би дати автору такі глибокі знання про Галичину, він повинен був би належати до найвищого боярсько-князівського галицького культурного етномасиву, бути народженим в галицькому суспільстві довгий час проживати серед панівного класу цього суспільства, інакше не можна зрозуміти звідкіля він почерпнув такі глибокі знання про Галичину її історію, культуру, мову. Тимчасовий дипломат, чи вигнанець-князь не опанував би за короткий час такими глибокими суто галицькими термінами, широтою маштабністю мислення. Цей автор мусів бути князем і не просто князем, володарем якийсь час Галицької держави[26,с.281].

На нашу думку, це князь Олег Ярославович галицький. Характерно, що в "Слові о полку Ігоревім" не згадується старший син Ярослава галицького "узурпатор влади князь Володимир", що може говорити, що "п'яниця, гультяй і бабник Володимир", як його зображає київський літописець, не міг бути автором "Слова о полку Ігоревім" і водночас особою, яка би прославляла свого батька князя Ярослава, який не любив Володимра "за безпутство" і виганяв з Галичини. Автор "Слова о полку Ігоревім", якщо вважати його князем-галичанином, був і автор свідчень "про Галицький Собор", "автор свідчень Татіщевських джерел, він же і був автором "Слова о полку Ігоревім" - це князь Олег Ярославович галицький. Характерно, що одного характеру свідчення, включаючи "Слово о полку Ігоревім" дійсно датуються вченими після 1187 року, тобто після сметрі князя Ярослава Осмомисла і часом вигнання князя Олега Ярославовича з Галича. Опісля, такого роду свідчень джерела не подають. Немає другого аналогу і "Слова о полку Ігоревім", а це може говорити, що автор один і той же, високоосвічений князь галицький - Олег Ярославович галицький. Як знаємо із джерел, князь Ярослав "Осмомисл" подавав надію на "сина свого молодшого Олега" і не бажав допускати до влади, як виразився князь Андрій боголюбський "непутнього Володимира". Характерно, що галицький автор "Слова о полку Ігоревім" добре знав про ситуацію в Путивлі і тут нічого дивного не має, оскільки його сестра була дружиною путивльського князя Ігоря. Гості від князя Ігоря були частими в князя Ярослава галицького. Відомо, що син Ігоря уже в зрілому віці приїзджав до діда Ярослава в Галич і

звичайно, що спілкувався з наслідником галицького княжого стола князем Олегом Ярославовичем. Від нього він міг отримати всю повноту інформації про невдалий похід князя Ігоря на половців. Й сам князь Ігор міг через послів дати повну інформацію про свою трагедію, оскільки із джерел відомо, що князь Ігор довго вів переговори з Ярославом галицьким відносно повернення Володимира в Галич. Татіщевський літопис наголошує, що князь Ярослав Осмомисл по певному часі обдарував Святослава і відпустив додому. Як бачимо Святослав перебував у діда довгий час і в цей час при усіх розмовах був Олег Ярославович, тому нічого дивного немає, що галицький автор "Слова о полку ігоревім" так добре знає ситуацію у Путивлі у сестри і зятя свого батька Ярослава Осмомисла. Не слід виключати, що і княжич Володимир надав всю інформацію про своє перебування у Путивлі. Російський дослідник Д.А. Ліхачов звернув увагу, що автор "Слова о полку Ігревім" оспівує "Бусових воронів, воронових птахів", яких він також називає "галіци". У автора Слова: "галиці говорять, розмову ведуть", "розмови галиць розбудили". У автора "Слова о полку Ігоревім", наголошував, Д.А. Ліхачов: "галиці якісь обожнені, вони і мовчать і свою розмову ведуть і стадами біжать. Часте звернення до воронів Галич - є теж своєрідна, язичницька галицька архаїчність"[15,с.80-81].

Російський історик М.М. Карамзін вважав, що багато слів і висловів в "Слові о полку Ігоревім" він знайшов порівнюючи його з Галицьким літописом XIII століття. Слід відмітити, слова і словосполучення: деряждьє, ведень, рикс. Він зауважив, що форма рицарського посвячення галицьких дітей теж відчутна в "Слові о полку Ігоревім", вона суто галицька[10,с.332-333].

Починаючи з М.М. Карамзіна, наголошував дослідник А.С. Орлов і багато інших дослідників вважали, що автор "Слова о полку Ігоревім" - галичанин. В "Словіо полку Ігоревім" дуже багато суто галицьких термінів, які схожі і в образах, метафорах в виборі елементів композиції. В "Слові о полку Ігоревім", наголошував А.С. Орлов, суто галицькі розроблені теми. Слід зауважити, що розроблений і галицький історичний матеріал. Проаналізувавши "Слово о полку Ігоревім" А.С. Орлов прийшов до висновку, що його автор добре знав свою давню галицьку історію, яка була відома в Галичині ще навіть в XI-XII століттях[17,с.29-31].

Визначний російський мовознавець О.О. Шахматов вважав, що існував Галицький літопис, який розповідав про стародавні племінні княжіння на території Галичини. Можна переконливо наголошувати, що в Галичині була особлива манера історико-поетичного творення повістей, яка близька до західного і південно слов'янського аналога. "Слово о полку Ігоревім", це яскравий приклад галицького історико-поетичного мислення. Можна вважати, наголошував О.О. Шахматов, що "Слово о поку Ігоревім" написане в стародавній галицькій манері його бойова картинність з рицарською лірикою і навіть з західними елементами в лексиці, говорить про високоосвіченість галицького автора, який володів не тільки мовою але й поетикою[36,с.33-35].

Не дарма, наголошував дослідник А.С. Орлов так величаво та поетично поданий князь Ярослав Осмомисл та Ярославна, згадуються території Ярослава галицького на Дунаї, Карпати. Все це говорить, що поет був з найвищого класу давньогалицького суспільства, був високоосвіченою людиною, знав про Галицьку державу, якою він повинен був правити, все: історію, культуру, літературу, поетику. Складається враження, що цього всього його навчили прекрасні вчителі. Такі вчителі вчили князів, які повинні були володіти народом. Він безсумнівно, наголошував А.С. Орлов був галичанином, князем[17,с.29-31].

У пізнішій своїй праці, розширеній і доповненій в 1938 році А.С. Орлов зауважує ряд притаманних суто Галичині етно-релігійних термінів: "Великий Хорс-Сонце", відмічаючи, що вони притаманні для Галицької Русі. Дальше дослідник відмічає суто галицький фольклор: "Ярославна зигзицею кречет на Дунаї". Такий епічний і літературний вислів міг виразити тільки високоосвічений поет, історик, який проживав в Галичині, що переконливо, наголошує А.С. Орлов, говорить про галицьке походження, автора "Слова о полку Ігоревім"[18,с.131-133]. Автору, наголошував дослідник, притаманна суто галицька поетичність, а цьому треба було вчитися, а щоб навчитися такого мистецтва, треба було належати до найвищого тогочасного феодального суспільства. Автор безсумнівно князь, або боярин, або придворний галицький "книжник Тимофій" тощо[18,с.131-133, с.138].

В той час, наголошує М.Ф. Сумцов у Галицько-Волинському літописі і "Слові о полку Ігоревім" приміняються одні і тіж галицькі словосполученя: " зегзицию рано кречет". Такі словосполучення є і в сербо-хорватських літописах. Автор "Слова о полку Ігоревім", повинен був добре знати сербо-ховатську мову, його народну культуру, історію. Він повинен був вирости серед цієї культури, вона з малого дитинства повинна була оточувати його[30,с.2-6].

З другої сторони в його творчості присутні чіткі рими, чіткі вивчені прийоми словотворення тогочасної поетики, а це говорить, що автор повинен був бути представник найвищого феодального класу, князь, боярин. Оскільки такого мистецтва навчали тільки найвищий прошарок феодалів, навіть правителів, князів. Цілком очевидно, що автор повинен був бути молодим високоосвіченим енергійним князем і водночас пов'язаним з народом. Він повинен був бути близьким до сестри

княжни Ярославни, знати старогалицький фольклор, оскільки знав старогалицьку назву Сонця - якого називав Великим Хорсом[9,с.92-93].

Ця назва скоріше давньогалицька, а вірніше вона належить племінному об'єднанню хорватів, з якого й виводяться галичани. Сонце-Хорс, гори Хрби, Горби, Хрипи все це старогалицькі лексими, означення. Уся лексима "Слова о полку Ігоревім" старогалицька, автор її теж галичанин, який ще у XII столітті добре знав її стародавню історію[29,с.6-17].

Російський вчений XIX століття Осип Гонсіорський вважав, що "Слово о полку Ігоревім" написане на карпатській мові зі сильним впливом галицького культурно-князівського поетичного центру, який літературно в XII столітті обтесав цю стародавню слов'янську мову[5,с.4-9].

При усіх перепитіях, як ми встановили по сукупності джерел та висновках вчених XIX-XX ст., автор "Слова о полку Ігоревім" високоосвічений галичанин, він знає "віка Троянові", "часи Бусові", "Стріли Хінові" про які не знав навіть київський літописець Нестор і всю цю славну історію він в його пору, вважаючи сучасне передісторією минулого, яку пов'язує з князем Ярославом Осмомислом. Освіченість автора цілком очевидна, не виключно, наголошував Б.О. Рибаков, що він і був тим автором "Слова о полку Ігоревім" водночас і інформатором для написання про Галицьку Русь в Київському літописі. Особливо багато точних свідчень описав літописець починаючи з епохи вигнання з Галича князя Олега Ярославовича. Ці свідчення відрізняються від попередніх своєю точністю і конкретністю. Їх запис можна точно датувати 1187-1188 роками. Цими ж роками можна датувати і написання і "Слова о полку Ігоревім"[23,с.34-38].

Досить, як на нашу точку зору, теорію, у захист галицького походження "Слова о полку Ігоревім" висунув В.Д. Карпов. Згідно його висновків автор "Слова о полку Ігоревім" походить із галицького князівського середовища. Він розглянув всю галицьку історію починаючи з вокняження Ростислава в Перемишлі. На його думку галицький князівський дім був дуже високоосвічений. Про це свідчать і літописи. Князь Володимир галицький був зятем одного із найовсіченіших монархів Європи, угорського короля Кальмана книжника. Його дружина Софія, дочка угорського короля Кальмана I була дуже високоосвіченою. Вона створила в Галицькому князівському домі досить солідну бібліотеку, на книгах якої виховувала свого єдиного сина Ярослава Осмомисла. Відомо, що Ярослав ввжався в Україні-Русі само книжним князем свого часу, мав велику бібліотеку, тримав при своєму дворі поетів, утримував школу, де навчав дітей. Тому не випадково Володимир Володарович був такий талановитий політик, полководець і дипломат. Про його високоосвіченість говорить той факт, що знаходячись в обложеному Перемишлі він написав листа угорському королеві та архієпископові на угорській мові, яку він знав оскільки не раз, як зять угорського короля, бував на всіх офіційних прийомах і святах в Угорщині, його дружина Софія, була сестрою правлячого короля Гейзи II. Князь Ярослав Осмомисл теж виріс на цій прекрасній галицькій науковій школі. Принцеса Софія, галицька княгиня, що виховувала свого єдиного сина, очевидно зробила все, щоб її син Ярослав був володарем на зразок Угорського королівства. І все це так і сталося. "Яросав однією своє головою держав всю Галицьку землю". Вже дружина Ярослава, Ольга, була меш освічена, власне вона княжна далекої Суздальської землі виховала сина Володимира так, що він став п'яницею, гультяєм, як виразився її брат князь Андрій боголюбський - "безпутнім". Інша справа, наголошує В.Д. Карпов, князь Олег Ярославович, майбутнє князя Ярослава галицького, особа якого потребує дослідження [11,с.143-158].

В той час, коли ряд дослідників, наголошував А.С. Орлов, вважають, вважають автора "Слова о полку Ігоревім" придворним поетом Ярослава галицького, оскільки "Слово о полку Ігореім" відповідає певній схемі твору, які використовувалася в середньовіччі при написанні фольклорно-архіїчних белин. Однак ці вчені забувають, що "Слово о полку Ігоревім", це високолітературний твір, який має уже певні літературні традиції, які приміняли при написанні високосвічені феодали другої половини XII століття. Цілком можна припускати, що в центрі подій описаних в "Слові о полку Ігоревім" стоїть сам автор, який висловлює свої історичні та політичні симпатії та антипатії, притаманними для того часу літературними прийомами. Типовими для того часу є епічна форма-плач-моління Ярославни. Уся сукіпність плачів Ярославни історична, політична, релігійна говорить, що людина яка їх записувала була в свій час всесторонньоосвіченою людиною як для того часу. Ця людина повинна була знати всі атрибути тогочасного вищого князівсько-королівського світу. Якщо взяти за основу, що це князь Олег Ярославович галицький, який сам особисто бачив і спілкувався з майбутнім візантійським імператором Андроніком Комнином, який довший час проживав в Галичі, угорським королем, польськими князями. Без сумніву, що наступник галицького престолу окрім високоаристократичної освіти засвоїв і глибоку історичну, міфологічну і культурну та народну традицію. Його батько князь Ярослав Осмомисл безумовно знав всю стародавню історію Галичини, країни якою управляв. Хороше знання галицького етносу пояснюється тим, що князь Ярослав галицький оримує місцеве призвіще "Осьмомисл". Автор знає багатовікові традиції Галичини, суспільства, внутішні традиції, судочинство, суто галицькі похоронні обряди - "плачі". Все це подає

ключ до подальшого вивчення стародавньої галицької культури, фольсклору[1,с.159-163]. Добавимо до вищеозначеного нами, що автор "Слова о полку Ігоревім" дійсно знав всі стародавні галицькі релігійно-епічні сказання. Характерно, що Руський літопис у слід за "Словом о полку Ігоревім" теж наголошує, що коли київський князь повбивав під Теребовлем полонених галичан, то був "великий плач по всій Галицькій землі". Сучасна московська дослідниця Н.І. Велецкая ввжає, що "плачі" - пісенний похоронний ритуал входить в структуру культури жителів Капратського і Прикарпатського регіонів. Такі "плачі" виконувалися під час похоронів, або народних трагедій. У поховальних плачах галичан закладені глибокі стародавні традиції Прикарпатських слов'ян, архаїчні пісенні обряди в бойків, лемків використовувалися і при складанні балад, сказань, повістей. Приблизно такі самі ритуальні "плачі" зафіксовані в Східній Словаччині, Хорватії. Поховальні псалми "плачі" носять в собі дуже стародавні ритуальні традиції і притаманні для слов'янського етносу Прикарпатського і Карпатського регіонів[3,с.72-73].

Характерно, що саме "Слово о полку Ігоревім" вплітається в хід історичних подій, що проходили в Галичині починаючи з 1181 року. Вище ми наголошували, що в 1181 році князь Ярослав Осмомисл остаточно виганяє сина Володимира з Галича і Олег Ярославович стає основним претендем на галицький престол. Очевидно в цей час він готується як військовий та політичний діяч. Його могли готувати батько Ярослав Осмомисл, бабка угорська принцеса Софія.

Внаслідок такого двійного виховання княжич, що уособлював собою через Анастасію з боярського роду Чагрів галицький етнос і через королівсько-князіський рід Ярослава Осмомисла панівну суспільну верству центрально-східної Європи.

В такому контексті виховання він засвоїв рицарську середньовічну літературну та поетично-культурну традицію, яку сумістив з історико-культурною спадщиною Галичини.

Водночас він відобразив в "Слові о полку Ігоревім" панівну князівську верству суспільства, а з другої сторни пов'язав її з місцевою історичною та кульутурно-релігійною традицією.

Є підстави твердити, що у зверненні до діяльності батька, Ярослава Осмомисла, його улюблений син, Олег Ярославович так висловлюється:

"Галицький Осмомисле Ярославе
Високо сидиш на своїм золотокованім престолі
Підперши гори Угорські своїми залізними полками
Заступивши королеві шлях, затворивши Дунаю ворота
Мечучи бремена через хмари, суди рядячи до Дунаю.
Грози твої по землях течуть. Відкриваєш ворота Києву.
Стріляєш з отчого золотого стола салтанів за землями.
Стріляй господине, Кончака, поганого кощея.
За землю Руську, за рани Ігореві, буйного Святославовича".

Івано-Франкіський дослідник В.В. Грабовецький аналізуючи свідчення "Слова о полку Ігоревім" концентрує увагу на цікавому вислові автора Слова: "Стріляєш ти з батьківського золотого престолу в султанів". На думку В.В. Грабовецького, тут очевидно натяк на третій похід німецького імператора Фрідріха Барбаросси проти султана Саладіна, який відбувся в 1186-1187 роках і в кому брали участь полки Ярослава галицького, які, на нашу думку, очолював князь Олег Ярославович[7,с.72-74].

Як бачимо, автор "Слова о полку Ігоревім" в урочистій формі в не великому віршованому творі зумів точно відобразтти весь життєвий і політичний шлях знаменитого галицького князя Ярослава. Складається враження, що автор особисто брав участь в політичному житті знаменитого галицького князя Ярослава Осмомисла. Так точно передати у короткому вірші всі досягнення князя Ярослава галицького могла дуже близька йому людина, яку з ним зв'язували тісні зв'язки співраці або родинні стосунки. Автор "Слова о полку Ігоревім" вірно описує всі аспекти які привели до могутності Галицької держави, жалкує, що справа князя Ярослав Осмомисла не продовжується. Складається враження, що сам автор готовий до добродіяння, як галичанин, та князь…[22,с.16-17].

Попробуємо умовно реконструювати портрет автора "Слова о полку Ігоревім", за умови, що гіпотетично ми визначили його особу як князя Олега Ярославовича "Настасича". Як бачимо князь автор "Слова о полку Ігоревім" тонкий знаток давньої історії Галичини, її стародавньої культури, мови, народних традицій. Автор князь Олег Ярославович, виростав в галицькому культурному середовищі, вдихав його стародавні, як народні так і аристократичні та історико-літературні надбання. Не дивлячись на те, що автор був глибоким християнином, однак це не забороняло йому ознайомлюватися і досконало знати стародавні народні язичницькі традиції[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Як наголошує Б.О.Тимощук, двоєвір'я в стародавній галицькій культурі співіснувало до кінця XIII століття[32,с.56-65].

Народні мотиви автора “Слова о полку Ігоревім” цілком нам зрозумілі, Олег Ярославович по батьку князь, по матері, яка спочатку виховувала його на стародавніх народних традиціях, боярин, чи представник багатої частини торгово - ремісничої знаті. Така сукупність відчутна у творі, що яскраво пов’язується з князем Олегом[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Приблизно така сама сукупність прослідковується і в Галицькому літописанні в XIII століття, як наголошує київський дослідник С.П. Пінчук, який немов би продовжує галицьку традицію написання, яка відображена автором “Слова о полку Ігоревім”[21,с.22, с.46].

За таких обставин, “Слово о полку Ігоревім” не зовсім князівський твір. Як бачимо і з його історичної епопеї автор знає історію від Троянових часів до часів Ярославових, з яким автор пов’язує відновлення бувалої могутності Галицької держави. Князь Ярослав галицький, як наголошує автор, сидить високо на своїм золотокованім престолі, утримуючи в небезпеці свої західні кордони і в одночас по Дунай суд рядячи. В одночас автор змальовує міжнародні відносини Ярослава галицького з країнами Західної, Центральної, Південної та Східної Європи. М.М. Тіхоміров вірно наголошував, що автор зображує князя Ярослава Осмомисла галицького в зеніті його могутності. Складається враження, що автор “Слова о полку Ігоревім” теж якось причетний до торжества галицького володаря. Стремління автора показати, що князь Ярослав галицький був найбільше за інших князів був зацікавлений в благополуччі своєї Галицької держави і Русі взагалі. Автор “Слова о полку Ігоревім” змальовує також напружені відносини Галичини і Угорщини: ”Підперши гори Угорські своїми залізними полками. Заступивши королеві шлях…”. Ці події дійсно мали місце, оскільки із-за Дунайсьикх володінь у князя Ярослава галицького виникли суперечки з Візантійським імператором Іссаком Ангелом, який повважав, що настав час відновити своє панування над Болгарією і Дунайськими володіннями Галичини. За для цього він врегульовує всі спірні питання з Угорщиною, одружуючись з малолітньою угорською принцесою. У 1186 році цей союз стає дієвим і угорський король займає загрозливу позицію до Болгарії і Галичини. Як бачимо, князь Олег Ярославович знав про це, як і про допомогу Галичини Болгарському царству, не виключно, що велике галицьке військо, яке прийшло на допомогу болгарам очолював князь Олег Ярославович [33,с.33-34].

У противагу візантійсько-угорському союзу, Ярослав Осмомисл встановлює союзні відносини з Фрідріхом Барбароссою, імператором Німецької імперії і як союзник останньої його війська беруть участь у третьому хрестовому поході[7,с.74].

Все це, як ми наголошували вище, знає автор “Слова о полку Ігоревім”. Автор “Слова о полку Ігоревім”, як бачимо, радив князю Ярославу Осмомислу, вислати галицькі війська на допомогу путивльському князю Ігору: ”Стріляй господине, Кончака, поганого кощея. За землю Руську, за рани Ігореві”. Не слід виключати, що такі переговори в Галичі з внуком Ярослава, сином Ігоря, від імені Ігоря велись, та Ярослав вирішив не втручатись у стосунки Ігоря з половецькими ханами. При цьому всьому був присутній наступник галицького престолу князь Олег Ярославович[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Таким чином, як ми наголошували вище, автор “Слова о полку Ігоревім” складає собою синтез: з однієї сторони він представник правлячої еліти однієї з найблагополучніших держав Центрально-Східної Європи, з другої він представник культурних народних верств, боярства чи торгово-ремісничої знаті. Як бачимо, автор князь Олег голова галицької рицарської знаті, що засвідчено відповідними висловами в “Слові о полку Ігоревім”: ”списа приломити”, ”слід правити”, ”ударити списом”, “стріли хінові”, ”стріляєш далеких салтанів”. Водночас автор застосовує стародавні галицькі народні архаїзми, фольклор, балади, легенди, вислови, приказки, словосполучння, які вживалися при його дворі в його час. Все це дає нам право наголошувати, що автором “Слова о полку Ігоревім” є перший рицар Галицької держави - князь Олег Ярославович “Настасич”[21,с.22, с.46].

Академік А.С. Орлов вважав, що Галицький рицарський літопис XIII століття похожий по рицарській термінології з “Словом о полку Ігоревім”. Дослідник наголошував, що літературні вислови “Слова о полку Ігрревім”: “Ізломати списа”, “вступити в бій”, “взяти місто на щит”, “соколи стрільці” та багато інших мають галицьке рицарське походження, термінологія якого продовжується і в XIII столітті[19,с.4-5, с.46].

Стосовно мови “Слова о полку Ігоревім”, то російський історик Б.О. Рибаков зауважував, що автор використовував у своїй мові старогалицькі діалекти: ”іменник “Побіда” і значенні поразка, іменник “год” у значенні час. Вживаючи слово “год” вважає дослідник автор Галичанин засвідчує велику начитаність і знання стародавніх слов’янських текстів, тому його мова постійно наповнена галицькими архаїзмами, які бере з прикладів міфології, релігії, історії[25,с.171-176].

Дослідник В.Ю. Франчук приходить до висновку про тотожність слів “Слова о полку Ігоревім” і Галицько-Волинського літопису. Таким чином, зауважує В.Ю. Франчук, автор “Слова”- галичанин

був високоосвіченою людиною, начитаною, знавцем давніх мов яким він читав літописи, сказання, билини яку розповідали йому про глибоку історичну минулість Галичини[34,с.48-49].

Знання історії та міфології народу дають можливіст автору порівнювати минуле з сучасним. Його знання відходять в глибину століть в час сусідства "Галичан" з Римською імперією. Саме правління імператора Траяна перегукується в автора з самовласним правлінням Ярослава, який сидить на своїм золотокованім престолі підперши гори Угорські своїми залізними полками. Дальше автор розповідає "Про часи Бусові", що сьогоднішньою історичною наукою цілком утотожнюється з державою Антів. Дальше автор згадує гунське, та очевидно аварське нашестя "часи хінові". Всі ці історичні події, які знає автор "Слова о полку Ігоревім", на думку Б.О. Рибакова, проходили у більшій мірі на території історичної Галичини і суміжної з нею, території Волині, оскільки київський автор навіть в XII столітті про ці події не знав[24,с.15-22].

Дослідниця В.П. Адріанова-Перетц теж відзначала народно-поетичний стиль "Слова о полку Ігоревім". Тотожність "Слова о полку Ігоревім" з народним галицьким епосом на її думку проглядається по фольклору, який автор знав бездоганно. Історично точно відбиті всі історичні події у продовж тисячоліття, як і портрет Ярослава Осмомисла галицького, що дає право говорити, що автор близький водночас як до народу, так і до самого князя. Реалістичні картини минулого і сучасного говорить про високоосвідченість автора, знання як вищого феодального суспільства Русі та Європи, так і народного життя[2,с.99-118].

Події, які описані в "Слові о полку Ігоревім" в своєму історичному ракурсі від "Траяна до Ярослава Осмомисла" цілком зрозумілі для галичанина XII століття, тому вважав дослідник А.С. Орлов, якщо до цього долучити і галицький епос, галицький фольклор, то цілком яскраво вимальовується його галицьке походження[19,с.92-133].

Дослідник не вважає себе першовідкривачем цієї істини, уже російський вчений XIX століття, С. Шевірєв(1845)[37,с.294-305], а у слід за ним і його сучасник М. Головін(1848)[4,с.28-30], наголошували на галицькому походженню "Слова о полку Ігоревім". На думку галицького дослідника XIX століття, автор "Слова о полку Ігоревім" отримав прекрасну західно-руську освіту рицарського гатунку, яка була притаманна для Центральної Європи і яку в північно-східній Русі було отримати не можливо[20,с.30-32].

На народно-рицарсьмому гатунку "Слова о полку Ігоревім" наголошує і Л. Кулаковский, на його думку "Слово о полку Ігоревім" і Галицький літопис XIII століття є рицарською методологією написання творів і їх слід віднести до одного і того ж галицького писемного джерела[13, с.12].

Дослідник Д.С. Ліхачов наголошував, що сюжети "Слова о полку Ігоревім" окремими пісенними циклами, такими, як "Плач Ярославни", "Похвали в Руській землі" нагадують західноєвропейські пісні, зокрема "Пісню про Роланда". Якщо взяти перегук епох в "Слові о полку Ігоревііім" то воно за формою та написаннями повністю тотожне з "Піснею про Роланда"[14,с.18-19].

Їх близькість зауважили ще російські вчені XIX століття: Погодін, Буслаєв, Майков, Дашкевич, Діккінс. Сьогодні цієї точки зору притримується російський мовознавець Робінзон[27,с.104-112].

Таким чином "Слово о полку Ігоревім" є зразком європейського рицарського середньовіччя, його вищої еліти князів. Якщо врахувати ті обставини, що Галичина в XII столітті була на стадії феодального розвитку в тому й числі науковому і те що очевидно молодого княжича виховувала мати Ярослава Осмомисла угорська принцеса Софія, яка прищепила юному княжичу любов до культури середньовічної Європи, рицарської поезії і зокрема до "Пісні про Роланда"[14,с.20-29].

Рицарська доба розвинула історико-літературні сказання відлік яким слід починати з III-IV століть. Власне з цього часу в Європі починається формуватися пісенна рицарська література та культура. "Слово о полку Ігоревім невід'ємна частина цього процесу", що може говорити, що воно написане в Галичині, оскільки остання була тісно зв'язана з історією та культурою Центральної Європи починаючи з найдавніших часів і до часу написання "Слова о полку Ігоревім"[12,с.95-105].

Дослідник А.А. Горський вважає, що з'ясувавши галицьке походження "Слова о полку Ігоревім" нам необхідно з'ясувати питання часу його написання. Якщо датувати написання "Слова о полку Ігоревім" у 1187 році, тобто в рік смерті галицького князя Ярослава Осмомисла це буде не вірно, оскільки в Слові звернення до Ярослава, як до живого, однак враховуючи моду галицького літературного твору, приходимо до висновку, що "Слово о полку Ігоревім" було написане рік після смерті Ярослава і звернення до князя Ярослава в "Слові о полку Ігоревім", це своєрідна форма віддання річниці по смерті князя Ярослава. Така форма літературних творів притаманна для Галичини, що може говорити, що "Слово о полку Ігоревім" було написане в 1188 році[6,с.31-32].

Якщо врахувати вищеописані нами історичні події у Галичині 1187-1188 року і пов'язати з ними вигнання з Галича Олега Ярославовича в Київ, а опісля в Овруч, то можемо зрозуміти суть самого писання "Слова ог полку Ігоревім" князем Олегом у вигнанні в Києві в кінці 1187-1188 років[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Звертає увагу, що “Слово о полку Ігоревім” являється єдиним такого роду твором і не має аналогів. І це можна пояснити, якщо врахувати те, що його у вигнанні написав князь Олег Ярославович[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Постає логічне запитання, чому раніше він не писав схожих творів. У цьому очевидно не було часу, оскільки був постійно в розпорядженні батька, виконував його доручення у питаннях господарювання в Галичині. Тільки у перебіг часу 1187-1188 років будучи вигнанцем знаходячись у стані власної печалі і горя в Києві після клятвовідступництва галицького боярства він створює цю прексасну поему, на жаль тільки одну. Смерть Олега Ярославовича, підступно отравленого боярами в 1188-1189 роках перервала творчість цього талановитого співця-князя.Той факт, що автором не створено більше схожих поем і реальна смерть Олега Ярославовича в час коли майже всі вчені вважають часом її написання, яскраво доказує, що її автором був князь Олег Ярославович[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Якщо сторожко реконструювати хід історичних подій, то можна наголошувати, що слава його поеми, яка стала улюбленою в Києві докотилася і до Галича і тому, щоб не розпалювати феодальної війни, Володимир підіслав в Києві до Олега підступних галицьких бояр, своїх сторонників які і отруїли Олега Ярославовича. Цим і пояснюється сам факт, що більше автором не було створено ніяких творів, що переконливо доказує вірність нашої гіпотези[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Аналізуючи “Слово о полку Ігоревім” ми прийшли до висновку, що автору, князю Олегу Ярославовичу галицькому можна дати таку, нами реконструйовану, характеристику: ”людина з широким історичним і політичним світоглядом, добре розуміюча складні політичні реалії часу, великий патріот своєї країни, зумівший у вигнанні піднятися над проблемою Галицького князівства, до проблеми єдності Русі. Він талановитий письменник, знаток слов’янського епосу, історії, культури, народного епосу, сказань, белин, релігії її давньослов’янського фольклорної традиції. Автор, як виходець з боярського середовища Чагрів знав і народні традиції свого роду, які привила з дитинства йому його мати Анастасія Чагрова. З другої сторони він князь, син одного з наймогутніших володарів Центрально-Східної Європи в жилах якого текла кров, угорських королів, польських князів, князівський рід, яких найблище був у зв’язках, втому числі й з правлячою імператорською фамілією Комнинів Візантійської імперії. Все це видно із величавості “Слова”. Всі ці риси яскраво малюють нам портрет князя Олега Ярославовича Галицького”[8,с.48-51;с.104-112;с.137-145;с.78-85; с.31-57;с.123-136;с.4-29].

Окрім всього вище сказаного, як зазначав визначний галицький дослідник “Слова о полку Ігоревім” А.С. Петрушевич авторство “Слова” для галичан має особливу важність по тій причині, що воно розкриває древню історію від зародження Дністро-Карпатського слов’янства до централізованої Галицької держави Ярослава Осмомисла. Близьке знаходження автора(княжича Олега) до князя Ярослава Володимировича галицького, якого автор називає Осмомислом, знання історії Галичини, якої не знають Руські літописи, беззаперечно говорять, що автор був особою з князівського середовища, отримав блискучу західно-руську освіту, яку в південно-східній Русі отримати було неможливо[20,с.31-32].

Що стосується самого князя Олега Ярославовича галицького, позашлюбного сина князя Ярослава галицького і Анастасії з боярського роду Чагрів, то він згадується в Київському літописі перший раз під 1171 роком і при цьому навіть безіменно, коли бояри спалили його маму Анастасію, сина її (Олега) вигнали в заслання. У друге Олег Ярославович згадується в Руському літописі у 1187 році, коли Ярослав Осмомисл помираю чи сказав: ”Заповідаю місце своє (галицький престол) Олегові, синові моєму меншому, бо пояснює літописець, Олег був Настащин і був йому милий. Але після смерті Ярослава Осмомисла в Галичі стався заколот і галицькі мужі вигнали Олега з Галича і він втік у місто Овруч до Рюрика Ростиславовича, де й незабаром помер”[28,с.230].

Як бачимо після смерті Ярослава Осмомисла в нього залишилося двоє синів Олег Ярославович, князь галицький (1187р.), та Володимир Ярославович, князь перемишльський. Як можна вважати у 1187 році старшому Володимиру було приблизно 35-38 років, молодшому Олегу 27-28. Обидва, як вважають дослідники, були дорослими та одруженими князями, Володимир на дочці чернігівського князя, Олег на дочці київського князя Рюрика Ростиславовича, що пояснюється втечею Олега до Рюрика і надання останньому Овруча. Попробуємо з’ясувати назви синів. Зрозуміло, що старший Володимир був названий на честь знаменитого князя Володимира Володаровича, засновника Галицькогої держави. Князь Володимиру в 1187 році було 35-38 років.

Князь Олег в честь – великого київського князя Олега віщого, який був тою надією стремлінь князя Ярослава Осмомисла. Вигнання князя Олега Ярославовича з Галича зовсім не говорить про його смерть. Є свідчення, що він ще довго був князем Овручським. Оскільки невідоме народження князя Олега галицького попробує гіпотетично з’ясувати час народження Олега. Він міг народитися десь

після смерті Юрія довгорукого, оскільки до цього часу Ярослав добре жив з княгинею Ольгою від якої в неї народилося чотири дочки і син Володимир. Олег міг народитися десь між 1158-1160 роками, тобто після смерті Юрія Довгорукого, коли політичний союз з Юрійовичами вичерпав себе і був Ярославу не потрібний, як і сама дружина Ольга. В час спалення Анастасії та вигнання в 1171 йому було 11-13 років, тобто він уже був юнаком. В 1187 році князю Олегу Ярославовичу було 27-28 років, вік в якому він цілком міг продовжувати реалізовувати плани свого батька Ярослава галицького. Власне в такому віці він втік в Овруч, а Володимир в віці 35-38 років, посів галицький престол.

Привертає увагу особа Олега Ярославовича, як князя. Навіть короткий час його князювання потребує ретельного дослідження. Все життя поряд з батьком повинно було сформувати Олега Ярославовича як властолюбивого володаря, який намагався правити без втручання в державні справи громадськості та бояр. Він зразу намагався бути могутнім галицьким володарем, що не сподобалося як боярам так і міщанам, власне це і спричинило повстання і вигнання князя Олега. Очевидно бояри не могли князя Олега зробити іграшкою в своїх руках, оскільки Олег Ярославович був сильною вольовою людиною водночасно князем, полководцем і господарем Галицької держави[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Власне його свідчення записані Київським літописцем яскраво нам підтверджують це. Із свідчень проглядаються риси князя і це зрозуміло, оскільки батько Олега, князь Ярослав галицький вчив сина всім примудростям правління Галицькою державою, боярами та громадськістю. Все це проглядається і в “Слові о полку Ігоревім”[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Руський літопис твердить: “що олюблений син Ярослава, Олег, що ходив у волі отця повинен був як батько: ”знати багато мов, багато читати, надавати багато уваги навчанню, навіть спонукати до навчання молодь”. Літопис також зауважує, що князь Ярослав галицький був “Осьмомисл”[28,с.63], а Татіщевські джерела наголошують, що княжич відрізнявся від всіх інших освіченістю. Він мав можливість зустрічатися в Галичі з майбутнім імператором Андроніком Комнином, з князями і послами, що прибували до двору галицького князя, не виключено, що і сам неодноразово був послом в сусідніх з Галичиною країнах. Про одного такого прибульця родича, який приїхав в Галичину до князя Ярослава Осмомисла розповідає Микита Хоніат: ”Він був прийнятий правителем Галичини з приязню подружився з ним. Разом проживав у одному палаці, засідав в думі-сенаті, полював з Ярославом на зубрів - турів . Коли він прибув в Константинополь і став імператором то наказав відобразити своє життя в Галичині. Живопис уявляв собою кінну їзду Ярослава Осмомисла і Андроніка з собаками, крик птахів, гавкання собак, полювання на оленів, забитого списом кабана і поранення зубра”[35,с.420].

Київський дослідник Леонід Махновець вважав дійсною дружбу Олега галицького і його батька з Андроніком Комнином. Не слід виключати, що царевич Андронік очарував своєю особою і молодого княжича Олега, оскільки останній перебував в Галичі довго. Будучи при батьку і Андроніку, майбутній автор “Слова о полку Ігоревім” вивчив очевидно грецьку мову, і оскільки Андронік був з найвищої еліти Візантійської імперії, Олег міг перебрати і традиції візантійської державної традиції, літератури, культури, як і інформацію про Візантію її історію культуру. Андронік Комнин був притиндент на імператорський трон, тому володів, очевидно, колосальними знаннями і був особою високої юридиції в області державних справ[16,с.61-64].

Не слід виключати, що навчання княжича Олега проходило за безпосередньою участю дядька Андроніка. Не слід виключати, що візантійський принц Андронік і княжич Олег були причетні і до реорганізації за візантійською системою галицьких полків. Візантійський літописець Микита Хоніат, наголшує, “що в Костянтинополі ходили слухи, що Андронік збирає багаточисельну скіфську кінноту з метою вторгнення в візантійські володіння”[35,с.167].

Таким чином юність князя Олега Ярославовича проходила серед послів, купців, духовенства і навіть серед присутнього в Галичині майбутнього візантійського імператора. Все це було відомо йому від князя Олега і автору Руського літопису, з яким очевидно був знайомий князь Олег після втечі з Галича і який записав від нього всі свідчення вищеописані нами, які сам не знав. Як бачимо Олег Ярославович, як автор “Слова о полку Ігоревім” добре знав історію розвитку Галичини від часів Траянових, тобто сусідство римлян в І-ІІ століть нашої ери з Галичиною до часу Ярослава Осмомисла XII століття з державою якого правоприємниця Римської, Візантійська імперія теж межувала і знаходилась в дружніх, союзних відносинах. Власне під таким ракурсом історичного розвитку Галицької держави формувався історико-політичний світогляд князя Олега Ярославовича галицького наступного володаря Галицької держави, автора “Слова о полку Ігоревім”, який, як правоприємник бажав розвивати тисячолітні наукові, культурні і політичні надбання Галицькоої держави свого батька князя Ярослава Осмомисла. Як наголошує літописець: ”Ярослав, однією своєю простою головою держав усю Галицьку землю”. Все це галицький князь Ярослав бажав передати сину Олегу, бо, як наголошує літописець: ”Олег був йому милий”. “Олегу сину моєму молодшому даю Галич, а

Володимиру Перемишль". Князь же Ярослав Осмомисл, наголошує Татіщевське джерело: "Був же він князь мудрий і красномовний і багатий і поважаний в всіх землях і славен військами, бо де була йому обіда він сам з полками не ходив, а посилав їх з воєводами. Він бо навів лад в землі своїй…". Могутня самовладна вдача очевидно була притаманна і князю Олегу Ярославовичу. Очевидно цим і були незадоволені галицькі бояри які намагалися самі заправляти всіма економічними і політичними процесами в Галицькій державі. Тому, як наголошує літопис: "По сметрі ж Ярославовій був заколот великий у Галицькій землі, бо галицькі мужі передумали з Володимиром і переступили хресне цілування, вигнали князя Олега з Галича. І втік Олег звідти в город Овруч до Рюрика Ростиславовича..."[28,с.230-231].

Сама втеча і князювання Олега Ярославовича в Овручі викликало страх у галицьких бояр і князя Володимира, що заставило їх підступно його отруїти, а отже припинити творення подальших творів типу "Слова у полку Ігоревім"[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

У висновок нашого дослідження, наголосимо, що особа князя Олега Ярославовича галицького нами проаналізована в повному об'ємі за всіма наявними джерелами та висновками історичної та філологічної науки, що дає право зробити висновок, що власне він і є автором "Слова о полку Ігоревім"[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Список джерел та використаної літератури:

1.Абрамов М.А. К проблеме авторства Слова о полку Игореве. В кн.: Слово о полку Игореве и мировозрение его эпохи. - К.,1990.
2.Адрианова - Перетц В.П. Слово о полку Игореве и устная народная поэзия. В кн.: Древнерусская литература и фольклор. - Л.,1974.
3.Велецкая Н.И. Рудименты язычества в похоронных играх карпатских горцев. В кн.: Культура та побут населення Українських Карпат. - Ужгород, 1972.
4.Головин Н. Примичания на Слово о полку Игореве. - М.,1946.
5.Гонсорский О. Заметки о Слове о полку Игреве. - Спб.,1884.
6.Горский А.А. Проблема даты создания "Слова о полку Игореве". - Л.,1986.
7.Грабовецький В. Нариси історії Галича. - Галич, 1997.
8.Ідзьо В.С. Угорські джерела епохи династії Арпадів про Україну-Русь (IX-XIIIст.). Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2002. - Т.II.
Ідзьо В.С. Олег Ярославович Галицький (Настасич) - автор "Слова о полку Ігоревім". Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2004. - Т.IX.
Ідзьо Віктор. Олег Ярославович галицький (Настасич) - автор "Слова о полку Ігоревім". - Перевал.- Івано - Франківськ, 2004. - №2.
Ідзьо Віктор. Олег Ярославович Галицький (Настасич) – автор "Слова о полку Ігоревім". Українознавець - Львів 2008. - Випуск VII.
Ідзьо Віктор. Олег Галицький. - Література. Фольклор. Проблеми поетики. Збірник наукових праць. Інститут Філософії Київського національно університету імені Тараса Григоровича Шевченка. - К., "Твім інтер"- Випуск 31. - Частина 2., 2008.
Ідзьо Віктор. Олег Ярославович Галицький (Настасич) - автор "Слова о полку Ігоревім". Науковий Вісник Інституту Народознавства Національної Академії Наук України, Івано-Франківського Краєзнавчого музею. - Івано - Франківськ. Видавництво "Лілея НВ". - Випуск 11-12, 2010.
Ідзьо Віктор. Князь Олег Ярославович Галицький - автор "Слова о полку Ігоревім". - Івано-Франківськ "Сімик", 2012р. - 32с.
9.Исаевич Я.Д. Культура Галицко-Волынской Руси. Вопросы Истории. - М.,1971. - №1.
10.Карамзин М.Н. История государства Российского. - М.,1993. - Т. I-II.
11.Карпов В.Д. Герой Слова о полку Игореве и его автор. - К.,1990.
12.Конрад М. О всемироной литературе в средние века. Вопросы истории. - М., 1972. - №8.
13.Кулаковский Л. Песнь о полку Игореве. Опыт воссоздания модели древнего мелоса. - М.,1977.
14.Лихачев Д.С. Слово о полку Игореве и культура его времени. - Л.,1978.
15.Лихачёв Д.А. Слово о полку Игореве. 800 лет. - М.,1986.
16.Махновець Л. Про автора Слова о полку Ігоревім.- К.,1989.
17.Орлов А.С. Слово О полку Игореве. - М.,1923.
18.Орлов А.С. Слово О полку Игореве. - М.,1938.
19.Ордов А.С. Слово о полку Игореве. - М-Л.,1946.
20.Петрушевич А.С. Слово о полку Игореве. Древнерусские эпиграммы, стихотворения конца XII вв. - Львов,1887.
21.Пінчук С.П. Слово о полку Ігоревім. - К.,1973.
22.Пушик С. Україна. - К.,1985. - №35.
23.Рыбаков Б.А. Русские летописцы и автор Слова о полку Игореве. - М.,1972.
24.Рыбаков Б.А. Древняя Русь. Сказания. Былины. Летописи. - М.,1963.
25.Рыбаков Б.А. Слово о полку Игореве и его современники. - М.,1971.
26.Рыбаков Б.А. Пётр Борислович. Поиск автора "Слова о полку Игореве". - М.,1991.
27.Робинсон А.Н. "Слово о полку Игореве и героический эпос средневековья". - Вестник АН СССР. - М.,1976. - №4.
28.Руський літопис. - К.,1989.
29.Сребрянский И.В. Мифология Слова о полку Игореве. - Нежин, 1895.
30.Сумцов Н.Ф. Некоторые черты сходства "Слова о полку Игореве" с южно-славянскими старинными песнями. - Киев, 1893.
31.Татищев В.Н. История Российская. - М.,1963. - Т.III.
32.Тимощук Б.О. Двоєвір'я в стародавній Русі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1998. - Т.II. - №1.
33.Тихомиров М.Н. Древняя Русь. - М.,1975.
34.Франчук В.Ю. Літописні оповіді про про похід князя Ігоря. - К.,1988.
35.Хониат Никита. История: в 2-х томах. - Спб.,1860. - Т.I.
36.Шахматов А.А. Древнейшие судьбы русской истории. - Пг.,1919.
37.Шевирев С. История русской словестности. - М.,1859. - Т.II.

Григорій Сковорода - національний символ
української літературно-філософської та державницької думки XVIII століття

Національна та філософська спадщина Григорія Савича Сковороди, яка була популярна уже за життя автора в українському народі та українській аристократіфії та інтелігенції в XVIII століті у друкованому вигляді почала виходити, на жаль тільки після смерті автора в останні роки XVIII століття[2,с.64-68; с.3-76].

Св. 1. Портрет Григорія Сковороди.

Вперше М. Антоновський у 1798 році в Петербурзі опублікував без імені автора трактат Григорія Сковороди “Наркісс”. Таким чином “Наркісс” є першим опублікованим твором Г.С. Сковороди. Цей твір вийшов окремою брошурою під назвою “Бібліотека духовная соджержащая в себе дружиские беседы о познания свамого себя”. Слід наголосити, що твір був опублікований не повністю. Він займав тільки 193 сторінки брошури М. Антоновського[1]. У 1861 році І.Т. Лісенков у Петербурзі видав “Вибрані твори Сковороди”[8]. У 1894 році твори видатного українського філософа було видано Д.І. Багалієм. У цьому виданні було опубліковано крико-бібліографічну вступну статтю

редактора Д.І. Багалія, було опубліковано біографічний нарис М. Ковалинського “Житіє Григорія Сковороди”. Тут же нижче було поміщено філософські трактати та вірші автора, притчі та 98 листів Сковороди. Видання було не повним. До нього не ввійшли деякі твори, зокрема “Асхань”, “Жена Лотова”, “Потоп зміин” “Пря Бесу со Варсавою”, а з трактату “Икона Алкивіадская” було надруковано лишке уривок[10].

Наступне видання творів Г.С. Сковороди було зроблене В.Д. Бонч-Бруэвичем у 1912 році. Він мав намір видати всі твори, однак у 1912 році видав тільки І том в якому опублікував основну філософську спадщину українського філософа. На жаль повне видання закінчилось незавершеним і другий том не вийшов. За таких обставин фактично до радянського часу вся спадщина Г.С. Сковороди залишалась неопублікованою. Однак не дивлячись на свою недосконаліть власне цей том був довгий час джерелом знань з творчості Сковороди[9].

В подальшому повне видання творів Г.С. Сковороди вийшло у двох томах тільки у 1961. Редакційна колегія на чолі з академіком О.І. Білецьким та іншими членами редакційної колегії вперше видали всю спадщину українського генія і вона стала доступна для вивчення та аналізу[5]. У 1973 році Академія Наук УРСР, Інститут Філософії за редакційною колегією, яку очолював Член-Кореспондент АН УРСР В.І. Шинкарук видала повне звбрання творів Григорія Сковороди у двох томах з коментарем редакційної колегії, передмовою, яка складалася з огляду історико-біографічної спадщини Г. Сковороди, яку опрацювали В. Шинкарука та І. Ваньо та примітками і коментарями, які напрацювала редакційна колегія. Це видання і сьогодні є основним фаховим видання з вивичення філософської спадщини Г.С. Сковороди[6]. Безсумнівно, що сьогодні науково-філософська спадщина Григорія Савовича Сковороди в умовах незалежної Української держави потребує подальшого дослідження, оскільки своє філософське та релігійно-національне та культурне світобачення він формував на кращих концепція саме українських філософів, релігійних політичних та культурних діячів, таких як К. Транквілліон-Ставровецький, П. Могила, І. Гізель, С. Полоцький, Д. Туптало, А. Радивиловський. Слід наголосити, що літературна на філософськс спадщина Григорія Сковороди, його кращі вірші та пісні привернули увагу письменників та критиків уже в XVIII столітті. Окремі набрали народних ри с в обробці українських кобзарів та лірників ще при житті великого філософа. На початку XIX століття долучились І. Котляревський, Т. Шевченко, І. Срезневський, О. Потебня, М. Костомаров, Г. Данилевський, які у 30-40 роках XIX століття вказували на величезну роль Г. Сковороди у відновленні української прози. Івано Франко відзначив, що спадщина Г. Сковороди стоїть в основі української художньої та філософської літератури. Про Г. Сковороду. як визначного українського філософа розповідав перший його біограф М. Ковалинський та коментатори його творчості І. Снєгірьов, І. Срезневський, А. Хиждеу, М. Сумцов та інші[2,с.64-68; с.3-76].

Спеціальні фахові дослідження філософських творів Григорія Сковороди з’явились тільки на прикінці XIX століття завдяки публікаціям Д.І. Багалія. В подальшому творчість Сковороди вивчали О. Єфименко, Ф. Зеленський, Ф. Кудринський, М. Петрова, В. Леонтовський, М. Гусєв, В. Ерн та інші.З національно-патріотичної точки зору, творчість Г. Сковороди розглядали Д. Чижевський, І. Мірчук, В. Зеньковський, які вірно вважали, Г. Сковорода своєю творчістю “висвітлював найкращі риси українського народу, проповідував ідеї відновлення української державності”, оспівував її вкладаючи в її основу “епоху Хмельниччини”. У 20-20 роки XX століття вивченням творчості Г. Сковороди займалися Г. Хоткевич, М. Гордієвський, А. Ковалевський, П. Пелех, В. Петров, М. Ладиженський, І. Очинський, Б. Скитський, П. Демчик та інші історики філософії[11,с.12-14].

Вивчення національної спадщини Григорія Сковороди не може проходити без з‘ясування історичних процесів в житті тогочасної Української козацької держави. Слід наголосити, що Григорій Савич Сковорода нагродився 1722 року в селі Чорнухах Лубенського полку на Полтавщині в сім’ї заможного козака, який мав землю. Слід наголосити, що він народився в умовах вільної незалежної Української козацької держави зоря якої, внаслідок підступництва царської Росії, закочувала. Однак, як бачимо із усієї йог творчості він через усе своє свідросме життя проніс “епоху Хмельичинни”, як вищий стандарт улаштування державності в його батьківщині Україні. В 1734-1753 роках він навчався в Києво-Могилянській Академії. Протягом 1741-1744 років обдарований юнак був співаком придворної капели в Петербурзі, а потім не сприйнявши “московського” життя він знову повернувся в Україну і продовжив навчання в Києво-Могилянській Академії. В 1745 року не змігши бачити закабалення своєї батьківщини Московським царством він виїхав в Угорщину в якій передував з 1745 по 1750 роки[13]. Як відомо із останніх досліджень угорських вчених в Угощині він займався викладацькою роботою, викладав слов’янсько-українську поетику[12].

Н початку 1751 року він повертається в Україну де в Переяславській семінарії викладає поету, яке згодом забороняє місцевий єпископ. Після звільнення з семінарії Г. Сковорода знову вчився, а після працював домашнім вчителем. З 1759 року він працював на посаді викладача в Харківському колегіумі, але через вільнодумство він знову змушений був залишити педагогічну роботу. В 1768

Григорія Сковороду в останнє запросили викладати у додаткових класах при Харківському колегіумі. Де він читав власний курс "Етики". Тут він знову зштовхнувся з бєлгородським єпископом П. Крвайським, під наглядом якого перебував Харківський колегіум, у якого було багато грошей і який водночас зволікав з відкриттям додаткових класів для дітей, покликаючись на відсутність грошей [3,с.152-153].

Останні 25 років свого життя Григорій Сковорода мандрував по Україні поширюючи своє філософське вчення серед народу. Сучасник Григорія Сковороди Ф. Луб'яновський, який зустрічався з ним в останні роки писав:" Пристрасть його жити в селянському середовищі, він любив переходити від слободи до слободи, з селе до села, з хутора в хутір. Всюди і всі його зустрічали й проводжали з любов'ю, в усіх він був свій... Господар хати куди він заходив, насамперед придивлявся, чи не потрібно було чогось полагодити, почистити, змінити в його одежі та взутті: все це й відразу робилося. Особливо мешканці тих слобод і хуторів, де він найчастіше і найдовше залишався, любили його як рідного. Він віддавав їм усе, що мав: не золото та срібло, а добрі поради, напучення, дружні докори за незгоду, неправду, нетверезість, несумлінність... втішався, що труд його надмірного життя не був зовсім безплідним"[4,с.106-107].

Помер видатниу український філософ 9 листопада 1794 року в селі Іванівці на Харківщині (нині село Сковородинывка, Золочывського району). З його смертю фактично закінчилась епоха "Хмельниччини" яку він так оспівував. Для того, щоб відтворити епоху в якій він жив необхідно відтворити цілу епоху з 1722 по 1794 рік в якій він жив. В середині XVIII століття Російське самодержавство поетапно знищує Українську козацьку державу, нав'язує чужий російський кріпацький лад вільнолюбивій Україні, знижує її державні, адміністративні, тогово-економічний устрій, замість багатовікового козацького полкового устрою, який функціонував на народній основі в українській козацькій державі, утворює російські намісництва та в подальшому губернії. Весе це було непритаманно українському народу і все це з болем пероиживав Г. Сковорода, як еохою державності "Хмельницького". Він бачив як під важким чоботом російського самоджжевтсва гине Украна. В 1763 році Росія знищте Запорізьку Січ останній оплот української державності і офіційно запроваджує в Украні кріпацьку систему. Власне у час найбільшої філософської діяльності набуває своєї найбільшої могутності супротив козацької України садержавній Росії у вигляді гайдамацького руху, що був найвищою формою боротьби українського народу проти омосковлення у вузькому і широкому розумінні та знищення державності України. Усі ці події яскраво відбилися у творчості українського філософа Г. Сковороди, власне вони і формували його світогляд , як українця-патріота, який бажав відновлення державного суверенітету своїй державі та народу. Власне в цей час Сковода своєю творчістю підтримує відновлення "епохи Хмельниччини" і не вивипадково, оскільки він був продуктом своєї доби, своєї епохи поряд з такими як Жан-Жак, Руссо, Дені Дідро, Лессінг, Гердер, М. Новиков, О. Радищев та ініші, які глибоко переживали впровадження закріпачення народів та людини зокрема. Слід наголосити, що Григорій. Сковорода хоча і знав передові європейські наукові та філософські традиції, однак передусім формувався під впливом традицій української філософської та книжної традиції таких найблищих попередників, як Феофан Прокопович, Варлаам Лащевський та Георгій Кониський на українській поетичні спадщині та усній народній творчості. Слід наголосити, що він вивчав і використовував таких славетних римських поетів як Горацій, Вергілій та Овідій. З нговолатинських поетів Сковороду цікавили француз М. Муре та фламанець Гошія (Гозія)[11,с.11-16]. Слід наголосити, що всю свою душу Г. Сковорода вклав у найважливіші сво поезії, які присвятив незалежній Українській державі XV-XVIII століть. Основну увагу у цій темі він сконцентрував на піісні "De libertate", яку присвятив найвизначнішому володарю Української держави XVII століття гетьману Богдану Хмельницькому. Поет звеличує як "отця української вольності". Цей твір складає великий інтерес як для філософів так і для істориків літератури, оскільки в ньому Сковорода яскраво показує с вою позицію до подій які відбувалися і історії України. З вірша "De libertate" видно, що в 50-60 роках Сковорода пов'язує відновлення Української державності з національно-визвольною боротьбою українського народу під проводом Богдана Хмельницького, у цьому творі він радіє, що в Українській державі запанував народно-козацький лад.. Сковорода, як український патріот вивищує українського державця Богдана Хмельницького над усіми ранети українськими гетьманами і наголошує на необхідності відновлення в рамках Української держави вільностей батьківських, якіб були закріплені в українському народі на віки[7,с.480].

У висновок наголосимо, що в особі Григорія Савовича Сковороди українська національна та філософська культура має видатного мислителя й письменника, який на національній та культурній спадщині українського народу розпрацював філософську концепцію для української нації й за таких обставин, як основоположник суто української класичної філософії, його слід віднести до основоположників української філософської та державницької думки XVIII століття[2,с.64-68; с.3-76].

Список використаних джерел та літератури:

1.Бібліотека духовная соджержащая в себе дружиские беседы о познания свамого себя". Издал М. Антоновський. - Петербург, 1798.
2.Ідзьо В. Григорій Сковорода в осмиленні проблеми відновлення української козацької державності. Історико-автобіографічний аспект. Українознавство". - К., 2007. - Число 1. - С.64-68.
Ідзьо Віктор. Григорій Сковорода - національний символ української філософської та державницької думки XVIII століття (285 - ій річниці з дня народження присвячується). - Львів "Сполом", 2007. - 78с.
3.Лебедев А.С. Белгородские архиереи и середа их архипастырской деятельности по архивным документам. - Харьков, 1902.
4.Лубяноский Ф.П. Воспоминания."Руський Архив" - Спб.,1872. - Т.І.
5.Сковорода Григорій. Твори в двох томах. Видавництво АН УРСР. - К., 1961.
6.Сковорода Григорій. Повне зібрання творів у двох томах. - К."Наукова Думка", 1973.
7.Сковорода Григорій. Повне зібрання творів у двох томах. Примітки, коментарі. De libertate. - К."Наукова думка", 1973. - Т.І. - С.480.
8.Сочинения в стихах и прозе Григория Саввича Сковороды. С его портретом и почерком его руки. - Спб., MDCCCLXI.
9.Собрание сочинений Г.С. Сковороды. С биографией Г.С. Сковороды М.И. Ковалинского , с заметками и примечаниями Владимира Бонч-Бруевича. - Спб.,1912. - Т.І.
10.Сочинения Григория Саввича Сковороды, собранные и редактированные профессором Д.И.Багалеем. Юбилейное издание (1794-1894 год). С портретом его, видом могилы и снимками почерка. 7-й том Сборника Харьковского историко-филологического общества. -Харьков,1894.
11.Шинкарук В., Іваньо В. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів у двох томах. - К."Наукова думка",1973. - Т.І.
12.Varodi-Sternerg Janos. Kijovi diakok Maguarorszagon a XVIII szazadban. Utak es talalkozasok. - Uzsharad Karpati Konyvkiado,1971.
13.Tardi Lajos. A tokaji Orosz Bovasarlo Bizattsag tortenete(1733-1798). - Sarospatak,1963.

Григорій Сковорода в осмисленні проблеми відновлення української козацької державності. Історико-автобіографічний аспект

Григорій Сковорода народився 3 грудня (20 листопада) 1722 року в селі Чорнухах на Полтавщині, в сім'ї простого козака, який власне і був тим першим істориком, який розкрив всі відомі йому історичні аспекти української історії, які лягли у свідомість майбутньому українському філософу Григорію Сковороді і дали поштовх у осмисленні проблеми необхідності відновлення української козацької державності. Цю філософську козацьку ідею відновлення української козацької держави, він розвинув і в своїй філософській творчості, особливо після закінчення повного курсу Академії. Він осмислював проблему української козацької державності подорожуючи по країнах Європи, де викладав у різних духовних навчальних закладах. Мандруючи по Україні Григорій Сковорода, що бачимо з його чисельних творів, теж осмислював українське народне життя, чому і увійшов до історії саме як український філософ[17,с.13-18,с.473-476].

Св. 1. Портрет Григорія Сковороди.

Осмислити проблему відновлення української козацької державності стало необхідністю у першому десятилітті XVIII століття Григорію Сковороді тому, що Московське царство розпочало жорстоко придушувати національно-державницьку та громадську думку в Україні. Діяльність Петра І стала пагубною для розвитку національної та філософської ідеї в Україні. Московське царство, як молода держава, ідеологічно та національно почало формуватися на міфологемах "Святої Русі" й "Москви - Третього Риму" - "останнього притулку й оплоту православної віри". Власне ця міфологема перетворила Московське царство, яке сфомувалося на фіно-угорському етнічному масиві та монголо-татарському державному та культурному спадку, насадженому Київською Руссю в X столітті християнстві, у наднаціональну Російську імперію, державу яка не могла миритися з українською національною та філософською ідеєю, яка істотно була вищою і активно розвивалася в Україні до XVIII століття з епохи Київської Русі[8,с.40-43].

Вся ця сформована московитами філософія фальшу, була прагматичного типу, вона намагалася обманути українців, мотивуючи, що ніби то утворювалася для "загального блага" підданих і в тому числі й православних-українців. Як бачимо із проаналізованих нами джерел, в Московській державі не залишалося національно - культурної та політично-релігійної та філософської ніші для українського наукового та культурного початку. Тому на противагу цій міфологемі Григорій Сковорода створив свою історико-філософську концепцію "Української державності Богдана Хмельницького", яку у противагу російським самодержавним устремлінням, протиставив її. Внаслідок того, що Петро І ліквідував фактично всі інститути української державності та української влади, науки та культури і підпорядкував церковний та світський український потенціал Московський державі, намагаючись абсолютизувати останню й звільнити її від будь-яких інших в першу чергу, українських наукових, культурних та релігійно-моральних норм, якими послуговувалася українська нація з епохи Київської Русі, філософ Григорія Сковорода створив свою суто народну концепцію гуманістичної української філософії[9,с.48-52].

Власне дії Петра І обурили Григорія Сковороду і заставили проставити зухвалості самодержавства український філософський гуманізм, який і виразився осмисленням української козацької державності та концентрацією думки на визначному її діячі, гетьману Богдану Хмельницькому. Завдяки такій свої історіософській позиції Григорій Сковорода постає як визначний український філософ-державник XVIII століття, який очолив український державницький рух у спротиву московському абсолютизму[10,с.3-72; с.64-82].

Тому проблема автобіографії та осмислення державницької позиції Григорія Сковороди постає в новому світобаченні, в якій Григорій Сковорода постає, як "Поет, філософ XVIII століття, будитель української державницької думки". Таке наукове дослідження Григорія Сковороди потрібне в наш час, після відновлення української держави, оскільки передбачає цілісне бачення світобачення геніального українського філософа, його індивідуальну українську своєрідність. Без врахування цілісності образу філософа, його української державницької та громадської позиції, яку він сконцентрував у своїх творах, глибинного психологізму його творчості не може бути уявлення про його життєвий та творчий шлях мислителя та осмислення політичного та духовного життя українського народу[11,с.3-7].

Своєю автобіографією Григорій Сковорода постає, як пошукач істини, своєрідний борець, філософ-революціонер, месник, світоч і речник епохи в якій він жив. Власне у такому обзазі через призму вивчення автобіографії Григорій Сковорода в якості українського мислителя-державника є до кінця не з'ясованим, тому у даному дослідження ми повинні системними моментами, не тільки розуміти його позицією, тобто ті писані закони його часу, за якими він жив і які відбилися в його автобіографії[5,с.76-89]. Нам потрібно розуміти закони, які він філософськи осмислює, як антиподи, тези й антитези, які співіснують у його творчості й витворюють особливість його філософської творчості. Слід наголосити, що у своїй творчості, яку ми проглядаємо через призму вивчення автобіографії Григорія Сковороди проглядається зв'язок офіційного і не офіційного сприйняття філософа і мислителя сучасною українською державницькою філософською думкою. Складається враження, що Григорій Сковорода у галузі суспільно-функціонального, національного та державницького погляду не може мати суспільного сприйняття. Однак, як бачимо через призму автобіографічного дослідження Григорій Сковорода був дійсно народним філософом, мислителем, його світобачення та сприйняття світу перегукується з сьогоднішнім українським суспільством. Його філософська концепція цілком укладається в сучасну філософську концепцію української незалежності й державності, що потрібно розвивати і аналізувати сьогоднішній українській філософській думці. Сучасній українській політичній думці, мислиться, що ніколи не можна буде сприймати складності філософського світобачення Григорія Сковороди, його глибинного внутрішнього психологізму, його автобіографізму, в сучасному українському суспільстві в українській незалежній державі.

Ряд дослідників вважають його філософія притаманна виключно для XVIII століття, а відчасти XIX століття якою не можливо остаточно пізнати та охопити всі історичні процеси в Україні. Сучасна дослідниця Т. Чернеча вважає, що "для всякого офіційно-популярного, символічно-ритуального мислителя така істина найнебезпечніша, бо вона заперечує тлумачити національного генія у новітній час, і тим самим черпати з його авторитету, озброюватися його аурою"[19,с.562-573]. Як бачимо світобачення Григорія Сковороди не було байдужим до проблеми національної консолідації українського народу, зокрема, власне Григорій Сковорода висловлює думку про те, що у боротьбі за українське національне й соціальне повинні об'єднатися всі. Як бачимо для Григорія Сковороди українська національна влада була не чужою та ворожою, ніж російська імперська влада насамперед тому, що Григорій Сковорода бажав мати свою, козацьку національну державу. Звичайно його погляди на цю проблему є далекі від досконалості, однак він всією душею бажав "Гетьманщини". Для нього ж звичайно, це була скрита та виразна романтична ідеалізація, філософська сакралізація козацької державності. Це дає підстави говорити, що Григорій Сковорода філософськи осмислює концепцію національної держави, в козацьких шатах, яке він уявляв в загали рисах, як "Гетьманщину"[10,с.3-76;с.64-82]. Без сумніву, що Григорій Сковорода був прихильником тільки відновлення "Гетьманщини", і був проти зловживань сучасної йому політичної російської влади, проте його історіософські ідеї свідчать про те, що у майбутньому, на думку мислителя, після відновлення незалежності на Україні буде панувати світ щасливої спільноти, соціального добробуту та громадянського миру, адже його філософська концепція держави "Гетьманщини", яку він пов'язував з гетьманом України Богданом Хмельницьким, проглядається через призму його всієї широкої автобіографічної діяльності. Тому в епоху відновлення української державності та становлення її філософської концепції, наголошує дослідниця Т. Чернега, нам слід переглянути і досконаліше вивчити деякі штрихи автобіографії Григорія Сковороди. Але, звичайно, якщо врахувати принципову можливість виходу за межі його філософського і романтичного світогляду, то автобіографію можна розглянути також на основі передромантизму, який теж може вписатися у концепцію символічної автобіографії. На її думку, концепція символічної автобіографії на прикладі творчості Григорія Сковороди може бути розглянутою саме тому, що передромантизм, який був притаманний, як відомо, творчості українського мандрованого філософа, дає можливість обґрунтувати ідею символічної автобіографії. Тому розглядаючи питання символічної автобіографії Григорія Сковороди у контексті антропоцентризму, авторка використала новітню літературу, що містить, зокрема, у збірці "Колізії антропологічного розмислу", статтю Т.С. Пінчука про антропоцентризм Григорія Сковороди тощо. На її думку символічна автобіографія Григорія Сковороди та її особливості не є ґрунтовно висвітленими у сучасній науковій літературі. Вона бажає зробити розробку такою, щоб зробити деякий внесок у сучасну сковородіяну, зокрема у державницькі погляди Григорія Сковороди[15,с.29-33]. Власне ця сучасна праця прокладає шлях до розуміння Григорієм Сковородою проблем відновлення української державності у його час. Григорій Сковорода прекрасно знав українську історію, він гордився тим, що він українець і з гордістю висвітлював у своїй творчості часи національно-визвольної війни та становлення української державності під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. У своїх творах Григорій Сковорода оспівує " возвеличення людської волі українців". Зокрема у творі "Де лібертате", який був присвячений гетьману України Богдану Хмельницькому, він оспівує вільнолюбивий український народ, який здобув свою незалежність та державність. Як наголошує український літературознавець М. Наєнко у книзі "Романтичний епос: ефект романтизму і українська література" так розмірковує про відношення Григорія Сковороди до романтизму: "Говорячи про готовність Г. Сковороди до входження в епоху романтизму, ми маємо на увазі факт пристрасної поетизації ним душевних переживань людини, свободи людської і живої природи, котра виступає в нього прообразом цієї свободи"[14,с.69-70].

Слід наголосити, що дослідниця Т. Чернеча стосовно належності Г. Сковороди до бароко та передромантизму наголошує:" слід зазначити, що бароко пов'язане передусім не з епохою, а уявляє собою якість інтерпретації існуючої дійсності. Адже бароко повертається до деяких ідей Реформації, а також Ренесансу. Передромантизм не передбачає входження у епоху, він дуже складно пов'язаний з просвітницькими та ренесансними тенденціями в культурі. Звичайно, Сковороду частіше за все відносять до просвітництва. Проте, слід зауважити, що сковородинівська творчість передусім має відношення до романтизму через передромантизм. Отже, синтез бароко, передромантизму та просвітництва, що є характерним для Сковороди, уявляє собою такий напрямок в культурі, за допомогою якого дуже своєрідно інтерпретується світ та місце в ньому людини. Слід зазначити, що вихованці та викладачі Києво-Могилянської академії дуже цікавилися етико - гуманістичною проблематикою. Проте для таких філософів, як г. Конiський та Ф. Прокопович був типовим ренесансний гуманізм, але Сковорода був, навпаки, гуманістом неренесансного типу. Слід зазначити,

що Києво-Могилянська академія пережила у своїй історії кілька етапів, а в часи найбільш активного функціонування цього учбового закладу, тобто у XVII-XVIII століттях у Європі, як відомо, панувало не тільки Просвітництво, але й культура бароко. Так, саме для філософських курсів професорів Києво-Могилянської академії була характерною так звана барокова схоластика. Автори філософських курсів намагалися охопити у своєму викладі всю систему філософського знання, від логіки, натурфілософії, до етики й метафізики. "Характер культури бароко позначився також у тому, що філософія Києво-Могилянської академії синтезувала ідеї кількох історико-культурних епох: Реформації, Відродження, Просвітництва. Дух Реформації проявився у раціоналістичному тлумаченні тверджень Святого Письма на основі здорового глузду або даних науки (Ф. Прокопович), дух Відродження – насамперед у звертанні до античної культурної спадщини - творів Платона, Аристотеля, Сенеки, Цицерона, Марка Аврелія, Вергілія, Горація: дух Просвітництва - у культі розуму, освіти, науки"[19,с.562-573].

Григорій Сковорода, як вихованець Києво-Могилянської академії, у своїх творах, звичайно, обґрунтовував як барокові, так і просвітницькі філософські положення. Адже Сковорода, цей найвизначніший український філософ-містик XVIII століття, поєднував у своїх творах містику з інтелектуально-пізнавальними первнями. Його філософія характеризувалася синтезом тих філософських течій, які в цю добу панували у Європі. В цьому контексті слід відокремити раціоналізм філософії Г.В. Ляйбніца - Х. Вольфа, адже Григорій Сковорода в Академії вивчав філософію, користуючись, зокрема підручниками Баумайстера і Вінклера, що були написані в дусі філософії Г.В. Ляйбніца - Х. Вольфа. "Тісні зв'язки між Києво-Могилянською Академією і університетом у Галле сприяли розповсюдженню в Україні не тільки ідей пієтизму і середньовічної містики, але й раціоналізму та просвітительства, про що свідчить діяльність таких тодішніх українських учених, як І. Хмельницький, Й. Козельський, В. Золотницький та інші. Отже, Г. Сковорода був добре обізнаний з творчістю філософів - раціоналістів і просвітителів". Так, можна казати про вплив філософії Ляйбніца на погляди Г. Сковороди, зокрема концепції про безмежне ступневе вдосконалення людини, ідеалістичної гіпотези про "передустановлену гармонію", а також погляду Г.В. Ляйбніца про природу душі і вроджені ідеї. "Доказом наполегливих студій Г. Сковородою творів Г.В. Ляйбніца є те, що центральний термін його філософської системи "спорідність" - це докладний переклад Ляйбніцового "cognatio"[6,с.23-75]. На історичній концепції українського відродження та відновлення української національної, козацької держави Григорій Сковорода створював свою власну українську філософську систему та концепцію, в чому полягає на нашу думку, для сучасного українського суспільства, значення творчості Сковороди полягало, зокрема, в тому, що вона "якраз і зуміла пробити панцир офіційної вченості, вказуючи шлях до нічим не обмеженої освіченості, поєднуючи в собі містичну піднесеність з ідеєю практичного розвитку природних здібностей, власне української людини, що мають базуватися на знаннях і приносити користь усім"[3,с.51-78]. Саме тому він дістав найменування "Українського Сократа", бо, як і Сократ, він свідомо намагався жити саме так, як вчив. Сковороді була притаманна свідома установка на життєву реалізацію свого концептуального доробку, єдність ідей та життя. Отже, синтез життя і творчості Сковороди, який осмислює філософськи історію України, української державності та зокрема життя окремого українця пов'язується із досвідом власного життя, що бачимо з його автобіографії. Він намагається бути українським мислителем, який за ради блага свого народу та та осмислення історії та духовності жити праведно згідно з усталеними формами людського існування, яке наближує, в чомусь, біографію Сковороди до агіографічного канону, а з іншого – викликає здивування, адже його непорозуміння насамперед із духівництвом не може сприяти тому, що його творчість стала джерелом майбутніх численних літературних, філософських, історичних, психологічних та тверджень в контексті вивчення проблеми розуміння Г. Сковородою процесів відновлення української державності. Безсумну, що проблему вивчення і розуміння української державності Григорієм Сковородою розглядали і всі відомі у свій час політичні та культурні діячі, як І. Вернет, Г. Гесс де Кальве, Ф. Лубґяновський та І. Срезневський. Всі їх біографічні описи вважаються джерелами для вивчення розуміння процесів в українському суспільстві, та погляд на проблему відновлення української козацької державності. Всі ці праці на погляди та філософію Сковороди, на нашу думку, мають історико-філософське значення, адже в них постать та справи Сковороди відображені, передусім, об'єктивно, український мислитель в них постає великою людиною, який у філософській формі осмислює потребу відновлення української державності. Так уже літературні пам'ятки XVIII століття намагаються з'ясовувати легенди Сковороди про "епоху Хмельницького", які будили у той час поширювалась у багатьох списках. Власне вперше про державницьку позицію Г. Сковороди говорили його послідовники, які "витворили легенду, про державницьку позицію Григорія Сковороди, яка проіснувала досить довго"[20,с.171-178]. З нашої точки зору, можна вважати, що намагання Григорія Сковороди віднайти у своєму філософському

світобаченні та творах ознаки власної особливості та несхожості, власної обранності свідчить про те, що твори Сковороди та його філософія слугували для нього матеріалом, з якого він збудував власний життєвий шлях. На думку Григорія Сковороди "українська державність гетьмана Богдана Хмельницького, це відновлення знаряддя мудрості, невинності, чистоти та терпіння"[16,с.163-164; с.316-397].

Взагалі, актуальність проблеми погляду Григорія Сковороди на проблему відновлення української державності в різних його варіантах обумовлює особливий статус Григорія Сковороди у тому числі на основі узагальнюючого досвіду минулого на основі його філософії та сучасної йому історії. Інтерес дослідників до світобачення Григорія ковороди на проблему української державності, можна пояснити, зокрема тим, що український філософ Григорій Сковорода є першим українським середньовічним мислителем, який не тільки надавав величезну увагу українцю, як людині, але розкрив йому очі на проблему відновлення своєї власної козацької державності, наголосив на необхідності філософських пошуків, і в цьому, звичайно, він продовжив відому традицію в історії української державницької філософії. Ставлячи на найвищий щабель в українському розвитку "державність Богдана Хмельницького" він через призму цього світобачення вивчав проблему щастя українця, яка була в центрі уваги раніше в українських письменників-полемістів, діячів братств та професорів Києво-Могилянської академії[16,с.21-53,с.137-145; с.316-397].

Державницький світогляд Григорія Сковороди має неперевершене значення і для розвитку української філософської думки в відновленій в кінці XX століття українській державі. Сьогодні українська філософська концепція Григорія Сковороди повинна стати ключовою для філософського осмислення в перший чверті XXI століття на передодні вступу України до Євросоюзу, оскільки вона може обумовити українську модель новоєвропейського раціоналізму, що була розповсюдженою в Україні та Європі за часів Григорія Сковороди. Як зазначає сучасний російський філософ Євген Марченко: "... як філософ Нового часу, який збудував герменевтику суб'єкта без картезіанства, український мислитель опиняється на периферії сучасного йому філософування. Інтерес до Сковороди відроджується у XX столітті, коли картезіанська модель вичерпує себе і сама стає периферійною, звільняючи місце для епістемологічних моделей, які не були реалізовані у Новий час"[13,с.66-69].

Звичайно, постать Григорія Сковороди та його філософські побудови приваблюють до себе не стільки внаслідок розробки мислителем раціоналістських та, взагалі, просвітницьких концепцій, скільки завдяки його містичної налаштованості та своєрідної піднесеності над цим світом. Адже навіть такі центральні філософські проблеми, що ґрунтовно були розроблені Сковородою, як самопізнання людиною самої себе та обрання нею однорідної діяльності мають у філософії Григорія Сковороди містичне забарвлення. Взагалі, проблема самопізнання виступає сутністю принципу антропоцентризму як принципу філософії історії на матеріалі філософії Сковороди. Сучасний провідний фахівець у галузі філософії історії.

Дослідник І.В. Бойченко, аналізуючи уроки Г. Сковороди в світлі сучасності, зазначає, що сковородинівська індивідуалізація людини була багато в чому провіщенням гуманістичної філософії XX століття. Він пише, що "... індивідуалізація смисложиттєвих законів людиною, перетворення їх у внутрішні регулятиви своєї свідомості, діяльності і поведінки здійснюється через подолання зовнішніх несприятливих обставин і пошук у складній конфігурації суспільних зв'язків тієї своєрідної "державницької ніші", яка містить соціальний запит на винятковість саме цієї людини. Іншими словами - через пошук і залучення себе до тієї " ідеї відновлення козацької державності та її діяльності", про яку йдеться у Григорія Сковороди"[1,с.449-450].

Враховуючи єдність філософії та життя Сковороди, при дослідженні його біографії можна краще зрозуміти витоки його філософування та особливості сковородинської української державницької історіософії. Отже, пошук смислу життя є безпосередньо пов'язаним з життєвим шляхом та його особливостями окремої людської індивідуальності, тобто з її біографією. "Адже зазначений вище пошук є справою кожного зокрема тією мірою, якою він змушений і пристосований до нього своєю натурою (за народженням) та історією (за біографією), і ця "обставина" є причиною "розуміння необхідності відновлення козацької державності", що є проблемою принциповою[19,с.562-573].

Звичайно, Григорій Сковорода, якщо не дав світу всезагальну українську державницьку філософську концепція і не реалізував її як науку, то у всякому разі він дав свої поради щодо розуміння українцями "епохи гетьмана України Богдана Хмельницько". І тут постає передусім така проблема, як сковородинське дисиденство щодо Російської держави в якому сучасні автори намагаються зрозуміти своєрідний супротив Григорія Сковороди російському деспотизму. Деякі науковці намагаються ствердитися що Г. Сковорода тільки через призму своєї філософської творчості зміг протиставити себе російському самодержавству та суспільству. Деякі вдаються у цьому питанні до різних можливих інтерпретацій творчості Сковороди, хоча критерій його життя один –

відновлення “Гетьманщини”, української козацької державності “епохи гетьмана України Богдана Хмельницького”[7,с.24-49].

Таким чином справжній Григорій Сковорода - це, борець за історичну істину українського народу, який в умовах самодержавної Росії, що інкорпорувала Українську державу, за часів діяльності українського філософа, мав мужність виразити проблему відновлення української державності представникам жорстокого російського самодержавства, та своєю позицією та безвихідністю ситуації в яку потрапила його батьківщина, Україна, обрати незалежний спосіб життя, відповідно з власними філософським світобаченням руху до української державності та шляхами її відновлення [18,с.13-18].

Власне в той жорстокий час він сформував власну концепцію відновлення української козацької державності. Його ідеалізація Богдана Хмельницького, як державного діяча є головним філософським насліддям, конечною філософською думкою, яку у в тих жорстоких часах і умовах російського самодержавства, він намагався передати кожному українцю. Григорій Сковорода робив все для утвердження в українському суспільстві української державницької філософії в якій він шукав істину у продовж усього свого життя. Він як міг підбадьорював український державницький дух, та рух, який він виражав у своїх творах” [2,с.515-516].

Отже, Григорій Сковорода у своїх історіософських побудовах, висловив через призму філософського розуміння “епохи гетьмана України Богдана Хмельницького” проблему смисложиттєвих законів історичного буття українського народу, кожного українця зокрема. Тому концепція “україно-центризму” Григорія Сковороди виявляється насамперед цікава в наш час, тому, що мислитель розмірковує про місце кожного українця у відновленій українській державі контексті розвитку та співжитті всіх народів Європи... Він протиставляє Україну “Епоху Хмельницького” тогочасній “жорстокій та свавільній Російській імперії”, яка зухвало та підступно знищила українську державність. Сковорода конкретизує свої думки про роль держави “Хмельницького“ в Європі та Світі, розповідає про жорстокі реалії в яку потрапила Україна та український народ, говорить про жорстокий світ, який оточує ”людей”, під якими він має на увазі українців[19,с.562-573].

Отже, у висновок можна наголосити, що, своєю філософською концепцією української державності та її володаря гетьмана України Богдана Хмельницького Григорій Сковорода протиставляє з філософської точки зору поневолену Україну та “українську людину” тут мається на увазі український народ деспотичній самодержавній Росії[4,с.7-86].

Про певне протиставлення людини та світу у філософії Григорія Сковороди, наголошує дослідник Т. Пінчук, розробка принципу антропоцентризму в історіософії Сковороди врешті-решт призводить до різних інтерпретацій змісту антропоцентризму. І якщо існують два варіанти антропоцентричного трактування історіософії, як то: акцент на особистісному варіанті суб’єкту історичної дії (людська індивідуальність) та акцент на масовому чи груповому суб’єкті (нації, держави, тощо)... що було основою філософії Сковороди, яка стала початком цілого напрямку української ідеалістичної філософії[15,с.29-33].

Відомо, що Григорій Сковорода, для осмислення української державності вивчив багато творів які були написані у середньовіччі, щоб кристалізувати свій трьохмірний погляд, як зазначає російська дослідниця Софронова на цю проблему, висвітлити свою модель “української державності” для донесення її до кожної української людини, яка повинна була увібрати і усвідомити її, як українську філософську теорію світу[18,с.12-14].

Саме такі уявлення про проблему української державності, які філософ Григорій Сковорода уособив в державності гетьмана України Богдана Хмельницького було типовим для його філософської державницької концепції в якій він ставив в основу державницької свідомості і самопізнання кожного українця. Власне його “теорія державності Хмельницького” постає як осмислення вищого закону історичного за самою своєю суттю буття для кожного українця для розуміння відновлення незалежності України[11,с.3-7].

Власне таким, через призму філософського світогляду було його історіософське світобачення в українському варіанті, що дає право зрозуміти і осмислити його світське життя, його твори, через призму українського гуманіста та українського державника, зразок, якого для досягнення української державності, це ідеальний український образ, приклад праведного християнського українського життя, який можна і треба наслідувати[12,с.62-66].

Таким чином наголосимо, що згідно своїм світобаченням та філософськими висновками Григорій Сковорода вважав: ”що тільки правидне національно-свідоме життя та буття і приведе Україну та її народ до відновлення української державності...“[10,с.3-76;с.64-82].

Список використаних джерел та літератури:

1.Бойченко І. В. Філософія історії: Підручник. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000.
2.Гадяцкий В. Диссидент Сковорода и конформист Кастрюля // Зеркало недели. 2004. - 9 октября. - № 40-41.
3.Геник-Березовська З. Духовний і поетичний заповіт Григорія Сковороди // Геник Березовська З. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм. - Київ: Гелікон, 2000.
4.Геник-Березовська З. Григорій Сковорода і російська література // Геник-Березовська З. Грані культур. Бароко. Романтизм. Модернізм. - Київ, "Гелікон", 2000.
5.Гузар І. Україна в орбиті європейської мислі: Від Григорія Сковороди до Тараса Шевченка. - Торонто-Львів, 1995.
6.Гузар І. Україна від Григорія Сковороди до Тараса Шевченка. - Торонто, 1996.
7.Эрн В. Борьба за Логос. Г. Сковорода. Жизнь и учение. - Мн.: Харвест; М.: АСТ, 2000.
8.Ідзьо В. Фіно-Угори та Київська Русь у VI-X століттях. - Мандрівець. Лютий 2002. - №1.
9.Ідзьо В.С. Слов'янські культурно-племінні утворення на території України та суміжних землях в VI-VII століттях нашої ери та на передодні становлення централізованої Української держави в IX-X століттях. Формування інтелектуально розвинутої і морально зрілої особистості у процесі викладання гуманітарних дисциплін. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25 червня 2004 року). - МАУП. - Львів, 2004.
10.Ідзьо Віктор. Григорій Сковорода - національний символ української філософської та державницької думки XVIII століття (285 - ій річниці з дня народження присвячується). - Львів "Сполом", 2007. - 78с.
Ідзьо В. Григорій Сковорода та Паісій Величковський - українські світочі XVIII століття. Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2006. - Т.Х.
11.Ідзьо В. Дмитро Донцов - феномен національного усвідомлення (історико-філософське дослідження націоналізму). - Мандрівець. Тернопіль, 2004. - №2.
12.Кашуба М. Бароко і філософія Києво - Могилянської академії // Філософія. Історія культури. Освіта: Доповіді та повідомлення III Міжнародного конгресу україністів. Х. - Око, 1996.
13.Марченко О. Герменевтика субґєкта у Григорія Сковороди // Філософія. Історія культури. Освіта. Доповіді та повідомлення III Міжнародного конгресу україністів. Х. - Око, 1996.
14.Наєнко. К. Романтичний епос : ефект романтизму і українська література. - 2-е вид., зі змінами й доп. - К.: Вид. Центр "Просвіта", 2000.
15.Пінчук Т.С. Антропоцентризм Г. Сковороди // Культурно-творча спадщина Григорія Сковороди (До 280-ї річниці від дня народження). Збірник наукових праць (Ред. кол.: Г. П. Щедрова (голова), В. В. Суханцева, О. Ол. Левченко та ін. - Луганськ: "Видавництво Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля", 2002.
16.Сковорода Г.С. Повне зібрання творів у двох томах. - К., 1973. - Т.І.
Сковорода Г. С. Сочинения / Пер. с укр. А. Н. Гордиенко. - Мн.: "Современный литератор", 1999.
17.Сковорода Г.С. Повне зібрання творів у двох томах. - К., 1973. - Т.ІІ.
18.Софронова Л. А. Три мира Григория Сковороды. - М.: "Индрик", 2002.
19.Чернега Т. Символічна автобіографія Г.Сковороди як варіант антропоцентриської інтерпретації філософії історії. Видавництво "Центр Эвропи". - Львів-Одеса, 2004.
20.Чижевский Д. Філософія Г.С. Сковороди. - Варшава, 1934.

Життя та філософсько-літературне світобачення українця Василя Наріжного

Українська література зламу XVIII-XIX століть активно формувалася, розвивалася, відзначалася різноманітністю жанрів, течій, напрямків[9,с.185-189; с.4-40].

Св. 1. Василь Трофимович Наріжний – основоположник українського роману.

На початку XIX століття в українській літературі утверджується ряд напрямків та стилів, зокрема – проза, поезія, баладна та билинна творчість, яка із XVII століття до XIX століття виконувалася під музичний супровід бандури. На початку XIX століття у літературному житті України утверджується європейський класицизм, під його впливом в українській літературі з'являються риси сентименталізму, морально-дидактичної сатири, нового українського романтизму, що знайшло вияв у творі Івана Котляревського "Енеїда".

Наприкінці XVIII століття – на початку XIX століття починає утверджуватися у літературі український роман, основоположником якого по праву своєї етнічної і світоглядної приналежності можна назвати Василя Наріжного, який своєю літературною діяльністю є засновником українського діаспорного та літературного життя в Росії[12,с.95-96].

Саме з появою українського інтелектуальних письменницьких кіл та засновників нових українських літературних течій рамках Російської імперії, у Москві та Петербурзі, в літературу входять засновник українського роману Василь Наріжний та його продовжувач, класик українського роману, Микола Гоголь[6,с.104-105].

Обидва вони – з козацького стану, сини козацьких старшин, їхні роди підтримували стародавні традиції українського літературного і культурного життя[1,с.6-8], про що наголошував у статті "О русской повести и повестях госпордина Гоголя" В.Г. Бєлінський [2,с.124-126].

Порівняльний аналіз творам двох великих українців дали свого часу А.А. Бестужев-Марлінський, В.Ф. Одоєвський, М.А. Польовий, М.П. Погодін, Н.Ф. Павлов, творчість яких мала великий вплив на розвиток української повісті. Слід наголосити, що уже сучасники вбачали те, що М. Гоголь наслідує літературні традиції В. Наріжного. Про це читаємо у статті "О движении журнальной литературы":

„Нигде не встретишь, чтобы упоминали имена уже окончивших поприще писателей… Наша эпоха, кажется, как будто отрублена от своего корня, как будто у нас вовсе нет начала, как будто история прошедшего для нас не существует…”[10,с.153-145].

Одним із таких великих українців-письменників, який зробив великий вклад у популяризацію української літератури в Росії першої чверті XIX століття, засновників роману, був Василь Трофимович Наріжний, якого в огляді “Русская литература в 1841 году” В. Бєлінський назвав першим романістом: "Романистов было много, а романов мало, и между романистами совершенно забыт их родоначальник Нарежный… В 1824 году он издал “Бурсака”, а в 1825 – “Два Ивана”, романы, запечатленные талантом, оригинальностью, комизмом, верностью действительности” [1,с.120,с.317].

Саме козацьке походження В.Т. Наріжного, який народився серед мальовничої полтавської природи в 1780 році в містечку Устивиці, Миргородського повіту, Полтавської губернії, спонукало його до написання творів з української тематики. Батько письменника, Трофим Іванович Наріжний, який виводив своє походження із українських козаків, у 1786 році отримав перший офіцерський чин корнета і спадкове дворянство, яке згодом перейшло до його сина Василя Наріжного[3,с.130-131].

Письменницький дар у Василя Наріжного виявився невипадково, адже він проживав в українському оточенні, ще від батька черпав знання з історії, культури, побуту Української держави XVI-XVIII століть та її військового оплоту – Запорізької Січі. Під час навчання у Московському університеті він був активним членом літературного гуртка разом з А.Ф. Мерзляковим, А.Ф. Войковим, В.П. Вронченком, А. Тургеневим, який, власне, цей гурток очолював. У своїх щоденниках А. Тургенєв наголошував, що у гуртку широко обговорювали твір Василя Наріжного “Дмитрий Самозванец”. Голова Гуртка з цього приводу зауважував: „Нарежный заметно выделялся среди своих сверстников литературным дарованием, вскоре его имя начинает встречаться на страницах популярных московских журналов. То, что первые произведения Нарежного написаны в жанрах историко-героической поэмы и трагедии, не случайно. Тяготение молодого автора к этим жанрам во многом объяснялось данью литературной традиции, ибо героическая поэма и трагедия занимали важное место в нашей литературе. Они отвечали литературным вкусам, литературной атмосфере, которые характеризовали университетскую среду”[3,с.6-8,с.130-131].

У першій історико-героїчній поемі “Брега Альты” Василь Наріжний звертається до подій часів Української держави XI століття, коли після смерті володаря Руси-України Володимира Великого його син Святополк, вбивши свої братів Бориса і Гліба, узурпував усю владу. В. Наріжний у творі стає на бік українського народу, вірить у відплату за скоєний злочин і відновлення престолонаслідування в Україні-Русі[4,с.21-23].

У 1798 році Василь Наріжний написав повість “Рогволод”, події якої відбуваються 980 році. В основі повісті – філософсько-психологічний конфлікт у стосунках Рогволода, Рогнеди і Володимира. Володимир посилає до полоцького князя Рогволода послів – сватати за нього дочку Рогволода Рогніду. Князівна відмовляє Володимиру і дає згоду вийти заміж за його брата Святополка, кажучи: „Не хочу робочича, Ярополка хочу”. За таких обставин Володимир напав на Полоцьк, убив Рогволода і його синів, а сам одружився з Рогнідою. Автор послідовно розвиває події повісті від скоєння злочину Володимиром і до духовного каяття, коли убивця в муках каявся за скоєне. Отже, повість “Рогволод” – це перший твір В. Наріжного, де автор розкриває гостроту психологічного конфлікту. Звичайно, психологічний конфлікт розкрито не так багатогранно і повно, як у наступників В. Наріжного, але заслуга автора в тому, що він узявся за розкриття новаторської теми. Зрештою, повість „Рогволод” – це перший психологічний твір на основі історичних фактів, який показує українську літературу як високодуховну, з глибокими культурними традиціями. Можна вважати, що у повісті В. Наріжний розвинув основи трагедії, започатковані Есхілом і Софоклом. Варто зазначити, що автор намагався стилістично наслідувати свого великого земляка, творця “Енеїди” Івана Котляревського[9,с.185-189; с.4-40].

Цього ж року Василь Наріжний під впливом “Розбійників” Шіллера закінчив написання драми “Дмитрий Самозванец”, яка була опублікована в 1804 році, а в 1809 році – поставлена на московській сцені. Однак російське самодержавство, побачивши “бунтівні сюжети” у творах молодого письменника, починає цькувати Василя Наріжного. Він змушений у жовтні 1801 року припинити викладання в Московському університеті[10,с.153-145].

І хоча в атестаті, який був виданий директором Московського університету Іваном Тургенєвим, було сказано, що „он с похвальным прилежанием и успехом проходил курс обучения, за что в 1800 году награжден серебряной медалью и получил обер-офицерский чин...”, він звільнився і поїхав на роботу в Грузію, де з 1802 року почав працювати в канцелярії правителя Грузії Ковалевського. Живучи на Кавказі, письменник бачив моральне зубожіння феодально-дворянської Грузії, продажність її духовенства. Усе побачене він відтворив у романі “Черный год, или Горские

князья”[11,с.45-49].

У 1803 р. Василь Наріжний переїжджає в Петербург і починає працювати в „Експедиції державного господарства Міністерства внутрішніх справ”. У Петербурзі він знову зближується з українською громадою, вивчає українську історію, етнографію, культуру. Туга за рідним краєм, слов’яно-козацькою минувшиною починає хвилювати його душу. Він активно працює, щоб з новими силами та творчою енергією відтворити стародавню історію України, її культуру та міфологію. Плодом натхненної кропіткої роботи упродовж 1806-1808 років стали “Славенские вечера”, які стали значним досягнення українського романтизму, розширили межі української історичної прози[9,с.185-189; с.4-40].

У 1810 році в альманасі “Цветник” були опубліковані дві повісті Василя Наріжного: “Георгий и Елена” і “Анастасия”, які були продовженням “Славенских вечеров”. Слід наголосити, що сучасники, перш за все українці Петербурга, добре відгукнулись на твір “Славенские вечера”. Це зміцнило український дух письменника, який починає шукати свій власний шлях в українській літературі, яку він репрезентував у російській культурній столиці – Петербурзі[15,с.4-7].

У 1813 році Василь Наріжний залишає державну службу і до кінця року працює над знаменитим романом “Российский Жилблаз, или Похождения князя Гаврилы Симоновича Чистякова”, перші три частини якого вийшли друком у 1814 році “Российский Жилблаз, или Похождения князя Гаврилы Симоновича Чистякова” – це смілива сатира на дворянсько-бюрократичну Росію, гнобительку народів у XVIII столітті. В цьому романі значною мірою відтворено і знищення державності України, коли державу було перетворено на провінцію, а культуру українського народу відкинуто на маргінес. Роман почали широко обговорювати у Петербурзі, зокрема серед української громади. Твір по частинах публікувався у журналах Новікова “Трутень” та “Живописец”, Крилова “Почта духов”, “Зритель”, “Санкт-Петербургский Меркурий”[7,с.134-147].

Зображуючи у романі дрібного українського шляхтича Чистякова, В. Наріжний показує деспотичну російську знать, провінційне дворянство: хабарників, лицемірів. За роман “Российский Жилблаз, или Похождения князя Гаврилы Симоновича Чистякова” Василь Наріжний не зазнав утисків від російського самодержавного режиму, бо у той час вибухнула війна 1812 році. Почалося національне пробудження на Україні. Самодержавний режим похитнувся, тому Василю Наріжному вдалося в романі зобразити простих людей: ремісників, селян, цінностями яких були порядність, чесність, скромність. Це вказує на українське демократичне спрямування творчості Василя Наріжного, який звернув свою письменницьку увагу на український народ, показавши його безправ’я, національну приниженість. Слід наголосити, що започаткована творами Василя Наріжного українська народна тематика розвинулася в творах Миколи Гоголя. У романі Василь Наріжний намагається з’ясувати, як історично склалося, що вільнолюбний український народ зазнав утисків від жорстокої системи російського рабства. Власне цим і слід пояснювати цензурні гоніння російською владою твір “Российский Жилблаз, или Похождения князя Гаврилы Симоновича Чистякова”. Намагання письменника отримати дозвіл на публікацію останніх чотирьох частин роману зазнали невдачі, на опубліковані перші три частини твору наклали арешт. Василь Наріжний нелегко пережив заборону свого роману. У 1815 році матеріальна скрута знову спонукає його піти працювати в інспекторський департамент військового міністерства на посаду столоначальника. Розпочавши роботу, автор майже припиняє письменницьку діяльність, однак через певний час знову взявся за перо, відтворюючи образи з рідної України [12,с.95-96].

1910-1920 роки XIX століття – найактивніший період літературної діяльності Василя Наріжного. На засіданні “Вільного Товариства” 20 травня 1818 року він виступив з новою повістю “Ігор”, яку згодом долучив до “Слов’янських вечорів”. У журналі “Вольного общества” у 1818 р.оцібула опублікована повість “Любослав”, а в 1819 році – повість “Александр”. Через відмову публікувати роман “Черный год, или Горские князья” Василь Нарежный припинив свої стосунки з “Вольным обществом”. Романом “Черный год, или Горские князья”, написаному у 1816-1817 роках, Василь Наріжний доніс до петербурзького суспільства інформацію про “російські справи на Кавказі”. Сміливість викладу матеріалу змусила петербурзьких інтелектуалів поважати творчість В. Наріжного. Навіть у членів “Вільного Товариства”, “Товариства шанувальників російської словесності” роман викликав захоплення. Так, А.Є. Ізмайлов, який загалом позитивно оцінив роман “Черный год, или Горские князья”, вважаючи його “найкращим твором літератури”, твердив, що твір надто гостро критикує самодержавство і релігійний державний устрій Російської імперії[14,д.2].

На жаль, роман Василя Наріжного “Черный год, или Горские князья” був опублікований тільки після смерті письменника, у 1829 році. У 1822 році Василь Наріжний завершив роман “Аристон, или Перевоспитание”, який цього ж року вийшов друком. У творі показано необхідність вдосконалення освітнього процесу і розмежування релігійного навчання від світського. Тема виховання молодих дворян та їх навчання уже мала певну традицію, тому письменник поклав в основу просвітницьку

концепцію Руссо, яка була на той час дуже популярною. Василь Наріжний тужить за рідною Україною, в якій він вбачав інтенцію своєї демократичної творчості. Пишучи роман “Бурсак”, автор розвиває українські демократичні тенденці[9,с.185-189; с.4-40]. Також, як писали критики, „в романе богато представлены этнографические подробности, предваряющие описания Гоголя в “Вие” и “Тарасе Бульбе” [8,с.474-475].

Уперше в українській літературі Василь Наріжний кристалізував новий тип літературного героя, вивівши образ Неона, українського (малоросійський) бурсака. У першій частині роману переважають описи побуту і моральних якостей українців, їх національний характер, яскраво відмінний від характеру росіян. Автор схвалює те, що Неон спочатку здобув освіту сільського дяка, потім – вивчився на священика в Переяславській семінарії. В. Наріжний окреслює систему і структуру навчання в семінарській бурсі, уклад навчального закладу. Ця тема була близькою Василю Наріжному, який початкову освіту отримав у рідному українському середовищі, і проніс любов до нього крізь усе своє життя. Відтворення реалій українського життя критика оцінила позитивно. Рецензент журналу “Благонамеренный” писав: “Действительность оттенена превосходно, особенно характер гетмана. Всего любопытнее в этой повести место происшествия – Малороссия, обычаи малороссийские, гетманский двор, шляхетство, Сечь Запорожская и пр. – описаны превосходно” [4,с.3-7].

Провідною темою сатиричного роману “Два Ивана, или Страсть к тяжбам”, написаному 1825 році, є життя помісного дворянства. Як бачимо, Василь Наріжний добре знав моральні якості та уклад життя дрібного дворянства з України. Як вказує В.Т. Наріжний, українські дворяни “из украинских захолустий, с их мелочным чванством, грубым невежеством, мнимой тонкостью обращений”, дуже вирізняються на тлі живої української культури, народної мови, побуту. Роман Василя Наріжного “Два Ивана” є предтечею повісті Миколи Гоголя “Повесть о том, как поссорились Иван Иванович с Иваном Никифоровичем”. Ці твори сюжетом і характерами головних героїв, реалістичним описом колоритів українського життя, тонким гумором перегукуються, показують життя українців та деградуючого українського дворянства в XIX столітті[5,с.203-204].

На жаль, роман Василя Наріжного “Два Ивана” вийшов у світ через два тижні після смерті письменника 21 червня 1825 року. У рецензії на роман “Два Ивана”, опубликованій в “Московском телеграфе”, наголошувалося: „В.Т. Нарежный, скончавшийся в июле сего года, подавал некогда большие о себе надежды. Обстоятельства – тяжелая цепь, часто угнетающая таланты, остановила и Нарежного на его поприще”[13,с.12-14].

Отже, із проведеного дослідження бачимо, що першим значним твором Василя Наріжного, який приніс йому літературну славу, був роман “Слов’янські вечори”, який висвітлював героїчне минуле України-Руси, звеличував подвиги предків, будив національну свідомість української інтелігенції в Росії. “Слов’янські вечори” – це цикл повістей, об’єднаних однією українською ідеєю, фольклором і культурою, яка навіть в умовах XVIII-XIX століть була розвинутою, корінням сягали епохи Київської Русі. Повне видання “Слов’янських вечорів” вийшло у світ 1826 році. Упродовж останніх років життя Василь Наріжний активно працював над романом “Гаркуша, малороссийский разбойник”. Цей багатоплановий твір був спрямований проти російського самодержавства. Основа світобачення Гаркуші – козацький дух незалежності його народу і боротьба за відновлення українських вольностей, яку так підступно знищило російське самодержавство[[9,с.185-189; с.4-40].

Російські критики наголошували: „Роман “Гаркуша, малороссийский разбойник” явился самым значительным антикрепостническим произведением в литературе первой трети XIX века. Идейная направленность последнего романа Нарежного стала причиной запрета его цензурным комитетом. Творчество Нарежного внесло заметный вклад в развитие отечественной прозы начала XIX века и сыграло важную роль в утверждении реалистических художественных принципов в русской литературе”[7,с.124-126].

У листі до М.І. Семевского від 11 грудня 1874 року І.А. Гончаров так окреслив значення творчості Василя Наріжного і його місця літературі початку XIX століття: “Василий Нарежный предтеча Гоголя. Его художественные типы характерные, созданные в таком совершенстве Гоголем. В литературе это была сильная фигура” [8,с.474-475].

Отже, у науковій праці ми охарактеризували творчість українського письменника XVIII-XIX століть Василя Наріжного, дослідили його становлення як майстра зображення української народної самобутності в “Славенских вечерах", романах “Бурсак” і “Гаркуша, малороссийский разбойник”, повісті “Запорожец”, “Новых повестях”, що буде цікавим сучасним українським критикам і шанувальникам художнього слова.

Творча спадщина Василя Наріжного є важливою з огляду на те, що він заклав початки першого українського російськомовного роману і започаткував українські письменницькі традиції, які згодом розвинув його земляк, українець - Микола Гоголь[9,с.185-189; с.4-40].

Список використаних джерел та літератури:

1.Белинский В.Г. Собр. соч. в 9-ти томах. - М., 1976. - Т.І.
2.Белозерская Н. В.Т. Нарежный. - СПб., 1894. - Ч.І.
3.Белозерская Н. В.Т. Нарежный. - СПб., 1896. - Ч.2. Приложения.
4.Благонамеренный. - Спб.,1824. - Ч. 27.
5.Вяземский П.А. Сочинения. - СПб., 1878. - Т.І.
6.Гоголь Н.В. Собрание сочинений в 6-ти томах. - М., 1953. - Т.6.
7.Греч Н. Избранные места из русских сочинений и переводов в прозе. - СПб., 1812.
8.Гончаров И.А. Собр. соч. в 8-ми томах. - М., 1955. - Т.8.
9.Ідзьо Віктор. В.Т. Наріжний - основоположник українського роману (до 225-ліття з дня народження)//Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2005. - Т.VIII.
Ідзьо Віктор. Василь Трофимович Наріжний - основоположник українського роману. - Львів "Сполом", 2008. - 44с.
10.Калмиков В.Ф. Жизнь и творчество украинского и русского писателя В. Т. Нарежного.// Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2005. - Т.XI.
11.Колбасин Е. Литературные деятели прошлого времени. - СПб., 1859.
12.Любченко В. Літературна творчість полтавця Василя Наріжного в Росії та її оцінка російською критикою//Науковий Вісник українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т.IV.
13.Московский телеграф. - М., 1825. - №16.
14.Неопубликованная рецензия А. Е. Измайлова. - Архив ИРЛИ. - Ф. 58. - Д.2.
15.Цветник. - М.,1809. - Ч.III. - № 8.

Василь Трофимович Наріжний - основоположник українського роману

Українська література початку XIX століття розвивалася в межах Російської імперії після жорстокого знищення Української держави в останній чверті XVII століття. У той час українська культура була майже ліквідована диктаторським режимом Російської імперії.

У таких нелегких умовах розпочав у першій чверті XIX століття свою українську літературну діяльність перший український романіст Василь Трофимович Наріжний(1870-1825 рр.)[7,с.3-40; с.118-124].

Св. 1. Василь Трофимович Наріжний – основоположник українського роману.

Незважаючи на складні умови епохи російського тоталітаризму, українська література не занепадає, з'являються нові, дуже талановиті та яскраві імена, особистості, які, на жаль, мало знані навіть сучасним українським літературознавцям, історикам літератури та українським критикам [7,с.3-40; с.118-124].

Проаналізовані нами літературні джерела свідчать, що Василь Трофимович Наріжний є обдарованим українським письменником, який своєю творчістю заклав підвалини українського класичного роману[7,с.3-40; с.118-124].

Водночас слід наголосити, що Василь Наріжний, живучи в умовах російського оточення, був українським патріотом, який задовго до епохи знаменитого українця Миколи Гоголя творив українську класичну літературу в тих жорстоких умовах закабалення українського народу, будив українську самосвідомість, національну гідність, культуру своїми історико-літературними творами, в яких висвітлював українську державність IX-XIII століть, українську козацьку державу XVI-XVIII століть[7,с.3-40; с.118-124].

Бачимо крізь призму часу, що серед талановитих українських письменників Василь Наріжний на початку XIX століття в Російській імперії започаткував українську романістику, зробив підґрунтя для розвитку української тематики в творчості Миколи Гоголя[7,с.3-40; с.118-124].

Зрештою, українська тематика у творчості Василя Наріжного слабо вивчена, оскільки російська та радянська літературна критика завжди розглядала творчість українця В. Наріжного лише як творчість "російського письменника", "основоположника російського роману"[7,с.3-40; с.118-124].

Сьогодні ми, в умовах української незалежної держави, проаналізувавши творчість В. Наріжного, бачимо яскраві приклади українського письменницького таланту на прикладі конкретних історичних та художніх образів українського життях, які розкривав письменник.

У творчості письменника бачимо той інтелектуальний доробок, який притаманний українській художній та письменницькій культурі та літературі, що дає право вважати В. Наріжного засновником української літературної традиції XVIII-XIX століть.

Слід наголосити, що українську літературну традицію В. Наріжного в Росії розвинув талант М. Гоголь, який наголошував, що історико-культурний та літературний контекст, який він сформулював у Росії на українському національно-культурному та письменницькому ґрунті, був закладений Василем Наріжним[7,с.3-40; с.118-124].

У статті "О движении журнальной литературы" М. Гоголь писав: "Нигде не встретишь, чтобы упоминали имена уже окончивших поприще писателей… Наша эпоха, кажется, как будто отрублена от своего корня, как будто у нас вовсе нет начала, как будто история прошедшего для нас, украинцев, не существует…" [5,с.104-105].

Однак, якщо донедавна вважалось, що українська література в умовах жорстокого російського самодержавного режиму в першій чверті XIX століття занепала, то вже у 1841 р. це твердження вважав невірним визначний російський літературознавець В. Бєлінський, який в огляді "Русская литература в 1841 году", називаючи Василя Наріжного першим романістом, наголошував: „Романістів у першій чверті XIX століття було багато, однак серед них є першим письменник українського походження, який забутий в Росії, оскільки віднесений російськими письменниками до малоросійської літератури". Василь Наріжний у 1824 році написав перший роман на малоросійську тематику з національного та культурного життя. Твір вирізняється яскравим письменницьким талантом, тому Василя Наріжного критики, обізнані з його творчістю, слушно називають родоначальником українського роману[1,с.137].

Василь Трофимович Наріжний народився у 1780 році в містечку Устивиці, Миргородського уїзду, Полтавської губернії. Батько письменника, Трофим Іванович Наріжний, походив із запорізьких козаків, служив вахмістром у Чернігівському карабінерному полку. У складі козацьких полків під керівництвом фельдмаршала Румянцева-Задунайського він брав активну участь у російсько-турецьких війнах, після виходу у відставку отримав перший офіцерський чин корнета і спадковий дворянський титул. Василь Наріжний у "Послужному списку" вказував: "Людей за собой не имею, а имением недвижимым владею я не по предкам, а собою для дневного пропитания приобретенным, пахотною и сенокосною землею не владею. Других же угодий никаких не имеется…" [2,с.5].

Як засвідчує дослідник В.Ф. Калмиков, дитячі роки письменника минули в містечку Устивиці у середовищі українського національного та культурного життя та української історії, знання про яку він черпав із розповідей батька, загальні засади функціонування якої виклав у подальшій творчості: у творах "Запорожець", "Гаркуша – малоросійський розбійник" та інших[7,с.118-124].

Початкову освіту Василь Наріжний отримав дома під керівництвом свого дядька Андрієвського-Наріжного. У дванадцятирічному віці його відіслали вчитися в дворянську гімназію при Московському університеті, яка готувала майбутніх студентів цього вузу.

Саме в університеті він познайомився з істориками та літературознавцями, письменниками та критиками: А.Ф. Мерзляковим, А.Ф. Воєйковим, В.П. Вронченком, А. Тургенєєвим. Беручи участь в університетському літературному гуртку, він знайомиться з творчістю Ломоносова, Татіщева, Карамзіна. Саме тоді В. Наріжний планує створення історико-героїчних поем української минувшини. Досліджені праці лягли в основу написання таких творів В. Наріжного: „Рогволод", „Дмитрий Самозванец". Ці твори немов би були предтечею "Слов'янських вечорів", у яких письменник зафіксував основні віхи історії України епохи Київської Русі, показав історичний розвиток українського народу від часів слов'янських племен до розвинутої української державності[7,с.3-40; с.118-124].

У "Слов'янських вечорах" В. Наріжний виявив своє бачення української язичницької міфології та культури до часу прийняття володарем Руси-України нової релігії - християнства. "Слов'янські вечори" Василя Наріжного – це вся історія України домонгольського періоду, яка закінчується описом нападу татаро-монголів на Київську Русь. Яскраво відтворює Василь Наріжний смерть чернігівського князя Михайла в Золотій Орді. Як наголошує автор, ця праця присвячена "Единственно отечеству, витязям земли Руской". У творі письменник використовує всі виявлені тогочасні літописи та Слово о полку Ігоревім. Слід наголосити, що тогочасна критика високо оцінила "Славянские вечера", назвавши його "большим философским, литературным и историческим

достоянием малоросийского писателя". Рецензент "Цветника" писав: „Можно назвать труд "Славянские вечера" подражанием Оссиановым, весьма удачним. Превосходная проза!…"[11,с.263-264,с.273].

Слід наголосити, що перша частина "Славянских вечеров" була опублікована в 1809 р., вона і містила вісім повістей: "Кий і Дуліб", "Славен", "Рогдай", "Велесил", "Громобій", "Ірена", "Мирослав", "Михаїл". Згодом В. Наріжний додав ще шість повістей, серед них – "Любослав" та "Ігор". Останній твір вперше був опублікований в журналі "Украинский вестник" № 4 в 1918 р., і редакція вперше відзначила В. Наріжного як письменника, який майстерно висвітлює українську історію та культуру, і є першим визначним українським романістом XIX століття в Російській імперії[10,с.4-40;с.9-13].

Із 1802 року Василь Наріжний перебував на Кавказі, де бачив боротьбу кавказьких народів за своє соціальне та національне визволення, злочини російської адміністрації, казнокрадство чиновників. Це, закономірно, вплинуло на подальшу творчість письменника, відбилося в романі "Черный год, или Горские князья", який одразу ж був заборонений. Побачена боротьба кавказьких народів за своє національне визволення привернула увагу В. Наріжного до національно-культурного та духовного життя свого, українського народу. Продовжуючи демократичну тенденцію, започатковану творчістю на Кавказі, В. Наріжний у 1824 році пише роман "Бурсак", в якому вся увага зосереджується на історичному минулому своєї батьківщини – України. Письменник у цьому епічному полотні яскраво показує боротьбу українського народу з польським панством, розкриває український державний устрій часів української гетьманської держави. У романі подано великий пласт українського архаїчного етнографічного матеріалу. Вперше в українській літературі Василь Наріжний розкриває новий тип українця на порозі буржуазної епохи. Критика схвально оцінила "перший український роман „Бурсак". Так, рецензент журналу "Благонамеренный" писав: "Характери дійових осіб висвітлені прекрасно, особливо характер гетьмана". Далі рецензент наголошував: "…Характер гетмана превосходен… Малоросы, обичаи малороссийские, гетманский двор, шляхетство, Сечь Запорожская и прочие культурные традици малоросиян описаны превосходно…"[3,с.280-281].

Яскраво своє позитивне ставлення до української гетьманської держави та військового устрою козаків у Запорозької Січі Василь Наріжний виявив у повісті "Запорожець", де розкриває весь демократизм українського політичного та культурного устрою, завзятість та волелюбність кращих синів українського народу, українських лицарів із Запорізької Січі. Таким чином, у повісті "Запорожець" Василь Наріжний звернувся до минувшини рідної України, любов та зацікавлення трагічною історією якої він переніс крізь усе своє життя. У повісті "Запорожець" автор виявляє своє бачення функціонування Запорізької Січі, устрій якої він ідеалізує, використовуючи український фольклорно-етнографічний матеріал, історичні джерела, які повинні були слугувати розкриттю теми та характеристики життя українського народу в контексті європейського життя у XVIII столітті[7,с.3-40; с.118-124].

Дослідник М. Шашмагонов вважає, що повість "Запорожець" постає яскравим нарисом з історії України та Запорізької Січі, в якому бачимо елементи українських народних легенд, епосу. Вперше рецензія на повість була опублікована в "Отечественных записках", і автор статті наголосив: „Історія Запорізької Січі – це опис не строго документальний, а витвір світобачення та історико-політичного світогляду і новітнього устремління самого Василя Наріжного"[12,с.21-22].

У наступному романі "Два Ивана, или Страсть к тяжбам", який Василь Наріжний написав у 1825 році, письменник розкриває життєвий уклад дрібного українського дворянства. В основі сюжету роману – тяжба двох українських поміщиків Івана Зубаря та Івана Хмари з паном Харитоном Занозою. Автор відтворює правдиві сцени життя українських поміщиків на тлі побуту, свят та буднів українського народу. Твір В. Наріжного за структурою зображення життя українського народу набагато яскравіший за гоголівську повість "Як посварилися Іван Іванович з Іваном Никорфоровичем"[7,с.114-118].

Слід наголосити, що роман В.Т. Наріжного був визнаний найкращим з-поміж інших творів його сучасників. Так, П.А. Вяземський у листі, опублікованому в журналі "Московський телеграф" в 1825 році, писав: "Нарежный победил первый, и покамест один. Это трудность, которую, признаюсь, почитал я до него непобедимою. Мне казалось, что наши нравы, что вообще наш народный быт не имеет или имеет мало оконечностей живописных, кои мог бы схватить наблюдателя для составления романа" [4,с.203-204].

Таким чином, опублікований у "Московському телеграфі" роман Василя Наріжного "Два Івана" вже після смерті автора був високо оцінений літературною громадськістю, редакція так коментувала його вихід у світ: „В.Т. Нарежный… подавал некогда большие о себе надежды. Обстоятельства – тяжелая цепь, часто угнетающая таланты, – остановила и Нарежного на его поприще"[8,с.346-347].

Слід наголосити, що схожі явища з українського народного життя описав В.Т. Наріжний й романі “Російський Жилблаз”, повістях “Багатий бідняк”, “Марія”, “Турецький суд”, “Наречена під замком”, “Заморський принц” та інших[7,с.3-40; с.118-124].

В останні роки життя письменник активно працював над романом з українського народного життя “Гаркуша, малороссиский разбойник”. Тут письменник засуджував закріпачення російським самодержавством українського народу. У романі В.Т. Наріжний намагався з історичною достовірністю відтворити всю біографію українського народного месника другої половини XVIII століття, Гаркуші, який намагався помститися російському самодержавству за всі кривди, заподіяні українському народові. Увагу автора привертає тема як національного, так і соціального поневолення та насилля над українським народом. Характеризуючи Гаркушу як особистість талановиту, скромну і чесну, самодостатню та обдаровану, яка має власну українську гідність, Василь Наріжний, розкриває його образ у контексті боротьби всього українського народу за своє соціальне та національне визволення. Гаркуша піднімає український народ на боротьбу. Як зауважують дослідники В.А. Гріхін та В.Ф. Калмиков, роман “Гаркуша, малороссийский розбойник” є найвизначнішим роман антикріпосницького спрямування в літературі першої третини XIX століття. Очевидно, що на ґрунті українського національно-культурного спрямування твір заборонив російський цензурний комітет[6,с.21-22].

Як свідчать дослідники творчості В.Т. Наріжного, твір за життя письменника не був опублікований. У 1835 році дружина В.Т. Наріжного звернулася до цензурного комітету з проханням дозволити опублікувати роман. У доносі цензора А. Крилова від 9 травня 1835 р. голові Петербурзького цензурного комітету князю М.А. Дундукову-Корсакову було наголошено: „Автор розвиває своїм романом почуття помсти… Він розвиває образ свого героя від часу праведності і до часу створення злочину проти російської влади… Оскільки роман незавершений і ми не знаємо, чим і як закінчив герой, то не можемо судити про твір...”[9,с.12-37]. За таких обставин публікувати роман було заборонено. Без вказування імені автора уперше роман опублікували у 1831 році в “Українському альманасі”. Як наголошував невідомий автор вступної статті, в Україні „народ про героя та народного месника Гаркушу складав багато легенд та балад, в яких месник зображається захисником українського народу, мужнім та винахідливим месником. Основна думка автора – це розповідь про “справедливого розбійника”, який відстоював ідею звільнення з іноземного рабства українського народу… Автор роману через все своє життя в тайні проніс цю “козацьку ідею”, яка передалася йому від батька…”. Ми вважаємо, що статтю написала вдова Василя Наріжного[7,с.3-40; с.118-124].

З рукописом роману “Гаркуша, малороссийский разбойник” у кінці минулого століття працювала дослідниця творчості В. Наріжного М.Н. Білозерська. У 1925 році дослідник В.А. Бурдін віднайшов рукопис роману в рукописному відділі Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна. Він розпочав підготовку до видання роману, який в той час ще залишався невідомим[7,с.3-40; с.118-124]. Уперше українською мовою роман “Гаркуша, малороссийский разбойник” був виданий у Харкові в 1931 році, російською - у Москві в 1950 році[7,с.3-40; с.118-124].

Головний герой роману Семен Гаркуша - історична постать, провідник селянського руху в Україні у другій половині XVIII століття. Відомо, що в середині століття він був козаком у Запорізькій Січі, який відстоював незалежність України перед експансією Росії. У 1748 році разом із запорожцями С. Гаркуша брав участь в різних повстанських рухах в Україні, у козацьких загонах брав участь у російсько-турецькій війні 1768-1774 рр., у 1771 році під Хаджибеєм був поранений. Після одужання на чолі загону козаків та селян, які повтікали від своїх панів, нападає на помістя російських поміщиків, які окупували українські землі та закабалили український народ. У 1775 році, як і багато інших січовиків, був відправлений в Сибір, звідкіля утік. В Україні організував загін народних месників і мстив за тиранію України російським самодержавством. Згодом С. Гаркушу схопили і відправили в Москву, де його засудили до довічної каторги у Казані. Однак, невдовзі він знову втік і повернувся в Україну. У 1784 році розбійника-месника знову схопили і заслали на каторжні роботи в Херсон, де він і загинув…[7,с.3-40; с.118-124].

Як випливає із сказаного, Василь Наріжний постає перед сучасними дослідниками як український письменник, досліджуючи творчість якого можна припустити, що В. Наріжний – засновник українського роману, який жив і працював у складний для українського народу час, однак навіть у таких умовах його визначна творчість слугувала поневоленому українському народу, будила його національну та культурну свідомість[7,с.3-40; с.118-124].

Творчість Василя Наріжного, який жив і творив у першій чверті XIX століття в умовах Російської імперії і формував українську літературну думку, необхідно досліджувати в новому ракурсі. Його літературну творчість необхідно повернути в Україну, перекласти українською мовою і донести до сучасного українського читача[7,с.3-40; с.118-124].

Список використаних джерел та літератури:

1.Белинский Н.В. Собрание сочинений в 9-ти томах. - М.,1976. - Т.I,
2.Белозерская Н.В. В.Т. Нарежный. - Спб.1896. - Ч.2. Приложения.
3.Благонамеренный. - М.,1824. - Ч.27.
4.Вяземский П.А. Сочинения. - Спб.,1878. - Т.I.
5.Гоголь Н.В. Собрание сочинений в 6-ти томах. - М., 1953. - Т.6.
6.Гріхін В.А., Калмиков В.Ф. Творчество В.Т. Нарежного. В.Т. Нарежный. Избранное. - М.,1983.
7.Ідзьо Віктор. Василь Трофимович Наріжний - основоположник українського роману. - Львів "Сполом", 2008. - 44с.
Калмиков В.Ф. Жизнь и творчество украинского и русского писателя В.Т. Нарежного. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1999. - Т.III.
8.Московский телеграф. - М.,1825. - №16.
9.Нарежный В.Т. Архив Института русской литературы Российской Академии Наук.
10."Украинский вестник". - Спб., 1918. - №4.
11.Цветник. - М.,1809. - Ч.III. - №8.
12.Шахмагонов Н. В.Т.Нарежный. Историческая проза. - М., 1990.

Микола Гоголь - літературна діяльність у Москві

Район Арбату, до якого долучається Нікітський бульвар уже з XIX століття являється для українців Москви місцем знаменним, оскільки власне в цьому районі перебуваючи в Москві любили прогулювалися і проживати В. Наріжний, М. Гоголь, Т. Шевченко, М. Грушевський.

Слід наголосити, що власне в Церкві, яка вела до Арбату і яка рівномірно знаходилась від будинку в якому в останні роки проживав Микола Васильович Гоголь, оспівувалося тіло Тарас Григорович Шевченка, під час перевезення його для перепоховання з Петербурга через Москву в Україну[2,с.4-11].

Св. 1. Микола Гоголь в Москві. Портрет. (1847-1852рр.).

Власне тут в радянські часи функціонував магазин "Українська книга", який послужив гуртуванням навколо себе української громади міста Москви.

Уже в час незалежності України з 1991 року в будинку на Арбаті де функціонував магазин "Українська Книга" розпочав працю, для задоволення національних та культурних потреб українців Москви, реконструйований Українською державою, Український Культурний Центр, в якому проводить свої засідання з часу заснування, з 1995 по 2010 роки Український Історичний Клуб, а з 1999 по 2010 роки - Міжнародні наукові конференції "Українська діаспора в Росії", зареєстрований управлінням юстиції міста Москви у 1992 році, один із найстаріших діаспорних вузів у Східній Європі, та перший за всю історію Росії - Український державний університет міста Москви, який дожив у науково-дослідному варіанті до наших днів, випустивши наукові праці у XXI томах в Наукових Вісниках Українського державного університету міста Москви(2001-2016рр)…

На одній із примикаючих до Нікітського бульвару вулиці в радянський час було розташоване Українське представництво, яке з 1991 року переросло в посольство України в Російській Федерації[2, с.4-11].

З другої сторони цього району височить побудований в стилі ампір готель Україна, поряд величавий пам'ятник Т. Шевченку. В самому серці Арбату великий пам'ятник Миколі Гоголю, а поряд на Погодніський вулиці, нещодавно відкрита стараннями Українського Історичного Клубу міста Москви, меморіальна дошка визначному українському вченому - історику, першому президенту України, академіку СРСР Михайлу Грушевському, на будинку в якому він проживав в 1912-1917 роках. І все це українське нагромадження в районі Київського вокзалу, звідкіля дорога веде на батьківщину… в Україну.

Тут же, в центральній частині міста Москви, українська архітектурні пам'ятки XVII століть: "Мазепині Палати" - резиденція українських гетьманів, "Українська церква", які як вважають дослідники, побудував гетьман Іван Мазепа, Хохловська вулиця, Хохловська площа, Хохловський провулок, церква в якій Кирило Розум (граф Розумовський) брав меркантильний шлюб з царицею Єлизаветою Петрівною, все це вказує на проживання українців, як московської еліти в XVII-XXI століттях у центральній частині Москви. Недалеко проживав видатний кінорежисер Олександр Довженко та багато інших представників української творчої та наукової еліти, космонавт Роман Попович та інші... [4,с.5-7].

Як засвідчують джерела українська діаспора в Москві фіксує своє існування з XVII століття, про що засвідчують як вище приведені адміністративні та релігійні споруди. Активною вона була і в XVIII та XIX століттях, зокрема в XIX столітті, що яскраво підтверджується особою українця Миколи Гоголя.

Якщо врахувати, що на момент проживання М. Гоголя в Москві в Волоколамському районі, під Москвою в селі Ярополчому була могила гетьмана Петра Дорошенка, яку як вважають дослідники відвідував у слід за В. Наріжним, М. Гоголем, Т. Шевченко і Д. Яворницький, то українська історична та культурна спадщина Москви, яскраво проглядається через призму нашого дослідження [2,с.4-11].

Особливо привертає увагу кам'яне помістя на Нікітському бульварі, яке примикає до оживленої різноманітною діяльністю Арбатської площі.

Історія забудови та заселення цього району Москви вчені відносять до XVI століття. Так в 1582 році боярин Микита Романович Юр'єв, дід царя Михайла Федоровича – заснував в цих місцях монастир в честь великомученика Микити. Від монастиря отримали свої назви: Велика (Б. Герцина) і Мала (Б. Качалова) Нікітській вулиці. Та Нікітський бульвар.

Історію дому де останні роки проживав Микола Гоголь, можна прослідкувати з кінця XVII століття. В 1693 році цим участком володів стольник Іван Бутурлін, потім в середині XVIII століття побудований тут дерев'яний будинок належав сім'ї Плохово.

У кінці XVIII на початку XIX століття при Д.С. Болтині в 1757-1824 роках, дальному родичу історика І.М. Болтіна, було побудоване кам'яне помістя яке дійшло до нас в сучасному вигляді.

Від Д.С. Бодтіна дім перейшов до генерал - майора А.І. Тализіна, після смерті якого в 1847 році, він дістався в спадщину його родичці, популярній в народі радниці Тализіній.

Опісля тут поселився прибувший із Європи граф О.П. Толстой, який купив це помістя. Граф О.П. Толстой був великим шанувальником творчості Миколи Гоголя, та особистим другом. М.В.Гоголь присвятив йому сім, найбільше ніж кому коли не будь, листів "із вибраних місць із переписки з друзями". Письменник, до того, як поселитися на постійно, часто зупинявся в графа О.П. Толстого, тут, як згадують сучасники, "за ним доглядали, як за дитиною, надавали йому повну волю у всьому. Тут він не переймався ніякими турботами. О.П. Толстой, як великий шанувальник творчості М.В. Гоголя, зробив все можливе, щоб творчість Гоголя була як найспритніша. Все це заставило, на

прохання графа О.П.Толстого в грудні 1847 року поселитися М.В. Гоголя в його домі на завжди…[1,с.134-167].

Таким чином, в самому центрі Москви, поряд з Арбатською площею в будинку XVIII століття, через ворота якого можна зараз ввійти в яблуневий сад, де зараз можна затриматися біля пам'ятника М.В. Гоголю, який побудований М.А. Андрєєвим в 1909 році до 100 - річчя, проживав геній української нації - Микола Васильович Гоголь. Слід наголосити, що скульптор М.А. Ардрєєв відобразив на барельєфі і персонаже й його творів, весь український колорит, так яскрава сповіданий М.В. Гоголем у своїй творчості[3,с.5-7].

Отже, як наголошують досліджені нами джерела в цьому будинку М.В. Гоголю довелось прожити останні чотири роки свого життя.

Зараз в цьому будинку розміщується меморіальний музей та історико - літературна експозиція М.В. Гоголя та міська бібліотека іміні М.В. Гоголя заснована в 1923 році.

Власне в кімнатах в яких він проживав знаходиться історико - літературна експозиція, відновлені інтер'єри, виставлені як книги так і особисті речі письменника[5,с.10-12].

Микола Васильович Гоголь полюбив Москву з першої зустрічі з нею, коли в 1832 році молодим блискуче дебютував тут як автор "Вечорів на хуторі біля Диканьки". Тут у Москві він був тепло зустрінутий видатними його сучасниками та українцями - земляками.

Власне з цього часу його перебування в Москві можна розпочинати вивчення діяльності української діаспори в Москві у XIX столітті. В Москві він знайшов велику кількість шанувальників великої української культури, які підтримали його творчі задуми.

Тоді ж Микола Васильович познайомився з М.С. Щепкіним, яке поклало міцну дружбу цих великих письменників та митців. Як бачимо із джерел, в цей же час визначний славіст С.Т. Аксаков з першої зустрічі стає найвірнішим другом М.В. Гоголя, який готовий був прийти йому на поміч в любу його тяжку хвилину.

В 1835 році М.В. Гоголь познайомився з В.Г. Белінським і як бачимо скоро після знайомства критик друкує в журналі "Телескоп" статтю "О русской повести и повестях г. Гоголя" в якій проголошує М.В. Гоголя "Головою нового реалістичного напрямку в літературі".

В Москві М.В. Гоголь зустрічався з Є.А. Баратинським, Д. Давидовим, сатириком і автором І.І. Дмітрієвим, М.Ю. Лєрмонтовим, І.С. Тургенєвим, А.М. Островським, В.П. Вяземським, П.Я. Чаадаєвим, М.П. Огарьовим, В.А. Соллогубом, А.С. Хомяковим, історичними романцістами М.М. Загорським і Г.П. Данієвським, художниками П.А. Федотовим, І.К. Айвазовським, композитором А.М. Верстковим, декабристами М.М .Наришкіним, І.А. Фонвізіним.

Як засвідчують джерела, дружні відносини пов'язували з професорами Московського університету в тому числі з видатними істориками М.П. Погодіним і Т.М. Грановським, істориком літератури перекладачем Гете і Данте С.П. Шевиревим.

Як бачимо із достовірних джерел, дім в якому в цю пору музей Гоголя єдиний зберіг шийся скрізь віки в якому він проживав тривалий час і з яким пов'язаний довготривалий період його проживання.

Як засвідчують джерела Микола Васильович Гоголь поселився в цьому будинку в 1848 році в якості гостя графа А.П. Толстого в двох відведених для його проживання кімнатах. Характерно, що тут, як тільки відходили російські шанувальники його творчості, він зразу переходив у розмові з своїм слугою на українську мову, а себе величав не інакше, як великий українець.

В цей же великий московський період історії свого життя М.В. Гоголь готував до друку друге, доповнене видання своїх творів, в який бажав включити і доопрацювати свій роман "Гетьман", який за українською патріотичністю був ще більше українсько - державницьким ніж роман "Тарас Бульба", оскільки оспівував державну незалежність гетьманської України і владу українського гетьмана. На жаль сьогодні цей роман в Україні мало відомий, а в повному зібранні творів М.В. Гоголя до 1998 року, виданому в Москві, де він появився вперше, він не видавався ні в Росії ні в Україні. Роман "Гетьман" був вилучений і перечня творів М.В. Гоголя і не популяризувався як в царській Росії так і в радянській літературі. Єдиний раз роман "Гетьман" М.В. Гоголя був виданий в 1918 році на кошти гетьмана П. Скоропадського, для популяризації своєї влади, однак весь тираж відразу в 1920 році був знищений більшовиками. Поодинокі екземпляри цього видання є в Берлінській бібліотеці та 1 екземпляр в Російській державній бібліотеці у Москві. Про роман М.В. Гоголя "Гетьман" бігло згадує Українська Радянська Енциклопедія[3,с.5-7].

Про роботу над творами в цьому домі і взагалі в останні роки свого життя нам розповідає розповідь І.С. Тургенєва, який зустрічаюся з М.В. Гоголем в жовтні 1851 року. Він залишив такий спомин: "Кімната його знаходилась біля сіней, направо. Ми ввійшли у неї і я побачив М.В. Гоголя, який стояв перед конторкою з пером в руці… Його білокуре волосся, яке від висків падало прямо, як звичайно у козаків, зберегло ще колір молодості… Від його великого, гладкого, білого лобу, як і раніше віяло розумом… Гоголь говорив багато емоційно та живо… все в нього виходило прекрасно,

насичено, чітко і конкретно". Слід зауважити, наголошував І.С. Тургенєв, так живо як і читав, так швидко Гоголь "перебілював" переробляв свої рукописи після зауважень під час прийомів своїх гостей.

Що ж до конторки, накритої зеленим сукном, біля якого стояла книжкова шафа, робоче місце М.В. Гоголя, зауважував Д.А. Оболенський, якому розповів сам граф А.П.Толстой, що йому не раз приходилось чути, як Гоголь писав свої "Мертві душі". Проходячи поряд дверей, які вели в його кімнату, наголошував граф А.П. Толстой, я чув, як Гоголь немов би з кимсь розмовляв. Так він розмовляв з своїми героями, які о після лягали на папір.

5 листопада 1851 року в цьому ж будинку, в залі першого поверху, наліво від входу М.В Гоголь читав "Ревізора" літераторам і артистам Малого театру. Гоголь дав тонку сильну психологічну характеристику своїм героям. Зачаровані слухачі слухали його довго, стоячи групами, в впівголоса передаючи один одному свої враження. Щепкін втираючи сльози, обняв М.В. Гоголя під бурні аплодисменти присутніх, писав Г.М. Данилевський.

Шумський в своїх споминах наголошував, що такі читання в М.В. Гоголя, розкривали весь його великий талант, кожний раз його читання були надзвичайно зрозумілі, образні і яскраві, що лице його так передавало образи витворених ним героїв, що вони, зокрема образ городничого, ставали немов би живими в переданні М.В. Гоголем і доступними і живими для слухачів.

У вспоминах сучасників збереглась розповідь, про те як після напруженої праці Гоголь, літом накинувши на себе плащ, а зимою потерту шинель, попри вікна, які виходили на бульвар, в глибоких роздумах йшов до Нікітських воріт. В цей час студенти Московського університету повертались з лекцій і спеціально проходили поряд з ним, особливо земляки з України, щоб порозмовляти з ним рідною, українською мовою, поділитися враження з життя на Україні. Власне вини українці - студенти, запрошували М.В. Гоголя для прочитання "Вечорів на хуторі біля Диканьки" на українські різдвяні вечорниці, які проводила українська громада в Москві[6,с.11-13].

Гоголь любив свою оспівану в творах Україну. Він виходячи на балкон цього дому часто на українській мові, вдивляючись в даль, говорив з своїм слугою рідною мовою, яка була в цьому будинку зрозуміла тільки йому…

Як засвідчували сучасники, активним М.В. Гоголь був і на початку зими в січні - та першій чверті лютого 1852 року, як зазвичай його кімнати, де біля стін стояли дивани і поряд столи з заваленими журналами, книгами по економіці, історії, статистиці, сільському господарству, ботаніці, географії, що використовувалися для творчої роботи. В цей час в нього бували Щепкін, Аксакови, Тургенєв, Шевирєв. Гоголь жив своїм активним літературним життям і нічо не передбачало якихось змін у житті письменника в 1852 році, однак, як наголошували сучасники десь біля середини лютого 1852 року хвороба М.В. Гоголя сильно посилилась. Такому тяжкому моральному та фізичному становищі в ніч з 11 на 12 лютого письменник спалив рукопис другого тому "Мертвих душ" в каміні своєї кімнати, а 4 березня 1852 року Микола Васильвич Гоголь помер. Похорони великого українського письменника вилились в велику демонстрацію. Вся українська колонія Москви прийшла віддати останню шану великому співвітчизнику…[5,с.10-12].

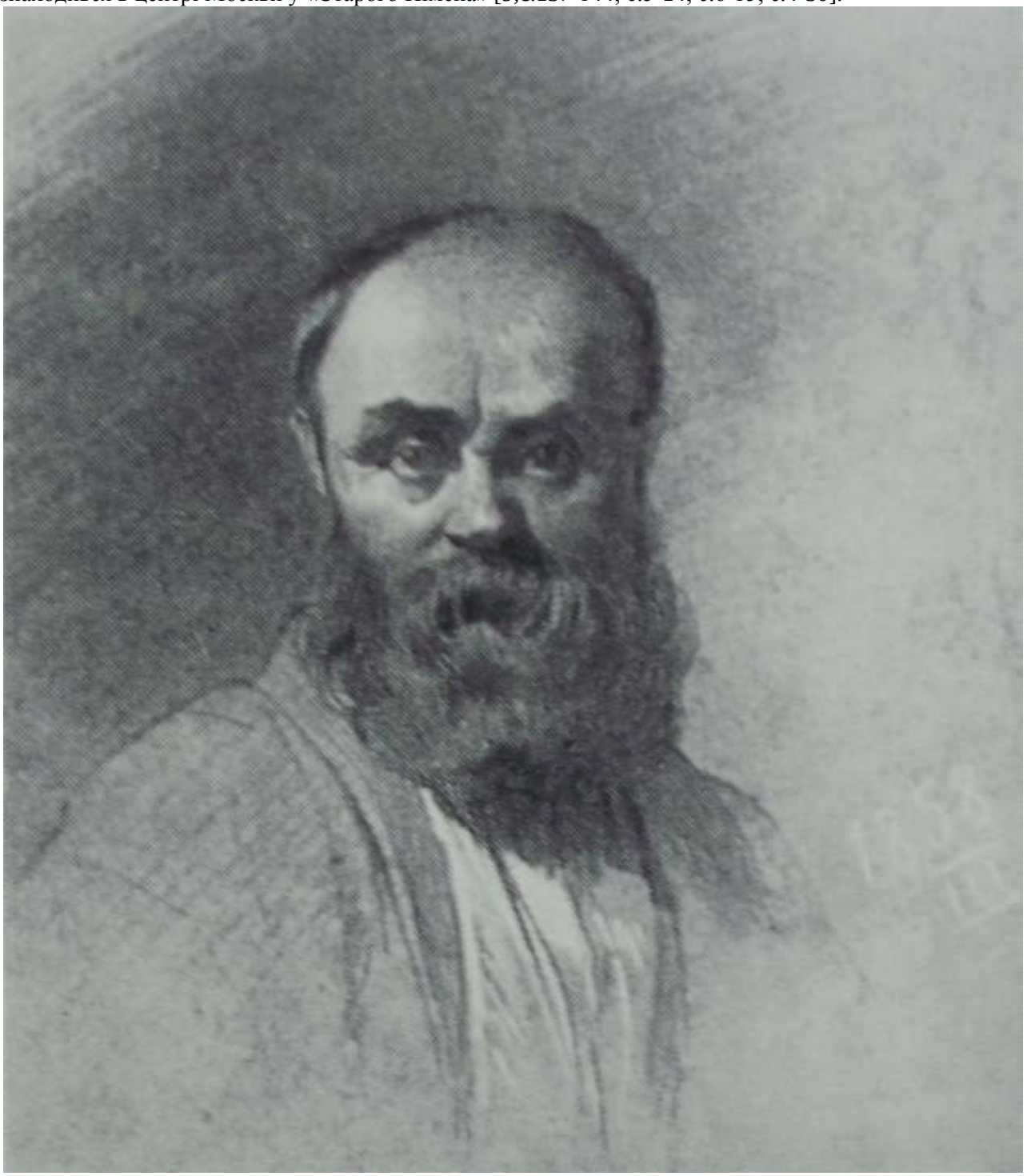
Без сумніву у з'ясуванні питання проживання і творчої та громадсько - культурної діяльності М.В. Гоголя в Москві, є великі пробіли, зокрема його діяльність як українського діяча в українській колонії міста Москви. Це питання є цікавим з огляду на сьогодення, яке вимагає вивчення діяльності М.В. Гоголя в контексті вивчення історії розвитку української діаспори в Москві, що є предметом нашого подальшого дослідження…[6,с.11-13].

Список використаних джерел та літератури:

1.Забелин И. История Москвы. - М., 1909. - Т.II.
2.Ідзьо В.С. Українці в Російській державі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1997. - Т.І. - №1.
3.Ідзьо В.С. Українське питання в Росії в минулому і сучасному науковому просторі Російської академії наук (XIX - XX століття). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т.IV.
4.Идзьо В.С. Украинская диаспора в России - этапы развития. Науковий Вісник Українського Університету. - М., 200I. - Т.І.
5.Ідзьо В.С. Микола Васильович Гоголь у Москві. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2004. - Т.X.
6.Ідзьо В. Літературна діяльність Миколи Васильовича Гоголя у Москві. 200 - літтю з дня народження присвячується. - Літературний Львів, 2008. - №12.

Тарас Шевченко у Москві

З історичних джерел нам відомо, що середині XIX століття, що українська громада Москви була досить великою і активною уже в першій половині XIX століття у час перебування в Москві Миколи Гоголя, а особливо в середині XIX століття, коли в Москву приїзджав Тарас Шевченко. «Український притулок» куди в 50-х роках приїзджав Тарас Григорович Шевченко у той час теж знаходився в центрі Москви у «Старого Пімена» [9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

Св. 1. Автопортрет Т.Г. Шевченка виконаний в Москві 16. III.1858 року у будинку М.С. Щепкіна.

Як засвідчують джерела, район Арбату, до якого долучається Нікітський бульвар уже в 30-50 роках XIX століття являвся для українців Москви місцем знаменним, оскільки власне в цьому районі перебуваючи в Москві, любили прогулювалися і проживати М. Гоголь, Т. Шевченко. Слід наголосити, що власне в церкві «Тихона-чудотворця», яка вела до Арбату і яка рівномірно знаходилась від будинку в якому в останні роки проживав Микола Гоголь, оспівувалося тіло Тараса Шевченка, під час перевезення його для перепоховання з Петербурга через Москву в Україну[7,с.4-11; 16,с.185-186; с.32-33].

Як засвідчують джерела українська діаспора в Москві фіксує своє існування з XVII століття, про що засвідчують як адміністративна та релігійна споруда в Хохловському провулку «Українська церква» побудована гетьманом Іваном Мазепою та «Палати гетьмана Івана Мазепи», резиденція українських гетьманів у Москві XVII-XVIII століть[9,с.137-144: с.5-14: с.6-15].

Активною українська громада була і в XIX столітті, що підтверджується особами українців: Миколи Гоголя, Тараса Шевченка, Осипа Бодянського, Михайла Максимовича та іншими. Якщо врахувати, що на момент проживання М.В. Гоголя в Москві в Волоколамському районі, під Москвою в селі Ярополче була могила гетьмана Петра Дорошенка, яку як вважають дослідники відвідував у слід за М. Гоголем, О. Бодянський, М. Максимович та Т. Шевченко, то українська історична та культурна спадщина Москви яскраво проглядається через призму нашого дослідження [7,с.4 -11; 10,с.1-12].

На прохання графа О.П. Толстого, який був шанувальником творчості письменника, в грудні 1847 року в Москві поселився в його домі, на завжди, Микола Васильович Гоголь…[6,с.134-167].

У Москві він був тепло зустрінутий видатними його сучасниками та українцями-земляками. Власне з цього часу його перебування в Москві можна розпочинати вивчення діяльності української діаспори в Москві у XIX столітті. В Москві він знайшов велику кількість шанувальників великої української культури, які підтримали його творчі задуми. Тоді ж Микола Васильович Гоголь познайомився з Михайлом Сергійовичем Щепкіним, яке поклало міцну дружбу цих актора та письменника. М.С. Щепкін зачаровувався твором М.В.Гоголя «Ревізор»[6,с.134-167].

В цей же великий московський період історії свого життя М.В. Гоголь готував до друку друге, доповнене видання своїх творів, в який бажав включити і доопрацювати свій роман «Гетьман», який за українською патріотичністю був ще більше українсько-державницьким, ніж роман «Тарас Бульба», оскільки оспівував державну незалежність гетьманської України і владу українського гетьмана. На жаль сьогодні цей роман в Україні мало відомий, а в повному зібранні творів М.В. Гоголя до 1998 року, виданому в Москві, де він появився вперше, роман не видавався ні в Росії ні в Україні. Роман «Гетьман» був вилучений із творчої спадщини М.В. Гоголя і не популяризувався як в царській Росії так і в радянській літературі. Єдиний раз роман «Гетьман» М.В. Гоголя був виданий в 1918 році на кошти гетьмана П. Скоропадського, для популяризації своєї влади, однак весь тираж зражу ж у 1920 році був знищений більшовиками. Поодинокі примірники цього видання є в Берлінській бібліотеці та один примірник в Російській державній бібліотеці у Москві. Про роман М.В. Гоголя «Гетьман» бігло згадує Українська Радянська Енциклопедія[8,с.5-7].

В цей час в московському помешканні Гоголя бували Щепкін, брати Аксакови, Тургенєв, Шевирєв. Як наголошували сучасники десь біля середини лютого 1852 року хвороба в М.В.Гоголя сильно посилилась. Такому тяжкому моральному та фізичному становищі в ніч з 11 на 12 лютого письменник спалив рукопис другого тому “Мертвих душ” в каміні своєї кімнати, а 4 березня 1852 року Микола Васильович Гоголь помер. Похорони великого українського письменника вилились у велику демонстрацію. Вся українська колонія міста Москви прийшла віддати останню шану великому співвітчизнику…[10,с.10-12].

Без сумніву у з’ясуванні питання проживання і творчої та громадсько-культурної діяльності М.В. Гоголя в Москві, є великі пробіли, зокрема його діяльність як українського діяча в українській колонії міста Москви. Це питання є цікавим з огляду на сьогодення, в час коли в Москві віднайдено копію другого тому “Мертвих душ”[9,с.137-144: с.5-14: с.6-15;с.4-50].

Все це вимагає вивчення літературної діяльності М.В. Гоголя в контексті вивчення історії розвитку літератури української діаспори в Москві та взаємовідносини М. Гоголя з Т. Шевченком, який теж в цей час, в цю епоху, проїздом у 1843,1844 та 1845 роках бував у Москві. Як зазначають дослідники творчості М. Гоголя і Т. Шевченка, особисто Т. Шевченко з М. Гоголем знайомі не були, оскільки М.В. Гоголь поселився в Москві у 1847 році, а Т.Г. Шевченко перебував проїздом у Москві у 1843, 1844, 1845 роках. Пізніше Т.Г. Шевченко бував у Москві після заслання тобто після смерті М.Гоголя у 1852 році. Слід наголосити, що М.В. Гоголь щоправда висловлював з цього приводу «жаль у листах до княжни Варвари Рєпніної від 1 і 7 березня 1850 року, що не знайомий з Т.Г. Шевченком». Водночас Т.Шевченко познайомився з творами М. Гоголя «Вечора на хуторі біля Диканьки», «Сорочинський ярмарок», «Тарас Бульба» в Петербурзі в майстерні Ширяєва. У 1845 році під час подорожі в Україну під враженням творів М. Гоголя, Т. Шевченко відвідав гоголівські місця Миргород, Сорочинці. В 1846 році Т.Шевченко побував у Ніжині, де зустрічався з студентами ніжинського ліцею в якому колись вчився М.Гоголь. Записав початкові рядки свого вірша в альбом М. Гербеля «Гоголю». Перебуваючи на засланні Тарас Шевченко звертався до друзів з проханням надіслати йому роман М. Гоголя «Мертві душі». Т. Шевченко писав княжні В. Репніній в листі від 7 березня 1850 року: «Перед Гоголем должно благоговеть как перед человеком, одаренным самым глубоким умом и самою нежную любовью к людям», підкреслював гуманізм творчості М. Гоголя, Т.

Шевченко. Слід наголосити, що Т. Шевченка вразила звістка про смерть М. Гоголя у 1852 році, якого він згадував в листі до О. Бодянського від 1 травня 1854 року. Т.Г. Шевченко прочитавши «Спробу біографії М.В. Гоголя» й «Записки про життя Миколи Васильовича Гоголя» П. Куліша, зазначав: «що матеріали вміщені в першій книзі, цікаві, але прикрою є неповнота біографії М. Гоголя». Сучасник Г. Данилевський, який знав відношення М. Гоголя до Т. Шевченка наголошував: «що М. Гоголь був зачарований поетичними піснями «Кобзаря» і особливо поемою «Гайдамаки» Т. Шевченка, про що зауважив в журналі «Северная пчела» від 10 травня 1861 року.

В «Историческом Вестнике» за 1886 рік, в XXI томі, Г. Данилевський наголошував, цитуючи слова М. Гоголя: «що особиста доля Т.Шевченка варта всякого співчуття і жалю»[5,с.160-161].

В цьому ж випуску «Исторического Вестника» за 1886 року, в XXVI томі, відоме наступне висловлювання М. Гоголя про Т. Шевченка: «Я знаю і люблю Т.Шевченка, як земляка і талановитого художника. Мені пощастило і самому в дечому допомогти у першому влаштуванні його долі». Якою була ця допомога М. Гоголя в «першому облаштуванні долі Т. Шевченка» досі не ясно, однак на нашу думку М. Гоголь особисто просив пана Енельгарда дати волю Т.Шевченку[5,с.160-161].

Слід наголосити, що Т. Шевченко високо цінував твір М. Гоголя «Тарас Бульба», до якого виконав ілюстрацію - «Зустріч Тараса Бульби з синами». Що ж до творів Т. Шевченка «Гайдамаки» і «Тарасова ніч» то їм характерні деякі риси типологічної близькості до повісті М. Гоголя «Тарас Бульба» в якій оспівано героїку народного подвигу. Приклад соціальної сатири М.В. Гоголя сприяв утвердженню сатиричного напрямку в поезії Т.Г. Шевченка, від фольклорно-баладних та історичних тем, до безпосередньо відображення болючих проблем українців того часу. У вірші «Гоголю», який Т. Шевченко написав у 1844 році він висловив усвідомлення своєї ідейно творчої близькості до української тематики творчості М. Гоголя, назвавши М. Гоголя «великим другом і братом»[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

В «Щоденнику» в якому 5 жовтня 1857 року визнаючи високий рівень гоголевої сатири царського самодержавства, Т. Шевченко звертається до М. Салтикова-Щедріна та інших письменників «послідовників безсмертного М. Гоголя» з клопотанням «захистити мову, культуру українського народу». Це останній відомий факт визнання творчості М.Гоголя як великого письменника Т.Г. Шевченком[5,с.160-161].

Отже, як засвідчують джерела Т.Шевченко був у Москві у 1843, 1844 та 1845 роках. Як наголошував М.С. Щепкін: «Тарас Шевченко багато разів бував у Москві, коли їхав з Петербурга в Україну і повертався назад до Петербурга»[13,с.99-102].

Тарас Шевченко завжди цікавився культурним, мистецьким і науковим життям міста Москви. Перебуваючи у Москві Т. Шевченко зустрічався і знайомився з прогресивними людьми Москви. Деякі біографи Т.Г. Шевченка вважають, що поет і художник Т.Г. Шевченко уперше побував у Москві у 1843 році. Через Москву Т.Г. Шевченко повертався у Петербург у лютому 1844 року. У Москві 19 лютого 1944 року Тарас Шевченко написав вірш «Чигирине, Чигирине»[15,с.9].

Власне у лютому 1844 року Т.Г.Шевченко в Москві познайомився дякуючи актору М.С. Щепкіну з істориком та мовознавцем О.М. Бодянським та іншими діячами Москви.

Для науковців цікаво, що могло поєднувати М.С. Щепкіна і Т.Г. Шевченка. З історичних джерел відомо, що Михайло Сергійович Щепкін, що народився 17 листопада 1788 року кріпаком, помер вільним 23 серпня 1863 року. Відомо, що вже у 1821 році за участю передових кіл української та російської громадськості, зокрема І. Котляревського та І. Волконського М.С. Щепкіна було викуплено з кріпацтва. Після цього М.С. Щепкін у 1816-1824 роках працював в Україні у театрах Харкова, Полтави, Києва[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15;].

З 1824 року і до самої смерті у 1863 році М.С. Щепкін жив в Москві, працюючи постійно у Малому театрі. Як бачимо з сукупності проаналізованих джерел М.С. Щепкіна та Т.Г. Шевченка зв'язувала не тільки щира особиста дружба, а й доля яка була скріплена спільним кріпацьким походженням обох. Вони обидва були людьми мистецтва та культури. Очевидно Т.Г. Шевченко познайомився з М.С. Щепкіним у Києві в 1843 році куди М.С. Щепкін приїзджав на гастролі[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

У Києві Т.Г. Шевченко подарував свій «Кобзар», читанням віршів з якого, М.С. Щепкін виступав на усіх сценах Російської імперії, передусім в Москві.

З особливим надхненням, як зазначають дослідники М.С. Щепкін виконував твір Т.Г. Шевченка «Думи мої, думи мої лихо мені з вами»[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

Вченими вважається, що уже в 1843 році після знайомства в Києві Т.Г. Шевченко проїжджаючи через Москву побував один день в гостях у Москві у М. Щепкіна, який власне в цей час у 1843 році познайомив його з істориком та філологом О. Бодянським. Т. Шевченко був вражений від перекладеної О. Бодянським історичної праці П. Шафарика «Слов'янський народопис», яку було видано в Москві у 1843 році[4,с.78-79; 17,с.394-395].

Св. 2. Осип Бодянський, український вчений, професор Московського університету.

Ряд дослідників вважають, що зустріч в Москві та знайомство Т. Шевченка за посередництвом М. Щепкіна, відбулась у другій половині 1843 року, коли поет їхав через Москву в Україну. Знайомство через М. Щепкіна Т. Шевченка та О. Бодянського позначилося на їх подальших взаєминах та особистій дружбі. Вдруге Т. Шевченко і О. Бодянський зустрічалися в Москві в лютому 1844 року коли поет повертався з України до Петербурга. В цей час О.Бодянський професор Московського університету, відомий український та російський історик, філолог, перекладач, один із засновників славістики в Росії, займав досить ліберальні погляди в питаннях слов'янської та української історії, філології. Ще до особистого знайомства у 1843-1844 роках в Москві, О. Бодянський добре знав ранні твори Т.Г. Шевченка. Після ж продовження знайомства та зустрічей в Москві, вже у 1844 році О. Бодянський активно популяризує творчість Т.Г. Шевченка серед слов'янських народів[4,с.78-79].

Так О. Бодянський у 1844 та 1845 роках надсилає В. Ганці, П. Шафарикові і Празькому музею твори Т. Шевченка «Тризну», «Гамалію» та «Чигиринський кобзар» і «Гамалію». Разом з іншими книжками надіслав твори Т.Г. Шевченка і хорватському поету. С. Вразу. Джерела та висновки вчених засвідчують, що зустрічалися Т. Шевченко і О. Бодянський у Москві і в 1845, 1858, 1859 роках. Також Т. Шевченко і О. Бодянський листувалися між собою. Збереглося 6 листів Т. Шевченка до О. Бодянського і 2 листи О. Бодянського до Т. Шевченка[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

Св. 3. Вчені Українського державного університету міста Москви на чолі з ректором, професором Віктором Ідзьо поклали квіти на могилі професора Осипа Бодянського.

У своїх листах Т. Шевченко і О. Бодянський обмінювалися думками про поему «Гамалія» та серію офортів «Живописная Украина» і давали теми для малюнків. Від О. Бодянського Т. Шевченко

отримав відомості про чеських і словацьких будителів, зокрема про П. Шафарика, які використав у своїй поемі «Єритик», яку посвятив П. Шафарику. Слід наголосити, що О. Бодянський клопотався, щоб полегшити долу поета в засланні, надсилав йому в заслання книжки[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50]. В свою чергу Т. Шевченко надіслав О. Бодянському 3 листопада 1854 року свій автопортрет, який намалював в ново петровському укріпленні, який нажаль до сьогоднішнього дня не зберігся[4,с.78-79]. 27 квітня 1861 року (9 травня за новим стилем) О. Бодянський, філолог, історик, професор Московського університету, був серед інших москвичів, які приходили на Арбат попрощатися з домовиною Т. Шевченка[4,с.78-79].

Слід наголосити, що Т. Шевченко і М. Щепкін, як близькі друзі, теж в рамках описаних зустрічей з О. Бодянським, зустрічались в Москві і в 1844 та 1845 роках. Як вважають дослідники, що знайомству та подальшій співпраці Т. Шевченка і О. Бодянського слід завдячити М. Щепкіну, якому 13 грудня 1844 року Т.Г. Шевченко написав вірш «Заворожи мені волхве», який присвятив М.С. Щепкіну, який М. Щепкін читав з московської сцени під назвою «Пустка». Слід наголосити, що Т.Г. Шевченко захоплювався грою актора, читав його «Записки артиста», високо шанував М.С.Щепкіна як людину, листувався з ним. Тарас Шевченко був у Москві і в 1845 році. Під час свого перебування він зустрічався з М. Щепкіним та О. Бодянським[4,с.78-79; 17,с.394-395].

Під час перебування Т.Г. Шевченка у Нижньому Новгороді 69-ти літній М.С.Щепкін приїхав до нього в грудні 1857 року, щоб побачитися. Т.Г. Шевченко заздалегідь домовився з директором театру у Нижньому Новгороді О. Варенцовим про виступи М.Щепкіна в місцевому театрі. Актор виконав ролі Матроса («Матрос» Т.-М.Соважа і Ж.Ж.Делур'є), Вальдольфа («Мірандоліна» К.-Л. Блума), Любима Торцова («Бідність не порок» О. Островського, Городничого(«Ревізор» М. Гоголя) та Чупруна («Москаль чарівник» І. Котляревського). 30 грудня 1857 року Т.Г. Шевченко написав у «Щоденнику»: «Я всё ещё не могу прийти в нормальное состояние от волшебного очаровательного видения. У меня всё ещё стоит перед глазами городничий, Матрос, Михайло Чупрун и Любим Торцов. Но ярче и лучезарнее великого артиста стоит великий человек, кротко улыбающийся друг, мой единственный, мой искренний, мой незабвенный Михайло Семёнович Щепкин»[17,с.394-395].

Побачення Т.Г. Шевченка з М.С. Щепкіним у Нижньому Новгороді було для поета однією з найвизначніших подій у духовному житті. Саме в Нижньому Новгороді Т.Г. Шевченко подарував М.С. Щепкіну свій автопортрет і присвятив йому свою поему «Неофіти»[17,с.394-395].

В цей же час, як вважають дослідники, Тарас Шевченко, можливо в Москві, коли створив портрет М.С. Щепкіна написав і свій, власний автопортрет, який вчені датують 4 січня 1858 року[12, с.32-33. - Табл.III].

На нашу думку, оскільки автопортрет був виконаний і такій же техніці, як і портрет М.С. Щепкіна, то можна вважати, що цей автопортрет був виконаний в Москві 16 березня 1858 року, коли Т.Г. Шевченко малював портрет М.С. Щепкіна, коли у нього були всі ремененти для малювання і час. 17 березня він не мав часу малювати, оскільки ходив в гості, зокрема до Варвари Рєпніної[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

Покрайній мірі ми маємо точно датований першими місями 1858 року автопортрет Т.Г. Шевченка і можемо уявити собі який Т.Г. Шевченко виглядав у Москві, коли гостював у М.С. Щепкіна і залишив багато вражень про Москву і москвичів у своєму «Щоденнику». Слід наголосити, що правильність наших висновків є і напис на портреті 16.III.1858 року. Напис точно такий самий, як і на портреті М.С. Щепкіна[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

Слід наголосити, що на Т.Г. Шевченку одяг притаманний для хворих осіб XIX століття. Очевидно з метою одужання М.С. Щепкін дав Т.Г. Шевченку одяг в якому він хворіючи і зробив свій автопортрет на московські квартирі М.С. Щепкіна, а згодом зробив другий портрет самого М.С. Щепкіна, можливо навпаки. На автопортреті не чітко проглядається 16, як день, зате чітко видно 1858 рік і римським «III» третій місяць, тобто березень, час перебування в Москві у М.С. Щепкіна. Вигляд хворого Т.Г. Шевченка після заслання відповідає вищеподаному автопортрету[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

Враження від зустрічі стимулювало творче піднесення поета. Власне враження від зустрічі Т.Г. Шевченка з М.С. Щепкіним у Нижньому Новгороді спонукало Т.Г. Шевченка не знехтувати запрошенням і приїхати 10 березня 1858 року до Москви[12,с.32- 33. - Табл.III].

Слід наголосити, що в «Щоденнику» Т.Г. Шевченко занотував, що в Нижній Новгород М.С. Щепкін також привіз подарунок від С.Т. Аксакова, книгу «Сімейна хроніка» з авторським написом [9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

У відповідь Т.Г. Шевченко передав рукопис першої частини повісті «Прогулка с удвольствием и не без морали», а пізніше фото автопортрета[17,с.394-395].

Таким чином з 11 по 26 березня 1858 року Т.Г. Шевченко перебував у гостях у М.С. Щепкіна у Москві будучи дуже хворим. Хворим Т.Г. Шевченком опікувалася всю родина М.С. Щепкіна. У

своєму «Щоденнику» 15 березня 1858 року Т.Г. Шевченко наголошував: «Михайло Семёнович ухаживал за мною как за капризным больным ребёнком»[17,с.394-395].

А 16 березня 1858 року в «Щоденнику» Т.Г. Шевченко записав: «нарисовал Щепкина Михайла Семёновича портрет»[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

Малюнок М.С. Щепкіна Т.Г. Шевченком був виконаний на тонованому папері розміром 35,8х28,7. Праворуч у низу білим олівцем є авторська дата і підпис «1858 рік Тарас Шевченко» [17,с.394-395].

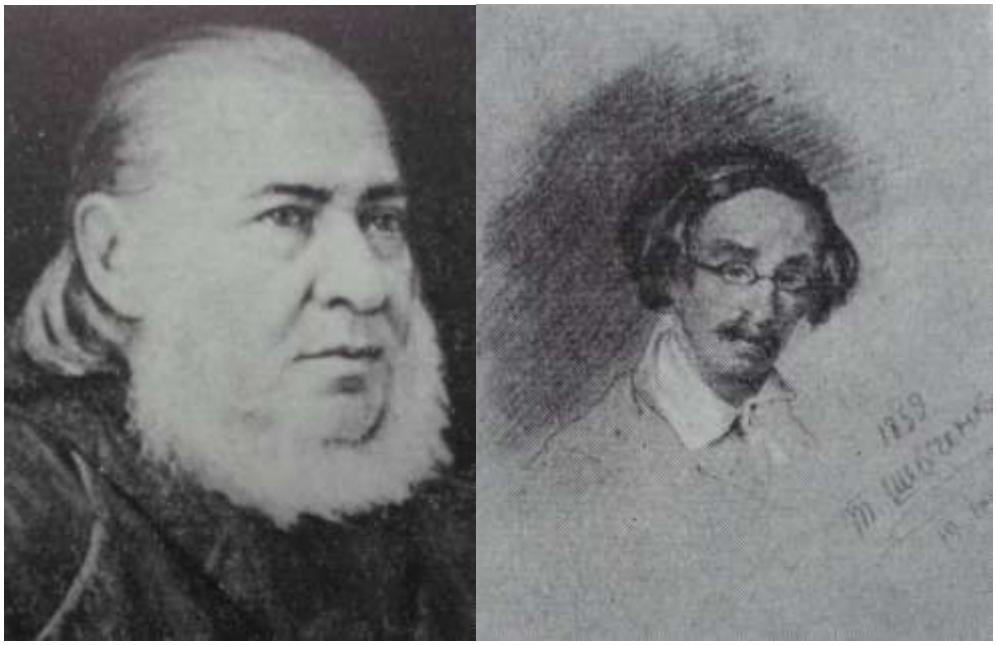
Св. 4. Будинок Михайла Семеновича Щепкіна в Москві в якому перебував Тарас Григорович Шевченко. Воротніковський провулок, дім 12.

Св. 5. Тарас Шевченко. Портрет Михайла Щепкіна. Москва 16 березня 1858 року.

Отже найдовше перебував Т.Г. Шевченко у Москві в березні 1858 року, коли після заслання повертався з Нижнього Новгороду до Петербургу і в дорозі занедужав. Поет приїхав у Москву фактично на свій день народження 10 березня 1858 року і затримався у Москві до 26 березня 1858 року. Про своє перебування в Москві Т.Г. Шевченко записав у своєму щоденнику(10-26 березня 1858 року). Оселився Т.Г. Шевченко на квартирі М.С. Щепкіна, вся родина якого гостинно, щиро піклувалася про нього. Звістка про приїзд Т.Г. Шевченка у Москву швидко поширилася серед усієї прогресивної московської інтелігенції. Хворого поета провідували його друзі та знайомі. Творча діяльність Т.Шевченка не припинялася і під час хвороби. Т.Г. Шевченко записав у своєму «Щоденнику»: «що 16 березня 1858 року намалював портрет Михайла Семеновича Щепкіна, а також переписував свої поетичні твори у Більшу книжку»[17,с.394-395].

17 березня Т.Г. Шевченко, хоча був хворим, відвідав княжну Варвару Рєпніну. Слід наголосити, Т.Г. Шевченко і Варвара Рєпніна познайомились у липні 1843 році у маєтку Рєпніних у Яготині. Під час короткої подорожі Т.Г. Шевченка по рідних місцях де він жив з жовтня 1843 по 10 січня 1844 року[14,с.162]. Між Т. Шевченком та В. Рєпніною, яка вже тоді була відомою письменницею, літературознавцем та мистецтвознавцем зав'язались дружні відносини. В 1843 році Т.Г. Шевченко в Яготині написав поему «Тризна» з посвятою: «На память 9-го ноября 1843 года княжне Варваре Николаевне Репниной», намалював і подарував її атопортрет. Княжна Варвара Репніна покохала Тараса Шевченка. В своєму листі до свого наставника Ейнара вона писала про своє почуття, захоплено розповідала про Т.Г. Шевченка, як геніального поета. На клопотання Рєпніних Міністр народної освіти Російської імперії на початку 1847 року призначив Т. Шевченка викладачем малювання в Київський університет. Слід наголосити, що княжна В. Рєпніна високо цінувала талант Т.Г. Шевченка, допомагала поширювати його естампи «Живописной Украины». Княжна В. Рєпніна не покинула Т. Шевченка і в час його ув'язнення та заслання. В заслання поета княжна В. Рєпніна листувалася з ним. Збереглося 8 листів Т. Шевченка до В. Рєпніної і 16 листів В. Рєпніної до Т. Шевченка. Власне княжна В. Рєпніна зверталася до начальника «Третього відділу», графа О. Орлова з клопотаннями полегшити долю Т.Г. Шевченка. В 1849 році Т. Шевченко прислав В. Рєпніній ще один її автопортрет. У 1849 році начальник «Третього відділу», граф О. Орлов заборонив княжні В.Рєпніній листуватися з Т. Шевченком. У 1858 році Т. Шевченко повертаючись із заслання поет 17 березня в Москві відвідав В. Рєпніну, про що зробив запис у своєму «Щоденнику». Ще раз Т. Шевченко і В. Рєпніна мали, зустріч, очевидно останню в їхньому житті, 24 березня 1858 року. Слід наголосити, що в одній із ранніх незакінчених повістей В. Рєпніної, головним персонажем був Т. Шевченко. На пам'ять про поета та художника, княжна В. Рєпніна також написала статтю про Т.

Шевченка «К биографии Шевченко», яку опублікувала в журналі «Русский Архив» за 1887 рік у №2 [14, с.162].

Св. 6. Портрет С.Т. Аксакова в якого Т.Г. Шевченко 24 березня 1858 року гостював вдома у Москві.

Св. 7. Портрет М.О. Максимовича намальований Т.Г. Шевченком у 1859 році.

Водночас після відвідин княжни В. Рєпніної, одужавши, Тарас Григорович Шевченко ще три дні ходив по Москві з М.С. Щепкіним, оглядаючи її визначні місця. Відомо, що Т.Г. Шевченко милувався Кремлем, який як наголошував «оригінально прекрасен». Під час прогулянок по Москві значно розширилось коло знайомих Т.Г. Шевченка у Москві. Він зустрівся з багатьма діячами науки, мистецтва, людьми різних суспільно-політичних поглядів [17,с.394-395]. У Михайла Олександровича Максимовича на обіді влаштованому на честь Тараса Григоровича Шевченка поет і художник познайомився з ідеологами «офіційної народності» М. Погодіним і С. Шиверьовим[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50]. В цей же час Т. Шевченко познайомився з І. Аксаковим та С. Аксаковим 22 березня 1858 року в Москві куди був запрошений. І. Аксаков, письменник і публіцист, видавець журналу в Москві «Русская беседа» в №3 за 1859 рік якого було опубліковано вірші Т. Шевченка «Вечір» (Садок вишневий коло хати», і «Сон» (На панщині пшеницю жала)[2,с.30].

Братів Аксакових Шевченко шанував за гуманізм і великий літературний талант. Глибоке враження справили на Т.Г. Шевченка особисте знайомство та зустрічі з С.Т. Аксаковим і його родиною. 22 березня 1858 року в день знайомства та зустрічі з С.Т. Аксаковим Т.Г. Шевченко записав в своєму «Щоденнику», як «про радостнейший из радостных дней». Родина і діти Аксакових теж поважали Т.Г. Шевченка за його високе мистецтво, самовідданість і любов до свого народу, про що вони писали в листах і спогадах[3,с.30].

Поет був і на обіді, що його влаштував М.С. Щепкін з нагоди новосілля свого книжкового магазину. В «Щоденнику» від 24 березня 1858 року Т.Г. Шевченко записав, що на цей обід зібралися представники «московской учено-литературной знаменитости. И что это за очаровательная знаменитость, молодая, живая, увлекающаяся, свободная. Здесь я встретил Бабста, Чичерина, Кетчера, Мина, Кронеберга-сына, Афанасьева, Станкеивча, Корша, Крузе и многих других. Я встрктился и познакомился с ними как с давно знакомыми родными людьми». 24 березня 1858 року Т.Г. Шевченко побував в Москві і на музичному вечорі в купця і мецената М. Варенцова де виконували твори Моцарта, Бетховена та інших європейських композиторів. На цьому вечорі музики Т. Шевченко зустрівся з деякими московськими художниками та музикантами. Перебуваючи в цей час в Москві Т.Шевченко відвідував також своїх давніх знайомих княжну Варвару Рєпніну, А. Мокрицького, О. Бодянського, Станкевичів, бачився з Є. Якушкіним, П. Бартенєвим, І. Самаріним, С. Шумським, І. Забєліним, Г.П. Галаганом та іншими. 25 березня 1858 року Т.Г. Шевченко був запрошений в Москві в гості до М.О. Максимовича, який дав у його честь обід. Слід наголосити, що Михайло Олександрович Максимович(15.IX.1804-4.XII.1873) був великим українським вченим природознавцем, істориком, фольклористом і мовознавцем, членом-кореспондентом Петербурзької Академії Наук з 1871 року. Він видав у Москві у 1827 році збірник «Малороссийские песни», у Москві у 1834 році, «Украинские народные песни» і «Сборник украинских песен» в Києві у 1849 році. М.О. Максимович виступав проти норманської теорії походження слов'ян. Написав кілька

праць «З походження гайдамацького руху». Т.Г. Шевченко познайомився з М.О. Максимовичем у 1843 році в Києві, подарував йому поему «Тризна» з власноручним написом[9,с.137-144: с.5-14: с.6-15; с.4-50]. У листі в Москву до М.С. Щепкіна в 1857 році Т.Г. Шевченко писав: «Поцілуй старого Максимовича за мене та спитай чому він не шле мені своє «Слово о полку Ігоревім?»… Таким чином Т.Г. Шевченко і М.О. Максимович зустрілися в Москві на другий день після приїзду Т.Г. Шевченка з Нижнього Новгорода[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

25 березня 1858 року М.О. Максимович дав на честь Т.Г. Шевченка обід. У «Щоденнику» Т.Г.Шевченка є кілька записів про зустріч з М.О. Максимовичем. Слід наголосити, що Т.Шевченко також активно листувався з М.О. Максимовичем, яке перейняте взаємоповагою та теплом почуттів. Збереглося 9 листів Т.Г. Шевченка і 9 листів М.О. Максимовича. М.О. Максимович сприяв тому, щоб в журналі «Русская беседа», в редагуванні якого він брав участь у третьому номері за 1859 рік були опубліковані поезії Т.Г. Шевченка «Садок вишневий коло хати», «Сон» (На панщині пшеницю жала). В червні 1859 року Т.Г. Шевченко побував в гостях в М.Максимовича, в Прохорівці, де намалював портрет М.О. Максимовича і його дружини[11,с.376].

Слід наголосити, що М.Максимович брав участь у похороні Т.Г. Шевченка в Каневі, написав вірш на смерть поета. У спогадах М.О. Максимович писав, що Т.Г. Шевченко як поет «був чудесним співаком і разом з тим новим творцем народних українських пісень» [11,с.376].

25 березня 1858 року Т.Г. Шевченко побував також у слав'янофіла О. Кошельова у квартирі якого познайомився з поетом і теоретиком слов'янофільства О. Хом'яковим. Т.Шевченко з великою цікавістю розмовляв з декабристом С. Волконським. 26 березня 1858 року в день від'їзду з Москви Т.Г. Шевченко записав в своєму «Щоденнику»: «В Москве болем всего меня радувало то, что я встретил в просвещенных москвичах самое тёплое радушие лично ко мне и непритворное сочувствие к моей поезии. Особенно в семействе С.Т. Аксакова». Як засвідчують інші архівні документи в цей же час ще у Нижньому Новгороді за Т.Г. Шевченком було встановлено суворий поліцейський нагляд. Цей же поліцейський нагляд ні на мить не ослабився і під час перебування Т.Г. Шевченка в Москві… Однак не дивлячись на це у березні 1858 року Т.Г. Шевченко зумів зустрітися з рядом наукових, літературних діячів в Москві. Слід наголосити, що у Москві Т.Г. Шевченко перебував і у травні 1859 року, коли їхав із Петербурга в Україну. Тоді Т.Г. Шевченко пробув у Москві тільки один день і зустрічався тільки з М.С. Щепкіним та О. Бодянським. Декілька днів перебував Т.Г. Шевченко у Москві й у вересні 1859 року коли повертався з України в Петербург. Слід наголосити, що згадки про Москву у Т.Г. Шевченка є у багатьох прозових та поетичних творах та листах[15. с.9-10].

Відїзджаючи 26 березня з Москви до Петеребургу Т.Г. Шевченко у своєму «Щоденнику» записав: «В Москве болем всего радовало меня то, что я встретил в просвещённых москвичах самое тёплое радушие лично ко мне и непретворное сочувствие к моей поэзии»[15,с.14]. Отже можна достовірно наголосити, що найбільше Т.Г. Шевченко був у Москві в березні 1858 року у статусі гостя свого знаменитого друга М.С. Щепкіна, який тоді проживав у «Старого Пімена». Власне, у той час в «Старого Пімена» збиралася вся українська інтелігенція міста Москви. Дім «Старого Пімена був немов би гостинною для усієї московської України»[1,с.12-13]. Слід наголосити, що Т.Г. Шевченко перебував у М.С. Щепкіна в Москві і в 1859 році їдучи в Україну і повертаючись назад і в 1860 році[15,с. 394-395]. В подальшому із джерел та досліджень вчених знаємо, що українська громада Москви проводжала Т.Г. Шевченка в останню путь на Україну, коли друзі перевозили через Москву навесні 1861 року домовину з тілом Т.Г. Шевченка з Петербурга в Україну. 27 квітня 1861 року її привезли в Москву і встановили в церкві Тихона-чудотворця біля Арбатських воріт. Слід наголосити, що з проблеми перебування труни з тілом Т.Г. Шевченка в Москві український науковий та громадський діяч міста Москви, кандидат економічних наук Микола Шикір зробив дослідження «Про перебування труни з тілом Т.Г. Шевченка в Москві» опираючись на архівні документи та спогади очевидців»[16,с.185-186; с.32-33].

У висновок дослідження слід наголосити, що у 1874 році у Москві вийшла з друку перша біографія поета, яку написав В. Маслов[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

У 1911 році у Москві відбулися вечори в зв'язку з 50-ти річчям з дня смерті Т.Г.Шевченка. В Московському університеті на засіданні присвяченому пам'яті поета виступили вчені Ф. Корш та О.П. Новицький[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

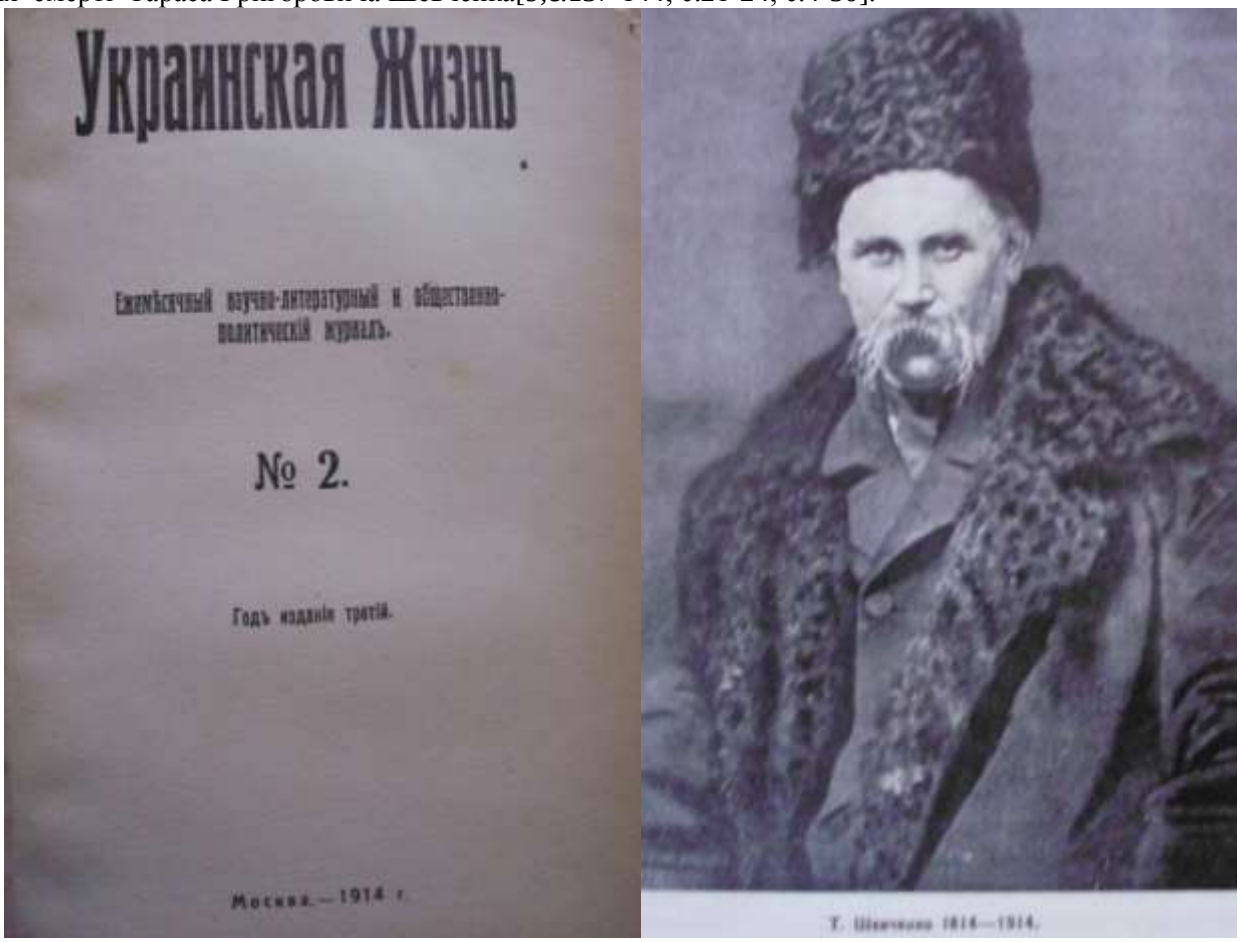
В училищі живопису, скульптури і зодчества було влаштовано виставку пам'яті Т.Г. Шевченка. Слід наголосити, що відзначати дні народження Т.Г. Шевченка в Москві українською громадою має давні традиції. За свідченням джерел та наукової праці професора А. Кримського відомо, що перше відзначення Т.Г. Шевченка «Шевченківські дні у Москві» в Москві» відбулось у 1861 році біля труни Т.Г. Шевченка в церкві Тихона-чудотворця. Офіційно ж відзначати дні народження Т.Г. Шевченка в Москві розпочала дальше українська громада, як про це засвідчують московські джерела, не раніше 1891 року…[9,с.137-144; с.5-14; с.6-15; с.4-50].

Список використаних джерел та літератури:

1.Автопортрети Т.Г. Шевченка. Шевченківсвський словник. - К.,1976. - Т.І.
2.Аксаков І. С. Шевченківсвський словник. - К.,1976. - Т.І.
3.Аксаков С.Т. Шевченківсвський словник. - К.,1976. - Т.І.
Гудзий Н. Письма Т.Г.Шевченка к С.Т.Аксакову. - М,«Искуство»,1927. - №2-3.
Мащинский С. С.Т.Аксаков и Т.Г.Шевченко. «Совтская Украина». - К.,1960. - №6.
4.Бодянський О.М. Шевченківсвський словник. - К.,1976. - Т.І.
С.Й.Левінська. Т. Шевченко, О.Бодянський. «ВКУ». - К.,1962. - №5.
Полотай А.М. Шевченко і Бодянський. - К.,«Радянське літературознавство»,1963. - №8.
5.Гоголь Микола Васильович. Шевченківсвський словник. - К.,1976. - Т.І.
«Северная пчела» від 10.V.1861р.
«Исторический Вестник» за 1886р. - Т.26,
Рильський М. Гоголь і Шевченко. - К.,«Вітчизна»,1952. - №3.
Кирилюк Є.П. Гоголь і Шевченко. В кн.: Гоголь і українська література XIX ст. - К.,1954.
Іофанов Д.М. Гоголь і Шевченко. Вісник АН УРСР». - К.,1959. - .№3.
6.Забелин И. Історія Москвы. - М.1909. - Т.ІІ.
7.Ідзьо В.С. Українці в Російській державі. Науковий Вісник УІК. - М.,1997. - Т.І. - №1.
8.Ідзьо В.С. Українське питання в Росії в минулому і сучасному науковому просторі Російської академії наук (XIX-XX століття). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т.IV.
9.Идзьо В.С. Украинская диаспора в России - этапы развития. Науковий Вісник Українського Університету. - М., 200І. - Т.І.
Ідзьо Віктор. Тарас Григорович Шевченко у Москві. Науковий Вісник Українського Університету. - М.,2014. - Т.XIX.
Ідзьо Віктор. Тарас Шевченко у Москві. Українознавець. - Львів, 2014. - Випуск XIV.
Ідзьо Віктор. Тарас Шевченко в Москві та Санкт-Петербурзі (1814-2014рр.). - Москва, Видавництво технічного відділу Українського університету в Москві, 2014р. - 54с.
10.Ідзьо В.С. М.В. Гоголь у Москві. Науковий Вісник УІК. - М., 2004. - Т.X.
11.Максимович Михайло Олександрович. Шевченківсвський словник. - К.,1976. - Т.І.
М.Пушкарь. Шевченко у Максимовича. В Кн.: Т.Г. Шевченко в воспоминаниях современников . - Москва, 1962.
12.Мистецька спадщина Т.Г. Шевчека. Автопортрет Т.Г. Шевчека за 1858 рік. Шевченківсвський словник. - К.,1976. - Т.І.
13.Москва. Шевченківсвський словник. - К.,1976. - Т.ІІ.
История Москвы. - М.,1954. - Т.3-4;
Ткаченко М.М.. Шевченко у Москві. К кн.: Пам'яті Т.Г. Шевчека. - М.,1944р.;
Земенков Б.С. Памятные места Москвы. - М.,1959.
Фёдоров И. Певец Днипра на берегах Москвы. «В мире книг». - М.,1964. - №3;
Зозуля М. Тарас Шевченко у Москві. - В кн..: «Наука і культура». «Україна». - К.,1974.
14.Рєпніна Варвара Миколаївна. Шевченківсвський словник. - К.,1977. - Т.ІІ.
«Русский Архив», 1887. - №2.
Шершензон М. Т.Г. Шевченко и княжна В.Н. Репнина. Русское прошлое. - М.,1916. - Т.ІІ. - Кн.2.
Возняк М. Шевченко й княжна Рєпніна. - Львів,1925.
15.Шевченківсвський словник. - К.,1976. - Т.І.
16.Шекір М.С. Про перебування труни з тілом Т.Г. Шевченка в Москві. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.1999. - Т.ІІІ.
Шекір М.С. Про перебування труни з тілом Т.Г. Шевченка в Москві. Науковий Вісник Українського Університету м. Москви. - Москва. 2009. - Т. XIV.
17.Щепкін Михайло Сергівйович. Шевченківсвський словник. - К.,1977.
Волошин І.О. Т. Шевченко і М. Щепкін. - К.,1963.
Стеценко Л. Шевченко і Щепкін у їх вєминах 50-х років. В кн.: Збірник праць шістнадцятої наукової шевченківської конференції. - К.,1969.

Тарас Шевченко на шпальтах науково-літературного і громадсько-політичного журналу українців Москви та Росії "Украинская жизнь"

Вперше на шпальтах науково-літературного і громадсько-політичного журналу українців Москви та Росії "Украинская жизнь" що стосується постаті Т.Г. Шевченка, викладається інформація зразу в №1 за 1912 рік з нагоди підготовки українською громадою міста Москви до вшанування 50-ти ліття з дня смерті Тараса Григоровича Шевченка[9,с.137-144; с.21-24; с.4-50].

Св.1. 2. Портрет Тараса Григоровича Шевченка в журналі "Украинская Жизнь".

Це вшанування відзначилось випуском "Шевченківського збірника праць", який видав "Комітет по вшануванню пам'яті Т.Г. Шевченка в Москві". Редакція «Украинской жизни» теж прийняла у цьому заході якнайширшу участь, надавши навіть власне приміщення по вулиці Большая Дмитровка д.14, кв.1., в розпорядження «Комітету по влаштуванню пам'яті Т.Г. Шевченка у Москві». Чільні наукові сили «Украинской жизни» підготували також науково-культурну програму, яка була повністю присвячена Т.Г. Шевченку. З доповідями виступи московські науковці І.С. Хвостов: "Шевченківські дні у Москві", приват-доцент. Гр. Де Ла Барт: "Шевченко народний поет", академік Ф.Е. Корш: "Шевченко серед поетів слов'янства", А. Калішевський: "Мотиви творчості Т.Г. Шевченка", О. Новицький: "Шевченко, як маляр", професор А. Кримський: "Шевченківські дні у Москві у 1891 році"[9,с.137-144; с.21-24; с.4-50].

З накових доповідей ми дізнались, що українська громада Москви була досить великою і активною уже у час перебування Т.Г. Шевченка в Москві. Її «притулок» у той час теж знаходив у «Старого Пімена»[9,с.137-144; с.21-24; с.4-50].

В 1858 році Т.Г. Шевченко був гостем у свого знаменитого друга М.С. Щепкіна, який тоді проживав у «Старого Пімена». Власне, у той час в «Старого Пімена» збиралася вся українська інтелігенція міста Москви. Дім «Старого Пімена був немов би гостинною для усієї Московської України»[1,с.12-13].

Дальше інформація про діяльність та творчість Тараса Григоровича Шевченка появляється на шпальтах науково-літературний і громадсько-політичний журнал українців Москви та Росії «Украинская жизнь» в № 7-8 за 1913 рік, під рубрикою "Жертвуйте на пам'ятник Т.Г. Шевченка в Києві". Всі пожертви приймаються в редакції "Украинской жизни"[2,с.1].

У 1914 році, в зв'язку з ювілеєм Т.Г. Шевченка, редакція "Украинской жизни" в №2 за 1914 рік наголошувала: "День радості, якого так чекав український народ, що народив свого генія, настав...

Пройшло сто років з дня народження поета і власне в цей день, як ніколи, встає в свідомості образ співця - визволителя, досліджуються шляхи його життя, а уста народу складають вічну пам'ять рідному поету… Він вірив, а народ його уже впевнений, що для України: «світ іде і за собою день веде». У визнання високих заслуг українського генія, редакція приносить пам'яті великого Імені, цим випуском «Украинской жизни», свою скромну данину і поміщує до 100 річчя (1814-1914рр.), в цьому ж числі, великий портрет Т.Г. Шевченка"[3,с.1].

Також в цьому номері були поміщені головні науково-популярні статті дослідників творчості Т.Г. Шевченка: Ф. Матушевського "Т.Г. Шевченко - жизненный путь гения", М. Данько "Национальный момент в произведениях Т.Г. Шевченка", М. Сумцова "Любимые народне песни Т.Г. Шевченка", В. Пічети "Неволя в творчестве Т.Г. Шевченка" та інших[4, с.5-10; с.11-17; с.18-23; с.24-31].

Охарактеризуємо суть основних видрукованих наукових статтей опублікованих на шпальтах «Украинской жизни» у номері 2 за 1914 рік[9,с.137-144; с.21-24; с.4-50].

Так дослідник Ф. Матушевський в статті "Т.Г. Шевченко - жизненный путь гения" подає автобіографію Т.Г. Шевченка наголошуючи на страшній реальності кріпацтва в царській Росії. Всю цю реальність своїм надзвичайним талантом вдалося перебороти Т.Г. Шевченку, ще до того, як він попав в Петербург, ще до того, як він у літньому саду розпочав своє знамените петергбургське малювання[9,с.137-144:с.21-24; с.4-50].

Випадкова зустріч з художником Сошенком, хоча у цьому житті нічого не має випадкового, Т.Г. Шевченко уже був добрим і тонким мистецтвознавцем свого збідованого народу. Власне його видатне мистецтво заставило весь цивілізований світ Росії стати до боротьби за його винятковий талант. І ця боротьба за Т.Г. Шевченка увінчалась успіхом. Т.Г. Шевченко окрім того що прекрасний художник, він ще й прекрасний виконавець українських народних пісень. Але свій головний талант, який був визначальним у долі Т.Г. Шевченка були його два основні таланти, талант художника і геній поета. Присутність першого дало Т.Г. Шевченку рано відчути в своїй душі всю красу свого народу. Геній поетичної творчості, який так довго таївся у його душі, додав снаги до його геніального розвитку. Поетична творчість, яка ввібрала яскраві художні образи, які він так досконало вивчав в Академії Мистецтв, вивела його талант в розряд українського національного та світового генія [9,с.137-144; с.21-24; с.4-50].

За невеликий проміжок часу Т.Г. Шевченко став особою, творчість якого, визначила долю українського народу на багато віків вперед… Його муза винесла його на таку висоту, з якої він своїм генієм світить українцям і сьогодні… Т.Г. Шевченко, як художник і поет виростив нове українське суспільство, нову українську інтелігенцію для служіння своєму українському народу…[9,с.137-144; с.21-24; с.4-50].

До 47 років Т.Г. Шевченко пройшов тернистим шляхом, свій надзвичайно геніальний шлях, який почався від раба-кріпака до геніального художника і поета з найвищою академічною освітою, яку надала йому Академія Мистецтв. Він назавжди зайняв в українському храмі місце народної слави та українського національного безсмертя[6, с.5-10].

Наступне дослідження М. Данько «Национальный момент в произведениях Т.Г. Шевченка», теж характеризує творчість Т.Г. Шевченка. На думку дослідника, Україна охоплена безмірною повагою до свого поета. Тому сьогодні ми проаналізуємо, національні почуття українців, на основі фактів з життя і творчості Т.Г. Шевченка, які пробуджують нашу українську душу[9,с.137-144:с.21-24; с.4-50].

Серед звитяг, які підняли творчість Т.Г. Шевченка на висоту світового рівня, одним із головних моментів є його національна творчість, де основною ознакою його національної творчості, є оспівування своєї національної культури. Українська культура у Т.Г. Шевченка є засобом боротьби його нації за існування, у зв'язку з чим, його література і мистецтво стають мовою його української нації[9,с.137-144; с.21-24; с.4-50].

Літературна культура Т.Г. Шевченка в цьому столітті досягла в осмисленні українським народом таких великих розмірів, що розуміється сьогодні, як система українських національних поглядів. Українська нація його творами пробуджує сьогодні українську громадсько-політичну свідомість. Його творчість сьогодні гуртує українську національну еліту… Рівень творів Т.Г. Шевченка, як національного поета, дає право розбуджувати українське суспільство і вести його до боротьби за своє соціальне і національне визволення… Т.Г. Шевченко, звичайно, своєю творчістю обігнав свою епоху. Його ідеали сьогодні дуже потрібні українському суспільству. Перевага Т.Г. Шевченка над всіма визначними українцями полягає в тому, що він є постійним пробуджувачем своєї української нації, який формує нову епоху українського національного відродження…[9,с.137-144].

Слід наголосити, що в творах Т.Г. Шевченка яскраво виступають одночасно українські соціальні і національні моменти, які покликані служити відродженню українського народу. Своїми творами він будить український національний дух, показує майбутні горизонти подальшої розбудови життя української нації, української інтелігенції[9,с.137-144; с.21-24; с.4-50]. Його відданість Україні є

яскравим виразником розвитку української національної культури, українського національного духу. У кожному своєму творі він показує свою любов до України, створює атмосферу, яка розвиває почуття гордості за своє, українське…[5, с.11-17].

Дальше професор М. Сумцов в сттаті «Любимые народне песни Т.Г. Шевченка» характеризує народну пісенну спадщину Т.Г. Шевченка. На думку професора М. Сумцова, великий український кобзар Т.Г. Шевченко з дитинства був вихований на українській народній пісні, яка розвинула його поетичну творчість різнобарвними культурними елементами. В своїх щоденниках Т.Г. Шевченко наголошував в усіх його бідах його рятувала українська народна пісня. Особливо рятувала поета українська народна пісня коли він перебував у солдатчині[9,с.137-144; с.21-24; с.4-50].

В одному своєму листі до Кухаренка у 1854 році Т.Г. Шевченко пише: «А я й досі співаю та й може й довго ще співатиму…». Слід наголосити, що в більшості свої творів, таких як: «Катернина», «Гайдамаки», «Тарасова ніч», «Гамалія», «Сова», «Невольник», «Чернець», «Москалева криниця», Т.Г. Шевченко приміняє різноманітну кількість різножанрових українських народних пісень. Все це тому, що зв'язаний народним способом життя із якого він постійно сплітав як особисту так і народну творчість, яка була в ньому з'єднана нерозривними вузлами…[8,с18-23].

Завершує далеко не повний цикл науково-популярних праць на шпальтах «Украинской жизни» з нагоди 100-ліття з дня народження Т.Г. Шевченка (1814-1914рр.) дослідник В. Пічета своєю працею «Неволя в творчестве Т.Г. Шевченка» в якій наголошує, що геній поета розвивався в умовах жорстокого кріпацтва та повного політичного безправ'я в Росії[9,с.137-144; с.21-24; с.4-50].

Його особисте важке життя, як і життя всього українського народу, всеціло відтворено в його поетичних та прозових творах. Все це заставило поета стати будителем для боротьби проти соціального і національного гноблення, всіх станів українського народу. Вже своїми творами, поет безкомпромісний борець за свободу українського народу за його звільнення від кріпосницького ладу в ім'я світлої зорі нового дня для України[9,с.137-144; с.21-24].

Віруючи в щасливу будучність України, Т.Г. Шевченко часто своїм поетичним талантом, щоб зупинити сучасну неволю, звертається до славного історичного минулого України в якому український народ мав волю. У цьому часі він оспівує українську волю, популяризує її, мріє про неї, відкидаючи всю тугу свого важкого солдатського життя…[9,с.137-144:; с.21-24; с.4-50].

Мріючи про незалежну будучність України, наголошував у висновок свого дослідження В. Пічета, Т.Г. Шевченко часто звертався до давнього вільного українського минулого і тому поетично «удохотворяє» його… І тоді в нього народжувалися нові сили свого українського національно-духовного. Він вживає слова: «Слава!», «Слава Україні», якими пробуджує всіх українців для боротьби за соціальне і національне визволення…[7, с.24-31].

У висновок дослідження наголосимо, науково-літературний і громадсько-політичний журнал українців Москви та Росії "Украинская жизнь" досить інформативно подав інформація на відзначення 100-ліття Тараса Григоровича Шевченка, наголосивши, що: "Пройшло сто років з дня народження поета і власне в цей день, українці будуть завжди складати вічну пам'ять рідному поету…"[9,с.137-144; с.21-24; с.4-50].

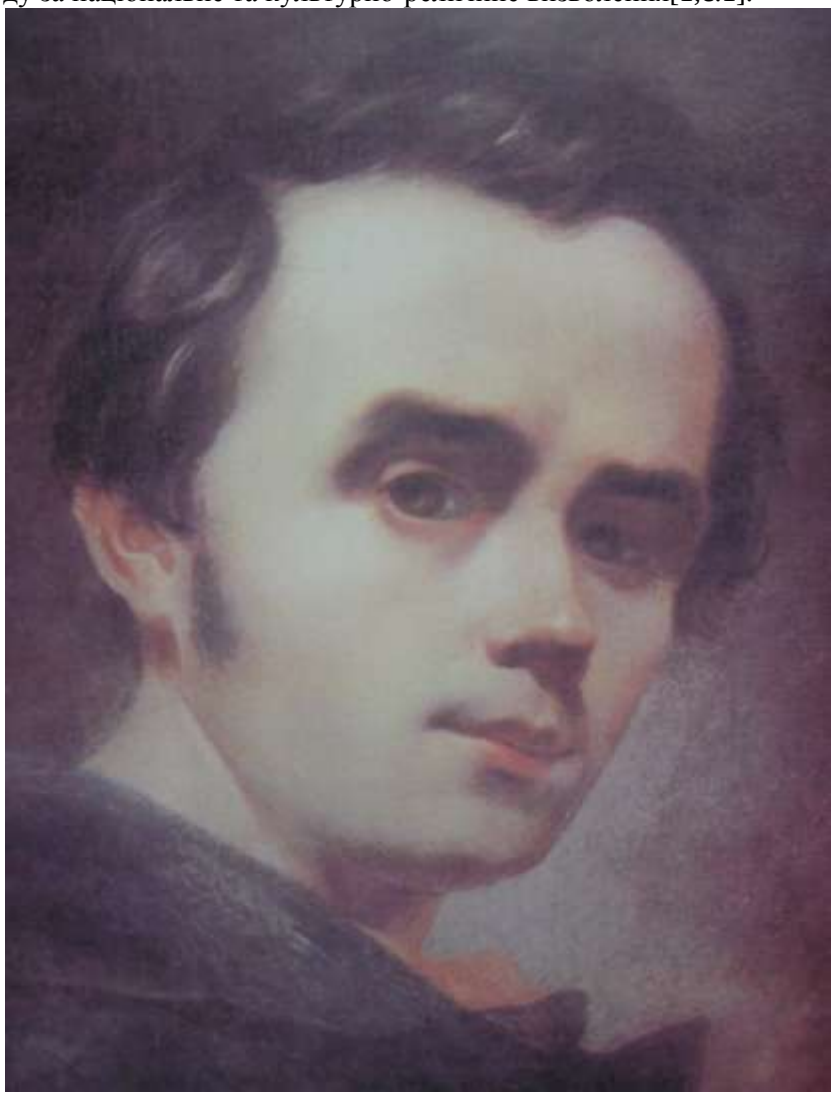
Поміщеними науково-публіцистичними працями вчених Ф. Матушеввського, М. Данько, М. Сумцова, В. Пічети та інших, редакція «Украинской жизни» змалювала портрет генія Т.Г. Шевченка, який через призму столітньої давності, сьогодні в XIX столітті, потребує подальшого наукового дослідження[5,с.11-17; 6,с.5-10; 7,с.24-31; 8,с.18-23].

Список використаних джерел та літератури:

1.От редакции. «Украинская жизнь». - М.,1912. - №1-2.
2.От редакции. «Украинская жизнь». - М.,1913. - №7-8.
3.От редакции. «Украинская жизнь». - М.,1914. - №2.
4.От редакции. «Украинская жизнь». - М.,1914. - №2.
5.Данько М. Национальный момент в произведениях Т.Г. Шевченка. «Украинская жизнь». - М.,1914. - №2. - С.11-17.
6.Матушевский Ф. Т.Г. Шевченко - жизненный путь гения. «Украинская жизнь». - М.,1914. - №2.
7.Пичета В. Неволя в творчестве Т.Г. Шевченка. «Украиская жизнь». - М.,1914. - №2.
8.Сумцов М. Любимые народне песни Т.Г. Шевченка. «Украиская жизнь». - М.,1914. - №2.
9.Ідзьо В. Тарас Григорович Шевченко на шпальтах науково-літературного і громадсько-політичного журналу українців Москви та Росії «Украинская жизнь». «Украинская жизнь» - культурний, науково-просвітницький, політичнрий орган українців Москви та Росії у 1912-1917 роках. До 100-річчя з часу заснування(1912-2012рр.). - Москва, Видавництво технічного відділу Українського державного університету в Москві", 2012.
Ідзьо Віктор. Тарас Григорович Шевченко на шпальтах науково-літературного і громадсько-політичного журналу українців Москви та Росії «Украинская жизнь». Науковий Вісник Українського державногоуніверситету. - М., 2014. - Т.XIX.
Ідзьо Віктор. Тарас Шевченко в Москві та Санкт-Петербурзі (1814-2014рр.). - Москва, Видавництво технічного відділу Українського державного університету в Москві, 2014р. - 54с.

Значення Тараса Шевченка для українців Санкт-Петербургу

Як для Іспанії Сервантес, для Англії Байрон, для Німеччини Гете, для Росії Пушкін, для України та української громади Санкт-Петербурга Тарас Григорович Шевченко не просто художник, літературний символ, а борець, який з Санкт-Петербурга зрозумів необхідність боротьби українського народу за національне та культурно-релігійне визволення[1,с.1].

Св. 1.Т.Г. Шевченко в Санкт-Петербурзі. Автопортрет(1840-1841рр.).

Однак слід наголосити, що поряд з всеукраїнським, у Санкт-Петербурзі, у Тараса Григоровича Шевченка, 200-ліття(1814-2014рр.) з дня народження, яке ми всі святкуємо усією українською світовою громадськістю, є особливий статус. Оскільки власне у Санкт-Петербурзі він став всім тим, що ми сьогодні вкладаємо у зміст - "Т.Г. Шевченко гордість і символ української нації"[4,с.17-19; с.4-50].

У столичному Санкт-Петербурзі в художника і поета було особливе життя[4,с.17-19].

Власне у цьому місті він вперше прибув як козачок пана Енельгарда у якого як кріпак працював у його художній майстерні. Власне в Санкт-Петербурзі в Літньому саду, в літню білу ніч Тарас Шевченко зустрівся з художником-земляком Сошенком і той познайомив його з класиком російського мистецтва XIX століття Брюлловим… Власне в Санкт-Петербурзі вченими мистецтвознавцями на чолі з класиком російського мистецтва XIX століття Карлом Брюлловим, за Божим повелінням, було задумано викупити Тараса Шевченка із кріпацтва… [4,с.17-19; с.4-50].

Власне в Санкт-Петербурзі класиком російського мистецтва XIX століття К. Брюлловим було написано портрет знаменитого російського поета XIX століття Жуковського, який був розіграний в лотарею, щоби зібрати велику суму грошей для жадного пана Енельгадда, щоби викупити з неволі Т.Г. Шевченка… Власне в Санкт-Петербурзі були написані Т.Г. Шевченко перші вірші та поеми…[1,с.2].

Тут в Санкт-Петербурзі Тарас Шевченко навчався у Петербуржській Академії Мистецтв і де до сьогоднішнього часу збереглася кімната-меморіальний музей його імені. У Санкт-Петербург Т.Г. Шевченко був привезений арештантом після розгрому царатом Кирило-Мефодіївського братства.

Власне із Санкт-Петербурга від був відправлений у солдатчину з якої теж повернувся в Санкт-Петербург. Слід також наголосити, що перша могила Тараса Григоровича Шевченка теж була на Смоленському кладовищі в Санкт-Петербурзі звідкіля його згідно «Заповіту» через Москву перевезли в Україну в Канів[3,с.301-302].

Слід також наголосити, що власне один із перших пам'ятників Т.Г. Шевченку споруджений у 20-ті роки XX століття, скульптор Яніс Тільберг, теж був поставлений в центрі Санкт-Петербурга. Тут Т.Г. Шевченко написав свій перший автопортрет…[1,с.1-2].

Св. 2.Відкриття пам'ятника Тарасу Григоровичу Шевченку в Петрограді у 1918 році. (Скульптор Яніс Тільберг).

Св. 3. Сучасний пам'ятник Т.Г. Шевченку в Санкт-Петербурзі відкритий у 2000 році.

Другий же пам'ятник в Санкт-Петербурзі постав дякуючи старанням канадського скульптора українського походження Лео Молодожаніна у 2000 році[3,с.301-302].

Св. 4. 5. Відкриття нового пам'ятника в Санкт-Петербурзі у 2000 році.(Л. Молодожінін).

У висновок статті слід наголосити, що у час 200-літнього ювілею українці Санкт-Петербурга розробили і застосували для потреб громадськості Санкт-Петербурга, України та Світу власну екскурсійну програму, яку як "шевченківську схему відвідин шевченківських місць", яку використовували для екскурсій…[2,с.1; 4,с.17-19; с.4-50].

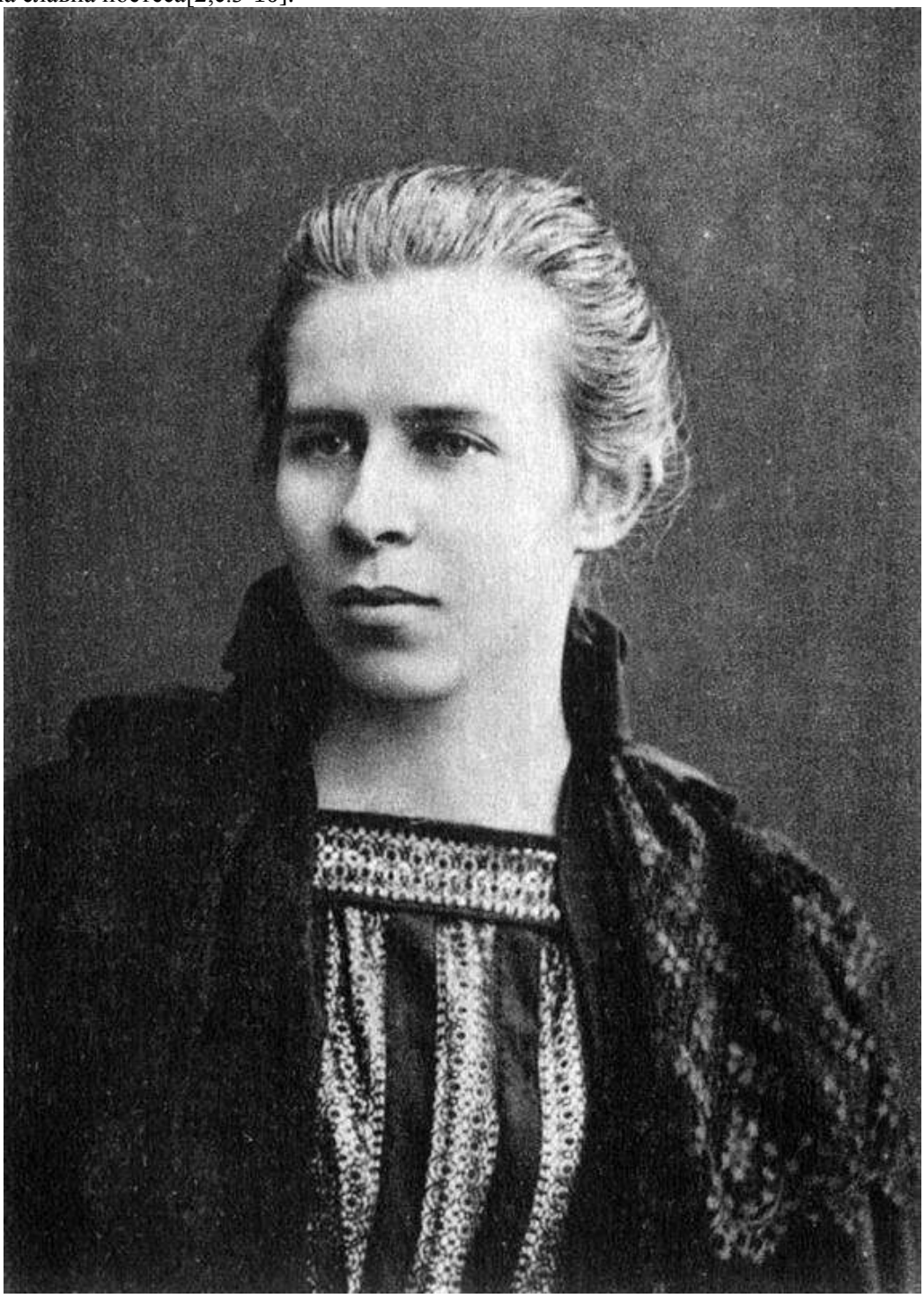
Список використаних джерел та літератури:

1.Сушко А. Памятник Тарасу Шевченко в Санкт-Петербурге. - Санкт-Петербурге, 2000. - 4с.
2.По Шевченковским местам Санкт-Петербура. - Буклет Петербугской администрации. Украиского общества имени Т. Шевченко. - Санкт-Петербург, 2000. - 4с.
3.Ідзьо Віктор. Встановлення пам'ятника Т. Шевчека в Санкт-Петеребурзі - визначна подія в громадському та культурному житті українців Росії. - В Кн.: «Українська діаспора в Росії». - Львів «БАК», 2002. - 304с.
4.Ідзьо Віктор. Значення Тараса Григоровича Шевченка для українців Санкт-Петербургу. Науковий Вісник Українського державного університету. - М., 2014. - Т.XIX.
Ідзьо Віктор. Тарас Шевченко в Москві та Санкт-Петербурзі (1814-2014рр.). - Москва, Видавництво технічного відділу Українського державного університету в Москві, 2014р. - 54с.

Леся Українка: поет, літературознавець, борець за відновлення незалежності Української держави в першому десятилітті ХХ століття

Леся Українка належить до найславетніших українських національних письменників, борців за відновлення незалежності Української держави в першому десятилітті ХХ століття проти російського самодержавства[4,с.3-10; с.4-40].

Письменницьким та літературним даром – революційним поетичним словом, ліричними поезіями, глибокої досконалості філософськими драматичними творами з життя українського народу, літературно-критичними працями, публіцистичними статтями, вона проклала шлях до відновлення української незалежної державності в 1917 році. І, хоча Леся Українка не дожила до цієї, визначальної в житті українського народу, події, вона заслуговує на високе звання народного трибуна, провидця української незалежності. Вивчаючи та аналізуючи твори геніальної поетеси сьогодні, після відновленої у 1991 р. Української державності, з відстані часу бачимо, в яких складних умовах царського самодержавства, російського великодержавного шовінізму та деспотизму працювала славна поетеса[2,с.3-10].

Св. 1. Леся Українка. Фото-портрет.

Слід наголосити, що Леся Українка завжди жила українським революційним та літературним життям в ім'я звільнення українського народу. Її сім'я свого часу тісно співпрацювала з тогочасними світочами української культури та літератури – М. Старицьким, М. Лисенком[4,с.3-10; с.4-40].

В юнацькі роки Леся Українка вивчала твори Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Миколи Гоголя, Івана Котляревського та Івана Франка[4,с.3-10; с.4-40].

Завдяки почуттю національної свідомості та любові до рідного народу, Леся Українка була активним учасником боротьби за звільнення українців від російського ярма та відновлення Української держави, що й сталося в 1917 році. Поринути в цю боротьбу, як наголошувала поетеса, її спонукали твори Тараса Шевченка. Заклик пророка "Борітеся, поборете!" поетеса пронесла крізь усе своє національно-свідоме життя…[4,с.3-10; с.4-40].

У 1884 році у львівському журналі "Зоря" був опублікований перший вірш Лесі Українки "Конвалія", який відзначався оригінальністю, народністю, яку юна поетеса перейняла від своєї матері, Олени Пчілки. З 1884 року львівський журнал "Зоря" починає регулярно публікувати її твори, а з 1887 року – і жіночий альманах "Перший вінок".

У 1888 р. у Києві починає гуртуватися українська літературна молодь, яка створює літературний гурток "Плеяда". Леся Українка брала активну участь у його діяльності.

До складу "Плеяди" ввійшли такі відомі українські літератори, як В. Самійленко, Є. Тимченко, Г. Григоренко та інші, і, хоча у 1893 році "Плеяда" розпалася, її діяльність мала значний вплив на подальшу творчість Лесі Українки[5,с.21-34].

У 1893 р. вийшла друком збірка поезій "На крилах пісень", яку підтримав і відзначив І. Франко: „Від часу Шевченкового "Поховайте та вставайте, кайдани порвіте, – писав Іван Франко у статті у 1898 році – Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як з уст сеї слабосилої, хорої дівчини"[13,с.123-145].

Згадка І. Франком про хворобу поетеси свідчить про те, що він був у найтісніших стосунках з Лесею Українкою та її сім'єю[4,с.3-10; с.4-40].

У 1897 р. Леся Українка виїжджає на лікування у Крим. Тут вона знайомиться з революціонерами, зокрема – із Сергієм Мержинським та його оточенням, усім українським соціал-демократичним рухом. Це знайомство вплинуло на її світогляд, виявилося у творах: у 1899 р. виходить друга збірка поезій Лесі Українки "Думи і мрії", а в 1900-1901 рр. – третя збірка "Відгуки"[4,с.3-10; с.4-40].

Твори поетеси у цей час публікуються і в російських журналах: з 1900 по 1903 рр. – в журналі "Жизнь", а після його закриття царською владою – у донському журналі "Донская речь"[4,с.3-10; с.4-40].

Творчість Лесі Українки починає широко популяризуватися серед українців в усьому світі, з поетесою листуються визначні українські діячі – І. Франко, М. Павлик, М. Коцюбинський, П. Грабовський, О. Кобилянська та інші[4,с.3-10;с.4-40].

У 1904 р. у Києві виходить нова книжка поезій Лесі Українки "На крилах пісень", але через втручання царської цезури до неї не увійшла велика кількість революційних поезій авторки.

Через хворобу поетеса часто лікувалася на відомих курортах. Вона упродовж довгого часу жила в Криму, зокрема, в Ялті, де бачила рабське становище жінок-мусульманок. У циклі віршів "Кримські відгуки" (1897 р.) вона по-філософському осмислює побачене[14,с.6-27].

У Грузії, у містах Тбілісі, Кутаїсі, Хоні, Телаві, Сурамі Леся Українка налагоджує тісні стосунки з місцевою грузинською інтелігенцією. У Грузії вона не тільки знайомиться з творами Шота Руставелі, Іллі Чавчавадзе, Акакія Церетелі, фольклором, музичною культурою та живописом Грузії, але й із творчістю сучасних провідних грузинських літераторів: Шіо Чітадзе, Силованом Хундадзе, композитором Захарієм Паліашвілі.

Леся Українка у Тбілісі, Петербурзі та Києві була свідком революційних подій 1905-1907 рр., тому у творах "Камінний господар", "Оргія" бачимо вияв рішучого протесту особистості проти усталених догм[4,с.3-10; с.4-40].

Ненависть до російського самодержавства та насилля Росії над Україною та її народом знайшли вияв у драмі "Бояриня", яка багато років була заборонена радянської владою.

Любов до рідної культури, фольклору спонукала поетесу у 1908 році організувати фольклорну експедицію на Полтавщину, після якої Леся Українка уклала "Збірку народних пісень[4,с.3-10; с.4-40].

В останній рік життя поетеса мала ще багато творчих задумів. У листі від 12 березня 1913 р. до подруги Ольги Кобилянської вона писала: „Нові поезії на українську тематику чекають мого пера"[9,с.657-658].

У 90-х роках XIX століття Леся Українка починає розуміти жахливе становище свого українського народу і долучається до боротьби за національне й соціальне визволення та відновлення української державності. У циклі віршів "Сім струн" вона звинувачує у нещастях українського народу

експлуататорську великодержавну владу та російське суспільство. У вірші "Коли втомлюся я життям щоденним", написаному у 1890 році, Леся Українка критикує жорстоке ставлення Російської держави до українства[4,с.3-10;с.4-40].

Поезії, написані Лесею Українкою у 90-х роках, перегукуються з поезіями І. Франка. Так, у поезії "Мій шлях" (1890р.) Леся Українка закликає український народ до боротьби за соціальне й національне звільнення від російського рабства. Творами "Слово-діло", "Fa" Леся Українка закликає український народ, інтелігенцію до боротьби з російським самодержавством[4,с.3-10;с.4-40].

Своєю збіркою поезій "На крилах пісень", яка вийшла друком у 1893 році, поетеса чітко окреслює шлях боротьби українського народу, наголошуючи, що боротьба за національне звільнення та побудову Української держави буде жорстокою. [4,с.3-10; с.4-40].

Ці поезії дуже сильно перегукуються з творами Івана Франка, зокрема, із його знаменитим твором "Каменяр"[14,с.6-27].

Слід наголосити, що Леся Українка у своїй творчості розглядає історичну перспективу боротьби українців за незалежність своєї держави, зокрема у вірші "Досвітні вогні", який вона написала у 1892 році закликає до боротьби з російським самодержавством за побудову незалежної Української держави[4,с.3-10;с.4-40].

Отож, Лесю Українку бачимо провидицею-трибуном Української незалежної державності на руїнах Російської імперії у 1917 році. На жаль, велика поетеса тільки чотири роки через важку хворобу не дожила до першої у ХХ ст. української незалежності[6].

У збірках поезій "Невільничі пісні" (1895р.), "Думи і мрії" (1899р.), "Відгуки"(1902р.) Леся Українка наголошує на необхідності українського народу, передової української інтелігенції боротися за національне визволення в ім'я відновлення незалежності Української держави[4,с.3-10;с.4-40].

Бойові заклики до українського народу, інтелігенції в ліриці Лесі Українки стають ще виразнішими на тлі піднесення національно-визвольного руху в Україні в час першої буржуазної революції у Росії у 1905-1907 роках[4,с.3-10; с.4-40].

Повстання українського народу в Києві, Катеринославі, Одесі, спонукало поетесу написати нові революційні поезії, які несуть устремління у нове незалежне українське майбутнє[4,с.3-10; с.4-40].

У поезіях "У чорну хмару зібралася туга моя", "Де тії струни, де голос потужний", "У горі так ярко сяють зорі", "Гострим полиском хвилі спалахують" (1902р.) вчувається заклик до українців про повстання з метою скинути російське ярмо, во ім'я побудови Української незалежної держави[4,с.3-10; с.4-40].

Українську державницьку мрію поетеса яскраво втілила у творах "Гострим полиском хвилі спалахують" (1902р.), "Осіння казка", "В катакомбах", "Пісня про волю", "Нагаєчка, нагаєчка", "Ось вони йдуть" (1905р.).

Леся Українка в циклі віршів "Веселий пан", "Практичний пан", "Пан політик", "Пан народовець", що були опубліковані в журналі "Шершень" в 1906 році розкриває становище панівних класів в Україні в епоху народного революційного піднесення[4,с.3-10; с.4-40].

Поетеса наголошує, що з такими боягузами-панами "Незалежної України не побудуєш"...

Таким чином, як бачимо з творів, Леся Українка не мислила себе осторонь української революції, вона закликає українців узяти зброю до рук і стати на шлях національно визволення з російського рабства. Своєю зброєю вона вважає навіть слово:

Слово, моя ти єдиная зброя,
ми не повинні загинуть з тобою.

У поезіях "Поет під час облоги", "Давня Казка", звертаючись до історичного минулого українського народу, Леся Українка закликала українців до боротьби:

Вигострю, виточу зброю іскристу,
Скільки достане снаги в мене й хисту...[7,с.23-98].

Підсумовуючи творче сходження Лесі Українки та її патріотичної лірики, яка закликала до боротьби український народ проти російської тиранії за утворення Української держави в ХХ ст., слід наголосити, що Леся Українка – це послідовний борець, що ненавидить поневолювача українського народу, російське самодержавство[4,с.3-10; с.4-40].

У революційному ключі написано чимало поем та драматичних творів. Поеми Леся Українка почала писати у юному віці, майже одночасно з поетичними творами. Твори "Русалка" (1885р.), "Самсон" (1888р.), "Місячна легенда" (1892р.), "Давня казка", "Роберт Брюс, король шотландський" (1893р.) принесли Лесі Українці світову славу. Ці поезії спонукають українців усвідомити свою давню історію, необхідність боротьби за соціальне та національне визволення. Тут ідеться про давню державність України, яку у новітню пору українцям слід відновити шляхом жорстокої боротьби з російським самодержавством. Поетеса розкриває образи героїчні, багатогранні образи, з

притаманними їм стійкістю та мужністю, високими цілями та моральними ідеалами („Віла-посестра” (1900р.), “Одно слово” (1903р.) [4,с.3-10;с.4-40].

Слід наголосити, що ці твори повинні були спонукати розвиток українського національного духу для активного гуртування українців на передодні революційних подій в Росії. Поетеса вірила, що саме український національний дух, наполегливість, стійкість, згуртують націю у боротьбі за національне та соціальне визволення від гніту російського імперіалізму[4,с.3-10;с.4-40].

Леся Українка як драматург заявила про себе у 90-х роках XIX століття. У 1896 році стає відомою її перша драма “Блакитна троянда”. Подальші драми “Товаришці на спомин”, “Скрізь плач, і стогін, і ридання”, “Хвилина розпачу”, “Ворогам” були присвячені трагічному становищу українського народу[8].

У драматичних творах Леся Українка всією душею переймалася важким становищем українського народу[5,с.37-52].

Іван Франко в статті “Леся Українка” (1898р.) наголошував, що драматичні і ліричні елементи творів взаємопов’язані, а Лесин „талант – ліричний, але не вузько суб’єктивний, їй удаються і епічні, і драматичні форми, але тільки тоді, коли вони являються формами її могутньої лірики. Характер драматично напруженого двобою супротивників-антагоністів мають і поеми Лесі Українки: “Давня казка”, “Віла-посестра”. “Роберт Брюс, король шотландський”, “Королівщина” та інші”[14,с.6-27].

З початку XX століття драматичні твори переважають у творчості Лесі Українки. Власне, тоді вона й створює новий в українській та світовій літературі жанр драматичної поеми.

Відзначимо, що попередником Лесі Українки, засновником цього жанру в українській літературі був Іван Франко. Його філософські поеми “Святий Валерій”, “Смерть Каїна”, “Цар і Аскет”, “Ex mihilo”, “Похорон” та “Іван Вишенський” вже мали драматичну основу, яку пізніше вдосконалила Леся Українка[4,с.3-10; с.4-40].

Провідною темою драматичних творів Лесі Українки стала побудова нової української ідеї, концепції, через призму якої українці повинні усвідомити, що у них один шлях – боротьба за національне та соціальне визволення з російського рабства[10].

Конфлікт українців із російською владою теж посідає чільне місце у творах Лесі Українки, у яких драма стає головним чинником української національної ідеї початку XX століття. У творах гостро розгортається прихований конфлікт українського, яке рветься до волі, і російського, яке узурпувало владу шляхом терору і не дає вільно розвиватися новому, українському. Отже, не дивно, що крізь призму образів зіштовхуються українські і російські характери, образи, які ми простежуємо в творі “Бояриня”, “В катакомбах”, “Камінний господар”, “Лісова пісня”, “Оргія” та інші[11].

Незважаючи на те, що більшість драматичних творів були написані на основі легенд, вони розкривали сучасну епоху російського тоталітаризму, своєрідну драму українського народу, суспільства, української мови та культури. Вони були пов’язані з боротьбою українського народу за національне та соціальне визволення та побудову Української незалежної держави в 1917 році.

Леся Українка вірила в можливість української революції, і коли таки вона вибухнула в Україні в 1905-1907 роках, в рамках загальноросійської, поетеса одразу ж відгукнулася на її підтримку творами “Осіння казка” та “В катакомбах”(1905р.).

Леся Українка вважала, що тільки революційним шляхом український народ вирветься з рабства і звільниться від рабського духу.

У листі до А. Кримського від 21 січня 1906 року вона наголошувала: „...українцям слід викинути ...зерно рабського духу, сього вуськосердного квієтизму політичного, що так розбувся... ми повинні прийти до єдиної форми вільности...” [4,с.3-10; с.4-40].

Критика рабського становища українського народу прозвучала в таких творах Лесі Українки, як “Руфія і Прісцілла” (1908р.), “У пущі” (1909р.), “Адвокат Мартіан” (1911р.) в яких поетеса доводить, що російський царат із своєю реакційною, ворожою ідеологією залишається тираном українського народу[12].

Таким чином, незважаючи на революційну поразку у боротьбі з російським самодержавством у 1905-1907 роках, Леся Українка залишається вірною ідеї української національної революції. Вона вірить у революційну спроможність українського народу, в його силу волі, національний дух, стародавню українську державну та культурну традицію.

Усю національну снагу Леся Українка вклала у свій визначний твір “Лісова пісня” (1911р.), вихід якого у світ так високо оцінили Іван Франко та Михайло Коцюбинський, а з російських визначних письменників – Максим Горький. В основу боротьби з російським великодержавним шовінізмом український фольклор у творі “Лісова пісня” поклала поетеса не випадково. Як бачимо, у своїй боротьбі за національне звільнення й відновлення Української державності Леся Українка саме український фольклор підносить до високого політичного рівня. Вона надає фольклору національного звучання. Філософське узагальнення в “Лісовій пісні” перегукується ще з одним

визначним українським національним твором того часу – “Тінями забутих предків”. М. Коцюбинський теж підняв фольклор Гуцульщини до рівня всеукраїнського національного та соціального звучання. Ідейним національним змістом є розкриття образу справжнього українця – із його благородними почуттями до волі, правди і добра. Саме правдою про українське минуле Леся Українка вказувала дорогу борцям-українцям, новим революціонерам, які боролися за відновлення незалежності України в 1917 році. Історичне минуле, наголошувала поетеса, яке повинно зблизити українців, це твір “Лісова пісня”[4,с.3-10; с.4-40].

Проти російської жорстокості до українського національного руху виступає Леся Українка і в наступному творі – “Камінний господар”, написаному в 1912 році, в якому авторка оригінально розкрила своє світобачення на подальше українське майбутнє в стилі Тірсо де Моліна, Мольєра, Байрона. У цьому творі Леся Українка наголосила, що російське самодержавство, яке поневолює український народ, не має права на майбутнє, російська тиранія колись зникне й українці стануть, як і всі народи Європи, вільними. У листі до А. Кримського від 24 травня 1912 року Леся Українка писала: „...Я написала "Дон-Жуана"! Отого-таки всесвітнього і світового, не давши йому навіть ніякого псевдоніма. ...Ідея – перемога камінного господаря...”[5,с.67-82].

“Камінний господар”, як відзначав Іван Франко, написаний з великим мистецьким запалом. Поетеса багато над ним працювала і прагнула, щоб він став справжньою драмою. „...Драма “Камінний господар” – геніальний твір, що займає почесне місце серед творів світової літератури...”[14,с.6-27].

У 1913 році Леся Українка ще більше критикує російське самодержавство та його колонізаторську великодержавну політику, зокрема, захоплення чужих територій та гноблення всіх захоплених народів, передусім українського. Весь свій гнів вона розкриває у драматичній поемі “Оргія” (1913р.), в основу якої покладено історію стародавньої Греції. Але, попри історичне тло, простежуємо реальну колонізаторську політику російського царату та великодержавний російський шовінізм...Ненависть до російського царату як поневолювача українського народу та знищувача української державності Леся Українка розкрила і в прозі[4,с.3-10; с.4-40].

Уже в перших прозових творах “Святий вечір”, “Така її доля”, “Весняні співи”, “Казки”, “Лелія”, “Метелик” та інші, письменниця приділяє увагу нелегкому становищу гнобленого російським самодержавством українського народу[4,с.3-10; с.4-40].

Події одного з найвизначнішого оповідання “Святий вечір” (1888р.) розгортаються на тлі образу простої українки, швачки, яка на важкій роботі тратить молодість і здоров’я. Схожі образи української дійсності відтворюються і в “Казці” та “Лілеї” (1891р.) [4,с.3-10; с.4-40].

Про непросте становище українського народу йдеться в оповіданні Лесі Українки “Весняні співи” (1889р.). Письменниця творить картини українського побуту, наголошуючи, що землю в українських селян вкрали прибулі в Україну російські поміщики[4,с.3-10; с.4-40].

У творі “Одинак” (1894р.) письменниця зобразила знищення українського села, адже усе чоловіче населення забирали у царську армію. Леся Українка розкрила драму українських дівчат, які залишалися самі і змушені були самотужки вести господарство. З потужним письменницьким талантом змальовано українську дійсність в епоху російського гноблення в незакінченому оповіданні “От вона, така жадана рівність”, у якому через хату брат убиває брата. Цей твір перегукується з мотивами славнозвісної повісті О. Кобилянської “Земля”.

Незважаючи на трагічне становище, в якому перебував український народ, Леся Українка закликає його до боротьби. Тут показовою є казка “Метелик” (1889р.), де письменниця створює образ відважного та сміливого Метелика, що рветься із задушливого і темного *(російського)* льоху на волю, до *(українського)* світла...[4,с.3-10; с.4-40].

Якісно новим твором у творчості Лесі Українки є повість “Над морем” (1898р.), якою вона закликає робітничий клас до боротьби. Дія відбувається на вулицях міста Ялти. Головні персонажі, Алла Михайлівна, розбещена – генеральська дочка, та робітник-хлопчина, протиставляються. Серед усіх прозових творів Лесі Українки у цій повісті вона найяскравіше постає як українська письменниця-революціонерка[4,с.3-10; с.4-40].

Схожу сюжетну канву бачимо і в наступних творах письменниці – у повісті “Жаль” та оповіданні “Пізно”, де письменниця розкриває тему морального виродження та духовного занепаду, а також паразитування російського панівного класу[4,с.3-10; с.4-40].

На фоні цієї картини у наступному прозовому творі “Приязнь” (1905р.) Леся Українка зображує українців Полісся, родину Білашів, якій протиставляє родину російських панів, які, експлуатуючи українських селян, деградують[4,с.3-10; с.4-40].

У творі “Примара” (1905р.) Леся Українка також розкриває гуманізм українців, якому протиставляє російський великодержавний шовінізм, свавілля і нахабство, з яким, як наголошує

письменниця, треба боротися. Схожі ідеї розвиває і Михайло Коцюбинський у своєму творі “Fata morgana”...[4,с.3-10; с.4-40].

Високі завдання для українських революціонерів в їх боротьбі за побудову незалежної Української держави, проти російської великодержавної сваволі, Леся Українка, ставить в оповіданні “Помилка” (1906р.). Вона славить тих українських патріотів, які усією душею віддані справі революції та побудові Української національної держави. У творі “Помилка” письменниця творить образи чесних і мужніх українців, хоробрих, з незламною волею, які готові до боротьби во ім’я щастя власного народу[4,с.3-10; с.4-40].

Незадовго до смерті Леся Українка написала останню свою повість “Екбаль-Ганем” (1913р.), у якій через призму арабського життя таврує колоніалізм, під яким розуміє російський[12].

Отже, прозові твори Лесі Українки – повісті, оповідання, казки, нариси, етюди – сповнені боротьби за національне та соціальне відродження українського народу та Української держави. Вона вірить, що до боротьби українців поведуть сильні, чесні, вольові, ідейно-переконані особистості, образи яких так яскраво відтворила у творах.Прозові твори Лесі Українки, як і її поезія та драматургія, проникнуті духом українського національного духу, демократії, гуманізму, палкої любові до українських національних традицій і культури, яку письменниця поставила на вищий щабель в ієрархії цінностей своєї епохи і нового часу, який показав високий потенціал української літератури в першій чверті ХХ століття. Поряд із славними українськими письменниками свого часу – Іваном Франком, Михайлом Коцюбинським, Василем Стефаником, Марком Черемшиною, Ольгою Кобилянською – Леся Українка оспівувала національну ідею, ідею української національної революції, в основу якої покладала відновлення української держави. До часу здійснення своєї мрії у 1917 році вона не дожила чотири роки[4,с.3-10; с.4-40].

Цікавими у вивченні творчості Лесі Українки є публіцистичні і критичні статті, замітки, листи, у яких вона виклала політичні та літературні погляди[4,с.3-10; с.4-40].

У літературно-критичних статтях Леся Українка з точки зору національно-демократичної позиції аналізує кращі зразки української національної літератури і піддає нищівній критиці твори масової російської великодержавної літератури та культури[4,с.3-10; с.4-40].

Наприклад, у статті “Безпорадний патріотизм” (1895р.) письменниця спрямовує вістря свого пера проти окупаційного російського режиму в Україні та його яскравих представників, проти нав’язування українському народові масової російської низькопробної літератури[4,с.3-10; с.4-40].

У статті “Голос однієї російської ув’язненої” (1896р.) Леся Українка стверджує, що російськомовні митці на території України повинні служити українському народу, а не його мовному закабаленню. З глибоким обуренням вона засуджувала французьких митців, які в Парижі у 1896 році вітали російського царя Миколу ІІ: ”Ганьба вільним поетам, які перед чужинцем дзвенять ланками своїх добровільно накладених кайданів. Неволя ще мерзотніша, коли вона добровільна”[4,с.3-10; с.4-40].

Схожу думку поетеса задекларувала у поемі “Давня казка”:

Не поет, хто забуває
Про страшні народні рани,
Щоб собі на вільні руки
Золоті надіть кайдани.

Визначальною для оцінки національних та патріотичних поглядів Лесі Українки є її полемічна стаття “Не так тії вороги, як добрії люди” (1897р.). Тут письменниця, даючи високу оцінку Іванові Франку як художнику слова і українському революціонеру і борцю за відновлення незалежності України, критикує його твердження, викладене у статті “З кінцем року”, про те, що українці під час боротьби з царатом разом з росіянами у 1905-1907 роках не брали участі в українському національно-визвольному русі[4,с.3-10; с.4-40].

З цього приводу Леся Українка наголошувала: ”Україна завжди відстоювала єдність українських національно-патріотичних сил у своїй боротьбі. Сьогодні в Україні на революційну арену вийшов робітничий клас, який поведе до незалежності в українській національно-визвольній боротьбі українське селянство...” [4,с.3-10; с.4-40].

Низку літературно-критичних статей Леся Українка опублікувала в російськомовному прогресивному журналі “Жизнь”, також тут у 1900-1901 роках були опубліковані наступні статті: “Два направления в новейшей итальянской литературе”, “Малорусские писатели на Буковине”, “Новые перспективы и старые тени”, “Заметки о новейшей польской литературе”[4,с.3-10; с.4-40].

Статтю “Европейская социальная драма конца XIX столетия” друкувати не дозволила цензура. Про творчість Лесі Українки знала і українська громадськість Росії, про це свідчать публікації на шпальтах часопису українців Росії "Украинская Жизнь" у 1912-1913 роках [2,с.3-10].

Незважаючи на відсутність систематичної шкільної освіти, поетеса вже в молоді роки була всебічно обдарованою, мала глибокі знання з різних галузей[4,с.3-10; с.4-40].

Леся Українка, крім української і російської, знала німецьку, французьку, англійську, італійську, польську, болгарську, грецьку і латинську мови. У дев'ятнадцятирічному віці вона написала для молодших сестер підручник "Стародавня історія східних народів".

Леся Українка була справжнім майстром слова. Окрім літературної діяльності, вона активно займалася перекладацькою діяльністю[4,с.3-10; с.4-40].

Першими перекладами Лесі Українки, які вона здійснила з братом Михайлом, були твори українського письменника М.В. Гоголя, написані російською мовою. У 1885 році у Львові цей переклад вийшов окремим виданням під назвою "Вечорниці" (оповідання М. Гоголя), переклад Михайла Обачного і Лесі Українки"[4,с.3-10; с.4-40].

Окрім книжки М. Гоголя "Вечорниці", Леся Українка переклала з російської мови українською поезію в прозі І.С. Тургенєва "Німфи", вірш С.Я. Надсона "Про любов твою, друже, я марив не раз". Оце й усе, що Леся Українка переклала з російської[4,с.3-10; с.4-40].

Одним із найулюбленіших поетів, якого з натхненням перекладала Леся Українка, був Генріх Гейне. Поетесі імпонувала його ніжна лірика, дошкульна іронія, гнівна сатира, демократична спрямованість творів великого німецького поета[4,с.3-10; с.4-40].

У 1892 році у Львові виходить збірка перекладів поезій Г. Гейне, які переклала Леся Українка разом з М. Ставинським під назвою "Книга пісень Генріха Гейне" (переклад Лесі Українки і Максима Ставинського). Цей переклад був схвально оцінений в тогочасній пресі О. Маковеєм та М. Драгомановим[4,с.3-10; с.4-40].

У 1900 році Леся Українка закінчує переклад однієї з поетичних перлин – романтичної поеми Г. Гейне "Атта Троль", який цього ж року був опублікований в Літературно-науковому віснику. Цей переклад отримав високу оцінку Івана Франка, який назвав його "одним з найкращих перекладів на українську мову творів видатного німецького поета"...З німецьких авторів Леся Українка переклала на українську мову поему Гергарта Гауптмана "Ткачі", французького публіциста і вченого Моріса Вернва, які були опубліковані в 1894-1895 рр. у журналах "Народ" і "Житє і слово". Також Леся Українка переклала на українську мову твори Данте, Байрона, Гюго, Шекспіра, Метерлінка, Жорж Санд, Міцкевича, Конопніцької та інших. З метою популяризації творчості Івана Франка в Росії, Леся Українка переклала російською його твори "На дні", "Ріпник", "Ліси і пасовиська", "Сам собі винен", "Слимак", "Історія кожуха" та інші, які побачили світ на шпальтах журналу "Жизнь".

У листі до Івана Франка від 13 січня 1903 року Леся Українка наголошує на тому, що мета поета – підняти народ, широкі маси на здійснення визвольних завдань: "О, яке то щастя – бути тим чорноморцем, що має голос гукнути: "Встань!", … що, якби я мала такий голос тут,... я так гукнула б, як тепер море гукає" *(очевидно, йдеться про російську Україну)*.

Отже, усе життя Леся Українка боролась за утвердження ідей українського патріотизму, державництва, беручи за зразок Геній Тараса Шевченка і його "велику любов до своєї Батьківщини, України"...

Патріотичні почуття пронизують усю творчість Лесі Українки. Вона у різних формах і жанрах оспівує красу рідної України. Серце її обливається кров'ю, бо вона бачить Україну не вільною державою, а колонією жорстокого російського царизму та великодежавного централізму, гнівно сприймає російський абсолютизм і шовінізм. Усю свою любов вона кладе на вівтар Батьківщини у віршах:

Палають страшні, незагоєнії рани
На лоні в тебе, моя Україно!..

Леся Українка детально вивчає історію України, особливо період російського панування на українській землі. З цього приводу 14 січня 1903 року вона писала до Івана Франка: "І скажуть колись люди: якщо сей народ пережив і такі часи, і не згинув, то він сильний...".Мужність і героїзм органічно поєднані в творчості Лесі Українки, вона сміливо критикувала російський великодержавний шовінізм, який перед обіцяв українцям "культурну автономію", "просвітництво", "демократію". Поетеса хотіла бачити справжню, а не декларовану свободу рідного народу, відновлення незалежної Української держави. Цю свою ідейну позицію Леся Українка яскраво втілила у драмі "Бояриня", де вона устами Оксани та інших персонажів чітко розмежувала російське та українське. Звичайно, російське самодержавство зразу ж заборонило драму "Бояриня"... Цей твір був опублікований в журналі "Рідний Край» тільки після смерті поетеси. В радянський час про драму "Бояриня" не знав ніхто[4,с.3-10; с.4-40].

Леся Українка палко вірила у відновлення незалежності Української держави. Незадовго до смерті в творі "Про велета"(1913р.) вона привітала нову хвилю революційного піднесення в Україні. Поетеса вірила, що український народ – це велетень, що повстане проти російського ярма:

І встане велетень з землі,
Розправить руки грізні

І вмить розірве на собі
Усі дроти залізні.

У творі “Мріє, не зрадь” Леся Українка наголошувала:

Де зброя, громадо?
Де військо в рядах?
Чиєю се кров’ю
Политий нам шлях...

Леся Українка вбачала шлях до здобуття незалежності України у вирі боротьби з російським самодержавством.

У творі “Роберт Брюс, король шотландський”, в образі якого вона бачила одного із провідників українського національно-визвольного руху, Леся Українка наголошувала:

Хто волі ще не одцурався,
Нехай іде до бою!
Хто пам’ята про славу й честь, –
До зброї! Хто за мною?..

Як бачимо, Леся Українка пропагувала український національний реалізм, завдяки чому український народ у 1917 році став на шлях боротьби за відновлення української державності, в яку так палко і щиро вірила і проповідувала всією своєю творчістю Леся Українка[12]. Кожним словом, кожним променем думки, кожним болем своїм та великого нашого українського народу вона наближала незалежність України[4,с.3-10; с.4-40].

Поетеса народилася Ларисою Косач, щоби во ім’я незалежності своєї Батьківщини стати Лесею Українкою. Як наголошував Іван Франко, “від часу Шевченкового “Поховайте та вставайте, кайдани порвіте” Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хворої дівчини”[3,с.4-5]. Своєю винятковістю і народною звичайністю вона стала дорога всім українцям її часу. Наголосимо, що Леся Українка оспівувала непоборний дух, який притаманний для українського народу, формувала феномен стійкості та сили, життєвого українського ідеалу та безмірної любові, яку демонструвала своїми творами. Душа поетеси сповнена гнівом передусім до російського великодержавного шовінізму та імперіалізму, який заразив український вільнолюбний народ опіумом рабства, підступно знищивши українську державність[4,с.3-10; с.4-40].

Тому Леся Українка намагалася донести до українців образ Прометея, героя-борця, який би міг во ім’я відновлення незалежності України жертвувати собою.Поетеса вважала, що і сам поет як український патріот повинен бути складовою ланкою боротьби за незалежність свого народу. Він повинен бути своєрідним лицарем свободи і відновлення незалежності Української держави. Поетесі були притаманні всі якості, які пов’язували її з традиціями української літератури, культури та української державності. У ній сконцентрувались поетична, етнографічна, літературна снага, яку вона повністю закцентувала для боротьби з російським самодержавством, як наголошувала поетеса в своїх творах: Вставай хто живий, в кого думка повстала...[4,с.3-10; с.4-40].

У своїй самовідданій праці у справі відновлення Української державності Леся Українка постає перед нами як переконана, віддана національним інтересам, патріотка, перша провісниця відновлення Української держави в 1917 році... Як бачимо, майже усі твори Лесі Українки пронизані темою боротьби з російської тиранією, чого не спостерігаємо в жодного письменника цієї доби, окрім Івана Франка. Письменниця своєю поезією зв’язувала Україну в одну політичну, мовну, культурну та етнічну етноструктуру, яка мала встати до боротьби за відновлення української державності. Волинь і Наддніпрянщина, Полтавщина і Карпати, Харківщина і Галичина – це все наша велика, незламна духом Україна[4,с.3-10; с.4-40].

Незважаючи на царські укази, які забороняли все українське, поетеса будувала героїчні плацдарми , які вели українців до відновлення незалежності держави у 1917 році.

Провісниця української незалежності та державності, перші паростки якої після тривалої перерви постали в 1917 році, Леся Українка була поетом-борцем з російським великодержавним свавіллям, який ганебно потоптав її Батьківщину, підступно знищивши українську державність, у необхідність відновлення якої вона переконала своєю творчістю всіх українців, в ідеали якої вірила до останнього свого подиху, вкладаючи всі свої сили в ім’я відновлення української державності та волі оспіваного нею українського народу[1,с.8-11].

Список використаних джерел та літератури:

1.Гончар Олесь. Наша Леся. Леся Українка: Життя і творчість у документах, фотографіях, ілюстраціях. - К., 1979.
2.Ідзьо Віктор. Леся Українка на шпальтах часопису московських українців “Украинская Жизнь”. Видавництво технічного відділу Українського державного університету міста Москви. - М., 2003.
3.Ідзьо Віктор. Леся Українка на шпальтах часопису московських українців “Украинская Жизнь”//Український Форум. 27 червня 2003 р. - №15-16.
4.Ідзьо Віктор. Леся Українка на шпальтах часопису московських українців “Украинская Жизнь”. Видавництво технічного відділу Українського державного університету міста Москви. - М, 2003.
Ідзьо Віктор. Леся Українка: поет, літературознавець, борець - революціонер за відновлення незалежної Української держави в 1917 році - аналіз творчості українських видань та часопису московських українців “Украинская Жизнь” в першому десятилітті ХХ століття. - Львів “Сполом”, 2008. - 44с.
5.Каспрук А. Леся Українка. Літературний портрет. - К., 1963.
6.Українка Леся. Твори в п’яти томах. - К., 1951.
7.Леся Українка. Публікації, статті, дослідження. - К., 1954. - Т.І.
8.Українка Леся. Публікації. Статті. Дослідження. - К., 1954, Т.І.
9.Українка Леся. Твори у п’яти томах. - К.,1956. - Т.V.
10.Українка Леся. Публікації, статті, дослідження. - К., 1956, Т.ІІ.
11.Українка Леся. Публікації, статті, дослідження. - К., 1960. - Т.ІІІ.
12.Українка Леся. Зібрання творів у дванадцяти томах. - К., 1975-1979.
13.Франко Іван. Твори у ХХ томах. - К., 1955. - Т. XVII. - С.247.
14.Франко Іван. Леся Українка// Літературно-науковий вісник. - Львів, 1898. - Т. ІІІ. - Кн.ІІІ.

Леся Українка на шпальтах часопису українців у Росії "Украинская Жизнь"

Вперше про Лесю Українку часопис московських українців "Украинская Жизнь" подає свідчення в №11 за 1912 рік в рубриці "Содержание украинских журналов", де наголошується, що в Літературно-науковому віснику (Х кн.) вийшла друком драма Лесі Українки "Камінний господар". До того громадськість Москви уже знала творчість Лесі Українки, зокрема – "Лісову пісню"[4,с.13-15; с.4-40].

З часопису "Украинская Жизнь" було відомо, що поетеса хворіла і лікувалася на Кавказі, Єгипті та Криму, де впродовж 1907-1908 років проживала у заснованому царем Миколою І у 1837 році та відомому на весь світ своїм лікувальним кліматом містечку Ялта[9,с.98-102].

Св. 1. Пам'ятник перед музеєм Лесі Українці в місті Ялті.

У № 1 за 1913 рік в рубриці "Литературная летопись" наголошується, що вийшла в світ драма Лесі Українки "Бояриня", в якій талановита українська письменниця зображує життя українського суспільства в XVII ст. Головна героїня драми – українська козачка[6,с.139].

У №3 "Украинской Жизни" за 1913 рік в рубриці "Содержание украинских журналов" наголошено, що Літературно-науковий вісник опублікував Лесі України "Ізольда білорука"

[10,с.108]. Таким чином, бачимо, що творчість Лесі Українки в 1912-1913 роках була відома українцям Росії[2,с.4-5].

У №7-8 за 1913 рік уміщено великий портрет Лесі Українки та некролог, обведений в чорну рамку. Редакція в пам'ять про Лесю Українку так охарактеризувала її творчий та життєвий шлях: "19 червня померла поетеса Леся Українка (Лариса Квітка-Косач).

Велика художниця слова пішла з життя у розквіті творчих сил і забрала з собою недоспівані пісні, сміливі пошуки і задуми. З юних років вона запалилась палкою любов'ю до Батьківщини і в світлі цієї любові донесла яскраві свої почуття до самої могили. Із цієї любові виросли цінні в художньому і в громадському розумінні твори, які залишили глибокий слід в українській літературі і дали можливість автору зайняти одне із перших місць в сучасній українській літературі"[11,с.3-10].

Отримавши сумну звістку про смерть Лесі Українки, редакція "Украинской Жизни" послала на ім'я редакції "Ради" листа: "Прийміть нашу тугу і жаль наш великий, створений смертю талановитої письменниці. Разом з родиною Лесі Українки, разом з усіма, хто цінить красу і шанує культурну творчість, хто вірить у відродження нашого Краю, сумуємо перед новою могилою, в ній бо сховають ту, що серед лиха співала пісні, що гнала од нас думи сумні і словом художнім, прекрасним, як радість, дозрілим, як колос в плодюче літо, сіяла зерна культури. Безликі ті слова, що ними могли б ми промовити зараз про наше горе. На дні душі сховаймо і збережім на віки в наших серцях і спогадах і в літописі Краю принадний образ поетеси, що так любила рідний Край і ту гарячу любов в доброчин гарну, таку живу і цінну, яку для нас вона навернула…" [3,с.3-10].

У рубриці "На Украине и вне её" редакція статтею "Смерть и похороны Леси Украинки" подає інформацію про життєвий шлях Лесі Українки: "Коли пані Л. Квітка-Косач взяла псевдонім Лесі Українки, це ім'я стало безсмертне в українській літературі. Коли вона була останній раз в Києві, сторонній людині важко було повірити, що дні її закінчуються. Вона здавалась зовсім здоровою, і тільки придивившись до неї можна було побачити сліди тяжкої втоми. За останні три тижні, що вона перебувала в квартирі матері у Києві, поетеса майже зовсім нікуди не виходила і більшу частину часу лежала. Однак вона знайшла сили бути присутньою на улаштованому вечорі на її честь у Клубі "Родина", де поставлена була її поетична сцена-діалог "Магомет і Айша". Тут же декламувалися її вірші, виконувалися романси на її слова. У відповідь на овації поетеса виголосила промову і весь вечір була весела. І тим паче, коли Леся Українка їхала на Кавказ до свого чоловіка пана Квітки, де він служив, всім було відомо, що вона звідтіль навряд чи живою вернеться. Ці сумні передчуття справдилися. З Кавказу привезли в Київ тільки її домовину[4,с.13-15; с.4-40].

Сумні повідомлення почали надходити з Кавказу, як тільки Леся Українка приїхала в Кутаїсі, де служив її чоловік. Стан її здоров'я одразу погіршився. До туберкульозу нирок, якими вона довго хворіла і які заставляли її останніми роками жити в Єгипті, прилучився туберкульоз шлунку. На початку червня родичі Лесі Українки в Києві отримали телеграму, що становище її важке. Мама О. Косач, відома в українській літературі письменниця під псевдонімом О. Пчілки, виїхала в Кутаїсі. Тоді хвору поетесу за порадами лікарів перевезли в Сурам. Весь час вона, попри загострення хвороби, була весела, обговорювала свої літературні плани і про смерть не думала, хоча виснажувалася щоразу більше. Уранці 19 червня вона померла… Сумна новина вразила серця українців. Не хотілося вірити, що більше немає нашої тонкої, душевної, високоінтелектуально-культурної, етичної жінки, яка віддала для української літератури кращі зразки своєї душі, високої поезії…"[4,с.13-15; с.4-40].

У Сурам на ім'я матері Лесі Українки і в Київ в редакцію "Ради" почали надходити телеграми і листи з висловленням суму і співчуття з приводу великої національної втрати. Все українське суспільство співчувало сім'ї померлої. Організації і заклади України і Росії, друковані органи, українські газети і журнали, українські діячі науки та культури відгукнулись на смерть Лесі Українки. Надіслали телеграми зі словами співчуття українці Польщі, Росії, Франції, Канади. Як засвідчують численні джерела, наголошувала "Украинская Жизнь" всі українці, незалежно від місця проживання, були об'єднані почуттям великої національної втрати. Велику скорботну телеграму надіслав Іван Франко: "Пам'ять дорогої усопшої записана в моїй душі нестираючимися слідами. Слава її пам'яті". У скорботі до нього приєднався і Панас Мирний. Надходили телеграми від багатьох видатних письменників України. Ніхто не знав, чи привезуть тіло Лесі Українки в Київ, чи вона буде похована на Кавказі. Тільки з приїздом 24 червня О. Косач стало відомо, Лесю Українку поховають на Байковому кладовищі поруч з могилою батька. 25 червня привезли до Києва труну Лесі Українки. Зранку на вокзалі почали збиратися родичі покійної, друзі, знайомі, громадські діячі, представники української літератури, художники і артисти, шанувальники таланту Лесі Українки. На пероні уже зранку зібрався великий натовп, принесли дуже багато квітів. Врешті вагон з труною Лесі Українки прибув на запасну колію. На кладовище похоронна процесія вирушила просто з вокзалу. Попереду несли тільки хрест. Нести труну з тілом поетеси на руках поліція не дозволила, і її везли на

катафалку, який весь був вкритий квітами і вінками. На кладовищі поліція заборонила виголошувати промови, наказали очистити кладовище і розійтись. Так поховали, кидаючи в могилу квіти, Лесю Українку. Біля могили дозволили залишитися тільки родичам. 29 серпня з ініціативі українців-католиків у костелі Св. Миколая відбулася урочиста меса по покійній Лесі Українці, де були присутні мама покійної, рідні і знайомі, представники української громадськості[12,с.127-131].

З приводу смерті Лесі Українки "Русские Ведомости" в №168 опублікували похоронну замітку та статтю чоловіка Лесі Українки, пана Квітки, яка приурочена "Пам'яті видатної української поетеси". На сторінках "Киевской Мысли" опублікували біографічну статтю про Лесю Українку і статтю Сергія Єфремова, яка характеризує творчість української поетеси. "Одесские Новости" від 21 липня помістили портрет письменниці, "Наша Нива" (видавалася білоруською мовою) у №30 опублікувала статтю "Леся Українка – видатна поетеса", газета "Речь" у №202 – статтю М. Могилянського "Леся Українка", в якій наголошено: "Українська література в останні десятиліття зробила великі успіхи, однак втрата талановитої поетеси викликала у душах українців глибокі переживання з приводу подальшого розвитку українського слова"."Вестник Европы" у № 8 опублікував статтю М. Славінського "Памяти Леси Украинки", де були такі рядки: "Для поетеси поняття жити і творити завжди були синонімами… У своїй творчості вона ласкава, ніжна і пісенна. Такою вона і пішла від нас у могилу…". Газета "Южная Заря", №2140 від 4 серпня, на своїх шпальтах помістила статтю Л. Жигмайла "Основные мотивы поэзии Леси Украинки", у якій автор називає українську письменницю яскравим представником новітньої української літератури та культури, наголошує, що Леся Українка в літературі XX ст. явила надзвичайно сильні драми і лірику. Її твори гармонічні, акордні, з запалом великого інтелекту – вражають. Її тонкі почуття людського духу ніхто із європейських поетів так чутливо не передав[7,с.146].

У № 9 за 1913 рік Л. Жигмайло в статті "Лебединая песня Леси Украинки" наголошує, що у 80-ті роки минулого століття, в епоху тяжкого лихоліття для українського слова, на літературне поприще вийшла молоденька, слаба тілом дівчина, але сповнена високих поривів. Вона із тих прекрасних жіночих душ, які здатні загорітись святою мрією і горіти нею все життя, не згоряючи. Цією дівчиною була Леся Українка, дочка української письменниці Олени Пчілки і племінниця видатного українського вченого і публіциста М. Драгоманова[5.с. 62-77]. Сімейна атмосфера сприяла її становленню як літературознавця і поета. Леся Українка своїм талантом у XX столітті затьмарила весь європейський світ, залишила позаду польську, російську та інші європейські літератури. Леся Українка – це літературна зоря України та Європи, її смерть – це гімн віри і переконання в прийдешній час незалежної України[6,с21-14].

У №10 за 1913 рік в рубриці "Памяти Леси Украинки" редакція "Украинской Жизни" засвідчує, що 2 жовтня 1913 року в Києві відбулося засідання "Українського Наукового Товариства", яке було присвячено пам'яті Лесі Українки. Відкрив засідання професор М.С. Грушевський, який нагадав усім про тяжку втрату, якої зазнало українство зі смертю Лесі Українки. Характеризуючи творчість передчасно померлої поетеси, М. Грушевський підкреслив, що високий рівень ідей в її творах був небуденним для українського суспільства, яке у більшості своїй не доросло ще до розуміння творчості Лесі Українки. Л.М. Старицька-Черняхівська, близька подруга з дитячих років померлої, поділилася спогадами про Лесю Українку, а І.М. Стешенко і А.В. Нікольський у своїх рефератах проаналізували творчість Лесі Українки[8,с.80].

Підсумовуючи дослідження, наголосимо, що ця праця мала на меті розкрити образ Лесі Українки як великого борця і провісника незалежності України, всесторонньо висвітлити постать великої поетеси крізь призму часопису московських українців "Украинская Жизнь" та інших періодичних видань[1,с.267-270].

Список використаних джерел та літератури:

1.Ідзьо Віктор. Леся Українка на шпальтах часопису московських українців “Украинская Жизнь”//Науковий Вісник Українського державного університету міста Москви. - М., 2003. - Т.IV.
2.Ідзьо Віктор. Леся Українка на шпальтах часопису московських українців “Украиская Жизнь”. - К., “Український Форум”. 27 червня 2003 р. - №15-16.
3.Ідзьо В. Леся Українка на шпальтах часопису московських українців “Украинская Жизнь”//В-во технічного відділу Українського державного університету міста Москви. - М., 2003.
4.Ідзьо Віктор. Леся Українка на шпальтах часопису московських українців “Украиская Жизнь”. // Літкратурний Львів, 2007. - №10.
Ідзьо Віктор. Леся Українка: поет, літературознавець, борець - революціонер за відновлення незалежної Української держави в 1917 році - аналіз творчості українських видань та часопису московських українців “Украинская Жизнь” в першому десятилітті ХХ століття. - Львів “Сполом”, 2008. - 44с.
5.Жигмайло Л. Лебединая песня Леси Украинки//Украинская Жизнь. - М., 1913. - № 9.
6.Литературная летопись//Украинская Жизнь. - М., 1913. - № 1.
7.Литературная летопись//Украинская Жизнь. - М., 1913. - № 7-8.
8.Памяти Леси Українки//Украинская Жизнь. - М., 1913. - № 10.
9.Содержание украинских журналов//Украинская Жизнь. - М., 1912. - № 11.
10.Содержание украинских журналов//Украинская Жизнь - М., 1913. - № 3.
11.Украинская Жизнь. - М., 1913. - № 7- 8.
12.Украинская Жизнь. - М., 1913. - № 7-8.

Іван Франко на шпальтах громадсько-політичного журналу українців Росії "Украинська Жизнь" (1912-1916 роки)

Вперше про Івана Франка, як поета, літературознавця, наукового, громадського діяча Австрійської України українці в Росії дізнаються з журналу російських українців "Українская Жизнь" зразу ж по організації цього друкованого органу в Москві. Так в рубриці "Содержание украинских журналов" в №3 за 1912 рік наголошено, що в Записках Наукового Товариства імені Т.Г. Шевченка видруковано працю доктора Івана Франка "Студії над українськими народними піснями". Редакція "Украинской Жизни" наголошувала, що з даною працею можна ознайомитися в редакції журналу "Украинская Жизнь"[1,с.117-118].

Св. 1. Іван Франко - фото-портрет.

В №4 за квітень 1912 року в рубриці ”Состояние украинских журналов” редакція “Украинской Жизни” наголошувала, що в VI томі “Записок Наукового Товариства імені Тараса Шевченка” розміщені дві наукові праці Івана Франка: ”Стояння Хмельницького під Білою Церквою” та “Жидівські погроми літом 1648 року”. Літературна праця “Салдатська пісня про Суворова”. З даними працями можна ознайомитися в редакції “Украинской Жизни”[2,с.116].

В №7-8 за липень-серпень 1912 року в рубриці “Состояние украинских журналов” редакція “Украинской Жизни” наголошувала, що в кн.І, тому І за 1912 рік розміщені дві наукові праці доктора Івана Франка “До історії Генеральної Військової канцелярії” та “Шкільні заняття Петра Біленського. В кн. ІІ тому за 1912 рік праця “Жарт непотребний. Історична вірша з року 1702 на історичному тлі”. З даними працями можна ознайомитися в редакції “Украинской Жизни”[3,с.147].

В №9 за вересень 1912 рік в рубриці “Состояние украинских журналов” редакція “Украинской Жизни” наголошувала, що в Літературно-науковому віснику за вересень 1912 рік розміщена стаття Івана Ющишина “Ювілей Івана Франка”[4,с.120].

В №12 за грудень 1912 року в “Состояние украинских журналов” редакція “Украинской Жизни” наголошувала, що Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка в книзі IV за 1912 рік видрукували статтю Івана Франка “Чуднівська компанія 1660 року” та “Жебрацькі благальниці”[5,с.126].

В №1 за січень 1913 року в рубриці “На Украине и вне её” “Украинская Жизнь” подає велику статтю “До ювілею Івана Франка” в якій наголошується: “В цьому році, як відомо, виповнюється 40-літній ювілей літературної діяльності українського письменника, вченого і громадського діяча Івана Франка. Українці бажають належним чином відсвяткувати цю подію в житті видатного діяча новітньої української історії. Одна із форм цього святкування є ідея “національного дару Івану Франку” всім українським суспільством”.

З цією метою до свята будуть залучені всі найширші кола українського суспільства, найелітніші українсьеі заклади в Українській Галичині, які звернуться до суспільства: ”В 1913 році виповнюється 40-років з часу виступу на літературну ниву найкращого письменника Галицької України - Івана Франка. На протязі цих років з під невтомного пера виходили багаточисельні поетичні твори, драми, оповідання, повісті, статті, наукові праці, критичні і публіцистичні статті. Він розвинув таку широку і багатосторонню літературну діяльність, як ніхто інший ні до ні після нього. Окрім цього він являється одним із творців політичного руху серед народних мас, і ніхто інший з великим правом не можк сказати, що все своє життя, всі знання, всю працю посвятив рідному народу. Ні довір’я земляків ні переслідування чужинців не лякали його. Не гнався він ні за кар’єрою, ні за положенням в суспільстві ні за багатством і ніколи не докоряв суспільство в тому, що воно не надало йому всього цього. Якщо інколи і виривалися з нього докори, кидались ним слова гіркої правди й болі, то завжди і всюди по мотивах ідеальних, що виражалися любов’ю до свого народу. Свою письменницьку службу народу почав він в той час, коли українська національна думка тільки лиш випускала перші свої паростки. Внаслідок невтомної його діяльності українська поезія, писемність, література та наука посилила бойовий, революційний характер і разом з цим була споряджена з самопожертвою і з відреченням від тих матеріальних благ, які випадають на долю письменникам подібної величини у культурних народів.

Нам дітям нинішнього дня, важко уявити собі всю велич заслуг Івана Франка в національному житті нашого народу. Лише тільки при свілі історичної перспективи можемо ми побачити і зрозуміти, яку велику частину нашого нинішнього світобачення, нашої національної культури, і сили національної свідомості отримали ми від Івана Франка. Був час, коли все це, що в нашім національнім надбанні могло носити ім’я: самосвідомість, культура, прогрес, гуманізм, демократизм – все це обмежувалося невеликою кількістю на чолі з якравою постаттю особи Івана Франка, яка запалювала молодиих українців до самопізнання. Співставимо українську літературу до 70-х років нинішній Франковій епосі, розміримо відстані між ними і ми отримаємо критерій для оцінки Івана Франка, як поета порівняєм науковий багаж тодішньої України з нинішньою, і ми зрозуміємо Івана Франка, як вченого, вияснимо собі велику різницю нашого громадського життя на початку і в кінці цього сорокаліття, побачимо Івана Франка, як громадського діяча. Зрозумівши це, ми відчуємо, яке національне зобов’язання лежить на нашому суспільстві в час його сорокалітнього ювілею. Ми повинні виразити повагу і подяку йому не тільки на словах в статтях і ювілейних святкуваннях, ми повинні дати те, що не в змозі були дати раніше, тобто добробут, щоб позбавити його, хоча би до старості від проблеми про хліб насущний, оскільки ця проблема і зараз дратує його змучену голову, як це ніколи раніше. Не в силах ми були надати нашому письменнику університетської кар’єри, ні ніякого іншого належного йому місця, як рівно і отримувати гонорари від своїх творів. Тепер же хай буде ювілейний дар від всього українського суспільства хоча частковою оплатою його праці. На протязі 1913 року нехай попливуть до нього грошові пожертви з цілої України від багатих і бідних,

від інтелігентів, селян і робітників, нехай з'явиться доказ того, що українці вміють оцінити своїх іменитих людей не тільки після смерті їх, але і при житті"[6,с.122-123].

Розміщуючи статтю "К юбилею Ивана Франко", наголошувала редакція "Украинской Жизни", ми зі своєї сторони палко підтримсуємо ідею національного дару нашому яскравому і невтомному національному діячу. Бажаючи ознайомити читача "Украинской Жизни" більш ширше з багаточисельними заслугами Івана Франка в відродженні України, редакція в 1913 році має намір подати ряд статей про ювіляра[7,с.123].

№5 за травень 1913 року "Украинская Жизнь" відкриває великим портретом Івана Франка, після якого слідують статті про Івана Франка: Сергія Єфремова "Писатель-гуманист. К 40-летию деятельности Івана Фрака"[8,с.5-16], М. Данько "Писатель своего народа"[9,с.17-25], С. Петлюри. "Иван Франко – поэт национальной чести"[10,с.26-40].

В цьому ж №5 за 1913 рік в рубриці "Литературная летопись" наголошено, що в Чеській соціал-демократичній бібліотеці для чеських дітей вийшов переклад з української мови творів Івана Фрака :"Грицева наука" та "Олівець"[11,с.108-109].

Всі ці статті яскраво розкривають велику титанічну діяльність Івана Франка у розбудові української літератури, мови, культури, науки серед європейських народів Австрійської імперії. Вони і сьогодні актуаліні у європейському виборі Української держави і потребують опублікуваннння і осмислення в українському суспільстві.

В №6 за 1913 рік про творчість Іваана Франка своє світбачення статтею "Іван Франко - поет национальной части" загострює Симон Петлюра, який наголошує, що Іван Франко являється дороговказом в сучасному українському літературному осягненні, його творчість вже сьогодні потребує всестороннього вивчення і осмислення[12,с.76-84].

Тут же в рубриці "На Украине и вне её" редакція розповідає про "Юбилейные дни Ивана Франко", які розпочались в Австрійській Україні. Так 8 червня 1913 року в Відні з ініціативи студентського товариства "Січ" було влаштоване вшанування Івана Франка двома рефератами в перерві між якими співав чоловічий хор. Вступне слово було виголошене депутатом австрійського парламенту Євгеном Левицьким. Він наголосив на великому значенні творчості Івана Франка для української ідеї в Галичині, на кристалізацію якої Іван Франко поклав багато сил у служінні свого народу. Про літературну діяльність Івана Франка був прочитаний реферат депутатом австрійського парламенту, професором Смаль-Стоцьким. Доповідач наголосив, що критика Івана Франка дала поштовх для розвитку української літератури. Доповідач розкрив талант Івана Франка, як публіциста, який боровся за моральне обновлення інтелігенції і народу. Жало невмирущої критики і скептицизму - це важлива риса творчості, наголосив Смаль-Стоцький. В Івана Франка розум перевершує над почуттями і цим пояснює невелику кількість серед його героїв невелику кількість позитивних типів. Між останніми, найкращий, це сам Іван Франко. Ми бачимо його в творах світового значення:"! Іван Вишенський", "Смерть каїна", "Мойсей". Доповідач зупинився на характеристиці цих цінностей, підкреслив ту основну думку, якою він боровся за право свого народу. З рефератом "Громадська діяльність Івана Франка" виступив доктор Іван Панькевич, який розкрив усю повноту боротьби Івана Франка з устарілими формами життя, з тими, які не давали розвитку українському народові. За права свого народу, наголосив доповідач, повстав Іван Франко з усім жаром своєї душі, жертвуючи себе цілком за добро свого народу. Щоб захистити його інтереси Іван Франко створює "Радикальну партію", яка бореться за демократію. Народ стає його трибуною, про що розповідає його творчість…

Святкування 40-ка річного ювілею творчості Івана Франка було продовжено в Чернівецькому університеті, де 14 червня 1913 року професор Смаль-Стоцький організував в честь доктора Івана Франка науковий семінар, який розкрив Івана Франка, як вченого. У промові вченого було наголошено, що Іван Франко 40 років розвиває дар української академічної молоді. Тут же Смаль-Стоцький охарактеризував літературну творчість Івана Франка. Ювіляру в Львів від учасників семінару була послана поздоровча телеграма і зроблений збір грошей на замовлення та купівлю портрету Івана Франка для постійного проведення "Франкового семінару" в стінах Чернівецького університету…

Дальше святкування ювілею продовжились в Львові. 15 червня в Товаристві "Січ" в честь Івана Франка був влаштований концерт в залі "Народного Дому". На концерт на честь Івана Франка була виголошена промова Ярославом Веселовським. М. Лозинсаький прочитав реферат "Про життя юбіляра". Після концерту доктор К. Трильовський від імені Товариства "Січ" оголосив про обрання Івана Франка "Почесним Членом Січі". Як наголошує "Украинская Жизнь" вшанування 40-ка літньої творчої діяльності Івана Франка пройшло в усім містах, містечках та селах Австрійської України. В Гусятині, зокрема, де вшанування ювіляра було організован депутатом австрійського парламетну Ківелюком, зійшлось 5000 людей…Завершив вшанування ювіляра "Студенський український з'їзд", який наголосив на заслугах Івана Франка в розбудові української науки[13,с.100-102].

В 1913 році, як відомо померла визначна українська поетеса Леся Українка, як наголошувала “Украинская Жизнь”, прекрасну телеграму прислав Іван Франко: ”Пам’ять дорогої усопшої записана в моїй душі нестираючимися слідами. Слава її пам’яті!”[14,с.129].

В цей же час ювілеєм Івана Франка зацікавилась російська преса. Так Л. Волков в “Московских Ведомостях” помістив три статті під заголовком ”Юбилей Ивана Франко”. Іван Франко, на думку Л. Волкова, соціаліст і учасник українського руху, який направлений на відрив України від Росії. Франко декілька разів судився і був короткочасно ув’язнений за “соціалістичну пропаганду”, але кінець кінцем зблизився з австрійським урядом. Не раз він мав зіткнення з поляками, однак зблизився і з ними як і з австріяками і сьогодні є знаряддям австрійсько-польської політики”[15,с.145].

В №170 за 1913 рік російська газета “Речь” кореспондент із Львова Михайло Могилянський в статті “Юбилей Франка” описує про торжества з приводу ювілею в Львові, наголошуючи що в ньому взала участь вся галицька еліта[16,с.3-4].

Н.Новицький в “Южной Заре” №2103 від 21 червня статтею “К 40-летию ювилея деятельности” розповідає в нарисі про літературну діяльність Івана Франка[17,с.2].

Дальше “Украинская Жизнь” в рубриці “Литературная летопись” наголошує, що “Одесские Новости” в №9053 від 20 червня, помістили портрет І. Франка з нагоди 40-ліття його літературної діяльності і статтю “Іван Франко-визначний літератор сучасності”. Сергій Єфремов в газеті “Киевская Мысль” №170 дає оцінку поезії Івана Франка, зокрема його поеми “Мойсей”. М. Могилянський в газеті “Речь” від 8 червня 1913 року в статті “Іван Франко” характеризує творчість Івана Франка, наголошуючи, що Іван Франко визначний критик. Професор Смаль-Стоцький в газеті “Діло” видрукував в честь ювілею “Характеристику літературної діяльностів Івана Франка”[18,с.145-146].

За вищеокреслених обставин у першому номері “Украинской Жизни” за 1915 рік доктор Іван Франко постає перед українською громадськістю Росії, як вчений, оскільки тут поміщена його стаття ”Земельная собственность в Галичине.(К истории землевладения в Галиции. Цифры и факты”[19,с.27-35].

В №1 за 1914 рік в рубриці “На Украине и вне её” в статті “К юбилею Ивана Франко” наголошено, що 7 грудня в Катериностлавській Просвіті відбулося вшанування 40-ліття літературної діяльності Івана Франка. З цієї нагоди був влаштований в честь Івана Франка літературно-вокальний вечір на який зібралося багато народу. На сцені було встановлено великий портрет Івана Франка роботи місцевого художника Хейлика, який був прикрашений ялиновими гілками і синьо-жовтими прапорами. Д.І. Дорошенко прочитав на українській мові лекцію на тему “Іван Франко, як письменник і громадський діяч”, опісля відбувся концерт із творів Івана Франка[20,с.91].

В №11-12 за 1914 рік в рубриці “На Украине и вне её” в статті “Иван Франко” наголошено, що відомий вчений і письменник в зв’язку з подіями в Галичині опинився в тяжкому становищі. Він лишений можливостей заробляти, оскільки наукові українські видання “Наукове Товариство імені Т.Г. Шевченка” у Львові закрите російською владою, в вз’язку з чим письменник має великі матеріальні потреби. За свідченнями “Украинской Жизни” шанувальники творчості Івана Фрака, українців, зібрали йому грошову допомогу. Як доповіли в редакцію, долею Івана Франка стурбований і Літературний Фонд Росії, серед членів якого, як і взагалі серед читачів Росії ім’я українського письменника користується широкою відомістю. Було би добре, щоб в знак уваги і благородності зі сторони російського суспільства проявити активну участь в долі хворого і безпомічного українського письменника.Однак, наголошує “Украинская Жизнь”, цього не сталося[21,с.97-98].

В наступному №2 за 1915 рік видрук науково статі ”Земельная собственность в Галичине. (К истории землевладения в Галиции. Цифры и факты”, було продовжено[22,с.22-31].

В наступному №5-6 за 1915 рік “Украинская Жизнь” продовжила видрук праці[23,с.37-45], особливу увагу було сконцентровано на ключовій її частині “Проэкты и реформы” в якій Іван Франко пропонував реформування земельної власності для того щоб бідніше українське селянство теж мало право на землю. Однак, як наголошено в статті проект “націоналізації землі” не був підтриманий австрійською владою[24,с.37-45].

В №7 “Украинской Жизни” за 1915 рік Л. Бурчак в рубриці “Бібліографія”, дає характеристику тексту байки Івана Франка “Лис Микита”. “Лис Микита”, на думку дописувача “Украинской Жизни” Л. Бурчака, характеризує Івана Франка, як талановитого білетриста. Дописувач наголошує, що “Лис Микита” має великий успіх в російському літературному суспільстві. Він став новітнім зразком слов’янської байки, яку зразу, як шедевр визнали в Росії. Однак, слід наголосити, що “Лис Микита” Івана Франка сподобався і в Європі, зокрема в Німеччині, Британії у ньому вбачають місцеві аналоги. Дописувач рекомендує всім українцям купити брошуру Івана Франка “Лис Микита”, що надійшла до книжкової крамниці, щоб насолодитися визначним шедевром українського письменства, яким всім українцям треба гордитися”[25,с.100-101].

В №4-5 за 1916 рік на першій сторінці, обведеній чорною рамкою, “Украинская Жизнь” повідомила, що 15/28 1916 року помер у Львові Іван Франко. Ця коротка сумсна новина із Лозанни привела до суму всіх українців в Росії, вони, як наголосила редакція “Украинской Жизни” опинилися в ” загальнолюдському українському стані горя”. Доктора Івана Франка, зауважено в статті, знали в Росії всі українські наукові сили. Його смерть, це тяжка національна втрата, яка дає про себе знати в усіх областях українського національного і культурного життя. Іван Франко був у кожному українському серці Росії, будителем української ідеї во ім’я українського народу. За його визволення він був борцем в перших рядах, всюди залишив глубокий слід боротьби. Талановитий і горячий публіцист, редактор кращих українських журналів він зумів об’єднати своїм словом всіх кращих представників австрійської і російської України своїм надзвичайним ліризмом, поезією, перед якими затрепетало серце кожного українця на планеті. Іван Франко, як вчений, громадський діяч і признаний політичний вождь будив український народ для його подальшої національної незалежності на шляху до європейського прогресу. “Украинская Жизнь” і всі українці Росії суміють з приводу нашого спільного горя[26,с.5].

В цьому ж номері, щоб оживити національні почуття до особистості Івана Франка, дослідник Л. Жигмайло помістив статю “Национальные мотивы в произведениях Балика и Франка”, в якій наголосив, що Іван Франко являється яскравим виразником національного праннення своєї національності до волі. Іван Франко все своє життя поступово йшов по шляху утворення української національної держави[27,с.41-64].

З в зв’язку з смертю в Львові Івана Франка редакція “Украинской Жизни” в №6 за 1916 рік помістила статті С.А. Єфремова “Пролог к будущему” (Памяти И. Франко), М.С. Грушевського “Светлой памяти Ивана Франка”[28,см.5-11], М. Майского “Иван Франко в Галицком селе”[29,с.12-18], в яких автори всесторонньо зоглянули історико-біографічну діяльність Івана Фрака від народження до дня смерті. Тут же в №6 вміщено статтю Івана Франка - “Этимология и фонетика”, яка яскраво показує всю давню велич української мови[30,с.19-23].

В цьому ж номері “Украинская Жизнь” вміщені статті від імені редакції без підписів авторів “Похороны Ивана Франко”[31], та “Отклики на смерть Ивана Франко”[32,с.104-107], в яких редакця проаналізувала всю наукову, громадську, літературну, приватну діяльність Івана Франка[33,с.104-112].

Завершує на своїх шпальтах огляд діяльності Івана Франка редакція “Украиснкой Жизни” №9 за 1916 рік статтею Наталії Романович-Ткаченко “Дни осенние, ненастные. Венок на могилу А. Панькивского, А. Русора, И. Франко” - в якій наголошує, що холодно стало в українському національному житті в зв’язку трагічною смертю Івана Франка. Сум і горе одягнули Україну в зв’язку зі смертю Івана Франка, який все своє життя душею і серцем переживав за Україну, був з українським народом і в радостях і в горі. Дай же нам Господи, наголошує Наталія Романович-Ткаченко, в ці воєнні роки Франкову мужність, силу і любов, а особливо його віру і надію в незалежну Україну…[34,с.58-60].

Завершуючи творчий шлях Івана Франка на шпальтах часопису українців Росії “Украинская Жизнь”, наголосимо на великому вкладі Каменяра в утвердженні національної свідомості в українства Росії, що потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел та літератури:

1.Содержание украинских журналов. Украинская Жизнь. - Москва, 1912. - №3. - С.117-118.
2.Содержание украинских журналов. Украинская Жизнь. - Москва, 1912. - №4. - С.116.
3.Содержание украинских журналов. Украинская Жизнь. - Москва, 1912, №7-8. - С.147.
4.Содержание украинских журналов. Украинская Жизнь. - Москва, 1912. - №9. - С.120.
5.Содержание украинских журналов. Украинская Жизнь. - Москва, 1912. - №12. - С.126.
6.К юбилею Ивана Франко"(Переклад Віктора Ідзьо). Украинская Жизнь. - М.,1913. - №1. - С.122-123.
7.Украинская Жизнь. - М.,1913. - №1. - С.123.
8.Украинская Жизнь. - М.,1913. - №5. - С.5-16.
9.Украинская Жизнь. - М.,1913. - №5. - С.17-25.
10.Украинская Жизнь. - М.,1913. - №5. - С.26-40.
11."Литературная летопись". Украинская Жизнь. - М.,1913. - №5. - С.108-109.
12.С.Петлюра. "Иван Франко – поэт национальной чести". Украинская Жизнь. - М.,1913. - №6. - С.76-84.
13."Ювбилейные дни Ивана Франко". Украинская Жизнь. - М.,1913. - №6. - С.100-102.
14.Телеграма на могилу Лесі Українки. Украинская Жизнь. - М., 1913. - № 7-8. - С.129.
15.Волков Л."Ибилей Ивана Франко". Украинская Жизнь. - М.,1913. - №7-8. - С.145.
16.Могилянський М. "Юбилей Ивана Франка". - "Речь". - №170, за 1913 рік. - С3-4.
17.Новицький Н."К юбилею деятельности". - "Южная Заря". - №2103, за 21 червня 1913 р. - С.2.
18.Литературная летопись. Украинская Жизнь. - М.,1913. - № 7-8. - С.145-146.
19.Франко Иван. "Земельная собственность в Галичине. (К истории землевладения в Галиции. Цифры и факты". Украинская Жизнь. - М.,1915. - №1. - С.27-35.
20."К юбилею Ивана Франко". Украинская Жизнь. - М., 1914. - №1. - С.91.
21."Иван Франко". Украинская Жизнь.- М.,1914. - №11-12. - С.97-98.
22.Франко Иван. "Земельная собственность в Галичине. (К истории землевладения в Галиции). Цифры и факты". Украинская Жизнь. - М.,1915. - №2. - С.22-31.
23.Франко Иван. "Земельная собственность в Галичине.(К истории землевладения в Галиции). Проэкты и реформы". Украинская Жизнь. - М.,1915. - №7. - С.37-45.
24.Франко Иван. "Земельная собственность в Галичине.(К истории землевладения в Галиции). Цифры и факты". Украинская Жизнь. - М.,1915. - №7. - С.37-45.
25.Библиография. Украинская Жизнь. - М.,1915. - №7. - С.100-101.
26.Умер Иван Франко во Львове. Украинская Жизнь. - М.,1916. - №4-5. - С.5.
27.Жигмайло Л. "Национальные мотивы в произведениях Балика и Фрака". Украинская Жизнь. - М.,1916. - №4-5. - С.41-64.
28.Єфремов С.А. "Пролог к будущему"(Памяти Ивана Франко). Украинская Жизнь. - М.,1916. - №6. - С.5-11.
29.М.С Грушевський."Светлой памяти Ивана Франка". Украинская Жизнь. - М.,1916. - №4-5. - С.12-18.
30.Майского М. "Иван Франко в Галицком селе". Украинская Жизнь. - М.,1916. - №6. - С.19-23.
31.Франко Иван. "Этимология и фонетика". Украинская Жизнь. - М.,1916. - №6. - С.25-44.
32."Похороны Ивана Франко". Украинская Жизнь. - М.,1916. - №6. - с.104-107.
33."Отклики на смерть Ивана Франко". Украинская Жизнь. - М.,1916. - №6. с.107-112.
33.Украинская Жизнь. - М.,1916. - №6. - С.104-112.
34.Романович-Ткаченко Наталія. "Дни осенние, ненастные. Венок на могилу Панькивского А., Русора А., Франко И. Украинская Жизнь. - М.,1916. - №9. - С.58-60.

Іван Франко і Російська Академія Наук

Взаємовідносини Івана Франка, українського вченого з Австрійської імперії з Російською Академією Наук (РАН) розпочались разом відродженням українського літературного процесу в Галичині[4,с.268-274].

Св. 1. Іван Франко. Фото-портрет.

Поштовхом до таких процесів стали попередні критичні часи, коли визначна плеяда українських діячів переселилася з Росії Галичину внаслідок заборони в 1876 році на території Росії української мови, українського друкованого слова[5,с.5-7].

Все це заставило найбільш енергійних представників української громадськості з Росії перенести свою літературну діяльність в Галичину і зокрема у Львів, який з цього часу став політичним, науковим, літературним та культурним центром всесвітньої української думки.

Власне в цей час Івано Франко знайомиться з українським літературним процесом в Росії бере активну участь в "пом'якшенні" умов для для наукової та літературної діяльності українців в Росії,

друкується в українських часописах в Росії зокрема в часописах: “Украинский Вопрос” - Спб.,1906 та “Украинская Жизнь” - М.1912-1916рр.[2; 3].

Активність Івана Франка в цьому питанні, як науковця і літератора, який розпочинає друкуватися в наукових та літературних журналах, зауважує Російська Академія Наук, його наукова та літературна творчість стає відома серед широких літературних і не тільки українських кіл в Росії. З 1905 року, діяльністю Івана Франка активно розпочинає цікавитися слов’янський відділ Російської Академії Наук[1,с.13-26].

Процес буржуазно-демократичної революції заставляє російський уряд, міністерство освіти звернутися в Академію наук для з’ясування питання про “припинення гоніння на українське друковане слово”. По цьому питанню утворюється спеціальна комісія, яка очолюється академіком Ф.Є. Коршем і який пропонує для плідної праці ввести в склад цієї комісіїокрім дійсного члена Російської Академії Наук з Австрії І.В. Ягича, а тако ж українського вченого з Австрії (Львова) доктора філології Івана Франка[4,с.268-274].

Дуже цікавими з цієї проблеми є вивчені нами архіви, зокрема переписка академіків Ф.Є. Корша, О.О. Шахматова з академіком І.В. Ягичем. Усі ці документи зберігаються сьогодні в архіві Російської Академії Наук[5,с.5-7; с.4-50].

Ще до запрошення в комісію І.Я. Франка академік І.В. Ягич в листі до О.О. Шахматова від 8.11.1905 року застерігів його від великого захоплення українським питанням: ”При обсуждении ворпроса о малорусском языке будьте благорассудно либеральны. Простой народ пусть учится своему народному языку, литература пусть свободно развивается, точно так же искусно, но не забывайте интерессов государственных… Я сочувствую нашему М.С. Грушевскому и И.Я. Франко пока они остаются на почве просвещения и науки. Но создавать независимую Украину – в этом я нежелаю поддерживать их. Мы славяне и без того через чур дробимся, оттого так мало и значим. У нас в Вене был осенью молодой человек “белорусс”, который даже мечтал о самостоятельной Белоруссии”[5,с.5-7; с.4-50]..

Внаслідок протесту І.В. Ягича доктора І.Я. Франка не було включено до складу комісії, яка обговорювала статус українства в Росії. Однак до цієї комісій був включений закордонний член РАН, академік І.В. Ягич[5,с.5-7; с.4-50].

Час був невизначений, наростала революція, тому російський уряд намагаєчись вилучити з революційного процесу українців дав завдання РАН швидко випрацювати “пом’якшення для українців”, і скоро, на початку березня 1905 року “Записка по українському питанню в Росії” була отриманна академіком І.В. Ягичем для ознайомлення. Своїми висновками по ній він поділився з академіком О.О. Шахматовим[5,с.5-7; с.4-50].

В листі від 5.ІІІ.1905 року він писав: ”З великим інтересом я прочитав записку “про українську мову”. Для мене вона повчальна… в аргументації всюди відчутний гумор Ф.Є. Корша. Здається все те, що ви бажаєте дати малоросам треба дати і полякам”.

Це питання І.В. Ягич піднімає і в наступному листі від 9.ІІІ.1905 року. “Особливо цікавить мене питання про “малоруську мову”. Сьогоднв у нас Іван Франко з’ясувавши питання мови ставить питання створення незалежної України. Я звичайно стою за повну волю розвитку української мови, її вживання, та мене турбує вороже відношення “модерних малоросів” до російської мови. Чи закінчиться воно, коли українська мова досягне своєї цілі. Як пояснити собі те сумне явище, що російська мова так слабо завойовує собі симпатію у фінського, польського і особливо в українського народу. Чому ці народи не вивчають російську мову, особливо не бажають її вивчати українці…”[1,с.13-26].

Напрацьована комісією “записка по українській мові” скоро потрапила в Галичину і була винесена Іваном Франком на суд українського суспільства. Це нам відомо із листа Ф.Є. Корша до О.О. Шахматова. від 7.V.1905 року: ”Хванька Кримський” поспішим відправити екземпляр нашої записки до Львова Івану Франку, де чекали її з великим нетерпінням. Записку нашу, по питаннях української мови перевели на українську мову і поширили у такому вигляді серед українського народу в Галичині. Я вважаю, наголошував О.О.Шахматов, що хоч таким способом поширіться праця комісії. Важко повірити, що російський уряд візьме до уваги результати нашої роботи”[5,с.5-7; с.5-50].

В цей же час слов’янський відділ РАН готував до друку “Енциклопедію Слов’янознавства” у якій передбачалось помістити нарис “Про розвиток української літературної мови”. По цьому питанню редакція енциклопедії думала залучити до співпраці І.Я. Франка. Однак взнавши про ці наміри редакції І.В.Ягич різко запротестував проти включення І.В. Франка. По цьому питанню І.В. Ягич писав О.О. Шахматову 2.IV.1905 року: ”Я ніяк не бажав би залучекння до цієї справи наших галицьких мегаломанів М.С. Грушевського і І.Я. Франка. Ними усіми без винятку заволоділо самолюбство, яке доходить до смішного. Я звичайно співчуваю їх діяльності, та відношуся до результатів критично. Вони все своє розхвалюють до неможливості. Дуже звичайно погано, що вони

очолюють весь літературний та науковий процес і що центр “малоросійського духовного життя” перейшов у Львів. Що стосується української мови то вони навіть писати на українській мові не вміють, то як вони напишуть історичний нарис “Про розвиток української літературної мови”[1,с.13-26].

Не дивлячись на протести І.В. Ягича в Петербурзі розуміли, що у Львові усі літературно-наукові процеси інтелектуального життя очолює І.Я. Франко, тому в 1907 році в середовищі членів РАН кристалізувалась думка утвердити вченого із Галичини, доктора Івана Франка, членом-кореспондентом РАН. Однак це рішення було рішуче опротестоване І.В. Ягичем, який 2.ІІІ.1907 року в доповідіній записці в Академію писав О.О. Шахматову:” Я боюсь, що наше відділення піде по слизькому шляху швидко вниз, якщо Ви і ваші однодумці не будете дуже обережними. Бажав би я помилятися, але Ваш новий обранець буде дуже близький не Вам, а другим”. “Признаюсь Вам, що мені здається, що обрання Івана Фрака членом-кореспонденотом РАН передчасне… Я бажаю вільного розвитку “малоросійській мові”, та не згідний з відступом з Малоросії загальноросійської літературної мови. Настільки я знаю мрії малоросійського юнацтва, то воно думає, що самостійна незалежна Українська держава у них уже в кишені. Я з цим не згоден допоки вірю в переулаштування сьогоднішньої Російської держави, на нових ліберальних початках. Іван Франко у своїй творчості явно стоїть на цих позиціях і тому його обрання в РАН треба як слід виважити…”[4,с.268-274].

Оживлення дискусії Івана Франка з літературними, науковими та громадськими колами Росії розпочинається з новою силою в 1912 році. Поштовхом послугувала стаття виразника ліберальної буржуазії Петра Струве під назвою “Общерусская культура и украинский партекуляризм” в якій пан П. Струве об’явив українській літературі, культурі, мові бій. За висновками П. Струве українська література, мова, культура прагне роз’єднати культурну і національну єдність Росії. Ця стаття дала можливість академіку Ф.Є.Коршу в статті ”К вопросу об украинской культуре” оприділити політику російських лібералів так: “ наші кадети і прогресисти зовсім байдужі до українців, і в своїх поглядах по українському питанню не далеко відійшли від правих націоналістів. Тому дивує, як вони сьогодні можуть думати про якийсь “український сепаратизм”[1,с.13-26].

Розглянуваши дві статті Ф.Є. Корша і П. Струкве І.В. Ягич повністю розділив точку зору російського ліберала П. Струве. В листі до О.О. Шахматова від 24.І.1912 року він писав: ”Мені дуже сподобався голос П.Струве. Дивно, що ваша Україна, ваш південь та й обидві столиці Москва і Петербург могли заразитися творчістю наших галицьких аторитетів М. Грушевського і І. Франка”[4,с.268-274].

У листі від 4.ХІ.1912 року І.В. Ягич писав О.О. Шахматову: ”Бачу, що Ф.Є. Коршу Іван Франко і Михайло.Грушевський сподобались і він як академік РАН разом із ними розпочав в Росії роз’єднання нації на українців і росіян. Уявіть собі, що було б як би ми ще тобі прийняли І. Фрака в РАН. Якщо він і далі буде з Іваном Франко і М.С. Грушевським це робити, то українці в Росії будуть діяти більш активно, відкрито без приховування своїх сепаратиських стремлінь. Стаття російського академіка в захист українства “К вопросу об украинской культуре” буде дорого коштувати Росії. Уже сьогодні українські сепаратисти загрожують державному устрою Росії. Ф.Є. Корш не може зрозуміти, що український літературний рух направляємий Іваном Франоко з Львівського центру в Росію у ліберально-культурному обрамленні у подальшому появиться в політичному, як його викладає М. Грушевський, і за сприятливих обставин цей рух роз’єднає українців і росіян і в подальшому посіє між ними ненависть. Розмежування по національних ознаках українців і росіян породить дві культури, які з часом розмежуються раз і назавжди. Поява двох народів і двох держав, Україна, яка буде продуктивно розвиватися на півдні в більш сприятливих кліматичних умовах, ставши окремою державою, забуде Росію. Нова Українська держава посіє ненависть до Росії за довговіковий диктат і через призму певного часу зовсім відмежується від Росії і повернеться до багатокультурної та демократичної Європи. Тоді зламати Україну, на чолі якої будуть такі досвідчені галичани з віденським світоглядом, як І.Франо буде неможливо. Наголошую, зауважував І.В. Ягич, повернення українців до слов’янської єдності буде неможливе, оскільки загальноєвропейський процес демократії дасть їй нові антиросійські цінності, які ми сьогодні бачимо у науковому та літературному витворі М. Грушевського та І. Франко”[1,с.13-26].

В 1914 році спалахнула І світова війна, яка продовжила дискусію австрійських і російських вчених іншими засобами. У вирої цієї війни помирають такі будителі української національної ідеї в Австрійській імперії, як І.Я. Франко і в Російській, як Ф.Є. Корш, однак їх взаємовідносини на академічному рівні кристалізували такі могутні інтелектуальні цінності, які були підтримані і піддані критиці їх сучасниками приятелями і опонентами, яких ми означили вище[5,с.5-7; с.4-50].

При всій новизні і невивченості, питання взаємовідносин І.Я. Франка з вченими Російської Академії Наук, воно залишається актуальним до сьогоднішнього дня і потребує подальшого дослідження[5,с.5-7; с.4-50].

Список використаних джерел та літератури:

1.Кораблёв В.Н. ”Украинский вопрос в прошлом и русская академия” Вестник АНСССР. - М.,1933. - С.13-26.
2.Украинский Вопрос. - Спб.,1906.
3.Украинская Жизнь. - М.,1912-1916.
4.Записки Філологічного відділу УАН. - К.,1927. - Кн.Х. - С.268-274.
5.Ідзьо В.С. Українське питання в Росії в минулому і сучасному напуковому просторі Російської Академії Наук (XIX-XX ст.). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т.IV. - С.5-7.
Віктор Ідзьо. Іван Франко - на шпальтах часописів українців Росії та Польщі у XX ст. - Львів “Сполом”, 2006. - 55с.

Іван Франко на шпальтах літературного та науково-популярного часопису українців Польщі "Наша Культура"(1958-1991рр.)

Вперше про творчість Івана Яковича Франка на шпальтах літературного та популярно-наукового часопису українців Польщі "Наша Культура" розповідає анонім Т.У. в №1 за травень 1958 року в статті "Літературно-меморіальний музей "Каменяра", в якій наголошує, що коло підніжжя Карпат в мальовничому селі Івана Франка, народився і провів дитинство велетень української літератури, письменник-революціонер Іван Якович Франко. В 1951 році в селі Івана Франка відкрито літературно-меморіальний музей на п'ять кімнат. В музеї зібрані експонати про життя і літературно-громадську діяльність Івана Франка. Кожна із кімнат розповідає про конкретний час життя Івана Франка. Експозиція музею відкривається бронзовим бюстом І.Я. Франка, роботи скульптора Г.Л. Пивоварова[1,с.9-11].

В друге в серпневому номері про Івана Франка розповідає український письменник Олесь Гончар в статті "Геній української нації" в якій наголошує, що насіння засіяні Іваном Франком дають прекрасні сходи. Іван Франко своєю діяльністю відкрив для української культури широкий світ. І. Франко, на думку О. Гончара, був ворогом хутірної замкнутості, не шкодуючи сил трудився над тим, щоб внести вклад до світової скарбниці, національний скарб свого народу і це йому вдалося. Його за творчістю можна порівняти тільки з "шаленими титанами" епохи відродження. Іван Франко є прикладом того, що для письменника немає іншої справи ніш справи народної. Іван Франко був видатним майстром художньої творчості, титаном праці, яку виконував з любові до свого народу. Він був і літературним критиком і перекладачем, поетом, прозаїком і драматургом. Нам всім сьогодні потрібно повчитися в нього в палкій любові до свого народу[2,с.1].

В цьому ж 4 номері, наголошено, що на честь 100 - річчя з дня народження Івана Франка, на честь великого українського письменника в Польщі опубліковано багато наукових статей польською мовою. Журнал Наша Культура повністю подав усіх авторів на назви статей і журнали в яких вони були опубліковані, наголошено в "Бібліографії польських публікацій до 100-річчя з дня народження Івана Франка"[3,с.15].

Наступною, про Івана Франка, є стаття П. Шеремета в номері шостому за 1 жовтень 1958 року "Із спогадів про Івана Франка", в якій наголошено, що із слів шкільного товариша-священника Івана Кузіва, відомо що Іван Франко любив приїзджати в Карпати, якими особливо захоплювався. Найчастіше він перебував Турчанському повіті, селі Дидьова, яке розташоване між двома хребтами Бескидів, вздовж ріки Сяну. Тут завжди він знаходив бажаний спокій. Влада завжди намагалася оточувати його своєю опікою. У 1889 році власне в селі Дидьові Іван Франко був арештований і привезений до Львова.

Не дивлячись на це він знову побував в Дидьові у 1914 році. Їдучи з села Дидьова затримався в Турці де в ресторані Григорія Шипки прочитав свою поему "Мойсей" в присутності української інтелігенції та міщан. Поет був тоді вже хворий, що при читанні студент університету Семець з села Шумчи, перегортав сторінки книжки. Цього самого ж дня Іван Франко прибув ще на збори окружного віддіду "Взаємної помочі українського вчительства", які відбулися в кімнаті "Української бесіди". Тут він брав участь в дискусії, ставив питання і робив зауваження. Він бажав, щоб український вчитель найбільше зблизився з народом, простолюддям. Поет бажав, щоб вчителі вийшли з наради з якнайбільшим розумінням своїх завдань і обов'язків[4,с.4].

Наступні спогади про Івана Франка в 1959 році в журналі "Наша Культура" подає В. Моравський: "Із моєї пам'яті Іван Франко мені видався малий ростом, худорлявий, працею перевтомлені очі. У нього було високе ясне чоло, яке опромінювали думки страждання. Скромно одягнений, завжди у вишиваній сорочці, я вперше побачив його у серпні 1904 році в малому містечку Лютовиських. Він був у супроводі українського етнографі Федіра Вовка, які був тоді професором в Парижі. І в цей час цікавився етнографією Бойківщини…".

Будучи студентом у Львові у 1909-1913 роках зустрічав я часто Івана Франка, який повертався з праці Академічною вулицею до свого дому. Часто можна було бачити Івана Франка в книгарні імені Тараса Шевченка на Ринку, він був тоді немічний і спаралізованими руками. В той час мій товариш з гімназії, студент філософії Володимир Тимочко працював якийсь час секретарем у І. Франка. В 1913 році з нагоди 40-ліття літературної діяльності І. Франка студенти всіх вищих шкіл у Львові організували урочисті збори на честь Івана Франка. До ювілецного комітету належав і В. Моравський. На збори привезено вже хворого І. Франка в святочному вбранні, але у вишитій сорочці… Були прочитані вірші Івана Франка, ювіляр сидів мовчки зі сумним втомленим обличчям. Він нагадував нам "Мойсея…"[5,с.1].

Наступним на шпальтах часопису українців Польщі, свої спогади про Івана Франка подає Дмитро Ступак, який наголошує: " Одного осіннього дня 1913 року, було оголошено нам учням української

гімназії в Перемишлі, що до нас приїде наш поет і письменник Іван Франко і прочитає свою поему "Мойсей". Ми зраділи, бо хоча його ніколи не бачили, але всі твори його охоче читали усі в нашій гімназії. Перед вечором зібралися ми на гімназійному подвір'ї, а потім в рядах по чотири, військовим маршем вирушили на вокзал де нетерпеливо чекали дорогого гостя. З вагону 2 класу вийшов Іван Франко на ньому було пальто з сірим каракульовим комніром і така сама шапка. До вагону підійшов директор нашої гімназії А. Аляськевич і деякі вчителів. Франко привітався і попрямував до нас до учнів вітаючись з нами на ліво і направо усміхненим поглядом. Потім сів в коляску і поїхав на ринок в магістерську залу найбільшу тоді в Перемишлі, а учні собі якнайскоріше, щоб зайняти собі місце біля Франка. Франко уклонився до зібрання і прочитав свого "Мойсея" від початку до кінця. Після закінчення присутні нагородили поета бурхливими оплесками"[6,с7].

В наступному номері Нашої Культури за 1960 рік поміщені два вірші Миколи Вороного "Іван Франко" та Миколи Шеремета "На могилі Івана Франка", поміщений і спогад Івана Марківа "Моє знайомство з Іваном Франком": "Будучи учнем І класи я взяв від о. Василя Кункевича "Лиса Микиту". В розмові священник сказав, що цей великий український поет скоро приїде до Дрогодича і буде проживати у нашого вчителя Ратальського і що його можна буде побачити. Це було в 1907 чи 1908 році, коли до школи дійшла чутка, що до Дрогобича приїхав Іван Франко і буде в Народнім Домі читати "Мойсея". Однак в народний Дім мене не пустили, та на другий день вчитель Ратальський, сказав, шоб я зайшов до нього, що в нього буде Іван Франко. Сьогодні, я маю побачити людину, що написала "преславного Лиса Микиту". Я прийшов і довго чекав, пані Ратальська сказала Франку:" пане докторе, цей хлопчисько читав вашого Лиса Микиту і так він йому подобався, що захотів будь-за що побачити Вас… Франко зробив крок до мене. А звідки ти хлопчику? – З Тинова, прошу пана доктора. – З Великого чи Малого? – З Великого, Малий, то хіба кілька хат. – Так, так, знаю, каже Франко, і звертаючись до Ратальського, говорить:" В його селі вдалось мені записати сакраментальний проклін з уст того, що йому хтось подвір'я занечистив…". Дальше Франко говорив мало, розмову вів Ратальский, а Франко тільки відповідав. Він був втомлений… На кінець я вклонився докторові Івану Франку і подякував за Лиса Микиту він кивнув головою і сказав:" Будь здоров і вчися пильно". Від того часу став Іван Франко моїм улюбленим автором… "[7,с.1-2].

В наступному номері Нашої Культури за серпень 1960 року редакція подає статтю "З маловідомої кореспонденції І. Франка до У. Кравченко", яка буде цікавою для франкознаців, оскільки зачіпає сторони наукового, освітнього та приватного життя Івана Франка[8,с.1-2].

Тут же на другій сторінці поміщений другий спогад Дмитра Ступака "Мій спогад про Івана Франка", який травневим днем 1916 року навчаючись української літератури в Перемишльській гімназії, "Слово о полку Ігоревім", почув стук в двері, через які ввійшов вчитель і сказав, наступне, прошу встати: "Сьогодні у Львові помер наш поет і письменник Іван Франко. Похорон після завтра. Наша гімназія вишле на похорон свою делегацію. В складі дерлегації 10 учнів і 1 учитель… Переді мною лежить він, наш Каменяр, у вишиваній сорочці. Лице його бліденьке, а очі ці колись ясні, сині очі, в які я залюбки вдивлявся в 1913 році, коли Франко читав нам в Перемишлі свого "Мойсея", уже замкнені назавжди. Неслися чисельні промови, біля дому небіщика, а відтак і на Личаківському кладовищі, але змісту цих промов, я молодий гімназист не мав змоги всіх запам'ятати"[9,с.2].

Тут же в цьому номері І. Слупський помістив статтю "Музеєві Івана Франка - 20 років" в якій наголосив, що в Львіському своєму будинку Іван Франко жив і творив 14 років. Власне тут 20 років тому відкрито державний літературно-меморіальний музей письменника. Дописувач всесторонньо охарактеризував роботу музею, наголосив, що його люблять відвідувати діти[10,с.2].

В цьому ж номері Едвард Сабік в статті "Дружба Яна Каспровича з Іваном Франком", яку він присвятив до сторіччя з дня народження Яна Каспровича, наголошує, що дружба Франка з Каспровичем є символом для всієї історії українсько-польских відносин. В статті дається деталізований аналіз взаємовідносин, наголошується на великий вклад їх результатів поетичної праці для українського та польського народів[11,с.5].

В статті "Думки вголос про вчителів", процитована думка Івана Франка про вчителя: "Учителем школа стоїть, коли учитель неприготовлений, не сумлінний то й школа ні до чого. Ну а добрих учителів треба, самим плекати"[12,с.5].

В травневому номері Нашої Культури за 1961 рік А. Верба помістив статтю "Іван Франко і польська преса" в якій детально розповів про співпрвцю Івана Франка з польською пресою, усі поміщені коментарі, статті в польскій пресі, та полеміку з польськими літераторами та громадсько-політичними діячами. У висновок А.Верба наголошував, що Іван Франко працюючи в польській пресі, як сам заявляв, служив не тільки своєму народу, а й справі зближення і широкого порозуміння українського народу з сусідніми народами[13,с.1-2].

В травневому номері Нашої Культури за 1962 рік, директор музею імені Івана Франка в селі Нагуєвичах І. Сільченко в зв'язку з 15-річчям, подає матеріал про заснування музею та його роль в історії нашого краю[14,с.3-4].

В грудневому номері Нашої Культури Василь Яременко в статті "Знову з народом", яку присвятив до сторіччя з дня народження Б. Грінченка поміщує фотографію Б. Грінченка та І. Франка за 1903 рік, наголошуючи, що Б. Грінченко вважав поезії І. Франка найсильніші для громадського звучання. Автор приводить листування Івана Франка та Бориса Грінченка, аналізує їх взаємовідносини[15,с.2-3].

В серпневому номері Нашої Культури за серпень 1964 року Тарас Франко помістив статтю "Гумор в житті Івана Франка" в якій наголосив, що уже в дитячі роки біял малого Івана гуляв гумор. В подальшому відомо, що на квартирі по вул. Кляйнійській (тепер Каменярів) Іван Франко читав товаришам свою комедію "Жаби" з якої присутні сміялися до упаду. 70-роках Франко писав чимало гумореcток. Гумористичною є і його байка "Лис Микита". Автор детально аналізує всю гумористичну творчість Івана Франка, наголошуючи, що серед перекладної літератури є декілька напівгумористичних творів Генріха Гейне та Кароля Гавлічка-Боровського[16,с.13].

В лютневому номері Нашої Культури за 1965 рік А. Верба в статті "Болеслав Лімановський і українці" наголошує, що взаємовідносини І. Франка з Б. Лімановським були завжди дружніми. Вони наголгшує А. Верба: " були обидва в робітничому комітеті, який був створений у Львові у 1878 році. Хоча І. Франко та М. Павлик критично ставились до основних поглядів Б. Лімановського, проте підтримували з ним товариські стосунки. Б. Лімановський відвідував І. Франка та М. Павлика в тюрмі, а за співпрацю з ними притягувався астрійським судом до відповідальності. Перед виїздом за кордон Б. Лімановський запросив на прощальну вечерю М. Павлика та І. Франка та інших. Треба відмітити, наголошував А. Верба, що Б. Ліманський рішуче засуджував погляди і дії польських україножерів і асиміляторів українського народу[17,с.2-3].

В четвертому номері за 1966 рік Борис Степанишин помістив статтю "Значення і творчість Івана Франка" в якій наголосив, що в історію української літератури Іван Франко вніс неоцінимий вклад, бо завершив перехід української літератури від етнографізму до вершин критичного реалізму. Іван Франко збагатив також українську поезію, прозу і драматургію новими проблемами жанрами і художніми засобами, перекладами. Своєю художньою творчістю і фольколористичною діяльністю І. Франко, на думку Б. Степанишина збагатив світ духовними скарбами українську націю, ліреpатуру та культуру народу[18,с.10-12].

В травневому номері Нашої Культури за 1966 рік, М. Демський в статті "Іван Франко - збирач і видавець української фразеології" наголошував, що:" велика кількість праць Івана Франка говорить про нього як про великого збирача української фразеології. Його праця "Галицько-руські народні приповідки" завершили цілий етап у збиранні і виданні народного фразеологічного матеріалу. Названа праця в науковому відношенні не має собі рівних серед сучасних і попередніх як слов'янських так і західноєвропейських збірок такого типу. Взагалі, наголошував М. Демський, його праця стала настольною книгою лінгвіста-діалектолога та етнографі, поета і журналіста, яку треба перевидати[19,св..5-6].

В номері п'ятому за травень 1966 М. Неврлі "Зв'язки Івана Франка з чехами й словаками" наголошує: "Вершиною чесько-українських і словацько-українських культурних зв'язків на прикінці XIX і на початку XX століть був Іван Франко. Вік перший в Україні розгорнув на науковій основі якнайширшу діяльність на полі слов'янсько-українських взаємин, ознайомив своїх земляків з життям та культурою інших слов'янських народів, зокрема чехів та словаків. У чехів і словаків його цікавила боротьба за соціальне та національне звільнення. Особливо високо цінував І. Франко чеську революційну думку гуситських часів. Але найбільшн приваблювала І. Франка чеська література з її високими патріотичними ідеалами. Дякуючи його перекладам в Україні появились твори Карла Гавлічка-Боровського, Ярослава Врхліцького, Яна Неруди, Сватоплука Чеха Елішки Красногорської, Зеєра й Махара. Чеським народом і його культурою цікавився Іван Франко все своє життя. З чеським органів в яких найбільше друкувався Іван Франко це "Слованські пжегляд", редагований Любомиром Нідерле й Ченьком Зібртом. Схожа приязнь у Івана Франка зберігалась і до словацької літератури, наголошував дописувач[20,с.6-7].

В. Орел в цьому ж номері до 50-ти річчя з дня смерті І. Франка помістив на шпальтах Нашої Культури статтю: "Зв'язки літераторів Львова з Кубанню" в якій наголосив, що після заборони української мови в Росії погляди багатьох українських письменників в Росії були звернуті до літераторів Львова. Іван Франко звернув увагу на українських письменників Кубані. За його сприянням в українських журналах Львова появляються твори кубанців - Василя Мови Лиманського, Івана Подушки. Іван Франко уважно слідкував за українською літературою на Кубані, він робить від нього все можливе, щоб твори українських письменників Кубані побачили світ. Високо цінував Іван

Франко творчість Василя Мови вважаючи його талановитим письменником і ставлячи його творчість поряд з С. Руданським. Саме завдяки І.Франку цілий ряд творів Мови-Лиманського було опубліковано у Львові. Він також уважно стежив за літературно-ідейним рухом на Кубані, про що свідчить, хоча би віршоване послання "Миколі Вороному в Єкатеринодарі". Ім'я Івана Франка було відоме на Кубані. У 1896 році газета "Кубанские областные ведомости" (1896 №177) опублікувала велику статтю Л.Василівського в якій дається висока оцінка творчості та громадської діяльності Івана Франка. Кубань також отримувала для бібліотек книги Івана Франка. Після 1917 року на Кубані опубліковано ряд творів Івана Франка, наголошував В. Орел[21,с.7].

В серпневому №8 за 1966 рік І. Романченко в статті "Іван Франко і Михайло Драгоманов" наголошує: "Перша зустріч І. Франка з М. Драгомановим відбулася в 1875 році в стінах Львівського університету на лекції проф. Омельяна Огоновського. Після лекції студенти оточили М.Драгоманова запитуючи про враження лекці, серед інших Іван Франко та М. Палик. А в подальшому їх літературна та культурна творчість гуртувалась навколо журналу "Друг", про що згадував І. Франко на схилі років. Вся подальша дружба І. Франка та М. Драгломанова відбулась навколо друкованого органу "Громадський друг", якому М. Драгономав надає посильну матеріальну допомогу. В подальшому, як бачимо із джерел, І. Франко і М. Драгоманов йшли пліч о пліч, хоча Іван Франко ставав все критичнішим до М. Драгоманова. На дивлясь на це І. Франко позитивно в цілому розцінював діяльність М. Драгоманова. Як нагорлошує І. Романенко, у другій половині XIX століття М. Драгоманов після І. Франка є найвидатнішим українським літературознавцем, учнем і громадстким діячем. Без праць М.Драгоманова як і без критично-мемуарних зауважень І. Ранка, не можна по справжньому зрозуміти і оцінити літературний процес в Україні в XIX столітті[22,с.2-5].

В цьому ж номері В. Кульчицький в статті "Вибори Івана Франка" наголошував, що трудящі Галичини не раз висловлювали свою довіру улюбленому поету і громадському діячеві Івану Франку. Чотири рази? У 1895, 1897, 1898 та 1907 роках висували його кандидатуру до австрійського парламенту, однак Австрійська конституція, яку критикував Іван Франко, не дозволяла йому бути обраним до парламетну. В основному в парламент вибиралась знать, поміщики, чиновники і фабриканти, які захищали свої вузькласові інтереси. За таких обставин віденський уряд і львіське намісництво не допустили І. Франка до парламенту, наголосив у своєму дослідженні В. Кульчицький[23,с.6].

В №11 Нашої Культури за листопад 1966 року помішена стаття Н. Кузянікої "Іван Франко і театр" в якій наголошується, що серед прози, поезій, перекладів та критики визначне місце у Івана Франка займають і п'єси, такі як: "Украдене щастя", "Рябина", "Учитель", "Сон князя Святослава",, одноактівки: "Кам'яна душа", "Будка число 27", "Майстер Чирняк". Не дивлячись на заборону, ці п'єси користувалися великою популярністю в час життя Івана Франка. В наш час є популярними театральні постанови за творами Івана Франка: "Захар Беркут", "Борислав сміється", "Ой піду я в Бориславку", "Для домашнього вогнища".. Як бачимо, наголошує Т. Кузякіна, театральні постанови по творчості Івана Франка, розростаються[24,с.8-9].

В №8 Нашої Культури за серпень 1967 року розміщена стаття Івана Прокопіва "Іван Франко в Одесі" в якій наголошено, що з товрчістю видатного українського письменника одесити познайомилися у 1883 році, коли міська газета "Одесский вестник" надрукувала 23 червня його оповідання "Школьный год Грицька". В 1888 році Іван Фракно був видрукуваний в газеті "Жизнь Юга". Як засвідчують джерела ще у 1879 році І. Франко писав до приятелів з Одеси, чи не дали б вони дещо на видання "Дрібної бібліотеки". Листуючись Михайлом Федоровичем Комаровим Іван Якович Франко був добре обізнаний з політичним та громадським життям Одеси. Він запрошував одеситів до співпраці в журналі "Зоря". Поряд із іншими фактами співпраці І. Франка з науково-громадськими колами Одеси, є свідчення, що Іван Франко був в Одесі в 1912 році і лікувався та виступав на засіданні історико-наукового товариства при Одеському університеті. Слід наголосити, що 4 червня 1916 року всі одеські газети надрукували повідомлення про смерть Івана Франка у Львові 28 травня, наголосив в своїй статті І.Прокопів[25,с.6-7].

Цікавою, на наш погляд, є стаття В. Полєка "Іван Франко й Івано-Франківщина", яку поміщено в №5 Нашої Культури за 1968 р. в якій наголошено: "9 листопада 1962 року Указом Верховної Ради Української РСР місто Станіслав було перейменоване на Івано-Франківськ, а Станіславську область на Івано-Франківську. У цьому факті глибока історична закономірність. З цим містом пов'язана не одна сторінка життя і творчості келикого Каменяра, який багато зробив для розвитку громадського та культурного життя. Ця скромна данина пошани генію України, здійснення його заповіту.

Розглянемо франківський літопис області. Влітку 1874 року Іван Франко був запрошений другом по навчанні в гімназії Я. Рошкевичем в с. Лолин Долинського району Івано-Франківської області.

В селі Лолині Іван Франко познайомився з Ольгою Рошкевич, дружба з якою переросла в глибоке взаємне кохання. Переписка Ольги Рошкевич з Іваном Франком є предметом для вивчення світогляду та ранньої творчості Івана Франка.

Св.1. Пам'ятник Івану Франку в місті його імені - Івано-Франківську.

Як відомо, через арешти сліди першого кохання зникли. Однак вони відбилися в багатьох творах І. Франка, таких як оповіданні: "На дні", віршах: "Картка любові". В Лолині Іван Франко написав оповідання "Вугляр", "Два приятелі", "Лесишина челядь", які були першими реалістичними творами в українській літературі. Народні пісні та легенди зібрані у селі письменник використав у повісті " Петрії і Довбущуки". На основі місцевої "Пісні про шандаря" він написав драмку "Украдене щастя" на яку була створена чехом В. Амброзом і українцем Ю. Мейтусом, опера. Перу письменника також належить вступна стаття до зібраних Ольгою Рошкевич "Обрядів і весільних пісень українців села Лолин", виданих Краківською Академією Наук.

У 1880 році Іван Франка арештовано і кинено в коломийську в'язницю, де він просидів три місяці. В оповіданні "На дні" він намалював страшну картину "страшної ями". Цьому періоду життя Іван Франко присвятив цикл віршів "Думи пролетаря", "Скорбні пісні", поезію "Дивувалась зима, "Вічний революціонер". Після виходу з тюрми в Коломиї він написав оповідання "На дні".

Не можна не згадати криворівнянський період у творчості Івана Франка, де влітку в Криворівні збиралися видатні діячі української культури. Протягом 1901-1914 років майже щорічно тут відпочивав і працював Іван Франко. Тут він написав ряд творів: "У кузні", "Із моїх споминів", "Великий шум", багато віршів, драму "Камінну душу", повість "Як Юра Шимкарюк брів Черемошем", здійснив ряд перекладів. Не раз приїзжав Іван Франко і у тодішній Станіслав. З обласним центром, що тепер носить його дороге ім'я, зв'язана ще одна творча громанська й особиста сторінка життя письменника. У 1883 році Іван Франко познайомився з дочкою польського емігранта Йосифою Дзвінковською. Сліди цього другого кохання знаходимо у ряді віршів і в повісті "Не спитавши броду". Приїзди Івана Франка у місто над двома Бистрицями, Станіславів, мали великий

вплив не лише на українську молодь, але й на польську: ”Ви велетень нового покрою – брат і захисник бідних, знедолених, покривджених, відчужених. Ви одні любите всім серцем вулкан. Хіба я не бачив ваших очей, коли повставали в обороні злидарів… Вкажіть мені на людину, яка більше кохає народ, а я скажу, що Ви єдина”. Таку оцінку залишив нам станіславський гімназист, а пізніше відомий польський політичний діяч Ф. Дашинський. На Прикарпатті Іван Франко знайшов щирих друзів, які спочатку мали вплив на молодого поета, а пізніше стали його послідовниками, друзями. Під впливлм Івана Франка тут сформувалися Василь Стефаник, Марко Черемшина, Лесь Мартович, Н. Кобринська, К. Попович, М. Яцьків. Василь Стефаник зокрема писа: ”Розуміти боротьбу визволення українського народу… я міг лишень через особисті стосунки і приязнь з Іваном Франком”. Марко Черемшина прирівняв геніального письменника до “великого астрального тіла, що гріє на всю Україну, а світить далеко, ще дальше”.

Н. Кобринська: “Іван Франко - це талант, що становить епоху в нашому культурно-літературному розвитку…”. Це лише деякі факти із життя і творчості Івана Франка пов’язаних з Івано-Франківською областю.

Можна сміливо наголосити, що на Дрогобиччині народилась людина, українець, Іван Франко, а на Івано-Франківщині, з якою пов’язане його безсмертне ім’я - видатний український поет, етнограф та письменник[26,с.4-5].

В своїй праці “Спогади про Марка Черемшину”, яка опублікована в №6 Нашої Культури за червень 1969 року В. Костащук наголошує, що “під кінець XIX століття на початку XX століття Коломия виділяється серед галицьких міст літературним і громадським життям, на яке великий вплив мала діяльність Івана Франка. У своїй біографії М. Черемшина згадує:” У гімназії познайомився з літературою І. Франка, який як і Шевченко зробив на мене велике враження”. Після закінчення Коломийської гімназії М. Черемшина поступив на юридичний факультет Віденського університету. Власне у Відні він знайомиться з Іваном Франком, який складає на нього велике враження гіганта думки. Цю зустіч та ідеї Івана Франка він проніс через усе своє життя[27,с.5-6].

В № 5 Нашої Культури за травень 1971 року, Роман Федорів помістив статтю “Крила братерства”, в якій наголосив, що Іван Франко був прекрасним перекладечем. Його переклади з польської, чеської мали великий вплив на формування літературної думки в Галичині[28,с.8].

В цей же час, як наголошує Василь Солошенко в своєму дослідженні “Ленін і Франко”, праці Івана Франка перекладаються на російську мову і друкуються в газеті “Іскра”, через яку Іван Франко знайомиться з революційним рухом в Росії. Як відомо Бонч-Бруєвич переклав Франкові оповідання із збірки “В поті чола”. Твори цього перкладача були видруковані в російських виданнях Москви: ”Мир божий”, “Жизнь”, Пертербугському журналі “Новое Слово”. Характерно, наголошує автор статті, що В. Ульянов (Ленін) до опублікованої статті І. Франка в “Іскрі” написав примітку в якій шанобливо вівдізвався про талант Івана Франка[29,с.1-2].

В останньому №12 Нашої Культури за 1971 рік В. Кульчицький в статті “Іван Франко - історик України” наголошує на великому вкладі Івана Франка в істрію України. Цікавими є погляди І.Франка на історію України, зокрема дослідження виникнення епохи капіталізму на території України. Характерно наголошує дослідник, що Іван Франко цікавився українською історією з найдавніших часів. На його думку історія України, це історія героїв та масових рухів. У своїх дослідженнях він торкаєтьтся питання взаємовідносин Київської держави з Польською, “Галицько-Волинської” - в контексті розвитку суспільства. Національно-визвольною війною українського народу під проводом Богдана Хмельницького в 1648-1654 роках, становщем Галичини після загарбання Австрією в 1772 році. В подальшому Іван Франко приділяв увагу національно-визвольній боротьбі українского народу за своє націоанальне та соціальне визволення. Особлива характеристика Івана Фрнаком дається політичним, релігійним, науковим, громадським українським діячам починаючи з епохи Київської Русі до часу першої світової війни. Зупиняє свою увагу І. Франко на постаті Т. Шевченка, наголошував В. Кульчицький[30,с.6-8].

В серпневому №8 Нашої Культури за 1973 рік Кристина Стафф в статті ”Іван Франко і література польського позитивізму” наголошує, що: ”…Іван Франко підтримав тих польських позитивістів, зокрема А. Асника та П. Хмельовського, які як демократи були душею з простим людом. Однак І. Франко і критикував польських позитивістів за обмеженість, зокрема творчість М. Конопницької. Найбільшою симпатією І. Франко сприймається до творчості Б. Пруса в якого селяни еволюціонують. Вони вже знають всю економічну структуру суспільства і бачуть єдину мету в володінні землею. При всіх плюсах польського позитивізму, наголошує Кристина Стафф, який бачить Іван Франко в творчості А. Асника, М. Конопницької та Б. Пруса, він критикував обмеженість їхніх поглядах у питанні соціального та ціонально стану українських селян в Галичині[31,с.4-5].

Дальше в червневому №6 за 1974 рік Іван Романченко в статті “Цікавий талант і оригінальний” розповідаючи про Марка Черемшину, наголошує, що в кінці XIX - першій чверті XX століття в

українській літературі плідно працювала ціла плеяда видатних митців художнього слова українських прозаїків-новелістів, таких як Іван Франко, М. Коцюбинський, Т. Бордуляк, О. Кобилянська, В. Стефаник, М. Черемшина, Л. Мартович, А. Тесленко, С. Васильченко. Це дань Івану Франкові, який понад сорок років очолював передові сили українського літературного процесу ще на початку XX століття з почуттям законної гордості сказати:" Наша проза під пером Кобилянської, Стефаника, Черемшини набрала поетичного лету, мелодійності, ніжності, грації та різнородності…Це гарні здобутки нашого розвою…"[32,с.4-7].

Ціковою є стаття Гражини Паздро "Іван Франко і прогресивна галицька преса 80 років XIX століття", яку вона помістила в Нашій Культурі в №4, 5 за 1976 рік. В ній дослідниця наголошує, що журналіська діяльність Івана Франка в 80-х роках XIX століття слід відносити до найбільш складного періоду боротьби за створення українських демократичних органів в Галичині, яка в той час була єдиним полем публіцистичної діяльності українців. В Росії Емський указ 1876 року не давав можливості розвивати літературу і журналістику в Наддніпрянській Україні.

У такому самому становищі була і українська преса, що концентрувалася майже виключно в Галичині і яка не обмежувалася лише місцевим обсягом, вона повинна була мати загальноукраїнське значення. Вживані у цьому напрямку заходи прогресивних галицьких діячів зустрічалися з двоякого роду перешкодами. З одного боку, у 80-ті роки виразно активізувалась преса москвофілів та народовців, а з другого демократичні видавництва які, завжди переслідувалися, підлягали суворій цензурі і часто конфісковувалися, опинилися у винятково тяжкому становищі, про яке Іван Франко на сторінках варшавської "Правди" писав: "газетярство не користується симпатією теперішнього уряду, ніколи ще конфіскація газет не була такою масовою… Останні часи замість полегшення принесли ще більший затиск".

При такому становищі кожний часопис, який вдалося видати, не залежно на короткий час існування, виконував велику роль у розвитку громадської і політичної думки та культури. Засобом впливу цих часописів стали публіцистика та коментарі у противагу журналам москвофілів та народовців. Демократичні часописи, на думку Івана Франка, це єдині засоби вільної преси, власне вони: "Громадський друг", "Дзвін", "Молот", "Світ", які він редагував, піднімали соціальні та національні питання українців.

Журнал Світ популяризував соціалістичні ідеї, займався проблемами робітників, формував нову галицьку інтелігенцію. По неповних двох роках Світ перестав виходити, а підготувати інші прогресивні видання в тогочасних галицьких умовах було неможливо. Найяскравішим прикладом цього може бути історія підготовлюваного Іваном Франком часопису "Поступ". Революційно-демократична програма Поступу відразу викликала реакцію з боку австрійської влади, якого поліція арештувала зразу ж з першого номеру. Однак, І. Франко не зупинився на досягнутому та водночас втраченому. У 1888 році він на прохання львівських студентів взяв на себе обов'язок редактора нового часопису "Товариш". Журнал став на національно-культурний грунт і був дуже прогресивний. В ньому розроблялася концепція української національної науки, освіти, проводилась дискусія по різних питаннях українського громадського життя. Через те вийшов лише один номер журналу, який в подальшому був закритий. В подальшому коротко виходили такі журнали, як "Народ" та "Життя". Під кінець 1890 року "Народ" став офіційним органом Радикальної партії. Незважаючи на переслідування він проіснував до 1895 року. В історії української суспільно-політичної і літературної думки журнал "Народ" відіграв визначну роль так само як і участь в прогресивній пресі Івана Франка. Завдяки безпосередній допомозі й співучасті І. Франка в Галичині з'явилися поруч з іншими два альманахи, які відіграли певну роль в розвитку української журналістики - "Ватра", і "Перший Вінок", літературний журнал "Зоря", що видавався народовцями. Створення цих журналів, зокрема "Ватри", наголошував Іван Франко, було прогресивним явищем, це була відповідь на на позицію редакторів "Зорі" заскорублих і відірваних від життя і суспільства в поглядах на розвиток та суспільних вартостях українського народу.

У 1887 році з'явився альманах "Перший вінок", до якого багато праці в підготовці і редагуванні вклав Іван Франко. У своїй книзі "Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 року" Іван Франко писав, що альманах фактично був редагований ним. Він допомагав Наддніпрянським письменникам поширювати через чей часопис свої твори в Європі. Як бачимо із джерел, Іван Франко виступає не тільки як критик, але й як історик галицької преси. В своїх виданнях він не обмежується характеристикою окремих видань і розглядає їх завжди у зв'язку з суспільним і культурним розвитком, показує витоки української преси, організацію періодичгних видань, які виникали в боротьбі на потребу самого суспільства.

Іван Франко особливо оцінював суспільно-культурне значення періодичної преси. Він вважав, що щоденно друковане слово є найкращою трибуною пропагування прогресивних політичних, літературних і наукових ідей, а це дає можливість консолідувати прогресивні сили. Журналістиці, як

важливому факторові національного життя, письменник завжди приділяв багато уваги. Починаючи від 1876 року у своїх публіцистичних, критично-літературних та історичних працях він мав багатий матеріал з ділянки розвитку української преси, прослідковував процес розвитку української преси, процес розвитку української журналістики.

Отже, як наголошує Гражина Паздро, Іван Франко був співтворцем прогресивної української преси і критиком та істориком української журналістики[33,с.12-13].

Дальше Володимир Кульчицький в статті "Іван Франко у світлі документів" наголошує, що і історичних працях І. Франка велике місце відведено історії селянства України і зокрема Галичини періоду феодалізму і капіталізму. Наукові праці Івана Франка знайшли широке визнання вчених. Він у 1893 році захистив докторську дисертацію у Віденському університеті. В 1906 році Наукова Рада Харківського університеу присудила йому почесний ступінь доктора російської словесності. За працю "Студії над українськими народним піснями" Російська Академія Наук присудила йому у 1916 році премію. Проте незважаючи на успішне виконнання всіх формальностей Іван Франко не зміг дістати посади доцента Львівського університету. В XIX столітті австрійський уряд відкрив українські кафедри, 18 березня 1895 року Іван Франко здав габалатаційний колоквіум з історії української літератури та етнографії. Кандидат, як зазначено в протоколі, довів грунтовне знання предмету, як у загальних так і у окремих питаннях. Кафедра рекомендувала Івана Франка на затвердження Міністерства віросповідань і освіти у Відні. До цього документів, Галицьке намісництво вислало свій документ в якому зазначало у нього до Івана Франка є свої підозріння, оскільки він постійно бере участь у народницькому русі і має симпатії до Росії, тому:" Намісництво просить Вашу екселенцію ласкаво відхилити прохання колегії професорів філософського факультету Львівського університету в наданні звання доцента доктору Івану Франку".

Недопущення Івана Фрака до університетської кафедри, наголошує В. Кульчицький, було ще одним проявом соціального і національного пригнічення українців авторійським монархізмом[34,с.1-2].

Тут же в цьому номері Т. Пачовський подає "Маловідомий лист Івана Франка до Сидора Воробкевича". Іван Франко як член редакційної колегії літературно-громадського журналу "Зоря", який виходив у Львові (1880-1897рр.), звернувся 16 березня 1886 року до буковинського поета і драматурга, висловлюючи свої міркування і побажання щодо буковинської літератури. У XX-му томі "Творів" І. Франка (Київ, 1956р.), що в ньому міститься його листування цього листа немає, тому подаємо цього листа, наголошує Т. Пачковськирй вміщуючи нище у своїй статті на шпальта Нашої Культури[35,с.2].

Про 50-ти томне видання творів Івана Франка розповідає в цьому ж номері Нашої Культури член-кореспондент АН УРСР Євген Кирилюк, який наголошує, що до 120 річчя з дня народженння Івана Франка видано більш повніше ніж попередні 50-ти томне видання творів Каменяра. Слід наголосити, що над ним працювали всі наукові установи, такі як: Інститут Суспільних наук УРСР, у Львові, Львівський університет ім. І. Франка, Інститут мовознавства ім.О.Потебні АН УРСР[36,с.2-3].

Більш детальний аналіз 50 - томної спадщини Івана Франка подає нам в своїй статті М. Сивщький в статті "П'ятдесятитомник Франкової спадщини" він перелічує зміст всіх томів і закликає передплатників передплатити всі 50 томів, оскільки в вільному продажі їх не буде[37,с.12-13].

Тут же в цьому номері Т. Пачковський в статті "Іван Франко про польську літературу XIX - початку XX ст." наголошує, що в 1974 році в світ вийшла монографія Миколи Купльовського про Івана Франка, в якій автор більше десяти Франкових статтей, рецензій і публікацій про польських поетів і прозаїків XIX-XX століть. У праці автор розповідає про І. Франка, як про літературного критика. Основний леймотив книги - Іван Франко вимагав від польських письменників життєвої правди, художньої майстерності та ідейно-виховного спрямування. Монографія в цілому заслуговує схвалення і є цінним вкладом у польську Франкіану[38,с.13-14].

В 1977 році Роксоляна Зорівчак в статті "Місце Івана Франка в історії українського перекладознавства", яку вона помістила в 5-6 номерах Нашої Культури наголошує: "Перекладознавство як стрункa система, що охоплює історію , теорію і критику перекладу сформувалася в окрему науку лише в 20-30 роках XX століття. Та основи цієї науки закладали діячі попередніх епох, серед яких назвемо Фрейцзера, Тайтлера та Керлейля в англомовному світі, Белінського, Добролюбова, Чернишевського, Анненського, Брюсова в росії, Гете, Кауера та Гумбольдта в Німеччині, Дале у Франції, Шафарика у Чехії, Джимала-Сєдлецького в Польщі, І. Франка в Україні".

Іван Франко справжній Прометей перекладу, людина енциклопердичних знань і могутнього поетичного таланту, так охарактеризував перекладацький талант Івана Франка український перекладознавець В. Коптілов. Підсумовуючи двадцять п'ять років своєї своєї літературно-громадської діяльності Іван Франко писав: "Тільки те, що здобудемо своєю працею те буде справді

цінне надбання… От тим-то я старався присвоювати нашому народові культурні здобутки інших народів і знайомити інших з його життям". У багатьох статтях І.Франко наголошував на важливості ознайомлення свого народу з найвизначнішими зразками світового красного письменства:"… передача чужомовної поезії, поезії ріхних віків і народів рідною мовою збагачує душу цілої нації, присвоюючи їй такі форми й вирази чуття, яких вона не мала досі, будуючи золотий міст зрозуміння і спочування між нами і далекими людьми, давніми поколіннями". Іван Франко постійно підкреслював необхідність вибирати для перекладу такі твори, за допомогою яких легше було б: " вимірити удар проти всяких позаприродних, позалюдських і фальшивих поглядів, глибокозакорінених у нашій суспільності…". Незвичайний перекладацький талант Івана Франка виявився в різних жанрах, охоплював різні літератури, різні епохи. Переклади із слов'янських мов становлять майже половину франкового перекладацького доробку. Іван Франко вперше в історії українського перекладу глибоко і всебічно розробляє основні проблеми мистецтва художнього перекладу, створює стрункy теоретичну систему, подає ідейно-теоретичні настанови перекладачам…[39,с.2-5].

Цікавим є дослідження і Магдалини Ласло-Куцюк "Іван Франко і Еміль Золя" в якому вона наголошує, що Іван Франко в листі до А. Кримського писав: " щодо літературної кар'єри то головним моїм взірцем був Золя". Як вважають науковці, Іван Франко дійсно був під сильним впливом Е. Золя, хоча О. Білецький у своїх дослідженнях вважав, що у прозі Івана Франка не прослідковується будь-якого впливу Е. Золя. В своїй праці "Іван Франко і Еміль Золя" Магдалина Ласло-Куцюк, на багаточисельних прикладах аналізу творчості та порівнянні стилів, манер написання, характрів, біогафій, дослідниця наголошує:"… Збагнувши велич Золя, Франко пішов непохитно його шляхом і цим самим утвердив себе на шляху розвитку сучасного роману…Роман І. Франка чимось зобов'язаний Золя…"[40,с.1-6].

Дальше Іван Лозинський в статті Іван Франко в житті Іларіона Свєнціцького з'ясовує проблему взаємовідносин цих великих українських науковців та громадських діячів. Як наголошує автор статті:" Особисте знайомство Івана Франка з Іларіоном Свєнціцьким розпочалось в жовтні 1901 року, коли І. Свєнціцькому, тодішньому помічникові бібліотекаря Народного дому приходилось щоденно зустрічатися з Іваном Франком, який в той час збирав і опрацьовував рукописний матеріал для фундаментальних видань "покрифи і легенди". З цього часу особисті взаємини двох фахівців у галузі слов'янщини постійно зміцнюються, хоч перманентно, на протязі кількох років, зазнавши суттєвих змін в залежності від аспекту і характеру діяльності дослідника І. Свєнціцького - громадського діяча.

Ідейні хитання у публіцистичній творчості і консерватизм у суспільно-політичній діяльності Свєнціцького-редактора глибоко турбували Івана Франка, тому у 1904-1905 роках Іван Франко піддав принциповій критиці громадські і літературні погляди та етичні принципи молодого доктора філософії. Річ в тім, що Свєнціцькой вступив у культурне життя Галичини, як прихильник москвофілів, як редактор журналу "Живая Мысль"(1902-1905рр.), як теоретик москвофільської партії, у якій панував з дуже незначними винятками "догматизм та ідейний консерватизм, властивий усім старіючим організмам і замкнутим гурткам". Критика москвофілів Іваном Франком заставила І. Свєнціцького скоро, як виразився В.Гнатюк , стати "єритиком серед москвофілів". І. Свєнціцький прислухався до чесного слова Івана Франка і скоро надрукував на шпальтах часопису "Живая мысль" (1905р.) вірш "Каменяр". З цього часу І. Свєнціцький підпадає під ідейний вплив І. Франка. Під впливом І. Франка та російської революції 1905 року І. Свєнціцький пориває з москвофільством і входить в сферу літературних і політичних поглядів та світогляду Івана Франка. Активізований і керований франковою волею він виходить на широкий шлях демократичного літературознавства та науки. Зазнавши Франкової притильності І. Свєнціцький користувався його допомогою про що дізнаємося із спогадів та листів. В подальшому І. Франко та І. Свєнціцький всюди були разом починаючи від відкриття наукової фундації Національного музею в 1913 році до проводу Михайла павлика в останню дорогу у 1915 року. У продовж цих років І. Свєнціцький постійно інформував І. Франка про свої зустрічі в Петербурзії про тамтешнє наукове життя, про знахідки творів мистецтва та староруських пам'яток. Коли 28 травня 1916 року не стало І. Франка І. Свєнціцький перебував в Києві. Це потрясло його і якщо до цього часу він писав тільки рецензії на його окремі публікації, однак з 1916 року до кінця свого життявін стає першим франкознавцем, шанувальником і популяризатором творчості І. Франка. Власне він у роки німецької окупації перевіз до музею українського мистецтва всі експонати Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка і зберіг їх для майбутніх поколінь українців[41,с.5-14].

В 1979 році в №8 Нашої Культури М. Якубовський опублікував статтю "Іван Франко і старогрецька література" в якій наголосив, що Іван Франко цікавився античним світом ще відтоді, коли був учнем гімназії у Дрогобичі. В одному з листів до М. Драгоманова І. Франко пише:" Гомер, Софокл і Таціт, читані в гімназії, зробили на мене сильне враження, а так само біблія, яку я читав почасти в старослов'янському, а початсти в польському тексті. І я почав дещо перекладати з тих

авторів…драми, оповідання, а головно були переклади: Антігона й Електра, Софокла…дві пісні Одіссеї…". В передмові до "Петріїв Довбущуків" автор пише про свої гімназійні часи і захоплення античним світом: "У Вищій гімназії попри досить багату позашкільну лектуру я писав також досить багато віршами і прозою. Між іншим переповів я віршами початкову історію Риму до часу Тулія Гостілія… Мабуть у п'ятій або шостій клясі, я окрім різних драматичних планів, писав по-польски віршовану драму "Югурта", як шкільне завдання для професора Петра Париляка, а також уривок драми "Ромул і Рем" німецькими віршами як шкільне завдання для професора Рішко". В університеті, як засвідчував сам Іван Франко, він знову відновив переклади з грецької на українську мову. Варто зазначити, що в бібліотеці Івана Франка під рубрикою "Античність" фігурувало 400 унікальних книг з античної філософії.

З 1883 року І. Франко віддається редагуванню античних перекладів, а також ренцензує переклади П. Ніщинського та інших.

З усього викладеного вище, наголошував М. Якубовський бачимо, що І. Франко заохочував українських перекладачів до перекладів античних авторів і популяризації їх серед українських читачів[42,с.1-4].

У 1980 році Антін Верба розмістив в №4 цікаву статтю "Іван Франко про польську літературу" в якій наголошує: "У серії Бібліотека літературних досліджень Генріха Маркевича вийша збірка статтей Івана Франка про польску літературу. Збірку впорядкував Микола Купльовський, який також написав вступну статтю.У збірнику поміщено дванадцять статей написаних Франком польською мовою й друкованих у польській пресі, дев'ять статтей перекладених перекладени з української та німецької мов. У вступній статті М. Купльовський відмітив багатогранність і велич спадщини Івана Франка, який писав українською, польською, німецькою та російською мовами, а також чеською. Автор вступної статті розгялядає також громадську, політичну, наукову та публіцистичну діяльність діяльність Івана Франка. Зрозуміло, наголошує автор статті, що в цьому типі збірника, автор дав широку характеристику полоністичним працям Івана Франка, чимало присвятив місця також художнім творам Івана Франка написаних полською мовою.

Дослідник М. Купльовський в загальному високо оцінив праці Івана Франка про польську літературу, відзначаючи, що найбільш цікавими були розвідки про творчість В. Пруса, М. Конопніцької та Я. Каспровича. Таким чином, наголошував автор статті, збірник полоністичних праць Івана Франка в чотирьох розділах помістив, в першому – "У колі романтизму" – праці про А. Міцкевича, Словацького, Залеського, Гощинського.

В другому - "З літератури періоду позитивізму", праця "Польський селянин у польській поезії"(М. Конопніцька, та Новели Гайоти), третій розділ присвячений працям про літературу періоду модернізму, тобто творчості Каспровича, Міріама, Пшибишевського.

В останньому розділі розміщенні статті про старовинну польську пісню "Богородиця", про взаємини полської та української літератур і про статтю М. Урніса на тему Тарас Шевченко.

Як бачимо, наголошує А. Верба, польський читач отримав у перше вибірку праць українського літературознавця з другої половини XIX початку XX століття. Вибірка опрацьована так, щоб на польському грунті, полською мовою представити справжнього Франка з рук літературного видавництва в Кракові[43,с.15].

Цікавою, на наш огляд в № 8 Нашої Культури за 1980 рік є стаття Зеновії Франко "Вінок шани Каменяреві", яку авторка присвятила "Завершенню випуску першої серії п'ятдесятитомного видання творів Івана Франка". Дослідниця характеризує всі редакції повних зібрань творів Івана Франка виданих Інститутом Літератури АН УРСР з 1924 по 1970 роки. Складає подяку всі тим вченим, які приложилися до виходу всіх творів, як в Києві та і в Львові, наголошуючи на визначній вартості попереднього двадцяти п'яти тосмника спадщини Івана Франка.

Сьогоднішнє п'ятдесяти томне зібрання творів І. Франка, наголошувала Зиновія Франко, найповніше з тих, які з'являлися досі і заслуговує особливу подяку його дослідникам та укладачам[44,с.1-2].

В подальшому велику статтю "Гуманіст на зламі віку" у №3 за 1982 рік, помістив дослідник творчості І. Франка Іван Брук, який наголосив, що величі Іван Франко, якого пошанував народ, зазнав ще за життя, який засяяв своєю безсмертною творчістю як в лоні українського народу так і в сузір'ї світової культури. Він і поет і прозаїк, драматург, перекладач, фольклорист, теоретик, історик літератури, вчений і мислитель, публіцист і громадський та політичний діяч, який усе своє життя присвятив щастю і волі людства. Подавши докладно всю автобіографію Івана Франка через призму багатогранної творчості, Іван Брук відмітив велику працездатність, трудолюбивість вічного науковця, філософа, перекладача та викладача і поета. Особливо треба відмітити Івана Франка, як шліфувальника української мови, історика, філософа та політика, який всеціло віддавав себе во ім'я свого українського народу[45,с.4-7] .

Тут же поміщений етюд Дмитра Бандрівського “Гей, гей, коли се діялось…”, а також портрет художника І. Скобало Іван Франко в студентські роки. В Етюді ведеться мова про спомини про юнацькі роки Івана Франка, де формувалася його снага до знань до книг. Автор наголошує, що любов до власного народу до його історії, культури та літератури Іван Франко усвідомив ще в дитячі роки[46,с.7].

Дальше в цьому ж номері Володимир Кульчицький в статті “Іван Франко про виборче право”, з’ясовує погляди Івана Франка на виборче право, яке було невід’ємною часткою його прлітичного і правового світогляду. Іван Франко вважав, що політичні права залежать від економічного становища народу. Він вважав, що політичні права повинні бути гаратновані конституцією, яка повинна гарантувати рівність всіх громадян. Цю рівність Іван Франко розумів, передусім, як матеріальну забезпеченість усіх громадян держави. Саме з цих позицій він критикував виборче право в Австійській імперії, критикуючи владу та парламент. Викриваючи антинародну суть австйського виборчого права, яке дуже пригнічувало народи і зокрема український, Івна Франко відображав суть всього конституційного законодавства Австрії, вказуючи громадськості на значення і шляхи поліпшення свого політичного і правового положення… Іван Франко своєю різноманітною діяльністю активно допомагав ростові політичної і правової свідомості мас і цим самим об’єктивно сприяв підготовці грунту для майбутнього визволення українськогонароду[47,с.13-14].

На завершення огляду творчості Івана Франка на шпальтах часопису Наша Культура подамо статтю в рубриці ”Рецензії, обговорення, огляди”- Володимира Хоми, який в статті “У колі Франкової фольклористики”, наголошує: ”Цього року виповнюється 60 років виначному франкознавцю Олексію Дею. Про Івана Франка вчений видав такі книги: ”Іван Франко – дослідник наролдної творчості”, Іван Франко і народна творчість”, “Іван Франко і перша російська революція”, “Іван Франко. Вибрані статті про народну творчість” в яких він подав вступну статтю, уподякування, коментарі. Книжку пісень і книжку коломийок у записах Івана Франка зі своїми змістовними передмовами. Двотомні спогади про Івана Франка з вступними статтями та науковою обробкою.

До 125-річчя Івана Франка О. Дей видав монографію “Іван Франко. Життя і діяльність”, перевидав з доповненнями монографію “Іван Франко і перша російська революція”, “Народні пісні у записах Іван Франка”, збірник “Спогади сучасників про Івана Франка”. О. Дей – редактор окремих томів і член редакційної колегії “Зібрання творів у 50-ти томах” І. Франка., “Спілкування митців з народною поезією. Іван Франко і його оточення”...

Таким чином творчість О. Дея дає великі імпульси для подальшого вивчення творчості та життєдіяльності Івана Франка[48,с.15].

У висновок нашого дослідження наголосимо, вивчення творчості Івана Франка на шпальтах часопису українців Польщі Наша Культура є вагомим внесок в розвиток франкініани, як в діаспорі так і в сучасній Україні, оскільки теми підняті часописом Нашою Культурою залишаються актуальним і в наш час і потребують подальшого аналізу та дослідження…

Список використаних джерел та літератури:

1.Т.У. Літературно-меморіальний музей “Каменяра”. Наша Культура. - Варшава, 1958. - №1. - С.9-11.
2.Гончар Олесь. Геній української нації. Наша Культура. - Варшава, 1958. - №4. - С.1.
3.Бібліографія польських публікацій до 100-річчя з дня народження Івана Франка. Наша Культура. - Варшава, 1958. - №4. - С.15.
4.Шеремета П.. Із спогадів про Івана Франка. Наша Культура. - Варшава, 1958. - №6. - С.4.
5.Моравський В. Спогади прло Івана Франка. Наша Культура.- Варшава,1959. - №5. - С.1.
6.Ступак Дмитро. Іван Франко у моїх спогадах. Наша Культура. - Варшава, 1959. - №8. - С.7.
7.Марків Іван. Моє знайомство з І.Франком (Спогади). Наша Культура. - Варшава, 1960. - №5. - С.1-2.
8.З маловідомої кореспонденції І.Франка до У. Кравченко. Наша Культура. - Варшава, №8. - 1960. - С.1-2.
9.Ступак Дмитро. Мій спогад про Івана Франка. Наша Культура. - Варшава, 1960. - №8. - С.2.
10.Слупський І. Музеєві Івана Франка - 20 років. Наша Культура. - Варшава, 1960. - №8. - С.2.
11.Сабік Едвард. (Переклав Г.М.). Дружба Яна Каспровича з Іваном Франком. Наша Культура. - Варшава, 1960. - №8. - С.5.
12 Франко Іван. Думки про роль вчителів. Наша Культура. - Варшава, 1960. - №11. - С.5.
13.Верба А. Іван Франко і польська преса. Наша Культура. - Варшава, 1961. - №5. - С.1-2.
14.Сільченко І. Музей великого Каменяра. До 15- річчя заснування музею Івана Франка. Наша Культура. - Варшава, 1962. - №5. - С.3-4.
15.Яременко Василь. Знову з народом. Наша Культура. - Варшава, 1963. - №12. - С.2-3.
16.Франко Тарас. Гумор в житті Івана Франка. Наша Культура. - Варшава, 1964. - №8. - С.13.
17.Верба А. В статті “Болеслав Лімановський і українці”. Наша Культура. - Варшава, 1965. - №2. - С.2-3.
18.Степанишин Борис. Значення і творчість Івана Франка. Наша Культура. - Варшава, 1966. - №4. - С.10-12.
19.Демський М. Іван Франко - збирач і видавець української фразеології. Наша Культура. - Варшава, 1966. - №5. - С.5-6.
20.Неврлі М.“Зв’язки Івана Франка з чехами й словаками”. Наша Культура. - Варшава, 1966. - №5.- С.6-7.
21.Орел В. “Зв’язки літераторів Львова з Кубанню”. Наша Культура. - Варшава, 1966. - №5. - С.7.
22.Романченко І. “Іван Франко і Михайло Драгоманова”. Наша Культура. - Варшава, 1966. - №8. - С.2-5.
23.Кульчицький В. “Вибори Івана Франка”. Наша Культура. - Варшава, 1966. - №8. - С.6.
24.Кузякіна Н. Іван Франко і театр. Наша Культура. - Варшава, 1966. - №11. - С.8-9.
25.Прокопів І. Іван Франко і Одеса. Наша Культура. - Варшава, 1967. - №8. - С.6-7.
26.Полєк В. “Іван Франко й Івано-Франківщина”. Наша Культура. - Варшава,1968. - №5. - С.4-5.
27.Костащук В. Спогади про Марка Черемшину. Наша Культура. - Варшава, 1969. - №6. - С.5-6.
28.Роман Федорів. Крила братерства. Наша Культура. - Варшава, 1971. - №5. - С.8.
29.Солоненко Василь. Ленін і Франко. Наша Культура. - Варшава, 1971. - №8. - С.1-2.
30.Кульчицький В. Іван Франко - історик України. Наша Культура. - Варшава, 1971.- №12. - С.6-8.
31.Стаф К. Іван Франко і література полського позитивізму. Наша Культура. - Варшава, 1973. - №8. - С.4-5.
32.Романченко І. Цікавий талант і оригінальний. Наша Культура. - Варшава, 1974. - №6. - С.4-7.
33.Паздро Г. Цікавий талант і оригінальний. Наша Культура. - Варшава, 1976. - №5-6. - С.1-3. - С.12-13.
34.Кульчицький В. Іван Франко у світлі документів. Наша Культура. - Варшава, 1976. - №8, - С.1-2.
35.Пачковський Т. Маловідомий лист Івана Фрака до Сидора Воробкевича. Наша Культура. - Варшава, 1976. - №8. - С.2.
36.Кирилюк Є. Пам’ятник вічному революціонерові. Наша Культура. - Варшава, 1976. - №8, С.2-3.
37.Сивщький М. П’ятдесятитомник Франкової спадщини. Наша Культура. - Варшава, 1976. - №8. - С.12-13.
38.Пачовський Т. Іван Франко про польську літературу XIX - початку XX століття. Наша Культура. - Варшава, 1976. - №8. - С.13-14.
39.Зорівчак Роксоляна. Місце Івана Франка в історії українського перекладознавства. Наша Культура. - Варшава, 1977. - №5-6. - С.2-5.
40.Ласло-Куцюк Магдалина. Іван Франко і Еміль Золя. Наша Культура. - Варшава, 1977. - №8-9, - С.1-6.

41.Лозинський Іван. Іван Франко в житті Іларіона Свєнціцького. Наша Культура. - Варшава, 1977. - №10. - С.5-14.
42.Якубовський М. Іван Франко і старогрецька література. Наша Культура. - Варшава, 1979. - №8. - С.1-4.
43.Верба Антін. Іван Франко про польську літературу. Наша Культура. - Варшава, 1980. - №4, - С.15.
44.Франко Зеновія. Вінок шани Каменяреві. Наша Культура. - Варшава, 1980. - №8. - С.1-2.
45. рук Іван. Гуманіст на зламі віку. Наша Культура. - Варшава, 1982. - №3. - С.4-7.
46. Бандрівський Дмитро. Гей, гей, коли се діялось… Наша Культура. - Варшава, 1982.- №3. - С.7.
47.Кульчицький Володимир. Іван Франко про виборче право. Наша Культура. Варшава, 1982. - №3. - С.13-14.
48.Хома Володимир. У колі Франкової фольклористики. Наша Культура. - Варшава, 1982. - №3. - С.15.

Іван Франко на шпальтах часопису українців Польщі
“Український Календар”(1957-1986рр.)

Вперше на шпальтах часопису українців Польщі “Український Календар” Іван Франко постає своїм величавим портретом у 1958 році. Тут же в рубриці "Українські історичні дати подається коротка атобіографічна звістка про Івана Франка час нанродження та час смерті великого українського письменника,мислителя, революціонера – демократа[1,с.29,с.46].

Св. 1. Фото-портрет.

В Українському Календарі за 1959 рік подано великий портрет Івана Франка поряд з Адамом Міцкевичем, наголошено на великому вкладі Каменяра в українську культуру [2,с.28].

В Українському Календарі за 1962 рік в рубриці "Історичні дати" поміщено великий портрет Івана Франка, як доповнення до його прислів'їв, які пов'язані з життям трудового народу[3,с.26].

Привертає увагу на шпальтах Українського Календаря переклад віршу на польську мову"Франко-наш образ" в якому перекладач Флоріан Неуважний якнайповніше розкрив громадську та літературну діяльність Івана Франка[4,с.219].

Чільними, на нашу думку, в Українському Календарі за 1986 рік є статті Теоксиста Пачковського "Слово о полку Ігоревім в поезії Івана Франка" та та Антіна Верби "Іван Франко у Польщі".

У першій Теоксист Пачковський наголошує, що вже в юнацькі роки Іван Франко будучи учнем вищої гімназії глибоко зацікавився невмирущою поемою Київської Русі "Словом о полку Ігоревім" Він був пройнятий гордістю, що поет Київської Русі склав епічну пісню про похід Ігоря проти половців. Зацікавдення "Словом" у Франка набрало такої сили, що в 1873 році він переклав його на українську мову. Повний текст цього перекладу, що досі зберігається в архіві Івна Франка, вперше

опублікував на підставі авторгафу академік Михайло Возняк у третьому збірнику "Іван Франко" 1952р.(с.5-24).

Окремі підзаголовки Франкового перекладу "Слова" як твердив М. Возняк, повністю збігаються з тими, що їх знаходимо в хрестоматії Якова Головацького "Хрестоматія церковно-словянская и древне-руская в пользу учеников высшой гімназії". (Я. Головацкий. Відень, 1854, с.291-303). Це засвідчує, що Іван Франко вивчав і перекладав "Слово о полку Ігоревім" за шкільним підручником Я. Головацького. Техніку перекладу І. Франко вперше засвоїв в старших класах гімназії на лекціях грецької та латинської мов, зокрема тоді, коли вивчав твори Гомара і Вергілія. Згодом І. Франко сам написав декілька наукових робіт про про основи художнього перекладу. Його кредом був – точний переклад змісту оригіналу через призму ідейно-художніх засобів. У своєму "Слова о полку Ігоревім" він притримувався цих положень. Як бачимо із аналізу перекладу І. Франка, бачимо, що Франко не дуже відходить від оригіналу виданим Я. Головацьким. Його переклад є більш досконалим не дивлячись на те, що до нього "Слово о полку Ігоревім" перекладали віршем на українську мову М. Максимович (1857р.), С. Руданський(1871р.), Ю. Федькович(1860р.) та ще деякі українські поети. Слід наголосити, що окремі чатини "Слова" краще переклали М. Максимович та С. Руданський, ніж І. Франко. Цілком можливло, за таких обставин не друкував свого перекладу за життя Іван Франко і тільки набагато пізніше його перклад опублікував М. Возняк. Очевидно сам Іван Франко вважав свій переклад недосконалим і тому відхилив вихід свого перекладу. Однак в подальшому в ряді своїх поезій, вважає Теоктист Пачковський Іван Франко перекликається з автором Слова о полку Ігоревім". У своїх поезіях пригадуючи минуле Київської Русі він повністю дублює всі сцинарії зх "Слова о полку Ігоревім", по новому використовує мотиви славетної поеми. Як бачимо для автора Слова і І. Франка спільними є глибокий патріотизм. Одже відношення Івана Франка як до перекладу "Слова о полку Ігоревім" на українську мову, так і використання мотивів і поетики цього твору у власній поезії, має сьогодні величезне значення при вивченні невмирущої поеми та поетичної творчості нашого славетного Івана Франка[5,с.94-97].

Цікавою статтею є також праця Антона Верби "Іван Франко в Польщі" в якій дослідник наголошує, що популярність Івана Франка у Польщі зросла завдяки проекції українського фільму про життя письменника, перекладам його творів, довідках в енциклопедичних довідниках, популярних статтях у пресі і науковим дослідженням. Крім перкладів, де5яка частина літературної спадщини виявилась в оригіналі. Так у хрестоматії "Українська література" за 1962 рік, яку упорядкував М. Якубець, надруковано 6 поезій, 7 новел та уривое роману "Борислав сміється". Крім цього, окремі поетичні та прозові твори Франка друкувалися в читанках до навчання української мови. В початковій школі. Польські переклади поктичної спадщини, а особливо творів Івана Франка, можемо зустріти на сторінках преси та репертуарних збірників в же в повоєнній Польщі. Слід завдячувати за перклади товрів Франка на польську таким перекладачам, як Л.Пастернак, К.А.Яворський, Ю.Бояр, Л. Левін, А. Баумгартен, Е. Зих та інші. Вирані вірші Івана Франка також були опубліковані в перекаладах в 3 томі " Пісм" К.А. Яворського (1972р.). Тут поміщено 13 віршів, серед яких "Каменярі", "Гімн", "Декадент", "Сідоглавому" та інші. Дещо більшу вибірку вішів Івана Франкак польський читач побачив в "В Антології поезії української"(1977 р.) Ф. Неуважного і Є. Плесняровича. Тут поміщено 17 поезій переважно у перекладі В. Слободника. Упорядники помістили навіть один переклад Сидора Твердохліба. Чк показує історія польський читач починає активно знайомитися з творчістю Івана Франка починаючи з 1950 року, з появи книжки "Мураж і інне оповідання" в якій у перекладі І. Тувім-Ставінської видавництво КіВ випустило "Захар Беркут". До сторіччя Івана Франка перекладачі З. та С. Гловяки видали новелу "Муляр"(1956). Ці самі перекладачі підготували двотомник прози Івана Франка в якому поміщено 28 новел й 3 повісті. У гурті малих прозових творів бачимо: "На дні", "Вугляр", "Ліси й пасовиська", "Добрий заробок", Вівчар", "До світла", Свинська конституція", Маніпулянтка", "Грицева шкільна наука". Та інші. З великих полотен "Захар Беркут", "Для домашнього вогнища", "Основи суспільства".Цей двотомник з післямовою Маріана Якубця вийшов у видавництві "Чительнік" в 1955 році.

В 1956 році Ю. Бояр переклав на польську мову п'єсу "Украдене щастя", яку надркував в збірнику "Праця свєтліцова". Цей же перекладач української літератури "Свинську конституцію" опублікував в збірнику "Україна Радзецка"(1956р.). Його ж "Добрий доробок" появився на сторінках журналу "Вармія і Мазури"(1956р. №10).

Люблінському видавництві в 1974 році в переклпді З. і Г. Гловяків. Вони в тому ж видавництві випустили в 1979 році "Оповідання" Івана Франка. Окрім художніх творів І.Франка на польську мову були переведені його публіцистичні та літературознавчі твори. Ще в 1954 році у збірнику "Под штандартем братней пшиязні", поміщено уривок статті Івана Франка "Нецо о стосунках польско-рускіх" (с.76). Ця стаття раніше була опублікована польською мовою в газеті "Кур'єр Львовскі" (1895р.,№284).

Про зацікавлення польського літературного середовища літературною полонікою Каменяра свідчить вибірка його праць "Іван Франко, О літера туже польскей"(1979р.), упорядкована М. Купльовським і виданим Літературним видавництвом у Кракові. У вибірці посіщено статті Івана Франка про А. Міцкевича, Ю. Словацького, Б. алеського, С. Гощинського, А. Шашкевича, Б. Пруса, М. Конопницьку, Я. Каспровича, С. Пшибишевського, З. Пшесмицького та інших.

Статті, які не були написані польською мовою, переклали М.Купльовський, М.Трачевська, Разом у збірнику було поміщено 21 стаття. Примітки і вступне слово написав Міколай Купльовский. Окрім перекладів популяризація імені українського письменника і вченого в Польщі йшла шляхом поміщення інформаційних довідок в енциклопедичних довідниках.:"Вклькей енциклопедії повшехней", т.4, "Словнику польського фольклору", в якому довідку написав Ю. Кшижановський, у "Словнику письменників європейських народів"(1966р.) та кнциклопедичному посібнику "Польська література"(1984р.). Дві останні довідки належать Маріану Якубцеві. Популярні публвкації про автора "Мойсея" появилися в щоденній польській пресі. Вже в 1948 році П.Студзенни в газеті "Червоний штандарт" від 29.08. писав про участь Івана Франка в з'їзді польських літераторів. Про 35-річчя з дня смерті Івана Франка відмітив часопис "Радіо і сьвят"(1951р., №22).

Більшість популярних статей про Івана Франка в польській пресі появились в 1956 році. Слід наолосити на публікаціях А. Цесажа ("Трибуна люду"№240), А.Середницького (Жице Варшави",№ 205), Ю. Бояра.("Зельони штандарт", №82), Я. Бжози ("Перспективи"№2), А. Середницького "Глос научительскі"№40) та інші.

У тижневику "Пшиязнь"(1956р.№35) поміщена стаття Зіновії Франко "Співець праці і боротьби". Цяж авторка надрукувала статтю "Співець свободи і дружби" в журналі "Культура і жице"(1956р.№33). Леонід Венгеров у тижневику "Жице літерацке" (1956р.№41) висвітлив питання "Іван Франко як критик польської літератури". Матеріали про Івана Франка поміщалися в же в першому номері Нашого Слова", "Нашій Культурі". Бібліографію польських публікацій до 100-річчя з для народження І. Франка подав в Нашій Культурі А. Середницький. В іншому плані відмічали зачення наукової і дітературної діяльності І. Франка автори вступної статті "Антолгії української поезії"(1977), Р. – автор нарису про українську літературу, що була поміщена у збірнику "Україна"(1970р.). М. Якубець у хрестоматії "Література українська"(1962р.) та в нарисі української літератури, який він написав до до III тому "Дзеє літератур європейських" є свідчення про діяльність Івана Франка. Згадки про Івана Франка знаходимо в різних наукових виданнях: С.Кєнєвич "Гісторія Польскі 1795-1918рр.". Варшава 1968р., Дзєє фольклористики польскєй 1864-1918. Варшава 1982р., Я.М Касіян. "Поетика польское загадкі людовей"(1976), Е. Янковский. “Еліза Ожешкова"(1966р.) та інші.

Окреме місце займають статті про українського письменника і нацуковця в наукових журналах. Так в 1954 році Ян Козловський у "Квартальнику Інституту польско-радзецкего"№1 помістив статтю на тему "Іван Франко і польський робітничий рух Галичини" в якій використав досі невідомі архівні матеріали. Новаторський характер мала стаття К. Дудіна-Вонсовича "Публіцистика І. Франка в селянській пресі", що появилася у "Квартальнику Польсько-радянського інституту"(1955р. №1-2). К. Дудін Вонсович в журналі "Славія орієнталіс" надрукував розвідку на тему "Участь Франка у польському селянському русі Галичини"(1958р.№1).

Найяснішою зіркою на фоні тогочасного польського Франкознавства стала післямова до польського двотомника творів Івана Франка польскою мовою, яку написав Маріян Якубець. Польський славіст докладно життя та літературну, наукову, публіцистичну й громадську діяльність Івана Франка, висвітлив його зв'язки з польською наукою і літературою й визначив місце в польській та взагалі слов'янській культурі. Вчений слуушно писав:"Іван Франко є найвидатнішим поруч з Т. Шевченком класиком української літератури. Він був відомий в усій слов'янщині, як вчений, критик, та історик літкератури, глибокий знавець питань народної культури., історик мистецтва і театру. Дивував сучасників шириою знань та гідною подиву працьовитістю. Бібліографія праць І.Франка налічує біля 5 тисяч публікацій… Іван Франко займає паочесне місце не тільки в історії культури культури та громадському життіц українського народу… Його темпераментні і полемічні статті в різних журналах Росії, Австрії, польських журналах, Іван Франко писав польскою мовою, ратував за дружбу між українським та польським народами (с.1-507).

Великою подією для польського франкознавстваа була наукова сесія, яку організували Комітет слов'янознаства ПАН. Сесію відкрив видатний польський мовознавець Тадеуш Лер-Сплавінський. Відтак з доповідями виступили Є. Кирилюк, який говорив про значення І. Франка для слов'янських літератур. Маріан Якубець прояитав реферат на тему програми досліджень питання Іван Франко і польська література.Київський славіст Г. Вервес доповідав на тему ролі Франка в зближенні українськоїі польської літератур. Варшавський мовознавець Пшемислав Зволінсський вуисвітлив питаня "Іван Франко – як мовознавець". Про участь Каменяра в селянському русі Галичини говорив

Кшиштоф Дудін-Вонсович, мистецтво Франкових перекладів творів Міцкевича охарактеризувала Ельжбета Анчевська, а Тадеуш Шишко і Станіслав Маковський подали комунікат про неопубліковану кореспонденцію Івана Франка з Адамом Вісліцким. Згадані доповіді були надруковані в журналі "Славія орієнталіс"(1958р.№1), які збагатила ще й стаття Едварда Карвота "Вклад Івана Франка до польської етнографії".

Незабутньою подією по пуляризації І. Франка в Польщі була поява у видавництві "Вєдза повшехна" нарису Маріяна Якубця "Іван Франко"(1958р.).Автор розглядав свій нарис в контексті зміцнення польсько-української дружби. Тут же атор прослідковує історію культурних польсько-українських взаємин. Помітне місце в збагачуванні польського франкознавства займають праці Ельжбети Горнової "Оцена дзялальносці Михайла Драгоманова в історіографії украинскей, російскей і польскей"(1967р.), та "Украіньскі обуз постемпови і его вспулпраца з польском лєвіцом сполечном в Галіції 1876-1895рр.". Вроцлав, 1968р. Авторка в своїх праця з'ясувала боротьбу Івана Франка з консервативними діячами і поглядами в Галичині. У зв'язку з цим вона в Українській культурі опубліквала статтю "Іван Франко і польські прогресивні діячі в Галичині в якій прийшла до висновку, що співпаця Івана Франка з польськими прогресивними діячами вилилася в дружні стосунки міукраїнцями та поляками взагалі(с.108).

Цікавим доробком, які розкривають зв'язки з польською пресмою є робота Ельжбєти Віснєвської. У післямові до двохтомника "Вибраних творів Івана Франка" в якій наголошувалося, що Іван Франко вніс суттєві доповнення в українсько-польські історичні взаємини.(1957р.).

На польському грунті питання оцінки польської літератури Івана Франка займався Міколай Купльовський. У 1974 році він видав монографію "Іван Франко, як критик літератури польскей". Польський дослідник солідно оцінив літературознавчу полоніку І. Франка. У вступному слові до монорафії віе наголошував:"Метою цієї праці є приближення до польськог читача Івана Франка, який в силу різних історичних обставин для польского читача був надто непомітний, поменшуваний і заувальований на процеси польського літературного життя. Маючи це на увазі автор наголосив в монографії, що Іван Франко дійсно взяв у часть у розвитку прольського літературного процесі"(с.12.)

В таступій праці "До антології літературознавчої полоніки Франка" написав ретельний вступний нарис в якому справедливо визначив місце Івана Франка в історії української та польської літератур, а також ще раз пригадав його життєвий і творчий шлях.

Наведені, хоч зовсім не повні, факти красномовно свідчать про великий і новаторський вклад польських письменників і літературознавців у франкознавство, який збагать науку новими досягненнями[6,с.98-102].

В подальшому в цьму ж річнику Українського Календаря, в своїй польськомовній статті, яку ми подаємо у власномк перекладі на українську мову, її авторка Гражина Паздро наголошує, що в 80-роки XIX століття відносяться до великого розвитку української культури. Галичина стала п'ємонтом українського літературного та наукового життя і одиноким представнико в розвитку укракїнської публіцистики. Емський указ 1878 року унеможливив розвиток української літератури та культури на Східній Україні. Розвиток літератури в Галичині були пов'язані з труднощами, доказом того є історія виходу редагованого Іваном Франком жуналу "Поступ", що відбилася також відлунням на польскій літературній працію.Польський часопис, який видавася в Петербурзі в №47 в 1886 році теж розповів про намагання видавати у Львові часопис українською мовою, який мав виходити з січня 1887 року. Головний редактор Іван Франко огососив про передплату нового часопису "Поступ", який мав виходити з нового року по всій Україні. З програми цього часопису, який мав виходиити в дусі свободи, правди і розвитку українського слова мін мав стати органом поступового розвитку української культури. Він мав обороняти права і свободи українців в Галичині від свавілля австрійців та інших інших національностей. Редакція вважала за неохідне обороняти соціальні, економічні, громадські та господарські права українського населення Галичини.

В редагованім Іваном Франком журналі "Поступ", розпочалась дискусія по питаннях впровадження безкоштовного навчання в школах та вищих учблвих закладах для українців, а також зняття заборони і вільного розвитку всього українського. По цих питання Іван Франко звернувся листом до Елізи Ожешкової від 14.12.1886р., в якому пропонує польським письменникам співпрацю з цього друкованим органом. В листі Іван Франко наголошує, що австрійська цензура не дозволила йому видавати "Поступ" що місяця, а лиш більшими брошурами два рази в рік…". Із цього ми бачимо, що внаслідок таких дій австрійського уряду "Поступ" так до друку і не дійшов. В листі до редактора Петербугського часопису "Край" Іван Франко скаржиться, що прокуратура австрійська заборонила йомувидавати журнал "Поступ". Прокуратура наголосила, що якщо Іван Франка і видасть перший номер Поступу, то він буде конфвіскований австрійською владою і тому цей часопис не може появитися друком[7,с.103-105].

Список використаних джерел та літератури:

1.Український Календар. - Варшава, 1958. - С.29. - С.46.
2.Український Календар. - Варшава, 1959. - С.28.
3.Український Календар. - Варшава, 1952. - С.26.
4.Український Календар. - Варшава, 1983. - С.219.
5.Пачовський Теоктист. “Слово о полку Ігоревім в поезії Франка”. Український Календар. - Варшава, 1986. - С.94-97.
6.Верба Антін. Іван Франко у ПНР. Український Календар. - Варшава, 1986. - С.98-102.
7.Grazyna Pazdro.Iwan Franko ”Postup”. Український Календар. - Варшава, 1986. - С.103-105.

Симон Петлюра - літературна, редакторська та громадська діяльність в журналі "Украинская жизнь" у 1911-1915 роках XX століття

Перед з'ясовуванням питання організації Симоном Петлюрою та ролі для українців Росії журналу "Украинская жизнь" з'ясуємо питання, що власне привело Симона Петлюру на постійне місце проживання в Москву[5,с.4-12; с.46-67].

Св. 1. Симон Петлюра. Фото 1902 року.

Як засвідчують джерела, вперше в Москву короткочасно Симон Петлюра приїхав у 1908, а потім у 1909 та 1910 роках. Як вважають дослідники він приїхав провідати свою дівчину Ольгу Більську, яку палко кохав. Ольга Більська була в цей час студенткою і проживала та навчалась в Москві. Панна Ольга Більська була уродженкою села Погреби, що недалеко від Прилук, а Симон Петлюра був родом із Полтави[13; 17, с.124-125].

В 1911 році Симон Петлюра, щоб бути поблище до своєї нареченої Ольги Більської переселяється

в Москву, де поступає на роботу бухгалтером. Ця наша гіпотеза підкріплюється тим фактом з реального життя Симона Петлюри, за яким пізніше Симон Петлюра та Ольга Більська одружуються в Москві цивільним шлюбом, і тільки через декілька років в 1914 вони повінчалися в одній з підмосковних церков. Дослідник Микола Шекір з цього приводу наголошував: "Інколи називають як дату приїзду в Москву Симона Петлюри із Петербургу 1908 рік чи 1909 рік". Не слід виключати, що у Москву Симон Петлюра після того як на українське громадську діяльність розпочалось гоніння царської влади у Санкт - Петербурзі. За іншими джерелами українські соціал - демократи Санкт - Петербурга відправили в Москву Симона Петлюру, щоб налагодити там вихід українського друкованого органу на зразок "Украинский Вестник" якого російська влада заборонила у Санкт-Петербурзі[18,с.124-125].

Аналіз організації українського життя в Москві за цей період не виявляє прізвища Симона Петлюри. Не згадується воно також при підготовці та відзначенні українською колонією міста 50 - х роковин смерті Т.Г. Шевченка. Вважаємо цілком правильним стверджувати, що Симон Петлюра прибув до Москви на постійне місце проживання у 1911 році, тобто не пізніше цієї дати. Дехто говорить, що це було ним зроблено, щоб бути поряд зі своєю майбутньою дружиною Ольгою Більською, яка в цей час вчилася в Москві. Його власних висловлювань на цей рахунок немає, як і в інших". Будь - яких спогадів не залишилось, тому запропонуємо власну реконструкцію Життя, політична, громадська та літературна діяльність Симона Петлюри у Москві в 1911-1915 роках[13; 18,с.124-125].

Москва, в час коли Симон Петлюра поселився в ній, зарекомендувала себе містом, де найсильніше розвинувся український рух за межами України. Сприяло цьому віддалення Москви від царської та урядової машини Санкт-Петербурга, яка займалася продавленням національних рухів, шовіністично налаштованими політиками, науковцями, друкованими засобами та ін.[7, с.145-149; с.28-34].

У Москві в 1910-1911 роках активно діяла українська секція слов'янського товариства, очолюваного видатним прихильником та захисником української культури, російським академіком Ф.Є. Коршем[1; 12,с.142-144]. Досить великою та дружньою була українська колонія, серед якої було багато патріотично налаштованих людей. Широку роботу проводив створений музично - драматичний гурт "Кобзар". Більш толерантною, до українського питання, була місцева московська влада[8,с.4-1]. В учбових закладах виникли ще з епохи, коли в Москві проживав великий український письменник Микола Гоголь, українські студентські братсва. Активно діяли і розвивалися українські земляцькі організації, особливо виділялось об'єднання Петровського сільськогосподарського Інституту[11,с.23-27].

Москва на початку XX століття фактично перетворилася в важливий осередок організованого українського життя, тому влаштувавшись на посаду бухгалтера великого промислового підприємства, Симон Петлюра активно включається в роботу української секції слов'янського товариства, в якій відразу займає провідне місце. Скоро внаслідок великої праці та пропаганди української культури Симон Петлюра стає авторитетом і в українській колонії, зокрема в середовищі земляків з Полтавщини[18,с.124-125].

За таких обставин, як бачимо з джерел за 1911 рік, Симону Петлюрі вдалося активізувати українське життя в Москві. На початку, в січні 1912 року, за підтримки інтелектуалів з української колонії Москви, він взявся за організацію друкованого органу українців журналу "Украинская Жизнь". Власне з цього часу Симон Петлюра займає, ключову роль в громадському, політичному і культурному житті українців Москви та Росії[16,с.123-125].

Прибувший в Москву історик - професор Михайло Грушевський так сказав про Симона Петлюру: "Він, внаслідок орагнізації журналу "Украинская Жизнь" є визнаний політичний лідер не тільки українців Москви, Росії але й Світу"[9].

В організації Симоном Петлюрі журналу сприяли і ті обставини, що в українській колонії все частіше роздавалися голоси про необхідність видавати часопис російською мовою на зразок петербурзького "Украинского Вестника", конче потрібного перш за все для інформації росіян про умови, завдання та досягнення українського національного руху, для розвіювання безграмотності російського суспільства в українських проблемах, зневаги, байдужості до них зі сторони російської влади. Симон Петлюра зумів своєю енергією об'єднати і організувати всіх для того, щоб розбудити в широких колах зрусифікованих українців національну гідність, свідомість, залучити їх служити своїй Батьківщині - Україні. Потреба в журналі була ще визвана ілюзіями певної частини української інтелігенції, яка вважала, що потрібно вирішувати національне питання та відновлення незалежності України з допомогою російських соціал – демократів та демократів - лібералів[5,с.4-12;с.46-67].

Українська колонія Москви, в якій Симон Петлюра у кінці 1911 року вже був лідером, знайшла кошти, достатні, щоб приступити до здійснення задуманого. Видавцем журналу "Украинская Жизнь" став Я.А. Шеремецинський (фактично номінально), а редагування і всю організацію редакторської

роботи очолив Симон Петлюра та О. Саліковський. Таким чином Симон Петлюра, за висловом професора М. Грушевського, створив передумови організації часопису у тому далекому 1912 році[9].

Зредагувавши 1 число журналу "Украинская жизнь", що розпочинав видаватися в Москві, Симон Петлюра в передовій статті наголошує: "що новий щомісячний журнал, який виходитиме на російській мові, ставить перед собою завдання, служіння інтересам і потребам 30 - ти мільйонного українського народу і ознайомлення російського суспільства з українським національним рухом. Програма діяльності журналу "Украинская Жизнь" заключалась у наступному: "Публікувати статті чільних українських діячів Москви і Росії по національних питаннях. Робити постійний огляд подій життя в Україні. Розглядати матеріали і публікувати статті по українських питаннях у Австрійській імперії, Польщі і других країнах Європи, робити критичний аналіз українського життя в усій Росії. У зв'язку з такою широкомасштабною діяльністю нового журналу, у ньому були сконцентровані чільні українські сили, які зобов'язались зразу ж поставити новоутворений журнал "Украинская жизнь" на високий рівень"[9; 10,с.35-43].

Як зауважувалось в передмові, у розгортанні діяльності журналу у старій столиці взяли участь такі видні українофіли першої чверті XX століття, як: "Н.Балабуха, І.К.Брусиловський, С.А. Буда, О. Білоусенко, І.А. Білоусов, Н.Ф. Біляшевський, приват - доцент Н.П. Василенко, А. Василенко, професор Ф.К. Волков, приват-доцент А.С. Грушевський, професор М.С. Грушевський, Дм. Донцов, В. Дорошенко, Д. Дорошенко, С.А.Ефремов, В.Є.Жаботинський, Л.Н. Жебунев, М. Залізняков, І.В. Іванов (Джонсон), приват - доцент Б.А.Кістяновський, приват-доцент І.А. Кистяновський, професор Ф.Е. Корш, І. Кривецький, професор А.Е. Кримський, В. Ладенко, М.Ф. Левицький, Орест Левицький, В. Липинський, професор І.В. Лучицький, Ф.П. Матушевський, Н.Б. Миркін, А. Михура, М. Могилянський, В.П. Науменко, А.П. Новицький, К.М. Обручев, В.П. Обнинський, С.В. Петлюра, П. Понятенко, С.В. Русова, професор А.А. Русов, В.В. Садовський, А.Ф. Саликовський, Д. Сіромаха, М.А. Славинський, П. Смуток, Н. Стасюк, П. Стасюк, І.М. Стешенко, професор Н.Ф. Сумцов, Н.Г. Філянський, С. Чепига, С.П. Шелухін, А.І. Ярошевич[16,с.1-3].

В Москві, зауважував вже дописувач та політичний аналітик "Украинской жизни" у 1912 році Симон Петлюра: "існує досить багаточисельна колонія українців. По забороні у 1905 році впливової української організації Москви "Українська хата" українці задовольняли свої національно - культурна потреби в двох громадських організаціях: в Українській секції при Товаристві Слов'янської культури, яке очолював академік Ф.Е. Корш, і в музично - драматичному Товаристві "Кобзар", яке знаходилось під патронатом артиста імператорської московської опери І.А. Алчевського. Обидві організації розміщувалися у домі №5 по Піменовському провулку в двох кроках від "Старого Пімена". На вечорницях "Кобзаря" українці збираються по суботах. Сотні, а на свята тисячі українців сходяться сюди з усієї Москви, щоби послухати рідну музику, пісні, які виконують своїм же хором і кращими артистичними силами Москви. Тут при добрій організації ніколи не буває скучно. Українська секція Слов'янського Товариства не так багаточисленна, та вклад її в організацію українського національного руху в Москві звичайно вагоміший. Свою діяльність Українська секція Слов'янського Товариства розпочала у кінці 1910 року. Тільки що у вийшовшім першім річнім звіті так оприділені її завдання: "Українська Секція Слов'янського Товариства однією головною метою своїх завдань існування в Москві ставить за мету розповсюдження інформації перед російським суспільством про стан українського питання в Росії в його широкому розумінні. Як це не дивно, але навіть серед прогресивних верств російського суспільства зустрічається грубе нерозуміння завдань українців. На тому неправильному грунті потреби українців ігноруються і навіть підлягають ворожого до них ставлення. Розуміючи це Українська секція Слов'янського Товариства намагається шляхом лекцій, співбесід, видання наукових праць сказати російському суспільству правду про український національний рух у Росії. Український національний рух у "Закордонній Україні" уже отримав признання і навіть державність, зокрема у Австрії у вигляді "королівства Галичини і Володимирщини". Наш же український рух в Росії, наголошував С. Петлюра, приходиться тільки відстоювати, боротися за свої українські права з грубим нерозумінням суті українського питання. Ми українці, повинні доказувати російському суспільству, що наш народ у історичному і географічному відношенні цілком самостійна нація, що українська мова має право на цілком самостійне існування поряд з російською. Ми повинні доказувати, що право на культурне самоприділення не грозить нікому ніякою загрозою і дасть у випадку його правильного вирішення найкращі цінності в скарбницю багатонаціональної світової культури. Це одне із завдань Української секції Слов'янського Товариства. Друге ж її завдання: "посильна участь у інтелігентному житті України". І третя: "підтримувати у своїх членах любов до рідного українського і зменшення, таким чином, умов, які б вели до денаціоналізації українців в Москві". Одним із перших виступив з доповіддю голова Слов'янського Товариства академік Ф.Е. Корш із доповіддю: "Українське питання в Росії"[1; 12,с.142-144]. Останнім виступав нещодавно в Українській секції приват- доцент Пічета з доповіддю:

“Про повстання Богдана Хмельницького”. Особливий інтерес для членів Української секції Слов'янського Товариства мають зібрання і прочитані на них доповіді, які розгорнули широкомаштабну дискусію. Зокрема слід відмітити дискусію, яка виникла на шпальтах російського журналу “Русская мысль” у зв’язку з виступом у ній “Старого Украинца” з статтею: “К вопросу о самостоятельности украинской культуры”[14,с.40-52], в який він виступив з нею у вигляді звернення до пана П. Струве[15,с.45-48]. Дана стаття робить співставлення думок різних груп великоросійської інтелігенції до української культури. Дуже цікавою були доповіді академіка Ф.Е.Корша: “Украинский народ и украинский язык”[12,с.142-144] та “Украинский вопрос в России”[1] у якій голова Слов’янського Товариства з співчуттям відізвався про стан сучасного українського руху в Росії, призвав передову російську інтелігенцію підтримати його. У своєму висновку академік зауважує, що поки що на підтримку російської інтелігенції український рух розраховувати не може, тому, що російська інтелігенція, по словах Ф.Е. Корша відмічається “невежеством” по відношенню до українства. Результатом цього “невежества”, являється недостатня увага, а інколи навіть відзначається зневагою до українського національного руху. Та Ф.Е. Корш, наголошував С. Петлюра, оптиміст, він вірить, що прийде час і все стане на своє місце: “українці, як і другі нації, що населяють Росію отримають те, що їм належить по праву і що їх Росія зв’яже собою не насильно, а добровільно. У другій частині своєї доповіді академік Ф.Е. Корш засуджує “Москвофільство”: “Дивні люди ці москвофіли, я не розумію, куди вони ідуть і навіщо їх підтримує офіційна Російська держава, замість того, щоб на ці гроші розгорнути народні українські інститути, російський уряд підтримує утопію”. Виступ Голови Слов’янського Товариства росіянина Ф.Е. Корша по захисту українського національного руху в Росії був дуже схвально сприйнятий Симоном Петлюрою. В цей час Симон Петлюра наголошував, що українці у Москві стають дедалі замітнішою етнічною групою, до якої тягнуться передові освічені росіяни, які розуміють, що українська культура є більш стародавніша, а слов’янська історія України, це і є історія слов’ян і Київської Русі, і що вивчати українську культуру, історію, це їх слов’янський обов’язок”[12,с.142-144].

Український рух в Москві, внаслідок діяльності Симона Петлюри, як свідчать факти, стає з його появою та діяльністю дедалі організованішим. Це можна судити з факту, що різноманітні святкування українців у Москві уже носять досить добре організований характер. Зокрема, як засвідчує “Украинская жизнь”, для проведення українських заходів у Москві всі українські організації у 1912 році утворили Комітет, який взяв на себе відповідальність проведення Шевченківських днів у Москві. Українці створили “грошову касу”, яку підпорядкували даному Комітету, і який по закінченні заходу повністю відчитувався за грошові витрати перед усіма московськими українцями[16,с.123-125].

Слід зауважити, що власне, у такому вирої громадського і культурного життя українців Москви розпочав свою творчу діяльність в журналі "Украинская жизнь" Симон Петлюра. Вчасно виданий до роковин Т.Г. Шевченка перший номер журналу розійшовся повністю, як зауважував С. Петлюра, бажаючих придбати журнал було більше, ніж можливості редакторів видати останній, що було враховано при видруці другого номера: “Все экземпляры январской “Украинской Жизни” разошлись и желающие приобрести “Украинскую Жизнь” могут удовлетворить своё желание при подписке только со второго номера. Контора открыта ежедневно кроме воскрестных и праздничных дней с 12 до 5 - ти часов. Желающих дать статьи по украинской проблематике напоминаем, что они должны не превышать 1 печатного листа”[16,с.1-3].

Включаючись і очоливши бурхливе культурне і громадсько - політичне життя українців старої столиці Симон Петлюра так висловлювалася з приводу завдання очолюваного ним журналу: “Наш журнал ставить собі завданням служіння національним інтересам багаточисельного слов’янського народу, українського. На даний час (1912 рік), чисельність українців в Російській імперії досягає 30 - мільйонів. Український народ чисельніший за болгар, сербів, хорватів, чехів і поляків, та історична доля його склалась трагічно, що його голос, як національного колективу ледь чутний у загальному хорі недержавних слов’янських народів. В Росії, з часу приєднання України до Росії, правове становище українців ставало все трагічніше, а в кінці XVIII століття внаслідок ліквідації Української державності, українських прав і вольностей, українська ідея в Росії зовсім погасла і ніхто не думав, що вона у майбутньому знайде в собі сили знову відродитися. Внаслідок таких жорстоких дій російського уряду російське суспільство втратило саму уяву про державність і культуру України і почало трактувати український національний організм, як “варіант російської культури”. Лише в останнє десятиліття український національний рух, ставши замітним суспільним, громадським, і навіть державним фактором, який почав проникати у свідомість самої гущі українського народу. Та, на жаль, рівень свідомості українського народу, ще дуже далекий від бажаного, однак треба признати, що інтерес до українського національного руху поступово росте і набирає в російському суспільстві найрізноманітніших форм. На одному епізоді із цієї області діяльності ми дозволимо собі

зупинитися, так як це допоможе нам уяснити ту позицію, яку бажала би зайняти "Украинская Жизнь" в російському суспільстві і уточнити ті цілі, які журнал ставить на чолі своєї програми. В інтересах ознайомлення російського суспільства взагалі і українців зокрема, і щоб хоч трохи наздогнати досягнення українців Австрійської імперії постав наш журнал. Історичний досвід української ідеї говорить, що виникший у Австрії у 1903 році журнал "Rutenische Revue", який у послідуючому перейменований у "Ukrainiche Revue" став могутнім рупором української справи у Європі. Він поставив завдання з'ясування українського питання перед європейською громадською думкою. У зв'язку з цим, наголошує Симон Петлюра, розпочинаючи діяльність "Украинской жизни" в Росії ми побажали взяти доробок українців Австрійської імперії за основу своєї діяльності. Ось як відзивалась передова і прихильна до українського національного руху європейська громадська думка про журнал "Ukrainiche Rundchau", звертаючись до редакції журналу: "Вельмишановний пане редактор. Із усіх починань сучасного життя Ваше українське починання мені здається найграндіознішим. Підняти до певнго рівня свідомості культуру 30 - ти мільйонного народу українців і організувати їх до боротьби за національну незалежність - патріотична справа. До того часу допоки не було Вашого журналу я нічого не знав про український національний рух, як і про Україну і українців їх історію, мову, культуру. З часу його появи європейська думка заповнила цей пробіл і уважно почала слідкувати за кожним Вашим словом. Воно таке свіже, нове, справедливе і різке, що надихає на щире побажання Вам успіху. Вітаю Вас і Вашу благородну справу. Весь Ваш Бьєрнстерне-Бернсон"[16,с.1-3; с.123-125].

З цього часу великий норвежець став одним із самих палких друзів українського національного руху і не раз в Європейській Асамблеї Народів ставав на його захист, нагадуючи про право Української Нації мати право у Європі свою Українську державу. У Росії, наголошує у своєїй просові Симон Петлюра, немає журналу, який би відповідав європейському рівню і своїми завданнями міг би порівнятися з українсько - німецьким журналом, що видається у Відні. Та потреба у такому журналі у нас не менша, по крайній мірі, ніж в Австрії. Досить вказати, на те, що у межах Російської імперії де проживає більше як 30 млн. українців, тоді як в Австрії українців проживає близько 5 - 7 млн. Слід зауважити, наголошує Симон Петлюра, що у суспільстві з близьким слов'янським народом російським, українці користуються меншими правами по питаннях національного самоопріділення ніж українці Австрії, що мають свою державність "королівство Галичини і Володимирщини" на базі якого планують відродження незалежної української державності, відчуваючи себе зараз одним із народів Австрійської імперії. Тому, "Украинская жизнь", говорить С. Петлюра, бажала би у межах можливостей, відведених для неї заповнити цю прогалину і тому головною своєю ціллю журнал ставить питання ознайомлення російського суспільства, російської преси з національними інтересами українського народу, з культурою українського народу його минулим і з сучасним станом українського національного руху з існуючими в ньому течіями, черговими запитами, проблемами. У зв'язку з цим, наголошував С. Петлюра, редакція ставить перед собою завдання - критику антинаукових російських теорій, які виникають у російському суспільстві з метою ліквідувати український національний рух, як і його основу - мову, культуру, історію. Ще більшої уваги наголошував С. Петлюра, журнал буде приділяти уваги для захисту українського національного руху в Росії від тих наклепів, які виходять з кіл "воинственного" російського націоналізму. "Украиская Жизнь", за висловлюваннями С. Петлюри буде приділяти увагу українським національним правам, відстоювати тих українців які не мають своїх національних прав, але являються громадянами Російської держави. Симон Петлюра наголошував, що: "Редакція дозволяє собі вважати, що виложена програма журналу "Украинская жизнь" повинна привернути увагу весь великий український народ. "Украинской жизни", наголошував С. Петлюра, надіється на успіх по вирішенні стоячих перед нею тяжких і складних питань. Слід також зауважити, наголосив у висновок своєї статті Симон Петлюра, що при перелічених вище цілях "Украинская жизнь" не стане партійним органом, однак редакція постарається забезпечити на своїх сторінках свободу окремих думок у тих рамках, які оприділюються сувокупністю прогресивно - демократичних ідеалів українців і стремлінь широких російських сторонників української національної ідеї"[6,с.11-28]. Без сумніву, в таких рамках можливі ідейні розходження, більші чи менші відклонення, однак, необхідна полеміка і україно-російській культурно - науковій полеміці для розгосу українського питання в Росії, якій вирішив сприяти С. Петлюра на шпальтах свого часопису "Украинская Жизни"[13]. Редагуючи "Украинскую Жизнь" Симон Петлюра розумів, що без історичної концепці української проблеми в Росії поставити. Тому з цією метою він запросив до співпраці у редакцію журуналу професора М. Грушевського, який виступив на шпальтах журналу з блисусою статтею "Україна і українство" у якій наголосив: "що українське питання в Росії має дуже давню історію. Можна починати його відлік з того часу, коли Україна була насильно приєднана до Московської держави... В нинішній час, що історично доказано,

наголошує М.С. Грушевський, не визиває суперечок зі сторони російської історичної науки і різних російських політичних кіл, що українська етнографічна територія в рамках Російської імперії простягається приблизно від 45 до 53 градусів широти і 20 - 44 градусів довготи (по Грінвічу), включаючи у більшій увесь Крим, північне побережжя Чорного моря, усю систему Дніпра. На заході по Дністру і його притоках до гористої системи Карпат в басейні Вісли, на півночі до ріки Прип'яті і по усьому її басейні. На захід і схід українці проживають в басейні Буга (Холмська Русь Підляшшя), на сході - в басейні Десни між Десною і Сожем. На сході поселення українців тягнуться і охоплюють увесь басейн Дінця, окрім нижньої течії і місцями глибоко врізаються у басейн Дону. На південному сході українська етнографічна територія охоплює усю Кубань. В Російській імперії, на думку М.С. Грушевського, українцями заселені і являються історично українськими землями губернії: Волинська, Подільська, Київська, Херсонська, Катеринославська, на заході - частина Люблінської, Гроденської, Седлецької, Мінської, уся Берестейщина, частина Бесарабської і Таврійської. На схід від Дніпра губернії: Полтавська, Харківська, Чернігівська, Курська, Воронежська, а також область Донська і Кубанська - заселені виключно українцями. Ці регіони, за науковими висновками М.С. Грушевського, входять до стародавнього українського етнотворення і уособлюють на початок XX століття собою усю українську націю. У цих російських губерніях, проживає 98% українського населення. В цей же час слід зауважити, що в Харківській, Воронежській і Курській губерніях проживають 80% процентів українців внаслідок переселення сюди росіян. Однак, наголошують ряд дослідників, даний регіон являвся українським з часу написання "Слова о полку Ігоревім", де Брянськ і Курськ - це українська етнографічна територія, і цій Україні треба відновити незалежність"[10,с.35-43].

Видавання Симоном Петлюрою з січня 1912 року в Москві щомісячника "Украинская жизнь" спрчинило до великого резонансу. Його журнал стає популярним і має великий успіх в українській світой громаді. Слід наголосити, що до цього Симон Петлюра вже мав досвід друкування цікавих матеріалів. Хоча в цей час Симон Петлюра як соціал - демократ за політичними поглядами був автономістом, але він реально дивився на політичні процеси в Росії, звертав увагу на нетерпимість частини її суспільства щодо вирішення українського питання, вбачав небезпеку поглядів лібералів, котрі прихильно ставилися до придушення національних рухів відкрито або замасковано. Симон Петлюра близько сходився з академіком Ф.Є. Коршем. Обидва поважають та цінують один одного. На звітних зборах української секції слов'янського товариства в 1912 році С. Петлюру та О. Саліковського вибирають до Комітету. В очолюванім Симоном Петлюрою "Украинской Жизни" публікувались провідники українського національного руху, такі як М. Грушевський[2,с.12-15; 9; 10,с.35-43], О. Єфремов[3,с.88-96; 4,с.26-31] та інші українські, громадські та політичні діячі того часу, визначні українські письменники, літератори[1; 6,с.11-28; 7,с.145-149; 14,с.40-52].

На її сторінках часто виступав в дискутував з російськими подлітиками і сам С. Петлюра, друкував свої статті Ф.Є. Корш[1; 6,с.11-28; 7,с.145-149; 13]. Багато уваги приділялося висвітленню творчості Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка, інших літераторів України[1,с.3 -20; с.56-57]. 26 лютого (старий стиль) 1913 року московська українська колонія присвятила пам'яті Т.Г. Шевченка літературно-музичний вечір.Вступне слово сказав С.В. Петлюра. На організований "Кобзарем" вечорниці 11 листпада 1913 року прийшло багато українців. На цих урочистостях виступив Симон Петлюра з рефератом "Іван Франко - як носій національної часті і національного сорому". Великий самодіяльний хор під диригуванням композитора Б.В. Подгорецького чудово справився з музичними творами на слова поета.

Українська колонія Москви з листопада місяця 1913 року розпочала підготовку по відзначенню 100 - річчя з дня народження Т.Г. Шевченка. До спеціально створеного Комітету ввійшов і Симон Петлюра. Була проведена велика та багатостороннння робота, але їй не довелося вилитися в проведення урочистостей. Міністр внутрішніх справ Росії розіслав всюди циркуляр, де рекомендував на місцях "воспрепятствовать публичные чевствования малороссийского писателя Т.Г. Шевченко, найменование его имени учебных заведений и улиц, назначение степендий и сборы пожертвований на образование фонда имени поэта, независимо от того, на какие протребности предназначаются собранные деньги; открытие памятников и бюстов не должны носить характера публичного торжества, а всякие собрания не разрешать". Офіційна Росія в спілці з національно - шовіністичними колами одностайно виступила проти будь - яких спроб організувати ювілей українського пророка. Журнал "Украинская жизнь" повідомив, що відзначення пам'яті Т.Г. Шевченка по широкій програмі, затвердженій московським градоначальником, відміняється, підготовчий комітет відказується від урочистостей з огляду на особливість умов, в які поставлені ці урочистості в Україні. Журнал "Украинская жизнь" редагувався і видавався Симоном Петлюрою в нестерпних матеріальних умовах: потрібні були винахідливість, енергія, терпіння, часте і приниження, щоб знаходити необхідні кошти. Редагування забирало багато часу у Симона Петлюри, через що він був змушений кинути службу і

перебиватися з сім'єю випадковими гонорами. Бувало, що редагувати приходилось одному, бо О. Саліковський покидав на певний період справу. Коли дружині Ользі прийшов час родити дитину, Симон Петлюра відрпавив її до Києва. Взагалі жив Симон Петлюра у Москві дуже бідно[13].

Відомий український громадський діяч Королів - Старий писав: "На самому початку війни я в справах спинився в Москві. Якось у купі з молодим нашим малярем П.С. ми заїхали до Симона Петлюри, до якого П.С. мав того вечора справу. Ми видирались досить високо по сходах і позвонили біля темних дверей. Увійшовши до хати, пройшли через темну, вбого обставлену кімнату, в якій я побачив малесеньке ліжко чи колиску, де пищала дитина. Перейшовши ту кімнату, ми увійшли до другої, слабо освітленої, де я побачив редактора "Украинской Жизни" Симона Петлюру та кількох ближчих співробітників "Украинской Жизни". Вони сиділи коло невеликого, підпертого під стіну столика, на якому стояв самовар, тарілки з нарізаною чайною ковбасою та білий хліб. Господар, Симон Петлюра, був дуже вбого одягнений, якийсь надно замучений, надто нужденний, з жовтим висохшим обличчям"[18,с.124-125]. В 1915 році помер академік Ф.Є. Корш. За гробом несли вінки від редакції "Украинской Жизни" з написом: "Другові народу українського від "Кобзаря", від "Української секції товариства слов'янської культури" від студентів - українців. На цвинтарі з промовою виступив Симон Петлюра. "Украинская Жизнь" опублікувала некролог, де досить високо оцінювала діяльність покійного, називаючи його вірним другом та захисником прав українського народу, активним борцем з Струве - ярим противником національних рухів в Росії[15,с.45-48]. Під кінець 1915 чи на початку 1916 року відсвяткувавши в січні 1916 року четверту річницю заснування журналу Симон Петлюра залишає редакцію "Украинской Жизни" і влаштовується на напів - військову посаду до громадської організації "Союз земства и городов", яка займалася постачанням діючої армії. Скоро у 1916 році він від'їхав з Москви в Мінськ, куди згодом переїхала також його сім'я[18,с.124-125].

Слід наголосити, що після після того як Симон Петлюра, як лідер і організатор покинув редакцію в 1917 році "Украинская Жизнь" припинила свою діяльність. Як бачимго із вище викладеного Симон Петлюра вніс великй вклад в розбудову українського національного, культурного життя українства в Москві та Росії. Наступний період його життя, це час, коли Симон Петлюра починає задумуватися над проблемою збройного повстання проти царського самодержавнства і відновлення незалежності України. Нове місце роботи дозволило Симону Петлюрі бувати у військах, вести політичну та агітаційну роботу серед українців, формувати українских військовиків в українську військову організацію[17,с.56-57].

Лютнева революція в Росії застала Симона Петлюру на Західному фронті, що дало йому можливість формуватися вже як військовому лідеру... Як бачимо діяльність Симона Петлюри в Москві була широкомаштабною. В конкретний московський період свого життя Симон Петлюра відстоював необхідність вирішувати національне питання силами перш за все передової української інтелігенції та друкованого засобу інформації, яким був журнал "Украиская Жизнь"[18,с.125].

У висновок наголосимо, що діяльність Симона Петлюри в "Украинской Жизни", навіть по тих джерелах які апобовані, була широкомасштабною, оскільки в конкретний московський період у Симона Пертлюри змішались все воєдино: велике кохання, яке привело його до проживання в Москві та одруження та шлюбу, літературна, редакторська, громадська, діяльність, яка через редагований ним журнал "Украинская Жизнь" гуртувала українську інтелігенцію, будиланаціональну свідомість в українців, вирішувала "Українське питання в Росії"… Як бачимо в усьому цьому його опорою Симону Петлюрі була його дружина Ольга…[13].

Вся ця кипуча, наповнена широким українським державницьким змістом літературна та редакторська діяльність Симона Петлюри в "Украинской Жизни" потребує подальшого наукового дослідження...

Список використаних джерел та літератури:

1.Биография Ф.Е. Корша. - М.,1913.
2.Грушевский М.С. Украина и Украинство.Украинсая жизнь. - М., 1912. - №.1.
3.Єфремов С. На насущные темы. Украинская жизнь. - М.,1912. - №1.
4.Єфремов С. Пред спущенной завесой.Украинская жизнь. - М., 1912. - №11.
5.Ідзьо В.С. Українці в Російській державі. Історико - Філологічний Вісник Українського Інституту при Московському державному педагогічному університеті. - М., 1997. - Т.І.
Ідзьо В.С. "Украинская жизнь" - культурний, науково - просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії 1912 - 1917 років. Історико - Філологічний Вісник Українського Інституту при Московському державному педагогічному університеті. - М., 1997. - Т.І.
6.Ідзьо В.С. "Украинская жизнь" - культурний, науково - просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії 1912 - 1917 років. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М.,1997. - Т.І. - .№1.
7.Ідзьо В.С. "Украинская Жизнь" про українське питання в перших десятиліттях XX століття через призму європейської преси, та громадської думки. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1999. - Т.ІІІ.
Идзьо В.С. Украинская диаспора в России - этапы развития. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 200І. - Т.V.
8.Ідзьо В.С. Українці в Російській державі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1997. - Т.І. - №1.
9.Ідзьо Віктор. Михайло Грушевський на шпальтах часописів українців Росії "Украинский Вестник " та "Украинская Жизнь" у першій чверті XX століття. - Львів "Сполом", 2007. - 62с.
10.Ідзьо Віктор. М.С. Грушевський про проблему відновлення української державності на шпальтах науково - просвітницького та політичного органу українців Росії "Украинская жизнь" (1912 - 1917). Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2007. - Т.XII.
11.Ідзьо Віктор. Микола Васильович Гоголь у Москві. Двохсот - літтю з дня народження присвячується (1809-2009рр.). - М., 2009. - Т.XIV.
12.Корш Ф.Е. Украинский народ и украинский язык. Украинский вопрос. - М.,1916.
13.Симон Петлюра та його родина: Епістолярна спадщина. - К., 1996.
14.Старый Украинец. Украинский книжный язык и общерусская культура. Украинская жизнь. - М., 1912. - №1.
15.Струве П.Б. "Общерусская культура и украинский партекуляризм". Русская мысль. - М.,1912. - №1.
16.Украинская жизнь. - М., 1912, №1. - №2.
17.Украинская жизнь. - М.,1917.
18.Шекір М. Московський період життя Симона Петлюри. Науковий Вісника Українського історичного Клубу. - М., 1999. - Т.ІІІ.

Дмитро Донцов - літературне дослідження та усвідомлення українського націоналізму

Відомий мислитель та літератор XX століття, український політичний теоретик, публіцист та літературний критик Дмитро Іванович Донцов народився 17 серпня 1883 року в Мелітополі та помер 30 березня 1973 року в Канаді в місті Монреалі.

Св.1. Дмитро Донцов. Фото-портрет.

Протягом бурхливого життя Дмитро Донцов зумів, здається, здобути все, і широку вищу освіту (з 1900 по 1907 роки в Петербурзькому, а з 1909 по 1911 роки в Віденському університетах), побувати в

політичних партіях РУП і УСДРП, а в 1918 році бути членом головної управи Українських Хліборобів Демократів.

У 1905 та 1907 роках Дмитро Донцов два рази був арештований царським режимом, а у 1908 році втік за кордон, розвинув науково-теоретичну роботу стосовно здобуття українцями незалежності та незалежної Української держави[1,с.69-70].

Під час Першої світової війни Дмитро Донцов - організатор і перший голова Союзу Визволення України (1914р.), з 1914 по 1916 роки очолює Українське пресове Бюро в Берліні. За гетьманату очолював Українське телефонне агентство. З 1919 по 1921 роки - шеф Українського пресового бюро в Берліні при українській дипломатичній місії в Швейцарії. З 1922 року у Львові, співзасновник української партії національної роботи і редактор органу "Заграва" (1923-1924рр.), редактор Літературно-Наукового Вісника (1922-1932рр.), Вісника (1933-1939) та Книгозбірні Вісника. Одночасно між першою та другою світовими війнами друкувався в німецькій, швейцарській та польській пресі. З 1939 року в еміграції: Німеччині, Чехословаччині, Румунії, Франції, США, Канаді, де видавав "Батава"(Бухарест 1940-1941рр).

З 1947 року проживав у Канаді, де з 1948 по 1973 викладав у Монреальському університеті українську літературу.

Основні праці Дмитра Донцова: "Модерне москвофільство"(1913р.), "Сучасне політичне положення нації і наші завдання"(1913р.), "Die ukrainisce Staatsidee und der Krieg gegen Russland"(1915), "Історія розвитку української державної ідеї"(1917р.), "Українська державна думка і Європа"(1919р.), "Підстави нашої політики"(1921р.), "Політика принципіальна і опортуністична" (1928р.), "Наша доба і література"(1936р.), "Де шукати наших традицій"(1939р.), "Дух нашої давнини"(1944р.), "Поетка вогняних меж"(1952р. "Росія чи Європа"(1955р.), "Від містики до політики"(1957р.).

Публіцистична діяльність Дмитра Донцова пронизана пристрасною аргументацією і динамічним стилем, вільним користуванням творів ідейних противників.

У своїх доповідях, статтях і працях Дмитро Донцов намагався побороти у всіх проявах російський імперіалізм та москвофілів, їх новітній витвір - соціалізм в Україні. В своїй творчості Дмитро Донцов вказував на органічний зв'язок України з Заходом.

В ідеологічних працях Дмитро Донцов утверджував практичний ідеалізм, висвітлюючи визначальну роль особистостей та героїв у розвитку української історії.

Його ідеологія мала великий вплив на національно-визвольний рух в Україні в 30-50 роках XX століття і формування Організації Українських націоналістів (ОУН). Слід наголосити, що концепція ідеології українського націоналізму зустріла критику демократичних сил. Однак, літературна та світоглядна творчість Дмитра Донцова заслуговує всебічного вивчення[1,с.69-70].

Як засвідчують науковці, постать Дмитра Донцова в українській культурі та структурі етно-політичного мислення сьогодні сприймається з популярністю. Його ідеї в Україні XX століття та у сучасній Україні, у політичних колах національної та ліберально-демократичної орієнтації отримали певне визнання.

Разом з тим, слід наголосити, що Дмитро Донцов маловідомий в Україні, оскільки ідеали за які він боровся, нібито виконані і не потребують додаткової аргументації.

Однак, багато положень націоналістичних концепцій Дмитра Донцова, що створювалися приблизно в час становлення українських національних ідей, під ідейним впливом національно-культурної незалежності актуальні й сьогодні.

Цілком можна сказати, що окрім політичних ідеї у Дмитра Донцова є також філософські, наукові та публіцистичні. Всі вони цікавлять нас в контексті розбудови національної ідеї, не дивлячись на час їх написання. Праці Дмитра Донцова, які написані в еміграції, як засвідчує історична наука, сьогодні не є відомі широкому загалу українців[2,с.337; с.208-209; с.280].

Хочу наголосити, що праці Дмитра Донцова до певною мірою стосуються тієї епохи, в якій він жив, з її глобальними кризами і розламами, світовими війнами і революціями. За таких обставин погляди Дмитра Донцова ніяк не можна назвати демократичної орієнтації, навпаки, його погляди строго партійні. Націоналізм, за концептуальними висновками Дмитра Донцова, повинен бути організований на самопожертву в ім'я блага української нації.

Уся доктрина Дмитра Донцова побудована на римському праві чи організованості римської держави. Однак, це не завадило Дмитру Донцову бути українським національним ідеологом і активно впливати на тогочасний і сучасний політичний процес, зокрема на український націоналістичний рух, який розвивався в 30-50 роках XX століття[3,с.9].

Окремо слід розглянути літературознавчі роботи Дмитра Донцова, публіцистичні та філософські твори, написані на високому інтелектуальному рівні. В них Дмитро Донцов з'ясовує найважливіші філософські і соціально-політичні аспекти української нації.

Із проаналізованих нами творів можна прийти до висновку, що нашому сучаснику Дмитро Донцов водночас цікавий як український національний провидець, який намагається передати свої знання з національно-визвольної діяльності українців наступним поколінням борців. Він не стільки повчає, скільки закликає до рішучої і вольової боротьби за незалежність своєї Батьківщини.

У передмові до першого видання "Духу нашої давнини" (1944р.) він повідомляє: "Писав цю книгу для деяких, бо деяким лиш дано звершити зрозуміле…Звертаюся не до безсоромних і розбійників, а до шляхетних; не до сліпих і дурних, а до мудрих і видючих; не до слабких і боягузів, а до мужніх. До тих, які покликані створити нову касту "кращих людей" – які є єдиним маяком у божевільнім хаосі нинішнього дня"[3,с.9].

Як бачимо, у своїх працях Дмитро Донцов для створення своєї націоналістичної концепції використовує відомі джерела. Передусім це праці Макіавеллі та Ніцше, він запозичає асоціальне розуміння людини і переконання, що "життя вище моралі", від Гобса він переймає погляд на світову історію, на яку дивиться, як на вічну боротьбу "всіх проти всіх", маючи на увазі боротьбу народів, націй і рас між собою. Основну концепцію "всемогутності і волі" Дмитро Донцов запозичує в Шопенгауера[4,с.40].

Як бачимо із творів, Дмитра Донцов добре орієнтувався і в сучасній соціології, і політичній філософії. Серед його улюблених мислителів - Шпенглер і Ортега-і-Гассет з їхньою проблематикою кризи традиційної європейської культури і торжества кількості над якістю. Визначальний вплив на світогляд Дмитра Донцова мала німецька "вольова" філософія. Сам він неодноразово підкреслював, що джерело його націоналізму - не чужі інтелектуальні впливи, а "традиції нашої Давнини"[5,с.11].

Діапазон інтелектуальних інтуїцій Д. Донцова значно розширюється і за рахунок стародавньої літератури. Він постійно цитує і наводить приклади з давньоукраїнської літератури Київської епохи: Іларіон, Данило Заточник, "Слово о полку Ігоревім", Повісті Минулих літ", а також зі стародрукованої української літератури XVI-XVIII століть: К. Острозький, І. Вишенський, І. Галятовский, Л. Баранович, І. Мазепа, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, козацькі літописи, що відображають українські героїчні устремління тих часів.

Взагалі ж, головний критерій Дмитра Донцова в оцінці літературних творів, - це ступінь втілення в них вольового і героїчного початку. Окрім давньоукраїнської і стародрукованої літератури він використовує твори І. Котляревского, Т. Шевченка, М. Гоголя, Л. Українки, О. Теліги, негативно відноситься до творчості Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша, П. Мирного, І. Франка, В. Винниченка. Дмитро Донцов підкріплював свої міркування посиланнями на Новий Завіт, німецькою класичною філософією, щоб наголосити, насамперед, на соціально-політичний аспект.

Свої літературні переваги Дмитро Донцов будує в залежності від втілення в тих чи інших здобутках духовних ідеалів українського народу. Дмитро Донцов розвиває український націоналізм середньовіччя від Київської Русі, ідеалізуючи козацтво, до націоналізму, який сформувався у першій половині XIX століття українськими романтиками, якими є: автор "Історії Русов", К. Рилєєв, М. Максимович, О. Бодянский, Н. Гоголь, Т. Шевченко, Е. Гребінка, П. Куліш, Н. Костомаров, - який в процесі творення української капіталістичної нації став визначальним фактором у виробленні української самоідентифікації[6,с.5].

З епохи Романтизму і до наших днів українські письменники, журналісти, вчені-історики і філологи, політики, ідеологи розвивають історію та філософію української козацької державності, знаходячи в цьому раз і назавжди втілені ідеали шляхетності, героїзму і мужності, зразки людських характерів, взаємин і вчинків, а також реалізацію ідеального українського суспільного і державного устрою. Саме Дмитро Донцов у своїй творчості закликав український народ об'єднатися навколо національної ідеї в ім'я побудови української держави. На думку Дмитра Донцова, національна ідея та держава повинні поєднати всіх українців і формувати націю, яка вестиме боротьбу за державотворення.

Як бачимо, Дмитро Донцов, опираючись на працю "Дух нашої давнини", в якій аналізує історичне минуле, ідеалізуючи не тільки козачу, але і попередні їй епохи, зокрема епоху Київської Русі та Литовсько-руську епоху, наголошує, що епоха української державності IX-XIII століть, на його думку, навіть виграє в порівнянні з двома іншими, оскільки Київська держава була незалежною і водночас самодостатньою для українців, не мала поза своєю територією центрів політичного і релігійно-культурного притягання і найприродніше втілювала героїчне минуле українців[7,с.64] .

Ці висновки дозволяють вважати його основним фундатором українського націоналізму. Свою концепцію Дмитро Донцов доповнює теорією про соціальну структуру українського суспільства поглядами на українську культуру, мистецтво, літературу, фольклор. Фактично націоналізм Дмитра Донцова не підпадає під стереотипне визначення націоналізму і не проповідує національної винятковості, національної переваги чи національної нетерпимості. Його концепція не побудована на крові іншої нації, чи расизмі. Як наголошує Дмитро Донцов: "не чужа пролита кров сама по собі

вирішує питання про батьківщину". Він наголошує про " Містичний голос крові", що розуміється саме в духовно-вольовому аспекті. У Дмитра Донцова ми також проглядаємо духовне розуміння націоналізму, як складну й універсальну категорію, як філософію, як "український Дух"[8,с.67]. Національність, за його переконанням, залежить не від свідомої сваволі, не від суб'єктивних раціонально обумовлених переваг і освіченості кожного українця, вона визначається укладом його інстинкту і творчого акту, а також укладом української вольової духовності. Остання містить у собі інтуїтивні представлення особистості про доброту, геройство, честь, гідність, відношення до тих чи інших історичних фігур та подій української історії[9,с.4].

Цікаво, що за визначенням Дмитра Донцова, нація розуміється не в культурному і не в політичному, а в божественному вимірі: "Нація - це щось більше, як ті, що хочуть сьогодні робити її історію. Се велика спільнота тих українців, що живуть, і тих українців, що жили. Сі останні - далеко численніші від перших і - не всі від їх дурніші. Вони не щезли навіки з нашого життя. Сходячи з історичної арени, вони заповіли дітям і онукам свої ідеї і цілі, які здійснюються, звичайно, не одною генерацією". У противагу сьогоднішньому націоналізму, який на думку Дмитра Донцова є жорстоким і духовно обмеженим, заснованому на ідеї крові, Дмитро Донцов вводить поняття "щирого націоналізму". Щирий націоналізм, на думку Дмитра Донцова, можливий тільки як націоналізм духовний, що йде не тільки від інстинкту національного самозбереження і любить не просто рідне і своє, але й рідне-велике і священне[10,с.9].

Дмитро Донцов у своїй творчості незадоволений, що його сучасники вдалися до перекручування національної ідеології і до втрати доступу до "найглибших колодязів духу і до священних вогнів життя" , викликають "сліпий і пагубний націоналізм", що присипляє народну совість і розкладає корені щирого патріотизму. Однак, Дмитро Донцов далекий від ідеалізації сучасного йому українця-націоналіста, який на його думку зарозумілий: "Приймати свій народ за втілення повної і вищої досконалості на землі було б сущим марнославством, хворим націоналістичною зарозумілістю. Національна гордість не повинна вироджуватися в тупу зарозумілість і плоске самовдоволення, вона не повинна вселяти народу манію величності". Переконання Д. Донцова в тім, що український народ є якийсь особливий всесвітній народ (як себе вважають жиди чи німці), що покликаний не до створення своєї творчо-особливої, змістовно-самобутньої культури, він вважає "безглуздістю і фальшю", зреченням від свого національно-індивідуального духовного обличчя . На думку Дмитра Донцова, українцям потрібен "глибокий, духовно вірний, творчий націоналізм", який варто виховувати (але без примусу) у людях із самого раннього дитинства, будячи їх несвідоме до національного духовного досвіду за допомогою таких факторів як національна мова, національні пісні, молитви, казки, житія святих і героїв, національна поезія, історія, армія, територія, національне господарство (економіка) . Спеціальну увагу Дмитро Донцов приділяє вихованню в дитині духу воїна і героїчних почуттів, насадженню духу лицарського служіння. Дмитро Донцов вказує, що для виховання "сильного народу" у дитячі душі варто вливати залізо, а не розслаблюючу доктрину "загальної справедливості"[11,с.5].

На відміну від багатьох теоретиків націоналізму, Дмитро Донцов закликає вселяти громадянам, починаючи з дитячого віку, почуття любові до свого народу, це тому, що кожний член суспільства повинен духовно і національно самоутвердитися в українському національному суспільстві. На думку Дмитра Донцова, майбутня українська держава повинна виховувати всі вище визначені якості [12,с.91].

У цей же час Дмитро Донцов створює релігійно-філософську концепцію, в якій, на його думку, всі вище перераховані якості повинні базуватися на націоналізмі, пов'язаному з "духом народу". Дмитро Донцов своїм націоналізмом наголошує, що українець - це обов'язково християнин з культурними цінностями європейської цивілізації, патріот і націоналіст[13,с.5].

Дмитро Донцов своєю концепцією фактично відтворює ідеал епохи Ренесансу, який виник під впливом Платона і неоплатоніків. Він наголошує, що українському суспільству треба надати стародавню інтелектуальну силу. На думку Дмитра Донцова, в цьому повинна допомогти українська природа, традиції, культура, змінити яких не можна.

В огляді українського суспільства Дмитро Донцов опирається на твори, теорії та положення європейських дослідників Щербаківського, Рутковського, Кречмера, Мак Ліна, Беддо та інших, які він пристосовує до українських реалій[14,с.7].

Особливу вагу в вивченні українського суспільства Дмитро Донцов надає психологічним особливостям українського суспільства, які докладно описує. Так за класифікацією українців, верхній ступінь у суспільній ієрархії займає "нордійський" тип, що таїть у собі приховані можливості до державотворення. Представники цього типу можуть служити і працювати заради якої-небудь абстрактної ідеї, з них виходять ідеалісти, фанатики і деспоти, вони непідкупні, справедливі, розважливі і т. д. Цей тип, вважає Дмитро Донцов, "дуже поширений на старій Україні, тепер

стрічається на ній дуже рідко". Серед представників цього типу ним називаються князі Володимир і Святослав, полковник Іван Богун, з літературних героїв - гоголівський пан Данило. Ареалом поширення "нордійців" він вважає Київщину і степову Україну, їх предками Дмитро Донцов вважав полян. Уся доктрина Дмитра Донцова побудована на римському праві чи організованості римської держави. Однак, це не завадило Дмитру Донцову бути українським національним ідеологом і активно впливати на тогочасний і сучасний політичний процес, зокрема на український націоналістичний рух, який розвивався в 30-50 роках XX століття[3,с.9].

Окремо слід розглянути літературознавчі роботи Дмитра Донцова, публіцистичні та філософські твори, написані на високому інтелектуальному рівні. В них Дмитро Донцов з'ясовує найважливіші філософські і соціально-політичні аспекти української нації.

Із проаналізованих нами творів можна прийти до висновку, що нашому сучаснику Дмитро Донцов водночас цікавий як український національний провидець, який намагається передати свої знання з національно-визвольної діяльності українців наступним поколінням борців. Він не стільки повчає, скільки закликає до рішучої і вольової боротьби за незалежність своєї Батьківщини. У передмові до першого видання "Духу нашої давнини"(1944р.) він повідомляє: "Писав цю книгу для деяких, бо деяким лиш дано звершити зрозуміле…Звертаюся не до безсоромних і розбійників, а до шляхетних; не до сліпих і дурних, а до мудрих і видючих; не до слабких і боягузів, а до мужніх. До тих, які покликані створити нову касту "кращих людей" – які є єдиним маяком у божевільнім хаосі нинішнього дня". Як бачимо, у своїх працях Дмитро Донцов для створення своєї націоналістичної концепції використовує відомі джерела. Передусім це праці Макіавеллі та Ніцше, він запозичає асоціальне розуміння людини і переконання, що "життя вище моралі", від Гобса він переймає погляд на світову історію, на яку дивиться, як на вічну боротьбу "всіх проти всіх", маючи на увазі боротьбу народів, націй і рас між собою. Основну концепцію "всемогутності і волі" Донцов запозичує в Шопенгауера[4,с.10].

Як бачимо із творів, Дмитра Донцов добре орієнтувався і в сучасній соціології, і політичній філософії. Серед його улюблених мислителів - Шпенглер і Ортега-і-Гассет з їхньою проблематикою кризи традиційної європейської культури і торжества кількості над якістю. Визначальний вплив на світогляд Дмитра Донцова мала німецька "вольова" філософія. Сам він неодноразово підкреслював, що джерело його націоналізму - не чужі інтелектуальні впливи, а "традиції нашої Давнини"[5,с.11] .

Діапазон інтелектуальних інтуїцій Дмитра Донцова значно розширюється і за рахунок стародавньої літератури. Він постійно цитує і наводить приклади з давньоукраїнської літератури Київської епохи: Іларіон, Данило Заточник, "Слово о полку Ігоревім", Повісті Минулих літ", а також зі стародрукованої української літератури XVI-XVIII століть: К. Острозький, І. Вишенський, І. Галятовский, Л. Баранович, І. Мазепа, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, козацькі літописи, що відображають українські героїчні устремління тих часів.

Взагалі ж, головний критерій Дмитра Донцова в оцінці літературних творів, - це ступінь втілення в них вольового і героїчного початку. Окрім давньоукраїнської і стародрукованої літератури він використовує твори І. Котляревского, Т. Шевченка, М.Гоголя, Л.Українки, О. Теліги, негативно відноситься до творчості Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша, П. Мирного, І. Франка, В. Винниченка. Д. Донцов підкріплював свої міркування посиланнями на Новий Завіт, німецькою класичною філософією, щоб наголосити, насамперед, на соціально-політичний аспект. Свої літературні переваги Дмитро Донцов будує в залежності від втілення в тих чи інших здобутках духовних ідеалів українського народу. Дмиторро Донцов розвиває український націоналізм середньовіччя від Київської Русі, ідеалізуючи козацтво, до націоналізму, який сформувався у першій половині XIX століття українськими романтиками, якими є: автор "Історії Русов", К. Рилєєв, М. Максимович, О. Бодянский, Н. Гоголь, Т. Шевченко, Е. Гребінка, П. Куліш, Н. Костомаров, - який в процесі творення української капіталістичної нації став визначальним фактором у виробленні української самоідентифікації[6,с.5].

З епохи Романтизму і до наших днів українські письменники, журналісти, вчені-історики і філологи, політики, ідеологи розвивають історію та філософію української козацької державності, знаходячи в цьому раз і назавжди втілені ідеали шляхетності, героїзму і мужності, зразки людських характерів, взаємин і вчинків, а також реалізацію ідеального українського суспільного і державного устрою. Саме Дмитро Донцов у своїй творчості закликав український народ об'єднатися навколо національної ідеї в ім'я побудови української держави. На думку Дмитра Донцова, національна ідея та держава повинні поєднати всіх українців і формувати націю, яка вестиме боротьбу за державотворення. Як бачимо, Дмитро Донцов, опираючись на працю "Дух нашої давнини", в якій аналізує історичне минуле, ідеалізуючи не тільки козачу, але і попередні їй епохи, зокрема епоху Київської Русі та Литовсько-Руську епоху, наголошує, що епоха української державності IX-XIII століть, на його думку, навіть виграє в порівнянні з двома іншими, оскільки Київська держава була

незалежною і водночас самодостатньою для українців, не мала поза своєю територією центрів політичного і релігійно-культурного притягання і найприродніше втілювала героїчне минуле українців[7,с.64] .

Ці висновки дозволяють вважати його основним фундатором українського націоналізму.

Свою концепцію Дмитро Донцов доповнює теорією про соціальну структуру українського суспільства поглядами на українську культуру, мистецтво, літературу, фольклор. Фактично націоналізм Дмитра Донцова не підпадає під стереотипне визначення націоналізму і не проповідує національної винятковості, національної переваги чи національної нетерпимості. Його концепція не побудована на крові іншої нації, чи расизмі. Як наголошує Дмитро Донцов: "не чужа пролита кров сама по собі вирішує питання про батьківщину". Він наголошує про "Містичний голос крові", що розуміється саме в духовно-вольовому аспекті. У Дмитра Донцова ми також проглядаємо духовне розуміння націоналізму, як складну й універсальну категорію, як філософію, як "український Дух"[8,с.67].

Національність, за його переконанням, залежить не від свідомої сваволі, не від суб'єктивних раціонально обумовлених переваг і освіченості кожного українця, вона визначається укладом його інстинкту і творчого акту, а також укладом української вольової духовності. Остання містить у собі інтуїтивні представлення особистості про доброту, геройство, честь, гідність, відношення до тих чи інших історичних фігур та подій української історії[9.с.4].

Цікаво, що за визначенням Дмитра Донцова, нація розуміється не в культурному і не в політичному, а в божественному вимірі: "Нація - це щось більше, як ті, що хочуть сьогодні робити її історію. Се велика спільнота тих українців, що живуть, і тих українців, що жили. Сі останні - далеко численніші від перших і - не всі від їх дурніші. Вони не щезли навіки з нашого життя. Сходячи з історичної арени, вони заповіли дітям і онукам свої ідеї і цілі, які здійснюються, звичайно, не одною генерацією". У противагу сьогоднішньому націоналізму, який на думку Д. Донцова є жорстоким і духовно обмеженим, заснованому на ідеї крові, Дмитро Донцов вводить поняття "щирого націоналізму". Щирий націоналізм, на думку Дмитра Донцова, можливий тільки як націоналізм духовний, що йде не тільки від інстинкту національного самозбереження і любить не просто рідне і своє, але й рідне-велике і священне[10,с.9].

Дмитро Донцов у своїй творчості незадоволений, що його сучасники вдалися до перекручування національної ідеології і до втрати доступу до "найглибших колодязів духу і до священних вогнів життя", викликають "сліпий і пагубний націоналізм", що присипляє народну совість і розкладає корені щирого патріотизму. Однак, Дмитро Донцов далекий від ідеалізації сучасного йому українця-націоналіста, який на його думку зарозумілий: "Приймати свій народ за втілення повної і вищої досконалості на землі було б сущим марнославством, хворим націоналістичною зарозумілістю. Національна гордість не повинна вироджуватися в тупу зарозумілість і плоске самовдоволення, вона не повинна вселяти народу манію величності". Переконання Дмитра Донцова в тім, що український народ є якийсь особливий всесвітній народ (як себе вважають жиди чи німці), що покликаний не до створення своєї творчо-особливої, змістовно-самобутньої культури, він вважає "безглуздістю і фальшю", зреченням від свого національно-індивідуального духовного обличчя. На думку Дмитра Донцова, українцям потрібен "глибокий, духовно вірний, творчий націоналізм", який варто виховувати (але без примусу) у людях із самого раннього дитинства, будячи їх несвідоме до національного духовного досвіду за допомогою таких факторів як національна мова, національні пісні, молитви, казки, житія святих і героїв, національна поезія, історія, армія, територія, національне господарство (економіка) . Спеціальну увагу Дмитро Донцов приділяє вихованню в дитині духу воїна і героїчних почуттів, насадженню духу лицарського служіння. Дмитро Донцов вказує, що для виховання "сильного народу" у дитячі душі варто вливати залізо, а не розслаблюючу доктрину "загальної справедливості"[11.с.5].

На відміну від багатьох теоретиків націоналізму, Дмитро Донцов закликає вселяти громадянам, починаючи з дитячого віку, почуття любові до свого народу, це тому, що кожний член суспільства повинен духовно і національно самоутвердитися в українському національному суспільстві. На думку Дмитра Донцова, майбутня українська держава повинна виховувати всі вище визначені якості[12,с.91].

У цей же час Дмитро Донцов створює релігійно-філософську концепцію, в якій, на його думку, всі вище перераховані якості повинні базуватися на націоналізмі, пов'язаному з "духом народу". Дмитро Донцов своїм націоналізмом наголошує, що українець - це обов'язково християнин з культурними цінностями європейської цивілізації, патріот і націоналіст[13,с.5].

Дмитро Донцов своєю концепцією фактично відтворює ідеал епохи Ренесансу, який виник під впливом Платона і неоплатоніків. Він наголошує, що українському суспільству треба надати стародавню інтелектуальну силу. На думку Дмитра Донцова, в цьому повинна допомогти українська

природа, традиції, культура, змінити яких не можна. В огляді українського суспільства Дмитро Донцов опирається на твори, теорії та положення європейських дослідників Щербаківського, Рутковського, Кречмера, Мак Ліна, Беддо та інших, які він пристосовує до українських реалій[14,с.7].

Особливу вагу в вивченні українського суспільства Дмитро Донцов надає психологічним особливостям українського суспільства, які докладно описує. Так за класифікацією українців, верхній ступінь у суспільній ієрархії займає "нордійський" тип, що таїть у собі приховані можливості до державотворення. Представники цього типу можуть служити і працювати заради якої-небудь абстрактної ідеї, з них виходять ідеалісти, фанатики і деспоти, вони непідкупні, справедливі, розважливі і т. д. Цей тип, вважає Дмитро Донцов, "дуже поширений на старій Україні, тепер стрічається на ній дуже рідко". Серед представників цього типу ним називаються князі Володимир і Святослав, полковник Іван Богун, з літературних героїв - гоголівський пан Данило. Ареалом поширення "нордійців" він вважає Київщину і степову Україну, їх предками Дмитро Донцов вважав полян. На друге місце Дмитро Донцов ставить "понтійський", чи "середземноморський" тип українця. Його представників характеризує пристрасність, палкість, запальність, енергійність, темперамент, експансивне захоплення, улюбленою роботою чи ідеєю. В Україні цей расовий тип розповсюджений порівняно мало, до нього належать, як вважав Дмитро Донцов, козацькі отамани, у тому числі Сірко, Кривоніс, Іоанн Вишенський. Приблизно ту ж ступінь у соціальній ієрархії займає набагато розповсюдженіший в Україні "динарський" тип - тип воїна і хлібороба. Відвага, войовничість, почуття гордості і честі, вибуховий характер, впертість "впертість вола", добродушність, прихильність до свого краю, високий рівень побутової культури - характерні його ознаки. Як вважає Дмитро Донцов, в українців є поріднений тип, це "динарсько-нордичний", який з'єднував в собі Богдан Хмельницький, характерними "динарцями" у літературі Дмитро Донцов називає Тараса Бульбу і козацькі типи з "Енеїди" Іван Котляревского. В житті до нього відносяться "розкохані в земних розкошах полтавці" і нечисленні нащадки козацької старшини – "українське дворянство". Найцікавіщі міркуваннями Дмитра Донцова про тип "остийців", який, на його думку, переважає серед українського народу. Визначальна риса "остийців" – ворожість в якій-небудь формі, як у мистецтві, так у суспільному і повсякденному житті. Ті чи інші прояви ідеалізму, героїчного пафосу, честі, великодушності, а також тенденційність, у кращому значенні слова, спрямованість, цілеспрямованість - це все не про "остийців". Вони тяжіють до відчутного, конкретного і матеріального: "Остиєць любить запевнений сталий заробіток, він "жадний на гроші, працьовитий і діяльний, коли сподівається заробітку", інакше лінюх, для ідеї працювати не любить. Відповідно, ідеалом жіночої краси "остийця" є "простацька, повного виду, круглолиця, без ясно окреслених рис обличчя, присадкувата, гладенька Маруся"[15,с.221-230].

У творчості Дмитра Донцова дуже важливу роль грає воля, що розуміється не тільки в психологічному плані, але й у плані філософському. Цією категорією він висвітлює трагедією України. Він вважає, що філософськість української інтелігенції полягає в тому, що вона знаходиться в гнітючому стані, що відбивається у загальнонаціональному масштабі, що видно із тих представників, які нав'язують народу свій негероїчний, плебейський, антитрадиційний світогляд, що видно із творчості: М. Драгоманова, П. Куліша, пізнього періоду, М. Сумцова, В. Винниченка, Ю. Липи, І. Липи. Саме їх і їм подібних Д. Донцов називає "політичними буддистами", й звинувачує в нерозумінні і профанації романтичного козацького міфу, вважаючи, що героїчний початок козацької епохи для цього кола людей перестав грати визначальну роль у світоглядному плані. У своєму концептуальному висновку Д. Донцов схильний поділяти інтелігенцію на дві протилежні групи. Одна бореться за визволення народу, друга намагається творити самобутню духовну культуру. Дмитро Донцов наголошує, що тільки сильний народ, переборовши нігілістичну філософію, може стати незалежним. Він пише:" Коли наша демократична суспільність і її ватажки разом з цілою демократичною суспільністю Європи, почала думати не про добро загалу, не про його устрій і силу, лише про благо особи, класу, тої чи іншої групи, почала керуватися особистим або колективним егоїзмом, який нічого спільного не має з охороною цілісності, тоді почався занепад нашої української цивілізації, якої свідками ми є тепер"[16,с.195].

Дмитро Донцов вважає, що відновити втрачену цілісність буття, упорядкувати цей соціальний хаос покликана українська сильна інтелігенція. Стара, родова українська аристократія себе вичерпала і виродилася на початку XX століття. Нова доба вимагає нового лицарства, наголошує Дмитро Донцов, а отже й типу героя нової доби треба шукати в новому суспільному стані, національній інтелігенції. Повинна відродитися українська лицарська традиція, український націоналізм, для боротьби за волю України[17,с.221-230].

Як бачимо, згідно з "націоналізмом" Дмитра Донцова його концепція розрахована на кожного українця, вона, згідно з його замислами, повинна стати світоглядом, політичною програмою сучасної боротьби. Націоналізм за Дмитром Донцовим, це світогляд, який поведе народ. Концепція Дмитра

Донцова викладена в його роботі “Націоналізм”(1926р.), будується на шести основних вимогах, головні її складові яких, це: воля, влада й агресія[18,с.13-20].

Перший постулат націоналізму - “зміцнювати волю нації до життя, до влади, до експансії” і затверджувати панування гносеологічного й онтологічного ірраціоналізму в противагу ілюзорній вірі у всемогутність і творчу силу інтелекту”. Другий постулат, протиставлений пацифістським і ліберально-демократичним напрямкам, який йде від Е. Канта концепцією про “вічний світ”, войовничим і агресивним початком, який формулюється як фактор свідомої боротьби з вчинками героїзму. Основна ідея - це тріумф нації, яка хоче змінити обличчя свого буття. Третій постулат націоналізму це романтизм, згідно з яким жодна велика ідея, що сперечається з іншими за панування, не є жива, коли вона не перейнята духом “національної романтики”. Складовими частинами романтизму в Дмитра Донцова є релігійність. Відтворюючи платонівську первинність абсолютної національно-релігійної ідеї, Дмитро Донцов визначає традиційне домінування триєдиного цілого: церкви, нації, держави над особистістю, групою, політичною партією. Четвертим постулатом націоналізму є фанатизм. Фанатизм, наголошує Дмитро Донцов, має теологічні корені, тому цілком природна його апеляція до світу “ілюзій та оман”. Фанатизм породжує почуття відповідаль ності перед “Вищої Силою” українського світогляду. П’ятим постулатом є національна ідея, яка повинна служити інтересам загальносвітового прогресу. Дмитро Донцов виходить із уявлення про неоднаковий рівень культурного і цивілізаційного розвитку тих чи інших рас і народів, про силу одних і слабості інших, про різне їхнє призначення у світовій історії, про культурну місію “сильних” рас. Шостим постулатом націоналізму є “творче насильство” ініціативної меншості над народом. Дмитро Донцов наголошує: “Спільноті, що не вміли витворити собі таких органів, таких самостійних меншостей, які стояли б понад одиницями, втілюючи в собі стремління й завдання групи, закінчили катастрофою” . Подібна меншість має ознаки як військової, так і жрецької касти, головна її роль - бути “повитухою нових ідей”[19,с.244-253; с.253;с.386-389]. Дмитро Донцов усвідомлює, що його ідея здійснена, якщо дотримуватися вище перерахованих постулатів, він розуміє, що реальне буття завжди ширше від ідеалістичних концепцій і що життя не можна втиснути у вузькі рамки наукових і політичних теорій. Його концепція лише орієнтир, хоча вона може бути і як партійна програма, у ній підкреслюються найважливіші моменти, але не заперечуються і не ігноруються менш значимі. Тому він і говорить про синтез всіх українських якостей, які ведуть до націоналізму: інстинкту, розуму, традицій і новизни, реалізму й ідеалізму, народної волі. Наголосимо, що Дмитро Донцов ніде не розкриває ідеал української нації, за його власним переконанням, світогляд активної частини суспільства, “нової генерації” повинен бути міфом (міф розглядається як вираження волі), у боротьбі за краще життя. Дмитро Донцов не намагається вселити своїм потенційним читачам надію на швидке визволення, він розуміє, що кожна світова війна, крах світових імперій, британської, німецької, австрійської, російської, наближує стремління українців до часу їх визволення. Такий вольовий націоналізм Дмитра Донцов протиставляє “демократичному націоналізму”, який веде до занепаду “українського духу”. Дмитро Донцов вважає, що вольовий націоналізм повинен стати природним станом українців, їх моральним обґрунтуванням своєї української правди, яка має створити свою державу. “Вольова” концепція Дмитра Донцова підкріплюється посланнями улюбленого ним українського письменника-полеміста кінця XVI століття Іоанна Вишенського, робить його спадщину, як політичного ідеолога, надзвичайно привабливою для багатьох сучасних українських політичних сил та їх ідеологів[20,с.є434-48].

Феномен наростаючої популярності в сучасній Україні концепції Дмитра Донцова - це тяга українського інтелігента до стабільних українських ідеологічних орієнтирів, які він хоче знайти в рамках незалежної української держави.

Дмитро Донцов розглядає націоналізм не як прояв раціонального початку, а як політичну програму та наукову концепцію, яка має концепцію завершеної логіки[21,с.4].

У висновок даного історико-філософського дослідження можна наголосити, що творчий та інтелектуальний потенціал ідей Дмитра Донцова ще не вичерпаний, до того ж у сучасну пору він стає привабливий для нової генерації українців, що дає йому можливість по-новому розкритися в незалежній Україні[22,с.3-8].

Повний аналіз розвитку концепції Дмитра Донцова, його ідей та їх переосмислення в сучасній незалежній Україні - попереду…

Список використаних джерел та літератури:

1.Геник С.150 Великих Українців. - Івано-Франківськ, 2001. - С.69-70.
2.О Донцове Д., см.: Ленин В.И. Полное собрание сочинений. Издание пятое. - М., 1973. - Т.23. - С.337-338. - Т.24. - С.208-209. - Т.25. - С.280.
3.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С. 9.
4.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С. 10.
5.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С. 11.
6.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.5.
7.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С. 64
8.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С.67
9.Донцов Д. До старих богів // Націоналіст. - № 2 (VIII). - Львів, б/р. - С.4.
10.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991.- С.9.
11.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.5.
12.Донцов Д. Клич доби // Державність. - Львів, 1994. - № 3. - С.91.
13.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.5
14. Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С.7.
15.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.221-230.
16.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С.195.
17.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.221-230.
18.Донцов Д.. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.13-20.
19.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.13. - С.244 - С.253.
Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.253. - С.386-389.
20.Ідзьо Віктор. Дмитро Донцов - формула національного усвідомлення (історико-філософське дослідження націоналізму). З нагоди 120-річчя з дня народження та 40-літньої пам'яті Дмитра Донцова. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2003. - Т.VIII. - С.43-48.
21.Ідзьо Віктор. Дмитро Донцов - формула національного усвідомлення (історико-філософське дослідження націоналізму). З нагоди 120 - річчя з дня народження. Український Форум. - Київ, 30 грудня 2003 р. - №31-32. - С.4.
22.Ідзьо Віктор. Дмитро Донцов - феномен національного усвідомлення (історико-філософське дослідження націоналізму). - Мандрівець. Тернопіль, 2004. - №2. - С.3-8.

Оксана Забужко - український літературний феномен XXI століття

14 вересня 2014 року на Кафедрі Українознавства Інституту Східної Європи на запрошення завідувача Кафедрою Українознавства, доктора історичних наук, професора, академіка АНВШ України Віктора Ідзя, прочитала лекцію «Сучасна українська література», українська письменниця Оксана Забужко, як говорять критики - український літературний феномен XXI століття[1,с.233-238].

…По завершенню прекрасної лекції, в якій Оксана Забужко означила хід розвитку української літератури з XI по XXI століття, відновивши і визначивши всіх репресованих, призабутих, маловідомих і яскравих українських літературних діячів, особливо Лесю Українку… - доктор історичних наук, професор, академік Віктор Ідзьо, вислухавши також літературні анонси подальшої письменницької творчості від Оксани Забужко - назвав її “сучасною Лесею Українкою…”, подарувавши їй на пам’ять свою наукову працю - “Леся Українка: письменниця і поет, борець за відновлення незалежності Української держави в 1917 році - за матеріалами видань та часопису українців Росії “Украинская Жизнь” в першому десятилітті XX століття”, що на фото[2,с.4-40]. Окрім цієї літературної праці історик-академік Віктор Ідзьо подарував для вивченя свої наступні історико-літературні праці: ”Григорій Сковорода - національний символ української літературно-філософської та державницької думки XVIII століття”[3,с.4-70], “Василь Наріжний - основоположник українського роману”[4,с.3-50], ”Тарас Шевченко - літературна діяльність у Москві та Санкт-Петербурзі”[5,с.4-50], ”Іван Франко - літературна діяльність на шпальтах часописів українців Росії та Польщі у XX столітті” [5,с.4-50], а також свою наукову монографію “Українська діаспора в Росії”, яка мала сьоме місце в рейтингу науково-літературних праць на світовому рівні в 2002 році…[6,с 4-300; с.138; с.5].

Список використаних джерел та літератури:

1.Окара Андрій. Оксанин міф Шевченка: Спроба творчої Ірпіньської рефлексії над історико-філософським трактатом О.С. Забужко «Шевченків міф України», навколо нього та поза ним. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 200І. - Т.V. - С.233-238.
2.Ідзьо Віктор. Леся Українка: поет, літературознавець, борець - революціонер за відновлення незалежної Української держави в 1917 році - аналіз творчості українських видань та часопису московських українців "Украинская Жизнь" в першому десятилітті XX століття. - Львів "Сполом", 2008. - 44с.
3.Ідзьо Віктор. Григорій Сковорода - національний символ української філософської та державницької думки XVIII століття (285 - ій річниці з дня народження присвячується). - Львів "Сполом", 2007. - 78с.
4.Ідзьо Віктор. Тарас Шевченко в Москві та Санкт-Петербурзі (1814-2014рр.). - Москва, Видавництво технічного відділу Українського державного університету в Москві, 2014р. - 54с.
5.Ідзьо Віктор. Іван Франко - на шпальтах часописів українців Росії та Польщі у XX ст. - Львів "Сполом", 2006. - 55с.
6.Ідзьо Віктор. Українська діаспора в Росії. Історія, наука, релігія. - Львів "БАК", 2002. - 304с.
Український BEST. (Книга Віктора Ідзьо. Українська діаспора в Росії. - Бак., 2002, зайняла в рейтингу світової книги за 2002 рік - 7 місце, набравши 143 бали). - Книжка Року, 2002. - К., 2002. - С.138.
Кочубей Володимир. Українці в історії Російської держави. - Нова Книга. - К., 2002. - №3(12). - Травень - червень. - С.5.
Коваль Володимир. Українці в історії Російської держави. Рецензія на монографію історика-академіка Віктора Ідзя «Українська діаспора в Росії». - Львів, 2016р. Українознавець. - Львів, 2017. - Вип. XVII. - С.96-97.

Наукове видання

Віктор Ідзьо

Українські літератори XII-XXI століть

Збірник наукових праць.

Подано до друку 1.06.20 р. Підписано до друку 3.06.20 р.
Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний.
Умовн.друк.арк.10,25
Зам.56. Тираж 300 екз.

www.easterneurope.nethouse.ua
E-mail:ukrainoznavezz@ukr.net

Івано-Франківськ,
«СІМИК»,
2020